

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૨૫૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ કુરુક્ષેત્ર ઇતિહાસ

વિષય યૌદ્ધ

૭૮૬

ફતુહુલ ઈસલામ.

હિસ્સા દસવાં.

કરફ ઝખાન ઓર ગુજરાતી હરફમે
લિખનેવાલે

નિઝામુદ્દીન અમીરુદ્દીન કુરેશી
તીન હરવાઝા, અહમદાબાદ.

પછલીશર
સરદારખાન શેરુદ્દીનખાન હસની
તીન હરવાઝા, અહમદાબાદ.

પહેલી ભરતખા

કોપી ૫૦૦.

લિજરી ૧૩૩૭

સને ૧૩૧૯

કીમત એક રૂપીયા.

ગુજરાત સિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

૮૨૫૬

આ પુસ્તક કાયદા પ્રમાણે રજીસ્ટર્ડ કરાવી
સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

અમદાવાદ-પાનકોરના નાકે ધી મનહર પ્રીન્ટીંગ
પ્રેસમાં મોતીલાલ ગણુપતરામે છાપ્યું.

દિખાયા.

પાક પરવરદિગારકે ફૂલો કંઈમ ઓર ઉરકે ખ્યારે હખીખ હઝરત મોહમ્મદ સલ્વ કે સદકે સે આજ કુતુહુલ ઇસલામકા હસવાં હિસ્સા નાઝરીનકી ખિદમતમેં પેશ ક્રિયા જતા હે જો ઇસ તવારીખી સિલસિલેકા આખરી હિસ્સા હે.

ઇસ હિસ્સેમેં જની ઉમધ્યા કે આખરી તાજદાર તકકે હાલાત દરજહે, નાઝરીનકો ઇસપરસે ચે ન સમજના ચાહીયેકે ઇસલામકી તવારીખ યહાં ખતમ હોતી હે. ઇસલામકી તવારીખ તો બોહોત જડી હે જુરકે લીયે અયસે કઇસો હિસ્સે હોં તોહી તમામ તવારીખ કે લીયે કાફી નહીં હો સકતે.

હમારા ખ્યાલ ચાકે હમ મુખતેઅર તોરપર આજતકકી ઇસલામી તવારીખકો શાયે કરદેતે મગર કાગજકી ગિરાની છપાઇ ઓર બંધાઇકી ઉજરતમેં જિયાદતી કે બાઅસ ઇસ કહર મજબુર નહીં હુમે જુસ કહર હમારે મુસલમાન ભાઇઓંકી સહ મહેરીને હમકો મજબુર જના દીયા. જુજરાતી હરફમેં તવારીખી સિલસિલેકી ચે પહેલી કીતાબથી, આજ તક જીતની મુસતનહ તવારીખેં શાયે હુઇ હેં ઉસ પરસે ચે કિતાબ તઇયાર કી ગઇ હે, ઇસમેં મન ઘડત કિસ્સે ચા લાયાઅની ખાતેં દરજ નહીં હુઇ હર મુસલમાનકે લીયે

ઇસ કિતાબકા પઢના ઝુફરી હે મગર હમકો અફસોસ હે
 કે ઇસ કિતાબ પર બોહોત કમ બાધયોને તબજજોહ ફરમાઇ
 હે. તાહમ હમ માયુસ નહીં હુએ ખુદાને ચાહા ઓર જિંદ-
 ગીને ચારીદીતો. હમ ઇસી સિલસિલેકો આગે બઢાઇંગે ઓર
 હમારે ગફલતમેં પડે હુએ બિરાદરોંકો અગલે હાલત કે
 દિલચસ્પ વાકેઆત સુનાઇંગે.

હમને “તઝકિરએ હિંદ” નામી તબારીખી સીલસીલેકે
 હસ હિસ્સે શાયે કરનેકી ખબર સને ૧૯૧૮ મેં હમારી
 તરફસે શાયે શુદા ફેહરીસ્તમેં દી થી ઓર સિફ ૨૦૦
 ખરીદાર પેશતરસે તલબ કિયેથે મગર બાબુબુદ ઇસ ટકર
 અરસા ગુઝરનેકે બોહોત થોડે ખરીદાર મિલે. હઝારહા
 ફૂપેકા કામ ચંદ ખરીદારોંકે લીયે હમ શુરૂ કરદેતે અચસી
 હમારી માલી હાલત નથી અરસે હમને ઈસ ઇરાદેકો ચંદ
 રાજકે લિયે મુલતવી કિયા હે.

અબ હમ હમારે ઈન નાઝરીનકા શુકરીયા અહા કરતે
 હેં અન્હોંને ખરીદાર બ હમ પહોંચાકર હમારી ઇમદાદ
 દી હે ઓર જો હમારી હિમ્મત બઢાકર આયંદા ઇસ સિલ-
 સિલેકો જારી રખનેકા મશવિરા દેતે હેં. ખુદા ઉન્હેં
 ખુશ રખેં.

૮ મી રમઝાન ૧૩૩૭

તા. ૭-૧-૧૯૧૮

અમદાવાદ

નિઝામુદ્દીન ફરેશી.

પે શ ઠ શ.

જનાળ મોઝહલા અલકાળ નવાળ વાલાશાન
મલેક શ્રી જૈનખાનજ સાહેબ બહાદુર દામધકબાલહુ
વાલીયે રીયાસતે ઝયનાબાદ (કાઠીયાવાડ)

કુતુહુલ ઇસ્લામકે હસ હિસ્સે નાઝરીન તક
પહોંચનેમેં આપકી ઇમદાદકા બોહોત બડા હિસ્સા
શામિલહે ઇંઅલિયે કુતુહુલ ઇસલામકા યે આખરી
હિસ્સાભી જનાબકી ખિદમતમેં પેશ કરતા હું,

ગર કુબુલ ઉક્તહ અહે ઇંઅઝોશરફ

ન્યાઝમંદ

નિઝામ

ફેહરિસ્તે મઝામીન.

ખાત્ર

સંક્રા

૧ પહેલી તલવાર મહીનેપર

૧

૨ કાતીલાને હુસેન ફિન્નાર

૬૫

૩ શાહાને બની ઉમઘ્યા ચોર ઉનકી સીસ્તે ૧૧૬

મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશી કૃત પુસ્તકોનું સિસ્ટ.

૧	અલ હસલામ	૧-૮-૦
૨	હઝરત મોહમ્મદ સલૅનું છવન દતાંત	૦-૧૨-૦
૩	અમારા નબી અને તેમનાં બાંધવયન	૦-૮-૦
૪	અમારા નબી	૦-૨-૦
૫	અમારા રસુલના સદગુણો (ખી. આ.)	૦-૧-૦
૭૬	ઈસલામના અર્થ	૦-૧-૦
૭૭	તવહીદ	૦-૧-૦
૮	ઈસલામની બખાઈતો	૦-૧-૦
૯	ઈસલામી નીતીશાસ્ત્ર	૦-૧-૦
૧૦	તઝકીરએ મોહરમ	૦-૧-૦
૧૧	તોહફએ હિંદુ દોહા	૦-૦-૬
૧૨	મઝહબી નોંધપોથી	૦-૧-૦
૧૩	ઈબના હરબાર	૦-૧-૦
૧૪	હાલાતે હસતમખાલ	૦-૪-૦
૧૫	નવાબ સદ્દુદ્દીન હુસેન ખાનનું દતાંત	૦-૮-૦
૧૬	બહારે રમઝાન ખીલ આદતી.	૦-૨-૦
૧૭	દૂતહુલ ઈસલામ હિસ્સા પહેલા	૧-૦-૦
૧૮	” હિસ્સા દુસરા	૧-૦-૦
૧૯	” હિસ્સા તીસરા	૧-૦-૦
૨૦	” હિસ્સા ચાથા	૧-૦-૦
૨૧	” હિસ્સા પાંચવા	૧-૦-૦
૨૨	” હિસ્સા છઠા	૧-૦-૦
૨૩	” હિસ્સા સાતવાં	૧-૦-૦

૨૪	”	હિસ્સાં આકર્ષાં	૧-૦-૦
૨૫	”	હિસ્સા નવવાં	૧-૦-૦
૨૬	”	હિસ્સા હસવાં	૧-૦-૦
*૨૭	જામે ત્રીપોલી સાગ ૧		૦-૧૨-૦
૨૮	”	સાગ ૨	૦-૧૨-૦
*૨૯	”	સાગ ૩	૦-૧૨-૦
૩૦	”	સાગ ૪	૦-૧૨-૦
* ૩૧	ગવહરબન અથવા અલખેલીનાર		૧-૮-૦
	બીજી આજીવી.		
૩૨	કનીઢે ફાતમા બીજી આજીવી.		૧-૪-૦
૩૩	આખેલા		૦-૧૨-૦
૩૪	નસીરુદ્દીન બીજી આજીવી.		૦-૮-૦
૩૫	સહીમ અને મેહરુનીસા બી. આ.		૦-૮-૦
૩૬	અલખધારી આજીવી		૦-૮-૦
૩૭	નિઝામી વાર્તાઓ		૦-૧૦-૦
*૩૮	સોમનાથની મુર્તિ		૦-૪-૦
૩૯	જહાંગીર બીજી આજીવી.		૦-૪-૦
૪૦	અખતર મહેલ		૦-૧-૦
૪૧	ઈફની એક અરોમલ એક		૦-૧-૦
૪૨	ફાકામાં રોલો		૦-૧-૦
૪૩	ભેરો જવાની		૦-૪-૦
૪૪	કૃષ્ણકથા (સમીપ)		૧-૦-૦
*૪૫	વરોહરા નવાબી ખાનદાનનું કાગીદાસ		૫-૦-૦

નિઝામીયા બુક ડીપો,
ત્રણ ફરવાન-અમદાવાદ.

● આ ચિન્હવાળા પુસ્તકો બિલકુલ પુરા
ચલ ગયા છે. મંગાવવાની તસ્વી લેવી નહીં.

ફુતુહુલ ઇસલામ.

હિસ્સા દસવાં

ખાખ ૧

ખની ઉમઘયાકી દુનિયાવી તલવારે

દીનકી ગરદનપર.

પહેલી તલવાર મદીનેપર.

કરબલાકા મોસમ ગુઝર ચુકા, હસ્તે બેકસીકે શહીદ
કબરોંમે ખુન ભરે કફન ઓઢકર સો ગયે. દમિશ્કમે
સુલતાને સિતમો ભેર યઝીદ ઇબ્ને મઆવીયા હુસેનકે
ખુરીદા સરકી નુમાયશસે ફારિગ હો ગયા ઓઢલે બચતે
રિસાલતકે નાતવાન હાથોંસે કયદ કી રસ્સીયાં ખુલ ગઈ. ખની
ઉમઘયાકે દિલોંને ખની ફતેમાકે ધડકોંસે નજત હાસલ
કર લી. યઝીદને ઇતમિનાનકી નીંદ સોનેકો પાઉં દેવલા
દિયે તો ઇબ્ને ખિન્તે રસુલુલ્લાહ સલ૦ કે ખાલખરચે
મદીનેકી તરફ રૂખગત કિયે ગયે. ઇમામ અયનુલ આબેદીન
રહી૦ ઇસ લુટે હુવે કાફલે કે સાલાર આગે આગે થે ઓર
ઉનકે પીછે વો ઓરતે થીં જીન્હોંને કરબલાકે ખ્યાખાનમે
દુનિયાસે બેઝાર કરનેવાલા તમાશા દેખા થા.

જે સવકત ઇન ગરીબોં ઓર મુસાફીરોંકી જમાઅતને મલીનેકી હદમેં કદમ રખા ઓર પહાડોંકે વસ્તમેં ગુંબદે રસુલુલ્લાહ નઝર આયા. આબિદે મગમુમને દુરદો સલામ પઢના શુરૂ ક્રિયા. મસતુરાતકી આંખોમેં બે ઇખતિયાર આંસુ આ ગયે ઓર ઉંઢોંને વો વકત યાદ ક્રિયા, જખકે ઇમામ હુસેન રહીં મકકેસે કુફ્રેકો ચલે થે ઓર મલીનેકે રૂખ ખડે હોકર સલામ પઢા થા. ઉસવકત ઇન સખકે દિલ ઉમ્મીદોંસે બરપુર થે. આજ હરદિલ ના મુરાદ હે, ના શાદ હે, અફસુરદા હે, શિકસ્તા હે.

ઇમામ અયનુલ આબેદીન રહીંને નાકેકી મુહાર રોકકર એક ખેતાળીકે અંદાઝસે ગુંબદે રસુલ સલોકો દેખા ઓર કહા:—

“ ચેહી હમ બે સહારોંકા આખરી ઠિકાના થા જહાં ખુદાને આખિર હમકો પહોંચા દિયા. યાઅકુબકો અપને પિસર યુસુફકી પુરકતો જુદાઈકા ગમ થા મગર મેં પિદરકો શુમ કરકે અપને ઘર આયા હું લાઈયોંસે દાયમી ફિરાકકા અખમ મેરે સીનેપર લગા હે. ”

અલગરઝ ચે સખ લોક પહેલે હરમે નખવીમેં હાઝિર હુએ ઓર મઝારે મુખારકકી જિયારતસે ફત્તગત હાસલ કી ફિર અપને ઉદાસ મમગીન ઘરોંમેં આકર રેહને લગે.

મદીનેકા હાકિમ ઉનહિનોં ઉસમાન બિન મોહમ્મદ
અબી સુફિયાન થા, યાઅને યઝીદકા
યઝીદકા શરાબી ચચાઝાદ લાઈ. ઇસ શખ્સકો રાત
લાઈ. હિન શરાબ પીનેસે કામ થા. (તિખરી

અહલ ચહાફમ) જવાની ઓર હુકુ-
મતકે નશેને ઉસમાનકો ઇસકહર ગાફિલ કિયા થા કે મદી-
નતુર રસુલ સલઠકી ઇઝઝતે હુરમતકા ખ્યાલ લી હિલમે ન
લાતા થા ખુબ પીતા થા, ઓર ખુબ પિલાતા થા.

ઇસ ઉસમાનને મદીને મુનઝરાકે હસ ખડે ખડે
આદમીયોંદો હમિશ્કમેં યઝીદકે પાસ લેજા તાકે વહાં જાકર
ખની ઉમર્ધયાકી શાનોશવકત દેખેં ઓર ઉનકે પુર હયખત
હરખારોંકા અસર હિલમેં લેકર આયેં. ઇન હસમેં હઝરત
ખુબેર રહીઠકે સાહબઝાદે મનઝરલી થે. ઓર અખદુદલા
બિન હનતલા રહીઠલી જનકા લકખ ગસીલુલ મલાયેક થા.
ઓર મુસલમાનોમેં ખડી હેસીયત ઓર વકઅતકે મુકદ્દસ
ખુજુર્ગ તસલીમ કિયે જાતે થે,

જખ થે હસ આદમી હમિશ્કમેં ગયે તો યઝીદને
ઉનકી ખડી ખતિર કી ઓર મનઝર ઇખ્તે ખુબેર રહીઠ વ
અખદુદલા બિન હનતલા રહીઠકો એક લાખ દિરમ કિયે
ઓર કોઈ કીકા ફુનિયાવી મહારાતકા બાકી ન રખા. મગર

ઇન હઝરાતકે દિલોંમેં તો ઇમાન ઓર આઅમાલે હસના કી કહર થી. વો ફૂં પયસેકો ખાક ધુલસેલી બહતર સમજતે થે ઉન્હોંને જબ યઝીદકો દેખા કે વો એલાનીયા શરાબ પીતા હે. ઓર ફોહોશ સોહબતોંમેં મસફૂર રહતા હે. નમાઝ નહીં પઢતા, કુત્તોંસે ખેલતા હે ઓર ખિલાફતો ઇમામતકી કોઈ પાકીયા ખસલત ઉસમેં નહીં હે તો વો બેઝાર હોઝર મદીનેકો વાપિસ તથરીફ લે આયે ઓર યહાં આકર એહલે મદીનાસે ઇસકા ઝિકર ક્રિયા ઓર કહા—

“ યઝીદ હરગિઝ મુસતહિકે સવતનત નહીં હે ઉસકે આઅમાલ અયસે કમીને હે કે એક સાઅતલી હમકો ઉસકી બેઅતમેં કાયમ રહના બાયઝ નહીં. ” યે સુનકર તમામ એહલે મદીના અનમેં બડે બડે સહાયા મોબુદ થે. યઝીદસે મુનહરિફ હો ગયે ઓર ઉન્હોંને યઝીદકી બેઅત ફેસખ કરકે અબદુલ્લા બિન હનતલા રદીંસે બેઅત કર લી.

ઇસકે બાદ ઇન સબને જમે હોઝર યઝીદકે શરાબી લાઇ ઉસમાન હાકિમે મદીનાકો પકડકે કચદ કરલિયા ઓર બની ઉમઇયાકે અસકહર આદમી થે ઉનકોલી એક મકાનમેં બંદ કર દિયા જો તેઅહાદમેં એક હઝાર થે. સખકોતો કચદ ક્રિયા મગર મરવાનકે બેટે અબદુલ મલકકો ન પકડા. કયોંકે વો હઝરત સઈદ બિનુલ મુસીબ રદીં નામવર ફકી હે

મદીનાસે ઇલમે ફિક્કહ પઠતા થા ઝોર રાત દિન પઠને ઝોર મસલુહમેં ઇબાદત કરનેકે સિવા ઉસે કુછ કામ ન થા. આદમી અપની નેકીપર દુસરોંકોલી કયાસ ક્રિયા કરતા હે. એહલે મદીનાને અબદુલ મલકકી ગહેરી હાલતસે ઉસકો નેક સમજા ઝોર દીગર બની ઉમઇયાકી તરફ ઉસકી ગિરફતસે બાઝ રહે.

અબદુલ્લા બિન હનતલા રદીંકે હાથપર બેઘત હો ચુકી ઝોર મદીનેમેં એ ઇન્કિલાબાતલી હો ગયે તો યઝીદકો ઇસકી ઇતતિલાઅ પહોંચી ઝોર ઉસને ચેલી સુનાકે મનઝર ઇંને ઝુમેર રદીં આજકલ મદીનેમેં નહીં હેં બલકે કુદમેં અબદુલ્લાહ ઇંને જિયાદકે પાસ ઠયરે હુએ હેં. યઝીદને ફારન એક ખત ઇંને જિયાદકો લિખા કે મનઝરકો ગિરફતાર કર લે અયસા નહો કે વોલી મદીને પહોંચ જાયેં ઝોર મદીનેકી શોરિશકો કુબત પહોંચાયેં. ઇંને જિયાદ યઝીદસે વાકએ કરબલાકે બાદ બોહોત નારાઝ થા. કયોંકે યઝીદને ઉસસે વાઅદા ક્રિયા થા કે ઇમામહુસેન રદીંકા પુરા તલાફ કર દેગા તો ખુરાસાનકા મુલક તુગકો દિયા જાયગા મગર યઝીદને એ વાઅદા પુરા ન ક્રિયા તો ઇંને જિયાદકો બોહોત ખુરા લગા ઝોર ઉસકે દિલમેં યઝીદકી તરફસે એક કીના બેઠ ગયા. ચુનાંચે અસબકવ યઝીદકા હુકમ ઉસકે પાસ આયા તો ઉસને મનઝરકો દિખા દિયા; ઝોર ઠહા—

“ તુમ ફારન મહીને ચલે બાવ ” જોર યઝીદકે લિખ દિયા કે “ આપકા હુકમ આનેસે પહેલે મનઝર ચહાંસે રવાના હો ચુકે ચે. ”

મનઝર ઇંને કુબેર રહીં મહીનેમેં આયે તો ઉન્હોંને અબદુલ્લા ઇંને હનતલા રહીંસે તમામ જોહલે મહીનાકે મજમેમેં કહા—“ તુમકો ખેઅત લેના મુનાસખ ન થા. રમુલુલ્લાહ સલંકા ધરશાહ ચાહ નહીં કે ઉન્હોંને ઇમામત કુરેશકે લિયે મખસુસ ફરમાહીથી તુમ અનસારી કુરેશી નહીં હો. ”

અબદુલ્લા બિન હનતલા રહીંને કહા—“ મુઝકો ઇમામતકી હવસ નહીં હે. જબ કોઈ શખ્સ કુરેશમેં ન મિલા તો મજબૂરન મેંને લોગોંસે ખેઅત લી. અબલી અગર કોઈ કુરેશી મિલે તો મેં ઉસકી ખેઅતકે વાસ્તે તઈયાર હું. ” મનઝર ઇંને કુબેર રહીંને કહા—

“ કયા અલી ઇંને હુસેન ઇંને અલી રહીં (યાઅને ઇમામ ઝેનુલ આબેદિન) સે બઠકર દુનિયામેં કોઈ શખ્સ ઇસ મનસખકા જોહલ હો સકતા હે. જબ વો મહીનેમેં મોબુદ હે તો હમમેંસે કિસીકો ઝેખા નહીં કે ઉનકે સિવા કિસી દુસરેકી ઇમામત કુબુલ કરેં કયોંકે વો શહેનશાહે તુખુબતકે શેહઝાદે હેં જોર હમ સખ ઉનકે

ઘરકે શુભામ હે. ” અખદુલ્લા બિન હનતલા રદીઠને જવાબ દિયા—

“ બેશક, બેશક, મેરી ભુલ થી. અયસે આકાઝાદેકે હોતે સાતે મુજકે બેઅત લેના બાયઝ ન થા. ચલો, ચલો, હમ સખ ઉનકી ખિદમતમે હાજિર હોં ઓર ઉનકે અપના ઝાહરી પેશવાબી ખનાયેં જયસેકે વો હમારે ખાતની મુકતદા હે. ”

યુનાંચે યે સખકે સખ જમે હોકર હમરત ઇમામ એનુલ આબેદીનકે દોલતખાનેપર હાજિર હુએ. વહાં માઅલુમ હુવા કે ઇમામતો અકસર મસલુહકે હુજરમે રહતે હે. રાતદિન ઇખાદત ઓર રોનેકે સિવા ઉન્હેં કુછ કામ નહીં. અબલી મસલુહમે હોંગે ઘરમે નહીં હે. યે સખ લોગ મસલુહમે હાજિર હુએ તો દેખા આખિદ રદી. મુસલ્લેપર બચઠે હે. ચહેરા ઝંઘ હે, હોંટ ખુશક હે. આંખોમે આંસુ હે ઓર પરવરદિગારસે રાઝો નિયાઝકી ખાતે હો રહી હે. મસલુહમે ઇસ જમાઅતકી આમદકા ખટકા હુવા તો ઉન્હોંને રૂખ ફેરકર ઇન સખકો દેખા. અસહાબે રસુલુલ્લાહ સલઠને બે ઇખતિયાર નાઅરા લગાયા “અસ્સામે અલ્લયક યા ઇખને રસુલુલ્લાહ” આખિદને જવાબ દિયા—“ વા અલ્લયક મુસ્સલામ યા ઇખાદુલ્લાહ”

अथ दुष्टाहं धर्मने हनतत्वा रही०ने आगे पाठकर सारा बाकेआ अर्थ किया और कहा—

“ हम सभ धर्म बिये छाँड़ि दुष्टों के दुष्टुर हमारे सरपर छाँड़ि रणों और उस क्षणिके सङ्काक यकीहके छाँड़ि जे अहंकारमे धिक्कारी तणाही हो रही है उसका धनविधायक इरमाये, हम सभ धर्म कहेंमेंके उपर जाने कुरमान करनेका अहंकार करते हैं. हम कुशी नहीं हैं, आपके जहदे अमजहके असहाय हैं हमसे लाग जाने और दगा देनेका अहिंसा न इरमाये और लायये छाँड़ि गहायये हम सभ क्षीणायतका अहंकार आपके छाँड़ि करीये. ” हजुरत धर्माने एक ठंडा सांस भीया, आंभोमे आंसु उभड़ाने लगे और इरमाया—

“ भक्त भाणा मुझे भाइ करो. मेरे सीनेमें धतने हाज है के अथ और हाँगी धर्ममे जगा नहीं है. मेने अपनी आँखोंसे जुड़े पापको भेकसीसे भाँडे पुनमे गलतान होते देखा है. मेने अपने जवान और दुसरे माँससुम भाँड़के तीरे नेत्रोंसे कतल होते पाया है. मेरे आनंदनकी वो वो इसबाधियां दुष्ट हैं उनके ध्यान करनेकी मुझमें ताव नहीं. क्या आप लोगोंने मेरे हाँहा अही रही०का चकत नहीं देखा है उनके साथ क्या क्या दुवा. अथतो मेरा दिल धर्म दुनियासे भेजार हो गया. अथतो

મેને ઇસ હામનકો મજબુત પકડા હે. જો વક્ત ઝોર જો વક્ત કલી બેવફા નહીં હોતા મુજકો ખુદાકે દરવાઝેસે ન હટાવ મુઝે ઇસસે અપની હાલત કેહને દો. વો સુન રહા હે, મેં સુના રહા હું. વો દેખ રહા હે, મેં દિખા રહા હું. મુઝે જો લગજત ઇસમેં આતી હે દુનિયાકી કિસી સલતનત મેં મયસ્સર નહીં આ સકતી. મેરા એક સિજદાએ એક હઝાર તાબોતખતસે આઅલા હે. મેરા એક દફા “યા રબ” કેહના કાયનાતકે તમામ શોહરેપર ફેકીયત રખતા હે. જાવ, જાવ, મુઝે ન સતાવ, મુઝે ન ખુલાવ, અગર તુમકો ઇસ મહીનેમેં મેરા રેહના ગવારા નહીં તો મેં આજહી અપને ગરીબો લાચાર ખાનદાનકો લેકર જંગલમેં ચલા જાઉંગા. ”

અસહાબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ ઇસ દર્દનાક ખ્યાનકો સુન કર રોને લગે ઝોર ઉઠોને આપસમેં કહા—“ બસ, બસ, ઇસ ગમજદાકો ન છેડો. ચલો ચલો ઇસકે પાસસે ચલો, હમમેં ઇસકી હાસ્તાને અલમ સુનનેકી તાબ નહીં હે. ”

ચુનાંચે ચેલખ લોગ મસજીદસે ઉઠ કર અપને અપને ઘરોંકો વાપિસ આ ગયે ઝોર હઝરત ઇમામને ઉસી વક્ત ઘર બહાર કર સફરકી તઈયારી કરની શુરૂ કી ઝોર દુસરે દિન જમખોઅ તશરીફ લે ગયે જો મહીનેસે આર દિનકે ફાસલેપર હે ઝોર જહાં ઇમામકે પીઠરી વિરસેકી કુછ

જાગીર થી મદીનેમેં ચે ખબર મશહુર હુઈ તો મરવાન ઇન્તુલ હકમને કયદખાનેસે એક આદમી હઝરત ઇમામકે પાસ લેજા ઓર ઉસકી ઝબાની ખ્યામ બિજવાયા કે:—

“ આપને ખડી દાનાઈ કી જો ઇસ સરકશ ગિરોહસે ઇલાહીદા રહે. યઝીદ ઇસ એહસાનકા ઇબજ આપકો દેગા. મેરી દરખવાસ્ત હે કે આપ મેરી ખીવી કો બી જો હઝરત ઉસમાન રદી૦ કી સાહબઝાદી હે અપને સાથ લેતે જાઈયે કયોંકે ચહાંકા મઆમિલા દિગરજું હે. ખબર નહીં હમ લોગોંકી જાન ખયે યા ન ખયે. ” હઝરત ઇમામને ઇસકો મનજુર ફરમાયા ઓર મરવાનકી એહલીયાકોલી અપની મસ્તુરાતકે સાથ લે લિયા ઓર યમમોઅ કો રવાના હો ગયે.

મરવાનને એક કાસિદકી મારફત ચે તમામ વાકે-આત યઝીદકો લિખે તો યઝીદ ખોહોત ખુશ હુઆ ઓર ઉસને કહા:—“ ઇન્તુલ હુસેનકા અજર મેરે ઝિન્મે હો ગયા. ” ઉસકે બાદ યઝીદને કાસિદસે કહા:—

“ ખની ઉમઈયાકે એક હઝાર આદમી કયસે ખુજ-હિલ હેં કે જગેર હાથ પાઈં હિલાયે કેદ હો ગયે. ઉનસે તલવાર ન ચલાઈં ગઈ. અયસે ના મરદોંકા ઇલાજ તો ચે હે કે મેં ઝરા બી ઉનકી મદદ ન કરું, મગર મજબુરી ચે હે કે ખાગીયોંકા કલાઅ કમાઅ કરવા મેરા ફર્જ હે ”

ઇસકે બાદ યઝીદને હઝરત નોઅમાન બિન બશીર અન-
સારી રદી૦ સહાબીએ રમુલ સલ૦ કેા ખુલાયા ઓર ઉનસે
કહા:—

“ આપ ફારન મદીને બાઈએ ઓર એહલે મદીનાકે
ફેહમાયશ કીજીયે કે કયા મેરે એહસાનોકા ચેહી ઇવજ
હે બે ઉન્હોંને ઝાહિર કિયા. મેને તો હનતલા રદી૦ કે
ઓર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ કે સાથ કેઈ બદ સલુકી ન કી
થી, બલકે ઉનકે માલા માલ કર દિયા થા. ઉનસે કેહના
ખેર ઇસીમેં હે કે ઇસ શરાતસે બાઝ આયેં ઓર ઇતા-
અત કુખુલ કર લેં વર ન એક અયસી જરાર ફેજ
લેખુંગા બે ઉનકે દુકડે દુકડે કરકે રખ દેગી. ”

હઝરત નોઅમાન રદી૦ નાકએ તેજ રફતારપર સવાર
હો કર મદીનેમેં આયે ઓર યઝીદકા ખ્યામ એહલે મદી-
નાકે સુનાયા, ઉન્હોંને જવાબ દિયા:—

“ બેશક યઝીદને હમકે દુનિયા હી મગર હમને
ઇસ મદીનેકી ખવાબ ગાહમેં આરામ ફરમાનેવાલે રમુલ
સલ૦ કે હાથપર તરકે દુનિયાકા એહેલ બાંધા થા. હમકે
તો એહકામે ઇલાહીકી પાબંદી અઝીઝ હે, ચાંદી સોના
ફરકાર નહીં હે. યઝીદકે હમને એલાનીયા શરાબ પીતે
ઓર શર્મ નાક ફિરકે કુખુર કરતે દેખા. હમને પાચાકે

વો અમદન નમાઝે તક કરતા હે. કુતો ચોર નહીં જાન-
વર ઉસકે પાસ જમકે રહેતે હે. ઉસને ઉસ તકવા વ
પાકખાઝીકો છોડ દિયા ને એક મુસલમાન ખુસુસન એક
અમીર મુસલમાનકે લિયે લાજમી વ હુઝરી હે ઇસ વાસ્તે
હમને ઉસકી ખેઅત તોડ દી કયોંકે હમકો ખુદા કે સામને
જાના હે, રસુલુલ્લાહ સલલ્લલ્લાહો અલય હે વ સલઅમકો
મુંહ દિખાવા હે. ઉસ ફાસિકસે કેહના કે અગર તુ ઇન
ખુરે આઅમાલસે તવખા કરે તો હમકો તેરી ઇત્યાઅતો
ફરમાં ખરદારીમે ઉઝર નહીં હે વર ન તલવાર ઇસકા
ફયસલા કરેગી. ચોર હમારી તલવારોંકો ખુદા તુઝપર ફતે-
હયાબ કરેગા.”

હઝરત નોઅમાન રહીઃ યે જવાબ સુનકર હમિશક
પહોંચે ચોર યઝીદસે સારા હાલ કહા. છસ્કો સુનકર
યઝીદ આગ ખગોલા હો ગયા ચોર ખોલા:—

“ અચ્છા, અચ્છા મેં ઇસકા મઝા ઉનકો ચખા-
ઉંચા ” ઇસકે બાદ ઉસને મુસલિમ ઇખને અકબા મશહુર
જરનેલકો ખુલાયા ચોર ઉસસે કહ:—

“ જા, ચોર એહલે મદીનાકે ખાને લીલે કર દે કે
વો ખોહોત ધરકશ હો ગયે હે. ” મુસલિમ ઇખને અકબા
ખોલા:—

“ મુઝે અમીરૂલ મોમેનીનકે તાઅમીલે હુકમસે ઉઝર નહીં, મગર સખ્ત બીમાર હું, ઘોડેપર સવાર હોના લી દુશવાર હે. ” યઝીદને કહા:—

“ કુછ કર નહીં, તુઝ જયસા બહાદુર બીમાર લી હો તો બી હઝાર તંદુરસ્તોંસે અમ્છા હે, હસીન બિન નમીરકો તેરા નાયબ કરતા હું અગર તુઝકો કોઈ હાદેસા પેશ આયે તો યે તેરી કાયમ મકામી કરેગા. મદીનેમેં બા કર પહેલે તો લોગોંકો નસીહત કરના ઓર હત્તુલ વસાઅ ખુન ન બહાના. લેકિન અગર વો ન માને તો ફિર કસર ન કરના ઓર છસ કહર કત્લો ગારત હો સકે ઉસસે હાથ ન રોકના. અલી ઇબ્તુલ હસનકા ખ્યાલ રહે. ઇન્હેં કિસી કિસમકી તકલીફ ન પહોંચાના કે ઉન્હોંને કિત્ના પરદાઓંકા સાથ નહીં દિયા હે. ”

મુસલિમ બીન અકબા શામીયોંકા લશકરે જરાર લેકર આંધી કી તરાહ ઉઠા ઓર ચંદ રોઝમેં મદીનેકે કનારેપર પહોંચ કર ગરદો ગુબારકી માનંદ ફયલ ગયા. એહલે મદીનાકો ખબર હુઇ તો ઉન્હોંને બાહમ સલાહકી કે યે જો બની ઉમદયા હમારે હાથોંમેં કેદ હેં ઉનકો હલાક કર દેના ચાહીયે અયસા ન હો કે હમ હરીફસે લડને નિકલેં ઓર પીછેસે યે લોગ હમપર હમલા કર દે.”

અકસર લોગોંને ઇસ સલાહકી તાઈદકી મગર ઇખ્તે હન-
તલા રહીં ને કહા:—

“ નહીં, યે મુનાસખ નહીં, બલકે ઇન લોગોંસે
હલક લેના આહીયે કે વો હમપર તલવાર ન ઉઠાયે,
ચઝીદકે લશકરકો ચહાંકી કુછ ખબર હે, ન લડાઈકે કિસી
મશવિરેમેં ફોજે ચઝીદકે સાથ શરીફ હોં ઓર યે હલક
લે કર ઉનકો રહા કર દેના આહીયે તાકે હમ ઉનકે ખત-
રેસે બે ફિકર હો કર લઈએ. ” યે તજવીઝ તાઈદે આમસે
મનજુર હુઈ ઓર બની ઉમઇયાકો હલક લે કર રહા કર
દિયા ગયા મગર ઉસમેં બી ઉ-હોંને અખદુલ મલક બિન
મરવાનકો છોડ દિયા. યાઅને એસ તરાહ ઉસકો આમ
બની ઉમઇયાકે સાથ કેહ ન કિયા થા ઉસી તરાહ ઇસ
હલકકે લિયે બી ઉસકો મનજુર ન કિયા. કયોંકે ઇન
સબકો ભરોસા થા કે યે એક આબિદ ઓર તાલિબ ઇદમ
આદમી હે. ઇસકો ઇન ઝગડોંસે કુછ તાઅલુક નહીં મગર
યે ન સમજે કે બની ઉમઇયાકે ઘરકા તો એક ચુડા બી
ફસાડો ફિતના પરદાઝીકે બેહરોંસે ખાલી નહીં હોતા.
નાપાક કપડા જળ સુખ જાતા હે તો બી પાક કપડોંમેં
ઉસકો નહીં રખતે કયોંકે જળ ઉસ પર પાનીની બુંદ
પડતી હે તો વો સબકો નજીસ કર દેતા હે.

ઇસ હંઆમે મેં બી ચેહી પેશ આયા અસહાબે

રમુલ સલ૦ ને અખડુલ મલક ઇન્ને મરવાનકો. એ શર સમજ કર હર ગિરફતસે ઉસકો આઝાદ રખા જોર અખડુલ મલકને અપની નસલી ગફારીકો. ઇસ એહસાનસે શરમિંદા ન હોને દિયા. (એ વેહી અખડુલ મલક હે જો એક વક્તમેં તખ્તે ઇસલામીકા બાદશાહ બના) જોર એહલે મદીનાકો દુશમનોંકે હાથસે તખાહ કરા દિયા. એસ વક્ત બની ઉમઈયા રહા હો કર મુસલિમ ઇન્ને અકબાકે પાસ ગયે તો ઉસને ઇનસે કહા:—

“ મેં તો મદીનેકે જંગી મોકોસે ના વાકિફ હું અખ તુમ બતાવકે કિસ રૂબસે હમલા કરના ચાહીયે જોર લડાઈકા પેહલુ કોનસા મુનાસબ હોગા. ” બની ઉમઈયાને જવાબ દિયા:—

“ હમ કુછ નહીં બતા સકતે કયોંકે હમસે હલફ લે લિયા ગયા હે. એસકી પાબંદી હમ પર ફર્જ હે. ” મુસલિમ હયરાન હો કર બોલા:—

“ તો ફિર મેં કયોં કર ઇસ અજનબી મકામમેં જંગ કર સકતા હું, મેરે હમરાહ તો એક આદમી બી અયસા નહીં હે જો મદીનેકે જંગી મકામાતસે વાકિફ હો. ” બની ઉમઈયા બોલે:—

“ હમમેં એક આદમી અયસા હે એસસે હલફ

નહીં લિયા ગયા. ઓર વો અખદુલ મલક બિન મરવાન હે. વો એક ફકીહ ઓર તાલેખ ઇસ્મ હે. ખબર નહીં વો તુમકો કુછ મશવિરા દે સકતા હે યા નહીં. ” મુસલિમને અખદુલ મલકકો ખુલાયા ઓર સલાહ પુછી. અખદુલ મલકને એક અયસી ગેહરી તકરીર કી ઓર અયસે અહમ ઓર જંગી એતિબારસે નિહાયત મુશીહ મોકે લડાઈકે ખતાયે કે મુસલિમ અશ અશ કરને લગા. ઓર બોલા:—

“ મુઝે ઉમ્મીહ ન થી કે મસજીદકે કોનેમે પડા રહનેવાલા ફકીહ હરબો ઝરબકે તુકતોકો અયસા ઉમદ ગીસે સમજતા હોગા ઓર અયસે ચોટીકે મુશીહ મશવિરે દેગા. ” મુસલિમને અખદુલ મલકકે ખતાયે હુએ મકા માતપર સફ ખંદીકી ઓર અખદુલ મલકકી ખુશિયા ઇત-તિલાઓસે ફાયદા ઉઠા કર અપને લશકરકો હર ખતરેસે મેહકુબ કર લિયા.

એહલે મદીનાને મુસલિમકે આનેસે પેશતર મદીનેકે ગર્દ ખનઠક ખોદી થી (ઓર યે દુસરા મોકા થા ખની ઉમઇયાકે હમલેકા મદીને પર. એક હમલા અબુ સુરી-યાન યહીદકે હાદકે વકતમે પેશ આયા થા ઓર રસુલ સલ્વં ને ખંદક ખોદ કર અબુ સુરીયાનસે મુકાબિલા કિયા થા ઓર દુસરી યે અબુ સુરીયાનકે પોતેસે જજ પેશ આઇથી જસમે એહલે મદીનાને સુન્નતે રસુલ સલ્વં કે

ਮਥਾਫੀਕ ਅਪਨੇ ਗੱਧ ਘੱਠਕ ਯੋਧੀ ਥੀ.) ਮਗਰ ਉਨਕੀ ਘੱਠਕ ਕੁਝ ਖੁਸ਼ੀਫ ਨ ਹੁਓ. ਕਥੋਂਕੇ ਅਘਨੁਲ ਮਲਕਨੇ ਮਥਾਨੇ ਯੱਗਤਾ ਅਥਸਾ ਨਕਸ਼ਾ ਮੁਸਲਿਮਕੋ ਘੱਠਵਾਯਾ ਥਾ ਤੇ ਉਸਸੇ ਘੱਠਕ ਘੋੜਾਰ ਸਾਜਿਨ ਛੋਟੀ ਥੀ ਆਰ ਐਡਵੇ ਮਹੀਨਾ ਘੱਠਕਸੇ ਕੁਝ ਕਾਥਫਾ ਛਾਸਲ ਨ ਕਰ ਸਕਤੇ ਥੇ. ਆਯਿਰ ਮਯਯੁਰਨ ਯੋ ਘੱਠਕਸੇ ਘਾਫਰ ਨਿਕਵੇ ਆਰ ਯੁਥੇ ਮਥਾਨਮੇਂ ਉਨਛੋਂਨੇ ਸਦਘੱਧੀ ਸ਼ੀ.

ਭੁਪਰ ਥੇ ਤਾਯਕੀਰਾਥੀ ਕਾਮਿਥੇ ਤੇਫਰੀਰ ਥਾ ਤੇ ਯਯੀਫਨੇ ਫ਼ਾਯ ਤੋ ਮੁਸਲਿਮ ਮਿਨ ਅਯਯਾਫੇ ਸਾਥ ਮਹੀਨੇਪਰ ਲੇਯਥੀ ਆਰ ਹੁਸਰਾ ਹੁਕਮ ਅਘਨੁਲਵਾ ਧੱਧਨੇ ਯਿਯਾਫਕੇ ਨਾਮ ਯਥਾ ਥਾ ਤੇ ਫ਼ੋਰਨ ਧਿਰਾਕੀ ਸਿਧਾਫ ਲੇਕਰ ਮਕਫੇਪਰ ਹਮਲਾ ਆਧਰ ਛੋ. ਤਾਫੇ ਅਘਨੁਲਵਾ ਧੱਧਨੇ ਯੁਯੇਰ ਰਫੀਯ ਐਡਵੇ ਮਹੀਨਾਫੀ ਮਫਫ ਨ ਕਰ ਸਕੇਂ ਨੇਯ ਉਨਕਾ ਯੋ ਉਫ਼ਯ ਤਰਕਫੀਸੇ ਫ਼ੁਕ ਯਥੇ ਯੋ ਫਿਨ ਯਫਿਨ ਯਿਲਾਫ਼ਤੇ ਯਯੀਫਕੇ ਯਿਲਾਫ਼ ਅਤਰਨਾਫ ਛੋ.ਤਾ ਯਥਾ ਛੋ.

ਧੱਧਨੇ ਯਿਯਾਫਨੇ ਥੇ ਹੁਕਮ ਪਫਕਰ ਅਧੀ ਮਯਤਿਸਕੇ ਛਾਯੇਰੀਨਸੇ ਕਛਾ—“ ਮੁਯਸੇ ਫ਼ੋ ਫ਼ੋ ਕਾਮ ਨ ਛੋਂਯੇ ਤੇ ਪਧ-
ਯਮਮਰੇ ਯੁਯਾ ਸਲਾਫਕੇ ਫ਼ਰਯਫੋਂਤੀਥੀ ਕਥਾ ਕਫ਼ ਆਰ ਯਾਨਯੇ
ਯੁਯਾਫੇ ਯੀਰਾਨੋ ਤਯਯਾਫ ਕਰਨੇਸੇਯੀ ਫ਼ਿਰਸਾ ਯੁਯ. ਪੇਫਫਾ ਕਾਮ
ਸੇਯੇ ਅਯਯਮ ਫ਼ੋ ਫ਼ਿਯਾ ਆਥੇ ਰਸੁਯ ਸਲਾਫ ਮੇਰੀ ਤਲਵਾਰਸੇ
ਅਯਯਮ ਛੋ. ਯਧ ਮਗਰ ਮੁਯੇ ਯਯੀਫਕੇ ਫ਼ਰਯਾਰਸੇ ਧੱਧਕਾ ਕਥਾ

ખાક સિલા મિલા ? કુચ્છલી નહીં જલકે એ ઇનઆમ દિયા
 ગયા કે કલે હુસેન રહીઠકા ઇલિઆમ મેરે નામએ આઅમાલમે
 લિખ દિયા. સારા જહાન એ કેહતા હે કે યહીદને તો કલે
 ઇમામકા હુકમ ન દિયાથા. ઇબ્ને જિયાદને અપની તરફસે એ
 શરારતકી ઓર ખિલકતકા એ ચરચા ખુદ યહીદકે તુફેલહે. કયોં
 કે ઉસને ભરે હરખારમેં એ કહા કે મેને ઇબ્ને જિયાદકો
 કલકા હુકમ ન દિયા થા. ઉસકો લાઝિમ થા કે હુસેન
 રહીઠકો મેરે પાસ આને દેતા હાલાંકે યહીદકા એ કોલ
 ખિલકુલ હુટા હે ઓર સરાસર મકકારી વ ફરેખ પર
 મળની હે કયોંકે મેરે પાસ યહીદકે પચાસ ખત મોબુદ હે
 જીતમેં સાફ સાફ લિખા હે કે જીસતરાહ મુમકિન હો
 હુસેન રહીઠકા ઓર ઉસકે ખાનદાનકા ખિલકુલ ખાતેમા
 કર દેના ચાહીએ લિહાજા મેં હરગીઝ મકકેકે હમલેમેં
 હિરસા ન હુંગા. ઓર યહીદકે ઇસ હુકમકી તાઅમીલ ન
 કરંગા ” ચુનાંચે ઇબ્ને જિયાદને અચસાહી કિયા ઓર
 યહીદકો જવાબ લિખ લેખ કે “ મેં જોહોત ખીમાર હું
 સફર કરનેકી મુઝમેં તાકત નહીં. ”

ઇબ્ને જિયાદકે ઇસ જવાબસે યહીદને પેચોતાખતો
 જોહોત ખાયા મગર કયા કર સકતા થા. ખુનકે ઘુંટ પીકર
 ખામોશ હો ગયા મગર ઇસકો એ ખટકા લગા રહાકે
 અચસા ન હો ઇબ્ને જુબેર એકલે મહીનાકી કુમકકો ચક

ટોકેં જ્યાર મુસલિમ બિન અકબા દોનોં તરફસે ખીચમેં
 ફિર બાયે. જ્યાર ઈસમેં શક નહીં કે અગર ઈસ વકત
 ઇબ્ને જુબેર રહીં. મહીનેવાલોંકી ઇલાઅત કરતે તો મુસલિમ
 બિન અકબા જ્યાર ઊસકી ફાજકા વહીં ખાતેમા હો બાતા
 જ્યાર ઇબ્ને જુબેરકો મકકેપર મુકાબિલા પેશ ન આતા બે
 આબિરકાર ઇસ સિપાહે મુસલિમસે બાહ ફરાગતે જંગે
 મહીના પેશ આયા. ફિર મહીનેકા હાલ મુનીએ. ઇબ્ને
 હનતલાને હઝરત કુએલ ઇબ્ને અબ્બાસ રહીંકો સિપાહે
 મહીનેકા મુકદ્દમતુલ જયશ બનાયા જ્યાર નિહાયત દાનાઈસે
 હાયાં બાયાં ફરસ્ત કરકે લડાઈપર આમાદા હુએ.

ઊધર મુસલિમ બિન અકબાનેબી ફાજકે પશંકી
 તરતીબ કાયમ કી જ્યાર વસ્તમેં અપના તખ્ત બિછાકર
 લેટ ગયા કયોંકે વો સખ્ત ખીમાર થા. લડાઈ શુર હુઈ
 જ્યાર એહલે મહીનાકી પેહલીહી ધુરિશમેં શામીયોંકી સફેં
 બિખર ગઈ જ્યાર બિન્હોંને બે તહાશા ભાગના શુર કિયા.
 મુસલિમ હસ્થાંડ બિનકો આબાજેં હેતા થા મગર કેમ
 શખ્સ ન ઠેરતા થા. ઈસી અસનામેં હઝરત કુએલ ઇબ્ને
 અબ્બાસ રહીં ઘોડા કુદાકર મુસલિમકે કરીબ ગયે જ્યાર
 આહાકે ઊસકા ખાતેમા કરકે લડાઈકો અપને હકમેં ખતમ
 કરકે. બિન્હેં અગર ન થી કે મુસલિમ ખીમાર હે જ્યાર
 તખ્તપર પડા હુવા હે. તખ્તકે સામને મુસલિમકા ગિરહ

પોશ ગુલામ હથીયાર લગાએ હુએ ખડા થા. ઓર ભાગને-
વાલોંકો પુકાર પુકાર કર ભાગનેસે રોક રહો થા. કુએલ
સમજે ચેહી મુસલિમ બિન અકબાહિ ઇસ વાસ્તે બિન્હોંને
નિહાયત દીલેરીસે ઇસ ગુલામપર હમલા કિયા ઓર એકહી
વારમેં જિસકે દો દુકડે કર દિયે. ગુલામકે મરતેહી પુએલ
રહીંને આવાજ દી:—

“ મેંને મુસલિમકો મારા હાલા, મેંને મુસલિમકો
માર હાલા. ” ઇસ સદાકો સુનકર એહલે મદીનાને તકબીરકા
નાઅરા બલંદ કિયા ઓર શામી ઓરબી સરાસીમા હોકર
ભાગને લગે. મુસલિમને યે હાલત દેખી તો વો અટપટ
તખ્તસે બિઠા, ઝિરાહ પેહની, હથીયાર લગાયે, ઘોડેપર
સવાર હુવા ઓર પુએલ રહીંકો આવાજ દી:—

“ કિસકો મારા ? મેં મુસલિમ ઇબ્ને અકબા મોખુદ
હું. ” પુએલ રહીંને પલટકર ઇસપર હમલા કિયા ઓર
ચાહતે થે કે એક ભરપુર હાથ ઇસકેબી મારેં કે મુસલિમકા
તીર ઉનકે સીનેપર આનકર લગા જુરકે સહમેસે વો થહીદ
હોકર ઘોડેપરસે ગિર પર.

કુએલ રહીં એહલે મદીનામેં સળસે બઠે બહાદુર
સફશિકન થે બિનકી થહાહત હોતેહી મદીનેવાલોંપર સન્નાટા
છા ગયા ઓર લોગોંકી હિમ્મતેં પસ્તો ચિકસ્તા હોને
લગીં મગર અમદ બિન અબદુર રહેમાન ઇબ્ને એહ રહીંને

પુણે સ્ત્રીબંધી જે હાલત દેખી તો તલવાર ખીંચકર દોડે
 જ્યાર આહાકે મુસલિમકા કામ તમામ કરે' મગર મુસલિમને
 જિનકે વાર કરનેકી મોહલત ન હી જ્યાર એક નેઝા અવસા
 મારા કે જેલી શહીદ હોકર ગિર પડે.

ઇન હો શેહસવારોંકા ગિરના થા કે તમામ એહલે
 મહીના ઘલરા ગયે જ્યાર ઉનકે હવાસ ખાખતા હોને લગે.
 જ્યાર શામીયોંકી ભાગીદુઈ ફેજને મુસલિમકે જે હા હાથ
 દખે તો વોલી ભાગતે ભાગતે પલટી જ્યાર એહલે મહીનાપર
 એક ખુજવાર હમલા કિયા. અખતો શામી જોકે જોકે
 પલટકર આતે થે જ્યાર એહલે મહીનાપર હમલા કરતે થે.
 જિન્હોંને મુસલિમ ઈન્ને અકબાસે કહા—

“ આપ ખીમાર હે, આપકે લડનેકી ઝુફરત નહીં.
 આપ તમાશા દેખીયે, હમ ઇન સખકા ફયસલા કિયે દેતે
 હે.” મુસલિમ જે સુનકર ચુપકા ખડા હો ગયા જ્યાર ફેજકે
 અફસરોંકા ખડે ખડે લડાઈકે ગુર ખતાને લગા. ઇસકી
 ફેજકે મુકદ્દમેપર હસીન ખિન નમીયા થા જો મરહાના
 વાર તેમ ઝની કર રહાથા. ચકાયક ઈન્ને હનતલા ઘોડેસે
 ફુડે જ્યાર પયદલ હોકર તલવાર ચલાની શુરૂ કી. મુસલિમ
 ખિન અકબાને અપની ફેજસે પુકારકર કહા—“ તુમલી
 પયદલ હો ખાવ ” ચુનાંચે હસીન ખિન નમીયા અપની
 ફેજ સમેત ઘોડોંસે ફુડ પડા. ફિર મુસલિમને પુકારા—

“ તીર ખરસાવ, તીર ખરસાવ ” શામીયોને કમાને ખીચી
ઝોર તીરોંકી ખારિશ શુદ્ધ કી અનસે હનતલા રહીંકે તીન
બેટે શહીદ હો ગયે. ઇખને હનતલા રહીંકે યે મેખત
દેખી તો બેતાખાના હાયકા નાઅરા મારા ઝોર કહો—

“ અખ અનેકા કયા મજા ” યે કેહકર તલવાર
સોંતી ઝોર અયસા સરકરોશ હમલા કિયા કે હરીફ ધુંધટ
ખાકર પરાગંદા હોને લગા મગર મુસલિમો હસીનને
સંભાલકર ફિર યુરીશકી ઝોર ઇસી યુરીશમે બિચારે ઇખને
હનતલા રહીંકે ઝોર બિનકે બડે બડે સાથી બાંધે શહાદત
પીકર ઝમીનપર ગિર પડે ઝોર શામી લશકર ફતેહકે
નાઅરે લગાતા હુઆ મહીનેકે અંદર ઘુસ ગયા. બિસવકત
મુસલિમ બિન અકબાને હુકમ દિયા.

“ તુમપર મહીનેવાલોંકા ખુન ઝોર ઇજાતો માલ
આજ કે દિનમે હલાલ કરતા હું અસકી મીઆદ તીન
રોઝતક હે ” યુનાંચે ઇસ મુકદ્દસો મુતખરરીક મકામમે
જહાં રસુલુસ્સલ્વાન નખીઉલ હરમેન મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ
સલ્વં ચલતે ફિરતે થે, જહાં હકો ઇનસાફકી મુનાહી
હોતી થી, જહાં અબ્રાહિમ અલ્લં વહી લેકર આતે થે, બો
દુનિયાલરકી આંખોંકા તારા થા ચહીંદકે બેદીન લશકરને
કતલેઆમ શુદ્ધ કિયા. બો ગુનાહગાર વ બે ગુનાહકો

ઇમતિયાજ ન કરતે થે. ઉન્હોંને ખચ્ચે ખુદકી તમીજ ન કી. મદીનેકી ગલીયોંમે ખુનકે નાલે બેહ ગયે. હરધર છુટ ગયા યા જલ ગયા. ખાસ હરમે રસુલકે અન્દર ઇન બે ઇમાનોંને ના ગુફતા બેહ સફ્ફાકીયાં કીં. ખુદે ઓર તારિકુદ દુનિયા અસહાબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ ઇબ્રાહીમકે હુજરોંસે નિકલ નિકલકર ભાગે ઓર પહાડોંકે ગારોંમે જાકર છુપ ગયે થે વો લોગ થે જીન્હોંને આજતક ઇન ખાહમી ફસાદોંસે ઓર મુલકી તોડ બેડસે સરોકાર ન રખા થા. ઉનકા કામ ફકત થે થા કે ઇલમે હદીસ ઓર જીલુમે કુરાનકી ઇશ્આત કરેં ઓર રાતદિન યાદે ખુદામેં મસરૂફ રહેં. યઝીદકે લશકરને ઇન સખકો તેહેલકેમેં કાલ દિયા. વો લોગ દોનોં ફરીકસે અલગ થે. મગર ઇનપરબી ઝાલિમ યઝીદીયોંને તલવારેં ખત્ત કીં ઓર વો “અલગયાસ યા રસુલુલ્લાહ, અલગયાસ યા રસુલુલ્લાહ” કેહતે હુએ મદીનેસે ભાગે જીનકે તઆફુખમેં યઝીદી ફોજ તલવાર ચમકાતી હુઇ દોડી. વો પનાહ હુંદતે થે, મગર ઉનકો પનાહ ન મિલતી થી. હઝરત અબુ સઈદ ખદરી રહી૦ મશહુર સહાબીયે રસુલ સલ૦ ભાગતે ભાગતે પહાડકી એક ખોહમેં છુપ ગયે મગર બહાંબી એક યઝીદી સિપાહી તલવાર લેકર પહોંચ ગયા. આહતા થા કે હાથ છોડે ઓર ઇસ મકબુદે ઇલાહી ખદેકા કામ તમામ કરે કે જીનકી જખાનસે થે આયત નિકલી.

“ અગર તુ મેરે કત્લકે લિયે હાથ બઠાયગા તો મેં
અપને હાથકો બલંદ કરૂંગા તાર્કે તુઝે કત્લ કરૂં કયોંકે મેં
ખુદાએ રખુલ આલેમીનસે કરતા હું ”

શામીને પુછા:—“ તુ કેન હે ? ” ચે બાલે—

“ અબુ સઈદ ખદરી સહાબીએ રસુલ સલ૦ ” ચે
સુનકર ઊસ બહબખતકો કુછ ખ્યાલ આયા ઝોર ઇનકે
કત્લસે બાઝ આયા.

ગરઝ તીન રોઝતક મદીનેમેં કુદમે સિતમકા અંધેર
મથા રહા. કત્લો ગારતકી આફત બરપા રહી. તીન દીનકે
બાદ અમનોઅમાન હુઆ. મુસલિમને સબ લોગોંકો મસજીદે
નખવીમેં જમે કરકે એઅલાન કિયા કે:—“ અબ કત્લેઆમ
મોકુદ, આવ, જો મેહેઝ યઝીદી ઇતાઅતકા હલફ ઉઠાયગા
ઉસકી જાનકો અમાન હે વર ન ચે તેગ હે ઝોર ઉસકા
સર હે. ”

બલકત થકી હારી, લુટી હુધ, તખાહ શુદા જમે
હુધ ઝોર મુસલિમકે સામને યઝીદકી ઇતા અતકા હલફ
ઉઠાને લગી. જબ હસે આદત વો લોગ કેહતે કે “ હમ
એઅત કરતે હે ” હુકમે ખુદા ઝોર સુન્નતે રસુલ સલ૦ કે
મુવાફિક ” તો મુસલિમ કેહતા “ નહીં ખુદા રસુલ ન
કહો, તું કહો હુકમે યઝીદકે મુવાફિક ” મરવાન ખિતુલ
હકમ બા પુખુદ શકાવતે કદખીકે મુસલિમકે ઇસ હુકમકો

ખરદાસ્ત ન કર સકા ઓર ઉંચને કહા:—

“ અય મુસલિમ ! તેરા યે કેહના હુસ્ત નહીં હે. બેઅત તો હુકમે ખુદા વ હુકમે રસુલ સલ૦ હી કે નામાં-પર લી જાતી હે. ” મુસલિમને તેવરી બદલ કર કહા:—

“ મુપકે રહો, કિસીકી બેઅત કબુલ ન કરૂંગા જબ તકકે વો હુકમે યઝીદકી ઇતાઅતકા હલફ ન ઉઠાયે. ” મરવાન બિયારા ઇસ કેહરી કે ખોફસે આગે કુચ ન કેહ સકા ઓર દમ બે ખુદ હો કર રેહ ગયા.

યે થા બની ઉમઇયાકી તલવારકા વો વાર બે ખાસ મદીનેકી ગરદન પર પડા. યે વો સન્થા વાકેઆ હે બે કરબલાકે બાદ યઝીદી નામ એ આઅમાલમે ખુનકે મુખ હરફાંસે દોબારા લિખા ગયા. મુસલમાન ફકત કર-બલાકે કિરસેકો જાનતે હેં ઓર સિફ ઇસી એક વુકુઅ પર યઝીદો બની ઉમઇયાકી બદ આઅમાલોંકો મુનહસિર સમજતે હેં મગર મેં ઉનકો ઇસ કિતાબમે દિખાના ચાહતા હું કે ઉનકી તલવારોંને દીનકી ગરદન પર બે શુમાર તલ-વારે મારી હેં. ઉન્હોંને સિફ પયગમબરે ખુદા સલ૦ કે નખસે હી કો શહીદ નહીં કિયા બલકે વો ઇસકે બાદ ખુદ રસુલકે મઝારપર હમત્રા આવર હુએ ઓર વહાંકી મુસલિમા હુરમતોંકો પામાલ કિયા ઓર ઉસકી બે નજીર પાકીઝી મેં અપની શરાબ નોશીયોં ખુન રેઝીયોં.

ઝોર ગારત ગરીબોને ધખ્ખે લગાયે મગર ઇસ હામને સુત-
હર પર કોઈ ધખ્ખા ન લગા. ખુદ ઉનહીકે આઅમાલ
નામે કયામત તકકે લિયે ગંદે ઝોર કાલે હો ગયે.

યે તમામ વાકેઆત મેંને તારીખે તિબરીકી આથી
જુલ્હસે લિયે હેં. તશરીહાત મેરી કલમકી હેં મગર
અસલ વાકેઆત સબ તિબરીકે હેં ઉનમેં મેને કમી બેશી
નહીં કી. સિફ્ સમજાનેકે લિયે ઇબારતકો કહીં કહીં
મુશરેહ કિયા હેં.

અબ જો લોગ ચઝીદો બની ઉમઇયાકી હિમાયતમેં
ખુન પાની એક કિયે દેતે હેં, જુલ્હાંને મેરી કિતાબ મોહ-
રરમ નામે પર યે એતિરાજ શદ્દો મહસે કિયે હેં કે ઇસમેં
તમામ બની ઉમઇયાકી ના રવા તોહીનકી ગમ્ હે વો
ઝસ ઇસ વાકેએકો દેખે. હઝરત ઇમામ હુસેન રહીં કી
બાબત તો ઉનકી (ખારજ) ઝાંખાનેં યે ગુસતાખાના
અલફાઝ કેહ દિયા કરતી હેં કે વો ખુદ કુફ્રે પર ચઢ કર
ગયે થે. અપને કિયેકા ખમયાઝા ભુગતા. મગર એહલે
મદીનાકે ઇસ કિસ્સે પર વો કયા કહીંગે ? કયા યે લોગ
લી ચઝીદ પર ચઢ કર ગયે થે ? કયા ઉનકો લી હુકુ-
મતકા હાઅવા થા ? કયા ઉનસે લી હુસેન રહીં કી તરેહ
ઇસકા ડર થા કે કહીં મેરા તખ્ત ન જીન લેં. વો લીન-
હાર જમાઅત થી, વો હામીએ લીન ગિરેહ થા, ઉમરકો

ચઝીદકી બદ આ અમાલીયાં ગવારા ન હુઈ; ઉંઢોંને અયસે કાસિકો ફાજર શખસકી ખેઅતમે' શામિલ રહેના ગુનાહ સમજા. ચઝીદકો યે મુનાસખ આ કે વો તલખા કરતા, ઓર અપને ગુનાહોંકો છોડ દેતા. એહલે મહીનેકા મુતાલિખા દીની થા. ચઝીદકી શાનમે' બટટા ન લગતા. અગર વો યે કેહ દેતાકે તુમ સચ્ચે હો, મેં અપની ખતાઓંસે તાયબ હોતા હું. ઇસિસે ઉસકી હયબતે સયાસીકો સદમા ન પહોંચતા કયોંકે યે મુલકી વ સયાસી મઆમિલા ન થા મેહેઝ દીની થા.

કહા બાયગા ચઝીદને હુજજત તો પુરી કર દી થી. ઓર એહલે મહીનાકે પાસ કાસિદ લેજ કર નસીહતકા હક તો અદા કર દિયા થા મગર ઇસકા જવાબ કયા દિયા બાયગા કે જો મુતાલિખાત ઇસ નસીહતકે જવાબ મેં એહલે મહીનાને પેશ કિયે થે ઉનકા જવાબ ચઝીદને કયા દિયા. કયા ઉનકા જવાબ તલવાર થી ? કયા ઉનકા જવાબ ચે કતલે આમ થા ? કયા ઉનકા જવાબ મહીનતુર રસુલકી ચે જો હુરમતી થી ? કયા ઉનકા જવાબ ચે કલમએ કુફ્ર થા કે:—“ હુકમે ખુદા ઓર રસુલ નહીં બલકે હુકમે ચઝીદ !! ”

ઉસમાનકા કયદ કરના બી ઇસ વખેહસે આ કે વો એલાનીયા શરાબ પીતા થા. ઉસમે' બી કિચી મુદદઈકો

એતિરાજી મનાવ નહીં હો સકતી (ઉસમાનસે મુસાદ વો ઉસમાન હે જો યજીદકા ચચા અહ લાઈ ઓર મહી-નેકા હાકિમ થા જુસ્કા ઝિક શુર મેં આયા હે.)

અખદુલ મલક બિન મરવાનકી જોહોત તાઅરીફે કી જાતી હેં જરા ઉસ્કે લી ઇબતિહાઈ અવસાફકો દેખ લેના ચાહીયે કે જન લોગોંને ઉસ્કે સાથ એહસાન કિયા ઉનહીકે કલો ગારતકી ઉસને મુસલિમકો તદબીરેં જતાઈ.

મહીનેકે બાદ અખ મેં મકકેકા હાલ લિખતા હું કે જની ઉમધયાકી તલવારને ખાનએ ખુદાકે સાથ લી જે અહળી વ જે હુરમતીકા કોઈ દકીકા બાકી ન હોડા. યેહી તલવાર મહીને પરથી ઓર યેહી તલવાર ઇસ વાકેએકે બાદ મકકેપર પહોંચી જુસ્કા કિસ્સા ઇસ તરાહ હે.

મોહરરમનામે મેં હઝરત ઝુબેરક હાલ પઢા હોગા, જો જંગે જમલમેં મકતુલ હુએ દુસરી તલવાર થે ઉનકે સાહબઝાદે અખદુલ્લા ઇબને મકકે પર. ઝુબેર રહીં નિહાયત બાકેલો ફર-

જાના નવ જવાન થે જનકી વાલિદા હઝરત અસમાઅ રહીં બિન્તે અબી બકર સિદદીક રહીં ને ઉનકો અપની ઝિહાનતો લિયાકતસે આઆલા ફર-જેકી તરબીયત હી થી.

અમીર મઆવીયાને યઝીદકે વસીયત કરતે વકત થે અલફાઝ કહે થે: “ અગર હુસેન ઇબ્ને અલી રહીં સે તેરી લડાઇ હો તો ઉનકો જાનસે ન મારીયો કે હમારી ઉનકી કસબત હે ઝોર અગર અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝુબેરસે જંગ હો ઝોર મુઝે યકીન હે કે ઝુફર હોગી તો તેરા કાબુ ચઢે તો ઉસકે દુકડે દુકડે કર ડાલીયોકે વો ખડાહી મકકાર હે. ”

ઇસ કિતાબકે અગલે ખાખમે મઆવીયા વ ઇબ્ને ઝુબેર રહીંકે મુકાલિમાત નઝર આઇગે ઉનસે ઇબ્ને ઝુબેર રહીંકી દિલેરી, ગેહરે ખ્યાલાત ઝોર ઉચે ઇરાદોંકા અંદાઝા હો સકેગા. વો નિહાયત આબિદો ઝાહિદ ખુઝર્ગ થે. બની ઉમઇયાને જગે જગે ઉનકી નિસબત મકકારી ઝોર દગા શિઆરીકે અલફાઝ ઇસતેઅમાલ કિયે હે. મગર ઉનકી જિંદગીકે તારીખી હાલાતસે માઅલુમ હોતા હે કે વો દુર અંદેશ મુદખ્ખીર થે. હિકમતે અમલીસે કામ કરતે થે મગર ઉનકી જાતસે ફરેખો મક ઝોર દગાકા કોઇ વાકેઆ સરઝદ નહીં હુઆ.

હઝરત ઇમામ હુસેન રહીં જીસવકત કરખલાકે તશરીફ લેખને લગે તો હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રહીંને ઉનસે કહાયા કે—“ તુમકો ઇબ્ને ઝુબેરને ઇસ સફરકી રખબત દિલાઇ હે કયોંકે વો ચે આહતે હે કે તુમ યઝીદકે

હાથોં તમાહ હો જાવ તો મેરે લિયે તરકીકા મયદાન સાફ હો જાયે ” મગર હઝરત ઇમામ હુસેન રહીંને ઇસ શુબ્હેકો તસલીમ ન ફરમાયા થા ઓર ઇબ્ને ઝુબેર રહીંનેલી ઇસકી તરફીદ કીથી. ઇસમેં શક નહીં કે ઇબ્ને ઝુબેર રહીં નિહાયત મોહતાત થે, હરીફાંકે ફરેબકો હઝરત કોસ દુરસે સમજ જાતે થે. ઓર સેંકડોં ખરસ આયંદાહી તદખીરેં સોચતે થે. મગર યે સિક્કાતે હસના થીં. મકર કી ખાતેં ન થીં. ઝુહખીર ઓર પોલીટીશીયન વોહી હે જો ગરહો પેશસે ખા ખખર ઓર આયંદા હાલતપર ગેહરી નઝર રખતા હો.

જળ હઝરત ઇમામ હુસેન રહીંનકા વાકેઆ કરખલામેં હો ચુકા તો યઝીદકો ઇબ્ને ઝુબેર રહીંનકા ફિકર હુઆ ઓર યે અયસા કાંટા થા જુસકે નિકાલે ખગેર યઝીદકી સલતનત ખે ખતર ન હો સકતી થી. યઝીદને વાકએ કરખલાકે ખાહ વલીદ બિન અકબા બિન અબી સુફિયાનકો મકકે ઓર મદીને દોનોંકી હુકુમત દી થી. વલીદ ખડા હોશીયાર ઓર મુનતઝિમ હાકેમ થા. ઉસને ઇબ્ને ઝુબેર રહીંનકે મખફી ઇરાદએ હુકુમતકો સમજકર ગિરફતો નગસની શુદ્ધ કર દી થી. ઇસી ઝમાનેમેં ઇબ્ને ઝુબેર રહીંને એક અયસી આલ ચલીકે યઝીદકો માત હોના પડા. ઓર વો યે થી કે ઉન્હોંને યઝીદકો એક ખત લિખા જુસી ઇમારત બોહોતલી

હમદરદાના થી ઝોર ભસમેં ચઝીદકો મસાલહે મુદકકે નશેબો ફરાઝ ખતાયે ગયે થે. ઝોર આખિરમેં યે લી લિખા થા કે વલીદ બિન અકબા બોહોત નાદાન ઝોર ના આકેખત અંદેશ અફસર હે. ઉસકો મકકે મદીનેકી હુકુમતસે અલગ કર દેના આહીયે વર ન આપકી સલતનતકો નુકસાન પહોંચેગા.

યે ખત અચસી હિકમતે અમલીસે લિખા ગયા થા કે ચઝીદને ઉસકો સરાપા ઇખલાસ સમઝા ઝોર યે ખ્યાલ કિયા કે ઇબ્ને ઝુબેર રદીં મેરી સલતનતકે બોહોતહી ખેરખવાહ હે. ચુનાંચે ઉસને એક લખા ચોડા શુકરિયા ઇબ્ને ઝુબેર રદીંકો લેખ ઝોર વલીદકો હુકુમતે હરમેનસે માઅજુલ કરકે દમિશ્ક ખુલા લિયા. ઝોર ઉસકી જગે ઉસમાનકો લેખ દિયા. ઉસમાન વોહી હાકિમ હે ભસકા ઝિક ઉપર આયા કે બોહોતહી એહમક ઝોર નશેબાઝ આદમી થા.

બાદ મેં જખ ઉસમાનકી નાલાયકી ચઝીદપર ખુદી ઝોર મદીનેકી લડાઈ પેશઆઈ તો ચઝીદ સમઝા ઝોર ઉસને કહા—“ ઊફ્રોહ! યે સમ ઇબ્ને ઝુબેરકી કારસ્તાની થી. ઉસને દોસ્તીકે પરદેમેં મુઝસે દગા કી ઝોર વલીદકો માઅજુલ કરકે નઝમેં હુકુમતમેં યે ખરહમી ડાલી. અખ ઇસ્કા કલાઅ કમાઅ કરના ઝુરૂરી હે. ” મગર ઇતસાફ યે

હે કે ઈને ઝુમેરને અપની સયાસી કાબેલીયત કી એક
 ઝખં યઝીદકી સયાસી લિયાકતપર લગાઈ થી. ઇસમેં મકરો
 ફરેખ કુછ ન થા. યઝીદમેં અકલ હોતી તો ઊસકો સમજના
 ચાહીયે થા કે ઈને ઝુમેર રહીં પુરાના હુશમન હે.
 ઊસકે મશવિરેમેં કુરૂર કોઈ મસલેહત હોળી મગર વો
 ન સમજા ઓર સમજા તો યે સમજા કે ઈને ઝુમેરને
 મેરી દિલસોઝીસે યે ખત લિખા હે. હાલાંકે ઇમ્મિસે કુછ દિન
 પહેલે યઝીદ એક અવસી હરકત કર ચુકા થા. ઊસકા
 જવાબ ઈને ઝુમેરકી તરફસે દિયા. જાના લાઝમી હો
 ગયા થા. યઝીદ અગર ઇસ વાકેએકા ખ્યાલ કરતા તો
 ઓરબી એક વજેહ ઊસકે એહતિયાત કરનેકી પયદા
 હોજતી ઓર વો હરકત યેથી કે જખ કરખલાસે હઝરત
 ઇમામ હુસેન રહીંકે કતલકી ખબર અઈ તો ઈને ઝુમેર
 રહીં મિમખરપર ચઢે ઓર યે ખુતબા પઢા—

“ અય લોગો ! ઇરાકકે દગાખાઝખાશંદોને નવાસએ
 પયગમખરકો ખુલાકર શહીદ કરા દિયા. ઓર યઝીદીયોને
 ઊનકો શહીદ કર દિયા. યે ખડા ગમનાક વાકેઆ હે.
 હુસેન રહીંકે સિવા ઇસ દુનિયામેં કોઈ શખસ હકદારે
 ખિલાફત ન થા. ઊસકો ઇન અલીમાંને ખ હાલતે ખેખસી
 હસ્તે કરખલામેં સિતમકી છુરીયોંસે ઝિમેહ ક્રિયા હે. ખ્યાલ
 કરો, કાતેલોં ઓર મકતુલોંમેં કયા ફકર થા ? યઝીદી

કાતિલ ગાને ગાતે થે ઓર હુસેની મકતુલ તિલાવતે કલા-
મુલ્લાહ કરતે થે. યઝીદી કાતિલ ખોદે ઇલાહીસે બે હિરાસ
ઓર અનદેશએ આખિરતસે બે પરવા હોકર કેહકહોં
ઓર ચેહયહોંમેં જિંદગી બસર કરતે થે ઓર હુસેન મકતુલ
ખશિયતલ્લાહ ઓર મુહાસિબએ બિખાસે ખાયફ હોકર
હરવકત અશમે પુરઆબ રહેતે થે. તો કયા અયસે સફફાક
ખુરેજ ઇસ કાગિલ હેં કે હમ ઉનકી ઇતાઅતો બેઅતપર
કાયમ રહેં ? ” થે સુનકર તમામ હાઝેરીન બે ઇખતિયાર
રાને લગે ઓર ઉઝોંને મિલ ઇતતિફાક આવાઝેં દીઃ—
“ હરગિઝ નહી, હરગિઝ નહીં, હમ યઝીદકી બેઅતસે
સુનકરિફ હોતે હેં, લાવ હાથ ફયલાવ, હમ તુમારી બેઅત
કરીંગે ” થુનાંચે હઝરત ઇન્ને ઝુબેરને તમામ હાઝેરીનસે
મુખાલિફતે યઝીદકી બેઅત લે લી.

થે ખબર વલીદકો હુઇ તો ઉસને યઝીદકો ઇતતિલાઅ
દી. યઝીદને ચાંદીકા એક તોક ખનવાકર અપને દો
મોઅતમિદ આદમીયોંકે હાથ લેખ કે થે બાકર ઇન્ને
ઝુબેરકે ગલ્લેમેં કાલના ઓર ઇસ હેયતસે ઇસકો મેરે પાસ
કેદ કરકે લના તાકે લોગોંકો મેરી શાન માઅલુમ હો.
લેકિન જબ થે મોઅતમિદ મકકેમેં આયે તો વલીદને
કહા કેઃ—

“ યઝીદકો થે બડી ગલ્લતી હે. થે તરીકા ઇસ કિતનેકે

દબાનેકા ન થા મેં ખુદ તુમારે સાથ નહીં જાઉંંગા. તુમ આપહી જાવ ઓર યે તોક ઇંને ઝુબેર રહીંકે પેહનાવ. યે કામ આસાન નહીં હે યઝીદને ઇંને ઝુબેરકા કેદ કર દેના કયા હંસી ખેલ સમજા હે ? ” મરવાન ઇંનુલ હકમ મહીનેમેં થા ઉસને સુના તો બોલા—

“ યઝીદને બોહોત ખુશ ક્રિયા યે કામ તદખુરો હિંકમતકે સરાસર ખિલાફ હે. ” લેકિન વો દોનોં મોઅ-તમિદ ન માને ઓર સીધે ઇંને ઝુબેર રહીંકે પાસ ગયે ઓર તોક ઉનકે સામને જાકર રખ દિયા ઓર યઝીદકા ખ્યામલી સુના દિયા. ઉનકી હિમ્મત યે તો ન હો સકી કે વો ઝોરો જખસે તોક ગલેમેં ડાલતે સિફ સામને રખને ઓર ઝખાની ખ્યામ પહોંચાનેપર ઇંકાતિફા કી.

ઇંને ઝુબેર રહીં બડે દાનિશમંદ ઓર મુતહમ્મીલ મિઝાજ થે ઉંહોંને તોકકો દેખા. યઝીદકા પયગામ સુના મગર મુંહસે કુચ્છ ન બોલે ફકત ગરદન ઇંસ તરાહ હિલાદી જીસસે માઅલુમ હોતા થા કે વો ઇંસ ફેલકો હિકારતસે રહ કરતે હેં ઓર કેહતે હેં કે—“ ઠેરો, બન્ધા સમજુંંગા જાતે કહાં હે. ” સપ્રીરોંપર ઇંતની હયબત છાઈ કે વો ચુપચાપ ઉઠકર ચલે આયે ઓર યે ન કેહ સકે કે યઝીદકો કયા જવાબ દીજીયેગા. દમિશ્કમેં જાકર ઉંહોંને સારા હાલ યઝીદસે કહા તો વો કુછ ખશીફસા હોકર

ઉન્હોંને અપની તાકતો જમીઅત ચુપકે ચુપકે ખુબ મુસતેહકમ કરલી. જુસુફી ઇતતિલાઓંસે ખાયફ હોકર યઝીદકો એક બા જાખતા ચોર અઝીમુશશાન મુહિમ મકકે પર લેજનેકી સુરત પેશ આઈ ચુનાંચે મદીનેકી કતલકારીસે ફારિગ હોનેકે બાદ મુસલિમ બિન અકબાકો હુકમ પહોંચા કે તુમ સીધે મકકેપર ચઢ જાવ. મુસલિમ ઊસ લશકરે સફફાકકો લેકર જુસુફી તલવારોંને એહલે મદીનાકે ખુન ચાટ ચાટકર એક બડી હિરસ મુસલમાનોંકે ખુન ચાટનેકી અપને અંદર પેદા કરલી થી મકકેકી તરફ ચઢ હોડા.

લેકિન જબ મકકેકે કરીબ પહોંચા તો ઉસકી સાબેકા ખીમારી હલસે બઢ ગઈ ચોર ઊસને જાના કે વકતે આબિર આન પહોંચા તબ ઊસને હસીન બિન નમીયાકો ખુલાયા ચોર કહા—

“ યઝીદને ચલતે વકત હુકમ દિયાથા કે તેરે બાદ હસીન બિન નમીયા સિપેહ સાલારે લશકર હોગા. લે મેંતો અબ મરતાહું અબ તુ ઇસ સિપાહકી કમાન હાથમે લે. મગર હેબ ઇસકા ખ્યાલ ન કીજયો કે યે ખાનખે ખુદા હે ચોર ચહાં ખુદરેઝી ખુરી હે. હરગિઝ નહીં. જુસુફી શિદ્દત હો સકે કીજયો ચોર ફતેહકે બાદ જહાંતક મુમકિન હો કિસી સરકશકો ઝિંદા ન રેહને દીજયો. ઇમામકે હુકમ કે આગે ખાનખે ખુદા કોઈ ચીઝ નહીં ઇમામકા

હુકમ ખાનએ ખુદા જોર સારી ઝમીનસે અફઝલ હે. મેને અપની જિંદગીમે' ને કુછ ઇબાદત કી હે આજ મેં ખ્યાલ કરતા હું જબકે મેરી મોત સામને ખડી હે કે સારી ઉમરકે આઅમાલે હસનાસે મેરા ચે અમલ સખસે બડા હોગા ને મેને મહીનેમે' ક્રિયા. જોર હુકમે ઇમામકી ખાતિર તીન દીન કત્તેઆમ કરકે હરખાતકા ખાતેમા કર દિયા. મુઝે યકીન હે કે ઇસી એક અમલે ખેરકે સખખ મેરી નબત હોગી. ” ચે કેહકર મુસલિમ બિન અકબા મર ગયા.

(ચે સખ કેફીયત તારીખે તિખરીકે તરબુમે ફારસી જુદ્દ ૪ મતખુએ કિશવરી પ્રેસસે બિલા મહાબિલત એક હરફ તરબુમા કી ગઈ હે. પઢનેવાલે જરા બની ઉમઇયાકે સિપેહ સાલારોંકે અકાયદકો મુલાહિઝા ફરમાયે' મુઝે ઇસપર સિવા ન ઉઝો બિલ્લાહે મન હાઝાહુલ અકાયદ પઢનેકે જોર કિસી હાશીયા લિખનેકી ઝુરરત નહીં. અલબતા ઇતના લિખદેનેકો જી આહતા હે કે બની ઉમઇયા ખુસુસન અમીર મઆવીયા સોહબતે રમુલ મેં જિયાદા હાઝિર ન રેહનેકે સખખ ઇસલામકે અકાયદે સહીયાસે મેહરૂમ થે જોર જખ વો ખુદ ન જાનતે થે કે ઇસલામ જોર શીઆઅરે ઇસલામકી કયા શાન હે તો ઉનકે સિપેહ સાલારાને ફાજ જોર ઉમરાએ મુફક કયા ખાક જાવ સકતે થે. કયોંકે ઉનકી

માઝહુમાત તો અપને બાદશાહોંકી ઝાતો સિક્કાતસે વાઝિસ્તા થી. પસ જયસીં ફૂલેં વયસે ફિરીસ્તે) મુસલિમ બિન અકબાકે મરનેકે બાદ હસીન બિનનમીયાને ફેજકી અફસરી પુરે ઇબતિયારાતસે હાથમે લી. એર મકકેકે મકાતિલેકી તરફ કદમ બઢાયે.

હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રહીં ને બી મકકી દિલેરોંકો જમે કરકે કહલા બ કહલા જંગ કરનેકી તઈયારી ફરમાઈ એર હમરાહીયોંસે કહા:—“ ગનીમ થકા માંદા આયા હે ઇસકો પુરસત ન દેની ચાહીયે. ” યુનાંચે ઇબ્ને ઝુબેર રહીંને દુશમનપર ચકબારગી હમલા કર દિયા. ઉનકે લશકરકે હાથેં બાઝુપર હઝરત મનઝર બિન ઝુબેર થે. એર બાઈ બાઝુપર હઝરત મસહરા બિન મખરમા રહીં.

જબ હમલા હુઆ તો શામીયોંનેબી બન તોડકર જવાબ દિયા એર અયસે બેશો ખરોશસે આગે બઢ કે ઇબ્ને ઝુબેર રહીંકો મયમના ચાઅને ફેજકા હાથાં બાઝુ બિખર ગયા એર મનઝર બિન ઝુબેર રહીં શહીદ હોકર ગિર પડે. મનઝર રહીંકે શહીદ હોતેહી મકકી ફેજને ઘુંઘટ ખાયા એર શામીયોંકે હોસલે બઢ ગયે. ઉન્હોંને બઢ બઢકર હાથ મારને શુરૂ કિયે એર હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રહીં ચિકસ્તયાબ હોકર આહિસ્તા આહિસ્તા ફેજકો સંબાલતે હુએ પસપા હોને લગે. ચહાંતકકે સેહેરકે અંધર

હાખિલ હોકર હરખંદ હો ગયે ઝોર શામી સિપાહને
શેહેરકા મુહાસિરા કર લિમા.

અખ મુહાસિરેકે આલાતે હરખકી ખારી આઇ એહલે
મકકા દીવારોં પરસે તીર ખરસાતે થે ઝોર શામી ખાહરસે
તીરોંકા જવાખ તીરોંસે હેતે થે. નેઝ ઉંહોંને મનજનીક કી
કલોંબી ફસીલકે ખાહર ઉંથે મકામાત પર લગાઇ ઝોર
ઉનકે ઝરીએ ખડે ખડે પત્થર શેહેરમેં ફેંકને લગે. યે
મનજનીક પુરાને ઝમાનેકા એક આલએ હરખ ઢંકલીકી
સુરતકા હોતા થા. એસસે કીલોં ઝોર શેહેરોંકે અંદર પત્થર
ઝોર આગ ખરસાઇ બતી થી. મનજનીકોંકી સંગખારીને
શહેરે મકકેમેં આફત ખરપા કરદી. કિસી શખ્સકો મબલ
ન થી બે વો ઘરસે ખાહર નિકલતા કયોંકે રાતહિન પત્થરોંકા
મીંહ ખરસતા થા.

હરીકોંને એક આલા અથસે મકામપર નસખ કિમા
એસતી ઝહ ખાસ હરમે કાઅખાપર પહોંચતી થી. ઝોર
ઉસસે ખડે ખડે પત્થર કાઅખેપર મારને શુર કિયે. એસસે
હરમકી ઈમારતોં ચકનાસુર હો ગઇ ખાસ કાઅખેકા વો
હિસ્સા બે ઝોખી થા. ઇસ સંગખારીસે શિકસ્તા હો ગયા.
એક રિવાસત હે કે સિવાય ગરબોશખાંર ઉંકનેકે કુછ તુકસાન
ન હુવા અલખતી આગસે ઝરર પહોંચા થા.

બની ઉમઇયાકી ચે પેહલી બિદઅત થી કે વો ઇસ
 મકામે મુકદ્દસમેં કાફર સિપાહીયોંકોબી
 કાફર મકકેમેં સાથ લાવે ચે. હાલાંકે આં હઝરત સલ્વંકે
 ઝમાનેમેં જખસે યહુદકોં જીલાવતન
 ક્રિયા ગયા થા ચે હુકમ કુરઆન શરીફને દે દીયા થા કે—
 “ મુશરિક લોગ નાપાક હેં ઇસ સાલકે બાદ ફિર ઉનકો
 કબી ઇસ મકામે મુકદ્દસમેં ન ધુસને દિયા જાયે. ”
 મુનાંચે ઇસ હુકમે ઇલાહીકે બ મુજબ આજતક ઇસપર
 અમલ હો રહા થા. મગર બની ઉમઇયાને કોન કોનસે
 એહકામે કુરઆની માને ચે જો વો ઇસ ઇરશાદે ખુદાવંદીકા
 લિહાજ કરતે. વો અપને સાથ હજશકે કાફર સિપાહીયોંકોબી
 લાવે ચે. જનકે હાથોં મદીનેકે મોમેનોંકી ગરદનેં કટવાઈ
 ગઈં ઓર અબ મકકેકી કતલકારીકે વાસ્તેબી યહાં ઉનકો
 લાયા ગયા. ઓર ચે ખ્યાલ કિસીને નહીં ક્રિયા કે ખતે
 હિજાઝ કુદરો શિકંકી હસ્તીયોંસે પાક કર દિયા ગયા હે
 ઓર કુદરો મુશરફીનકે અજસામે નજસ ઇસ તગકેસે
 મમનુઅ હો ગયે હેં. તારીખે તિબરીકે તરબુમે ફારસીકી
 જીહદ અહાઝમ સફરે ૬૪૩ પર ચે ઇબારત હે—“ વ
 આંકસકે મનજનીક અંદાખતે સિપાહી ખુદ અઝ કાફરાન ”

હજશા (જો મનજનીક ચલા રહા થા. વો રાખસ
 કાફરોંમેંકા એક સિપાહી થા.) ગરઝ સફરકા સારા મહીના

એ સંજાચારી બરી રહી. ઓર જળ રળીઉલ અબ્બલકા વો
 સુખારક મહીના શુરૂઅ હુવા જીસમેં સરવરે કાયનાત
 સલબંકી મીલાદો વફાતકી તારીખે હેં તો બની કમઇયાકી
 હસરતે ઇસલામીમેં એક ન્યા શોઅત્તા પયદા હુઆ. ઓર
 ઉન્હોંને કાઅમતુલ્લાહકો જલા દેનેકી તઇયારી શુરૂ કર દી.
 એ અયસા મલઉનાના કામ થા જીસકો દુનિયાકા કોઇ
 ગેરતમંદ મુસલમાન સુન્નેકીબી તાબ નહીં રખતા થા.
 મગર ઇસ યઝીદકે લશકરને (જીસકો આબકલ બાઅઝ
 નેક સુમાન અસહાબ હઝરત યઝીદ રહેમતુલ્લાહ અલયહે
 યા હઝરત યઝીદ રહીં યા હઝરત યઝીદ અલયહીરસલામ
 કહા કરતે હેં) ખાનએ ખુદાકે સોખતા કરદેનેકા ઇરાદા
 ક્રિયા ઓર હસ રળીઉલ અબ્બલ સને ૬૪ હિજરીમેં ખુધકે
 દિન એ યઝીદી નેકી અમલમેં આની શુરૂ હુઈ ઓર
 મનજનીકકે ઝરીએ બયતુલ્લાહમેં આગ ખરસાઈ બને લગી.
 જીસવકત મનજનીકને ખુદાકે ઘરપર લઢકતી હુઈ આગકે
 શોઅલે ખરસાને શુરૂ ક્રિયે એહલે ઇમાનકે કલેજે થરરાને
 લગે. ઓર હકકો સદાકતકે ફિલ લરઝને લગે. મગર
 સફફાકાને યઝીદી ફખરીયા અશઆર ગાતે થે. ગોયા ઇસ
 અમલે ગેરકા શાદીયાના સુનાતે થે ઓર બયતે યઝીદનીકી
 ખરબાદીસે ઘરા ન શરમાતે થે.

લખનાંદી આતશે મલઉનાને હરમે મતહરકો ખુવાધાર

કર દિયા. કાચબેકે ગિલાફમેં આગ લગ ગઈ જ્યારે વો
સારા આનકી આનમેં જલકર આક હો ગયા. ઉત્તરકત
પરવરદિગારે આલમકી નારે કેહેરકો જુમ્મીશ હુઈ જ્યાર
અસહાબે ફીલકે બાદ ઈન ઉમવી અસહાબુન્નાર પર
આસમાની દોઝખકા એક અંગારા નાઝિલ હુવા. કાફિરને
હબશ ચાહતે થે કે દુબારા મનજનીકકા શોઅલા કાચબેપર
ફેંકે કે ચક્રાયક મનજનીકમેં આગ લગ ગઈ જ્યાર વહાંસે
ફયલકર તમામ લશકરકો શોઅલએ જવાલા બના દિયા
આગ લગી, આગ લગી, કે ગુલને હર શખ્સકે ઓસાન
ખો દિયે. જ્યાર શામીયોને કાંપ કાંપકર અપને સિપેહસાલાર
હસીન બિન નમીયાસે કહા—

“ હમારી તોખાહ હે હમ આનએ ખુદાકે સાથ
ઈસસે ઝિયાદા ગુસ્તાખી નહીં કર સકતે. અબ હક હો ગઈ
અબતો આસમાનસે દોઝખકી આગલી બરસને લગી હમ
હરગિઝ લડના નહીં ચાહતે અલીયે હમિસ્કકો બાધિસ
અલીયે. અબ હમકો ઈસ મહારબેસે કતઈ ઇનકાર હે.
હસીનને ઉનકો સમજાયા જ્યાર કહા—

“ ઝરા હમ લો જ્યાર સખ કરો. યઝીદકો મેં અલી
ખત લિખતા હું, વહાંસે જખતક જવાબ આયે તુમકો
વહાં ઠેરના ખુશરી હે” (તિબરીકા ખ્યાન હે કે મનજનીકસે
આગ કાચબેપર ફેંકનેમેં કુલુલ મલલી હો અઈ જ્યાર શોઅલા

ખુદ અપને લશકરમેં ગિર પડા ઝોર ઉસસે આગ લગ
ગઇ જુરકો અવામને આસમાની આગ તસબુર ક્રિયા
બહર હાલ જો કુછ હો આગ જુર લગી. અગર મનબનીક
હીકી મલતી થી. તબલી તો કેહ સકતે હેં કે કુદરતકા
અગ્રબ અસબાબે માહદીકે માતેહત હુબા કરતા હે. ખુદાને
યે ગયબી સબબ ઉનકી પરાગંદગીકા ખ્યાલ ક્રિયા,)

હસીનો સિપાહમેં યે ગુફતુગુ હો રહીથી કે હઝરત
ઇબ્ને જુબેર રહીંને ફસીલપરસે પુકારકર કહા—“ લો વો
તુમારા ના ફરમાન ગારત હુબા ” (યાઅને યઝીદકે
મરનેકી ખબર દી) ઇસ ખબરસે ફોજ ઝોરલી પરેશાન
હુઈ. મગર હસીન બિન નમીયાને ઉનકો તસદ્દી દી
ઝોર કહા—

“ઇબ્ને જુબેર રહીં બડે મકકારો ચાલાક હેં. કયા
ખબર હે ઉન્હોંને હમારે દિલ તોડનેકો યે અફવાહ ઉડા
દી હો જખતક હમારે પાસ હમિશ્કસે ખબર ન આયે
સપ્ત કરના ચાહીએ ” સિપાહ ખામોશ હો ગઇ. તીસરેદીન
હસીન બિન નમીયાકા દોરતે સાદિક સાબિત બિન કયસુલ
ખદી કુદેસે આયા ઝોર ઉસને હસીન બિન નમીયાકો
ખબર દીં કે “ વાકઈ યઝીદ મર ગયા ઝોર ઉસકી જગે
મખાલીયા બિન યઝીદ ખલીફા મુકરર ક્રિયા ગયા હે.
કુદેમેં ખખાવત હો ગઇ ઝોર લોગોંને અબદુલલા ઇબ્ને

જુબેર રદીઠકી બેઝતકા બેલાન કર દિયા ઓર મદીનેમે'લી લોગોંને તુમારે કાયમ મકામકો મારકર નિકાલ દિયા ઓર કેદખાના તોડ ડાલા ઓર બે શખ્સ બની ઉમધયામે' મિલા ઉસકો બે દરેગ તહેતેગ કર દિયા "અબતો હસીન બિન નમીયા કે ઓસાન બતે રહે ઓર ઉસને લશકરમે' કુચો રવાનગી કી આમ મુનાદી કરા દી.

બખ રાત હુધ તો હસીન બિન નમીયાને હઝરત અબદુલ્લા ઇબ્ને જુબેરકો પયામ લિખવાયા કે—“આપ હસ આદમીયોંકે સાથ બતહાયે મકકેમે' આઈયે મે'લી હસ આદમીકો લેકર વહાં આતા હું મુઝે આપસે કુછ ઝૂફરી બાતે' કરની હેં અબ લડાઈકો બતમ સમઝના ચાહીયે. આપ બે તાઅમ્મુલો બે તરહદુદ તશરીફ લે આયે.” હઝરત ઇબ્ને જુબેર હસ આદમીયોંકો લેકર ઉસ મયદાનમે' આયે ઓર હસીન બિન નમીયાલી આયા ઓર ઉસને ઇબ્ને જુબેર રદીઠસે ખિતાબ કરકે કહા—

“યઝીદ મર ગયા. ઉસકે બેટેકો લોગોંને બાદશાહ બનાયા હે મગર ઝૂફરત એક અયસે ઇમામકી હે બે ઇમામતકા સલાવાર હો. લિહાઝા યઘીયે મેરે સાથ મુલકે શામમે' અલીમે મે' ખુલલી આપકી બેઝત કરાગા ઓર તમામ શામ વાલોંસેલી બેઝત કરાઈગા.” તિબરીમે' હે કે

ઈંને ઝુબેર રદીને ઇસ ખાતકે કુબુલ કરનેસે ઇનકાર કિયા
ઝોર ફરમાયા:—

“ મેરે સામને હઝરત હુસેન રદીઠકી મિસાલ મોબુદ
હે કે બેશુમાર કુફીયોંને ઉનકો ખુલાયા મગર એક શખ્સનેબી
ઉનકી મદદ ન કી બલકે ઉનકે કતલ કરનેવાલે ચેહી કુફી
લોગ થે. મેં હરગિઝ શામમેં ન જાઉંગા. મેરે વાસ્તે ચે
ખાનચે ખુદા કાફી હે. જીસકો તવફીક હો યહાં આ જાયે
ઝોર મુઝસે બેઅત કર લે. મેં એહલે મદીનાકી ખુનરેઝીકા
ઇબઝ ઝુફર લુંગા. મગર શામમેં જાકર નહીં ઇસી જગે
બેઠકર ઇસકા તદ્દારૂક કિયા જાયગા. ” ઇસ શુદ્ધુમેં
ઈંને ઝુબેર રદીઠ તેઝ ઝોર ગમ્ હોકર ખુલ્લ આવાઝસે
ખાતેં કરતે થે ઝોર હસીન બિન નમીયા નરમી ઝોર
આહસ્તગીસે બોલતા થા. હસીન બિન નમીયાને જબ ઇંને
ઝુબેર રદીઠકી ઝખાનસે એહલે મદીનાકે ખુનકા ઇનતિકામ
લેના સુના તો વો બિગડ ગયા. કયોં કે ચે ઝહ ખુદ ઉસકી
ઝાતપર પડતી થી, કયોં કે વોલી મુસલિમ બિન અકબાકે
સાથ ઇસ કલેઆમમેં શરીક થા. આબિર હસીનને ઝુંહ
બનાકર કહા—

“ મેંતો તુમકો બોહોત અકલમંદ સમજતા થા મગર
તુમતો બચ્ચોંકી સી ખાતેં કરતે હો. મેં કેહતા હું આવ
ચલો મેં તુમકો ફૂએ ઝમીનકા બાદશાહ બનાદું ઝોર

તુમ ફક્ત એકલે મદીનાકે ઇતિહાસ લેનેકે ખ્યાલમે' હો
 ચે બિલકુલ તિફલાના ખાતે' હે' અચ્છા તુમ જાનો તુમ્હે'
 ઇતિહાસ હે. " ચે કેહકર અપને લશકરમે' ચલા ગયા
 ઓર ઇન્ને ખુબેર રહીં શહેર મકકામે' તશરીફ લે આયે.

બાઅઝ મોઅરરિખ હઝરત ઇન્ને ખુબેર રહીંખર ચે
 ઇલજામ લગાતે હે' કે ઉન્હોંને હસીન બિન નમીયાકા
 કેહના ન માના વર ન વો તાજે હમિશકે માલિક બન
 જાતે મગર ચે ઉનકી સરાસર ગલત "યાની હે. લલા બની
 ઉમધયાકી ફાજકા એક અફસર ઉસ શખ્સકા સાથ દેતા
 છુસને ખે શુમાર ચઝીદીયોંકો તહેતેગ ક્રિયા થા. ઇસકે
 અલાવા હસીન બિન નમીયા એક ફાજ અફસર થા. તાજદારે
 હમિશકા હિસ્સેદાર ન થા ન ઇસમે અબસી ફસ્તમી ઓર
 ફાતેહુલ કુલકે જવહર નઝર આતે ચે જો ઇન્ને ખુબેર
 ઉસકે ઇસ કોલપર ચકીન કર લેતે કે મે' એકલે શામકી
 તુમારી બેઅત કરાદુંગા બલકે સારે જહાનકા માલિક
 તુમકો બનાદુંગા. એક માઅમુલી સમજકા આદમીબી ઇસ
 કોલકો બેબ તાઅદલી ઓર મોહમિલ ઇદિઆ કેહ સકતા
 થા. કુબકે ઇન્ને ખુબેર રહીંને હઝરત ઇમામ હુસેન
 રહીંકી બે મિસાલ હી વો બિલકુલ દુસ્ત ઓર કરીને
 અકલ થી. ઇસ લિયે ઇનકા ઇનકાર કરના મલતી નહીં
 અબન હાનિશમહીકા કારવામા થા.

ચુકે હસીન બિન નમીયાને સાબિત બિન ક્યસુલ ખફીસે મદીનેકે ફસાદકી ખખરબી સુની થી ઇસ વાસ્તે વો મકકેસે સીધા મદીને ગયા ઝોર જાકર દેખા કે વાકઇ વહાં બડી અખતરી ફથલી હુઇ હે. ઝોર બની ઉમઇયાકે બોહોતસે ખુન હો ચુકે હે ઝોર અખતરી વ બે ઇનતિ આમીકે સખખ હરચીઝ ગિરાં વ નાયાબ હો રહી હે.

હસીનને મદીને પહોંચકર સખ ઇનતિઆમ દુરુસ્ત ક્રિયા ઝોર ફિતનેકો મુનાસબ તદબીરોંસે દબા દિયા. ઇસકે બાદ ઉસને દમિશક જાનેકા ઇરાદા ક્રિયા તો બની ઉમઇયાકે આદમી કેહને લગે—“ હમકોલી અપને સાથ લે ચલો વર ન ચહાં હમારી જાનોંકી ખયર નહીં. ” હસીનને ઇસકો મનઝુર ક્રિયા ઝોર ચલનેકી તઇયારી હોને લગી મગર લશકરમેં ઘોડોંકે લિયે ઘાંસ બિલકુલ ન થી. હસીન ખુદ મદીનેકે બાહર નિકલા ઝોર ચારા વ ઘાંસ તલાશ કરને લગા. ઉસને દેખા કે એક નવજવાન અરબી ઉંટપર સવાર જા રહા હે જીસકે સાથ ઘાંસ ઝોર ચારેકે ઉંટલી હે. હસીન ઇસ જવાનકે કરીબ ગયા ઝોર કહા—

“ અય અરબ ! યે ઘાંસ બેચ ડાલ, મુઝે ઇસકી ઝુરુસ્ત હે ” ઉસ જવાનને જવાબ દિયા—

“ યે ઘાંસ બિકરીકી નહીં હે. મેને તુજકો યુંહી બે

કીમત બપ્પા દી જા લેજા. ” હસીનકો ઇસ બે તઆરફ સખાવતસે તાઅજજુબ હુવા ઓર ઉસને પુછા—

“ તુમ કોન હો ઓર તુમારા નામ કયા હે ? ” જવાબને કહા—

“ મેં અલી બિન હુસેન બિન અલી હું, ઓર તુ કોન હે ઓર તેરા કયા નામ હે ? ” હસીનને અપના નામ બતાયા તો હઝરત અયનુલ આબેદીનકો યાદ આ ગયા કે વાકિયે હસીન બિન નમીયા હે ઓર ઇસકો મેંને કરબલાકે દિન ઉમરૂ બિન સાઅદકે લશકરમેં અપને વાલિદે માજીદસે લડતે દેખા થા હસીનને કહા—

“ અય અલી ! આપને સુના કે યઝીદ મર ગયા ઓર જહાન બે ઇમામ હો ગયા આધ્યે મેરે સાથ મુલકે શામ ચક્ષીયે મેં આપે. તમામ ઇસલામી દુનિયાકા ખલીફા બનાદુંગા ઓર ઇસવકત મેં પુઠ ઓર મેરે સાથી જો બિનતીમેં પાંચહઝાર હેં આપકી બેઅત કર લેંગે આપ હમ લેંગેકો ઇશકીયોં ઓર કુશીયોંકી તરફ બે વફા ઓર પુર દગા ન સમજીયે. વો સખ જનાતે હેં ઓર હમ સખ મરહાતે હેં. હમસે બે વફાઈ ન હોગી. ઓર આપ સમકો માકુમ હો જાયેગા કે કિસતરાહ આ રકી હિમાયત કરતે હેં. ” હઝરત ઇમામ અયનુલ આબેદીનને હસીનકી તકરીર

ਸੁਨੀ ਤੇ ਧਾਂਸ ਘਾੜੇਕੇ ਅੱਡੇ ਉਸਕੇ ਆਗੇ ਫੇਂਕ ਦਿਓ
ਘੋਰ ਕਹਾ:—

“ ਫੇ ਧੇ ਮੇਨੇ ਟੁਝਕੇ ਦਿਓ ” ਘੋਰ ਅਪਨੇ ਉਟਖੀ
ਮੁਹਾਰ ਉਠਾਕਰ ਕਰਮਾਯਾ:—

“ ਮੇਨੇ ਮਨਨਤ ਮਾਨ ਵੀ ਫੇ ਘੋਰ ਮੁਹਾਤਆਵਾਸੇ:
ਘੋਡੇਕ ਕਰ ਲਿਖਾ ਫੇ ਫੇ ਕਿਸੀ ਸਪਸ਼ਟੀ ਘੋਅਤ ਕੁਘੁਲ ਨ
ਕਹੁੰਗਾ. ” ਧੇ ਕਹਾ ਘੋਰ ਉੱਟ ਫੋਲਾਕਰ ਵਹਾਂਸੇ ਤਾਸੀਕ ਲੇ
ਘਏ. ਫੁਲੀਨ ਫੇਰਤਕ ਫੁਧਰਾਨ ਅਡਾ ਰਹਾ ਫੇ ਅਵਲਾਫੋ ਅਕਥਰ
ਘਨੀ ਫਾਸਮ ਕਧਸੇ ਸਪਤ ਘੋਰ ਘੇ ਪਰਘਾ ਫੇ. ਘੋਰ ਕਧਸੇ
ਸਧਰ ਅਸਮ ਫੇ ਫੇ ਮੇਰੇ ਧਤਨੇ ਘਡੇ ਮਨਸੁਘੇਕੇ ਘੋਕ ਮਾਅਮੁਲੀ
ਘਾਤਕੀ ਤਰੇਫ ਸੁਨਕਰ ਮੁਫ ਫੇਰਲਿਖਾ ਘੋਰ ਧਸ ਤਰਾਫ ਅਥੇ
ਘਏ ਗੋਘਾ ਮੇਨੇ ਉਨਸੇ ਫੇਧ ਘਾਤ ਕਹੀਫੀ ਨਥੀ.

ਫੁਲੀਸ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ੇ ਘਾਘਾ ਫੇ ਫੇ ਕਧਾਮਤਕੇ ਕਨੀਘ ਮੁਝ
ਲਮਾਨੇਂਕੀ ਧੇ ਫਾਸਤ ਫੋ ਅਧੇਘੀ ਫੇ
ਲਾਧਕ ਘਾਧਕਾ ਵੇ ਘਾਫਾਕ ਮਕਕਾਰ ਘੋਰ ਫੁਲਿਖਾ ਪਰਘਾ
ਨਾਫਾਧਕ ਘੇਫਾ. ਘਾਫੀਘੀਂਕੇ ਲਾਧਕੇ ਅਕਲਮਾਫ ਕਹੀਘੇ
ਘੋਕ ਧਮਾਨਫਾਫ ਸਧਵੇ ਘੋਰ ਫੀਨਫਰ
ਫੇਘੀਂਕੇ ਨਾ ਲਾਧਕ ਘੋਰ ਘੇ ਧਕੁਫਕ ਘੀਤਾਘ ਫੇਘੇ. ਧੇਫੀ
ਫਾਫ ਘਨੀ ਉਮਧਿਫਾਫ ਘਾ ਫੇ ਘਘ ਧਘੀਫ ਮਰ ਘਘਾ ਤੇ
ਫੇਫੇ ਫੇਫੇ ਮਧਧੀਫਾ ਘਿਨ ਧਘੀਫਕੇ ਘਾਫਾਫ ਘਧਾਧਾ ਘਘਾ

ઝોર ઉઠાવી બેઠત તમામ લોકોને કી. મઆવીયા બિન
યઝીદ રહેમતુલ્લાહ અલેયહ બેઠત લેનેકે ખાદ મિમખર
પર ચઢે ઝોર હમદો સનાકે ખાદ ફરમાયા—

“ અય લોકો ! જખ મેને ઇસ હુકમતે ઇસલામીપર
ગોર કિયા ઝોર અપની હાલતકો દેખા તો ઝમીન આસ-
માનકા ફર્ક પાયા. ઇસ ખિદમતે અઝીમકે લિયે હઝરત
અબુખકર રહીં વ હઝરત ઉમર રહીં જયસે આદમીયોંકી
ઝુફરત હે ઝોર મુઝમે ઉંનકે પાયે ખાક હોનેકી લિયાકતલી
નહીં હે. ઇસ વાસ્તે મેં ઇસ બોજસે હસ્તખરદાર હોતા
હું ઝોર સલતનતકે તાબે તપ્તકો તુમારે આગે રખતાહું
તુમ છરકો ચાહો ચે દેહો. મુઝે ઇસકી મુતલક ઝુફરત
નહીં હે. ” ચે કેહકર હઝરત મઆવીયા બિન યઝીદ
રહેમતુલ્લાહ અલેયહ ખિલવતખાનેમે ચલે ગયે ઝોર
અની ઝિમઇયામે એક શેરો ગોગા મચ ગયા. અકાબિરો
આઅયાને સલતનત ફિર હઝરત મઆવીયા રહે. કે
ખિલવતખાનેમે ગયે ઝોર અર્જ કિયા કે—“ અગર આપ
ખુદ ખિલાફત સર્ક ફરમાતે હે તો કિસીકો અપના બાં
તશીન મુકરર ફરમા લીજીયે. ” હઝરત મઆવીયા રહેને
જવાબ દિયા—

“ જખ મેને ઇસકો મિદાસ ઓડી તો તલબી

કિશકો હું ? જાણ મેરે પાસસે મુઝે ઇસ કિસેસે હઇ
મરીકાર નહીં ”

ઇસ બાકેએકે બાદ હર ઉમવી હજરત મઆલીયા
 બિન યજીદ રહેઠકે કમઝોર ના લાયક ઝોર બે બકલ
 કેહતા થા. ગોયા રસુલેખુદા સલઠંકી ઇસ પેશીનગોઇકી
 તસલીક કરતા થા. અસમે એહસે હકો ઇમાનકી બાખત
 અખર હી ગઈ હે કે લોગ ઉનકો નાલાયકો બે વકુફ
 કહીંગે. આખિર હજરત મઆલીયા બિન યજીદ રહેઠ
 ચાલીસ દિનતક ખિલવતખાનેસે ન નિકલે ઝોર ચાલીસવે
 દિન ઇસી હાલતે એતિકાફમે ઉન્હોને રહેલત ફરમાઈ.
 સલામ ઉસ મોમિને હક શનાસ પર બે ના એહસીમે એહેલ
 ઝોર અવામમે ખાસ ઝોર નાફરમાનોમે ફરમાખરદાર થા.

હમકો બની ઉમમયાકે કળીલેસે કુછ અદામત નહીં
હે. હમતો ઉનકે આમમાલે ખખીસાકી પુરાઈ કરતે હે
હૈકિમ અગર ઉનમેંસે કોઈ નેક આમમાલ હો, નેક કરદાર
હો તો ઉસકા અદબો એહતિરામસે જિંક કરીંગે ચોર
ઉસખર રહમતો સલામ લેજેયે જયસેકે બની ઉમમયાકે
અદ્દતામે માહતાબ હાજરત હિસમાન બની રહીં ચોર
હાજરત ઉમાર ખિમ મામદુલ અલીકે રહીં વે. હમકે
અદ્દમે હમકે સર પુલ ખમુલ માદમસે પુલ ખાલે હે. ચોર
ચોરી હાજરત હમારે ખમસરે હક કોમીકી હે.

યે કુછ ઇરાકકી સરખમીનકા અસર થા કે વહાંકે
ખાશિન્દોંમે મુતલબીન મિઅલ, કુદ
મરનેકે બાદ આયે એતેકાદી તોલા ચરમી કમહિમ્મતી,
હે રોને મઝારપર. બે વફાઈ કુદરતન પેદા હોતી થી.

કુદે જોર ઇરાકકી અકસર આબાલીયોંકા
ચેહી હાલ થા. હઝરત બિમર ફાફક રહીંકે ઝમાનેમે
કુદા જોર અસરા ખતોર હો ઝખરદરત છાવનીયોંકે બસાયે
ઝમે થે. કયોંકે ઇરાનકી ફતેહકે બાદ ઉસકે ફરવાઝેપર ફાલ
ઈસતેહકામ લાઝમી થા. ઇસ લિયે વહાં ઉન કળીલોંકે
આબાદ કિયા ગયા થા છુનકી જંગી ઝિંદગી સારે અરખમે
મુસદ્દલમ થી.

હઝરત અલી રહીં કે સાથ ઇન જમાઓં કે
બોહોત અકીદતથી. જોર ચેહી વજોહથીકે આપને અપની
ખીલાફત કે ઝમાને મેં કુદેકા પાયતખત બનાયાથા મગર
માઅલુમ નહીં ઇરાકમે રેહનેકે સખળ ઇન જંગલુ કળીલોં
મેં કયા તાસીર પચહા હો ગઇથી કે જોયન વકત જોર
જોકેમર તોતેદી તરેહ આંખેં બદલ હેતેથે. જોર જામસે
બે ફખ હોતેથે જોયા પહેલે ઉનકે કુછ તાઅલુક થાહી
નહીં. જમે સિદ્દીનમે ઇન્દી હોયોંકે સખળ ખામી રેહગઇ
કે જામ અખીર સુઆબીયાને કુરાન સરીફ નેઝોંપર બહાં
કસમે તો ઉન્હોંને જોકેમ તલવારે હામમે રખાહીં જોર

કહાંકે:—“હમનો કુસનકા મુકાબિલા ન કરીંગે.” હઝરત અલીને હરથાં સમજાયા કે:—“યે સબ મઆવીયાકે મકરો ફરેખ હેં અબ લકાઈમેં કુછદમ બાકી નહીં રહ્યા. હરીફ થક ગયા હે. ઝરા હિમ્મત કરો તો મયદાન માર લિયા હે.” મગર ઇન બદખખતોં ને એક ન સુની બલકે શુસ્તાનાખાન્ન અંદાઝસે બોલેકે:—“અગર આપને અબ તલવાર ઉઠાઈ ઓર લકાઈ શુરૂ કીતો હમ આપપર હમલા કરીંગે ઓર આપકો કતલ કર ડાલના સવાબ બનીંગે.”

ખારજી ફિરકા ઇસી ઇરાક સે પયદા હુઆ. હઝરત અલી રદીં કા કાતિલ ઇસી ઇરાકકા બાશિન્દા થા ઓર ઇસી કુદ્દે વ ઇરાક કી આબાદીયાંથીં જીન્હોંને હઝરત ઇમામ હુસેન રદીં કા બડે શદ્દોમદ ઓર ખાસ અકીદતસે કુદ્દેમેં બેઅતકે લિયે બુલાયાથા મગર ઇન્ને સિયાદકી ઝરાસી ગર-ફશ સે બદલ ગયે ઓર અપને ઇમામકી નુસરતો ઇમિદાદ તો કુજ ખુદ તત્તવાર ખીંચકર સામને આયે ઓર કરબલા મેં જો જો સફફાકીયાં હુઇ ઉનકે બાની મબાની ચેહી ઇરાકી ઓર કુદીથે. જીનકો હુખે એહલે બયતકા બડા દાઅવા ઓર ગરરા થા. ચેહી આશેકાને આલે પયગમબર થે જીનકી તલ-વારોંને ઇમામે બેકસકો ઓર ઉનકે બાલ બચોંકો લુક ખાસકી તકલીફ દી. ઓર ગમનાક અઝીયતોંસે ગિનગિન કર શહીદ કિયા. મુલકે સામકા એક આદમી બી કરબલા કી

જંગમે' ન થા. ઇન્ને ઝિયાદ કુદ્રમે' અકેલા આયાથા. ઉસને જો કુછ કામકિયા ઇન્હી જા' નિસારાને એહલે ખયતકે હાથોસે કિયા.

વાકેએ કરખલા કે બાદ મુખતાર ઇનતિકામ ઝોર શહીદોંકા ઇવજ લેનેકો ખડે હુએ તો ઇન કુશીયોંને પહેલે તો બડી હમદરદી આહીરકી ઝોર બાદમે' બદલ ગયે ઝોર બિચારે મુખતારકોલી શહીદ કરાદિયા. હજરત ઝંબકો ઇન્હી લોગોંને ઉભારા ઝોર કિતાલપર આમાદા કિયા મગર જખ લડાઈ પેશઆઈતો ઇનકો અકેલા છોડકર ગાયખ હો ગયે ઝોર વો મજલુમ આલમે તનહાઈમે' ખનજરેસિતમસે ઝિખ્દ કરદિયે ગયે ચહાંતક કે અખ્ખાસી હુકુમત કે દોરમે' લી ઉનકી બેવકાઈયાં મુસલસલ બરી રહીં.

શીયોંપર તાઅન કરનેવાલે કહા કરતેહે' કે બની ઉમ-ઈયાપર નાહક ઇલજામ લગાયા જતા હે. એહલે ખયતપર જુદમ કરનેવાલે તો ખુદ શીયા લોગ થે જુન્હોંને બની ઉમઈયાસે બઢકર બેવકાઈયાં ઝોર સિતમ કારીયાં ખાનદાને રિસાલતકે સાથ કીં ઝોર અપને તાઅનોંમે ઇન્હી તારીખી વાકેઆતકો ખતોર દલીલ પેશ કરતેહે' ઇસમે' તો શક નહીં કે શીયાને કુદ્ર ઝોર ઇતિકપર થે ઇલજામ બિલકુલ સાદિક આતા હે મગર ઇસસે નફસે શીઅત મુલજિમ કરાર નહીં થા સકતી કયોં કે અગર કોઈ મુસલમાન શરાખ ખીમે આ

ચોરી કરે તો ઇન ગુનાહોં કે સખળ ઇસકી ઝાત ઝોર
 ઉસકા નફસ મુજરિમ હોગા. મઝહબે ઇસલામપર ધખ્લા
 નહીં આયેગા. ઇસી તરાહ હુએ એહલે ખયતકી સદાકત
 એહલે કુશકે આઅમાલે સીયાહસે કાખિલે ઇલિઆમ નહીં
 હો સકતી. રહા યે અમ્ર કે ખની ઉમઇયાને ઇતના ઝુલ્મ
 નહીં કિયા જીતના શીયાને કુશ્વો ઇરાકકે હાથોસે ઝહિર
 હુઆ. ઇસકા જવાબ યે હે કે અગર કોઇ શખ્સ કિસીકે
 તલવાર મારે તો વો તલવારકો ઇસ ઝખ્મકા ઇલઆમ દેગા યા
 મારને વાલેકો. હમ તો એક કુત્તેકો દેખતે હે કે જખ
 ઉસકે પત્થર મારા જાયે તો વો પત્થર મારનેવાલેપર લોકતા
 હે. પત્થરકો કુચ્છ નહીં કેહતા. કયોં કે વો જાનતા હે કે
 પત્થર તો બે ઇખતિયાર થા કુસુર ઊસકા હે જીરને પત્થરકો
 મુઝપર ફેંકા. માનાકે એહલે કુશકે હાથોં યે બે દાદીયાં
 ઝોર સફફકીયાં હુઇ મગર બિનકે કરાને વાલે તો ખની
 બિમઇયા થે. હુકમતો ઉનકી જખાનેં દેતી થીં તજવીઝે
 તો ઉનકે ફમાગ નિકાલતે થે ત્રિહાઝા વોહી હર ગુનાહકે
 મુલજિમ હે ઇન્હીપર હર જફાકા બોઝ હે. એહલે કુશકા
 કુસુર થા કે ઉનકે કમઝોર દિલ ખની ઉમઇયાકી પુરઝોર
 પાલીસી ઝોર ચાલકીસે જખ જાતે થે. બિનકે ખ્યાલાત
 ખની ઉમઇયાકી સાહિરાના તકરીરોંસે આનકી આનમે
 આસમાનસે ઝમીનપર ગિર પડતે થે ઝોર ફિર વો ઉનકે

હાથોંકી તલવારે' બનકર ખુદ અપનેહી વુખુદયર મારતે થે
 ઝોર અપને મુકતદઝોંકી શાનકો બુલકર ગુસ્તાખીયોંસે
 પેશ આતે થે ઝોર થે ઉનકી આતી કોમી ઝોર મેં
 કહુંગા કે ઇરાકી ઝમીનકી પયદા કરદા ખસલત થી. ઝોર
 વો હરગિઝ અયસે મુહિબ્બે એહલે બયત ન થે છુનકે
 દિલોંકો તાસીરાતે મોહબ્બતને મુસતેહકમ કર દિયા હો
 ઝોર ઉનકે ઇરાદે હકીકી શીઅતસે ઇતને બલદ હો ગયે
 હોં કે કિસી ઝરર રસાં ઇગલાકી રસાઈહી વહાંતક ન
 હો સકે.

મેં સુન્ની હું ઝોર મુઝે ખુશ હોના ચાહીયેથા કે
 શીઓંપર એક તારીખી ચોટ નઝર આ ગઈ ઝોર મુઝપર
 લાઝિમ થા કે મેં ઇન બાકેઆતકો ખુબ ચમકા ચમકાકર
 લિખતા મગર દિલ ઇસસે ઇનકાર કરતા હે કયોંકે થે એક
 અયસી બે ઇનસાફી હે ઝોર ઉન સાદિક મુહિબ્બાને એહલે
 બયતકી તોહીન હે છુનકે દિલ સરાપા સદાકત હે. અગર
 થે મેં શીયા મઝહબકે ઉમુલકો તસલીમ નહીં કરતા
 લેકિન ખાનદાને રિસાલતકી મોહબ્બત એક અયસી ચીઝ
 હે છુસમેં મેરી ઉનકી શિરકત હે વો લોગ મેરે અઝદાદ
 કે શોદાઈ હે ઝોર મેં અબારા નહીં કર સકતા કે અપને
 છુઝુગોંકે હલકા બગોશોંકોં કુદેકે અશરાસે મુશાબેહત હું
 કુશીયોંકો શીયા કેહના શીઅતકી બે દુરમતી કરના હે.

અહીં કિસ્સા વાંઠેએ કરખલાકે કુછ અસે બાહ એહલે
કુશકે રિલમેં ખુદ બખુદ નહામત પયદા હુધં જોર ઉન્હોને
એક જળે જમે હોકર કહા—

“ હમસે બડા ગુનાહ સરઝદ હુઆ કે પહેલે તો
નવાસએ રસુલુલ્લાહ સલ્લંકો દાઅવત હી જોર ખુલાયા
જોર ફિર ઉનકી નુસરતસે હમ ચુરાકર ઘરમેં બયઠ ગયે
જોર ઉનકો બેકસીમેં શહીદ હોબાને દિયા. યે અયસી
ખતા હે જીસકો ખુદા કલી મોઆફ ન કરેગા. યે અયસા
જુર્મ હે જીસકી તલાફી બાન કરખાન કિયે ખજેર નહીં
હો સકતી. હમપર ફજા હે કે અમલી તબખા કરેં જોર
વો યેહી હે કે બની ઉમધયાસે ખુને હુસેનકા ઇનતિકામ
લેં જોર ઇસ તલમેં ખુનમેં અપની બાનેં સફકે કર દે. ”
(યે વો લોગ યે જીન્હોને હઝરત મુસલિમ રહીંકે હાથપર
બેઅન કી થી જોર ઇબ્ને જિયાદકે આતેહી ઘરોમેં પોશીદા
કર બેઠ ગયે. વો ન યે જીન્હોને મયદાને કરખલા મેં
હઝરત ઇમામકા મુકાબિલા કિયા થા. ઉનકી ખતા સિફ
ઇતનીહી થી જોર કિસી અમલમેં જીન્હોને ફિરસા ન
લિયા થા.) ઇસ જમાઅતકા સરગના સુલ્તેમાન બિન સર
થા. સુલ્તેમાનકી ઇસ તકરીરસે તમામ હાઝેરીન મુતઅસીર
હુએ જોર હર શખ્સને ઉસકી તાઇફકી જોર યે કરાર
ખાયા કે બસરે જોર કહેમેં ચુપકે ચુપકે ઇસ તોફરીકકો

ખદના ચાહીયે ઓર જળ ઇતને આદમી હમારે સાથ હો
જાયે' ને ખની ઉમઇયાકા મુકાબિલા કર સકે' ઉસવકત
ખુરજ ક્રિયા જાયે. યે સને ૬૧ હિજરીકા ઝિક હે. ચાર
ખરસ યે લોગ અંદરહી અંદર સામાન કરતે રહે ઓર સને
૬૫ હિજરીમે' ઉન્હોને ખુરજ ક્રિયા.

સુલેમાન બિન સરોફે ખુરજકે વકત તખ્તે દમિશ્કપર
મરવાન ઇન્સુલ હકમકી હુકુમત થી. હઝરત મઆવીયા
બિન યઝીદ રહેઠકી રેહલતકે બાદ ખની ઉમઇયાને જમે
હોકર મરવાનકો ખલીફા ઓર બાદશાહ મુકરર ક્રિયા થા
ઓર ઉસમે' ઉબેદુલ્લા ઇબ્ને જિયાદકી કોશીશોકો બકા
દખલ થા વર ન પહેલે ન મરવાનકો અપની બાદશાહીકા
કુછ ખ્યાલ થા ન કોમ ઉમઇયાકો મગર ઇબ્ને જિયાદને
બોહોત કાશીશ કી ઓર મરવાનકો બાદશાહ કરાયા. કયોંકે
ઇબ્ને જિયાદ વાકેએ કરબલાકે બાદ યઝીદ ઓર ઉસકે
ખાનદાનકા દુશમન હો ગયા થા. ઉસકી ખવાહિશ થી કે
અબ ઇસ તખ્તપર યઝીદકી અવલાદમે'સે કોઈ શખ્સ ન બચકે.
ચુનાંચે યેહી હુઆ ઓર યઝીદકી અવલાદકે હોતે મરવાનકો
તખ્તે હુકુમત મિલ ગયા ઓર યઝીદકી અવલાદ મેહરૂમ
રહે ગઇ.

મરવાનને તખ્તપર બચકોહી ઇબ્ને જિયાદકો લશ્કરે
જરસર હેકર ઇરાકકી તરફ રવાના ક્રિયા, કયોંકે હઝરત

ઇન્ને ઝુબેરકા અસર બોહોત બઢ ગયા થા. મુકકે ઓર મહીનેહીપર ઉનકી હુકુમત મેહદુદ ન થી. બલકે કહે બસરેપરલી ઉનકા તસલ્લુત હો ગયા થા ઓર ઉનકે સુબેદાર વહાં મુકરર થે ચમનલી ઉનકે કબજેમેં થા ઓર ધરિનો ખુરાસાનમેંલી બની ઉમઇયાકા અસર આયલ હો રહા થા ઓર ઇન્ને ઝુબેર રદીબકા જમ રહા થા. બની ઉમઇયાકે પાસ સિર્ફ શામકા ઇલાકા થા જહાં વો બિલા શિરકતે ગેર હુકુમત કર રહે થે. ઇસ વારતે મસ્વાનને તખ્તપર બયડકર ગયે હુએ સુબોંકા ઇનતિઆમ કરના શુરૂ કિયા ઓર પહેલે ધરિકપર ફેજ લેજી. ઉધરસે ઇન્ને જિયાદ રવાના હુઆ ઇધરસે સુલેમાન બિન સરો ઉઠા ઓર ઇન તમામ જમાઅતોંકે સમેટા જીન્હોંને ઇસ ચાર સાલકે અરસેમેં ખુને હુસેનકા બહલા લેનેકા એહેદ કિયા થા. શુમાર કરનેસે મલુમ હુઆ કે હસ હઝાર સફ શિકન શમશીર ઝન બહાદુર ઉસકે ઝરકે નીચે જમે થે.

ઇજતિમાઅકે બાદ ઇન લોગોંને કહા—“ પહેલે હમકો મઝારે હઝરત ઇમામ હુસેન રદીબપર ચલના ચાહીયે તાકે ઉનકી જિયારતલી કરે ઓર ઉનકી રૂહસે અપને આબિકા શુનાહોંકી મોઆફીલી ચાહે.” ચુનાંચે હસ હઝારકા જમેજફીર સર બિરેહના હોકર મઝારે મુબારક પર હાઝિર હુઆ ઓર મઝારકો કેબકર અયસા ચીખે માર મારકર

शाय के ठासोंतक भयदान गोंज गया. वहां धन दोगोने
 जोड़ि दिया के हमने करणवाके जमानेमें जेजे जाताये की
 थी. और धमदाहे धमाभके लिये धरोसे न निकले थे
 धसके धिअ आज हम सभ जोड़े करते हैं के कतिवाने
 हुसेनसे धनतिकाम देनेमें अपनी जनें कुरणान कर रोजे

उनके गिरयजो. जुकापर उरदुका ये भीसरा जिलकुल
 साहिक आता था. उसका मेने उनवानमें धसतेजमाव
 किया है के " भरनेके जाह आये हैं रोने मछार पर "
 आज उनके धनतिकामसे कुछ हासिल न था. अगर ये
 अपनी धराकीयत और कुशीयतकी जुजीहिबीसे मुतअरसीर
 न होते और आजकी तरेह हजरत मुसलिमके साथ सीना
 सिपर होकर लडते तो धनतिकाम देनेकी जरूरतही न पडती
 अज धनका लडना हह हरजेकी जे वकही थी. और अपनी
 जनोंको हताकामे डालना था. धिसवकत अगर ये हजरत
 धन्ने जुमेर रकींके गवरनदे कृशकी मदद करते और उनकी
 अइसरीके मातेहत होकर जनी उमग्रयासे लडते तो दुशमनाने
 जनी हातेभाका जक पड़ोया सकते थे. अगर उ-होंने धिस
 जमले जेरमेंही जुहसरीकी और डिकमते हरमके सोये
 जगेर जेशमें जरे हुजे जनी उमग्रयाके अजीमुरशान
 लशकरोसे बकर सर टकरा दिया उसका नतीज ये हुअ
 के सभका आतेभा हो गया. और जानवाने रिवाजतकी

કોઈ કાચકા ન પહોંચ્યા જોર ન દુશ્મનને બની કાતેમાકા
કોઈ જિયાકા ગુકસાન હુવા.

પહેલે ધન લોગોને સલાહકી કે કુદ્દમે ચલકર
ઉમરબિન સાઅદ, શિમર બિન જિલ્લ બેશન જોર તમામ
કાતેલાને હુસેન અલબકે કલ કર દેના આહીયે જો કુદ્દમે
આરામસે બચઠે હે. મગર ફિર ચે સલાહ બહલ મધ જોર
કશર પાયા કે પહેલે હુકુમતે બની ઉમરબાકે સજા દેની
આહીએ. અસલ કુસુર તો ઇસકા હે કાતેલાને હુસેન રહીબને
તો ઉસકે હુકમસે ચે કામ કિયા થા.

ચુનાંચે સળને ઇસપર ઇતિહાસ કિયા જોર હમિશકકી
તરફ ચલે. અસનાચે શાહમે ઉન્હોંને ચુનાકે મરવાન મર
ગયા જોર ઉસકી જગે ઉસકા બેટા અબદુલમલિક બિન
મરવાન તખ્ત નરીન હુવા હે જોર ઉસને કઈ સરદારોંકે
માતેહત હમારે મુકાબિલેકે લિયે અફવાજ રવાના કી હે,
ચેલી આગે બઠે જોર એયનલખદ પર બંકર ઠેર જોર ચહાં
શામી ફાલોંસે ઉનકા આમના સામના હો ગયા દુશ્મનકો
દેખકર મુલેમાન બિન સરોને અફસરોંકે જમે કિયા જોર
ચે તાકરીફી કે—“ દેખો ઇતિહાસકા વકત સામને આ
બધા હિમ્મતે મરવાનાસે કામ કરવા. અમર મેં માલ
બંક તો મલીબ ચેલી કામન થામી કરે. ચેલી કલ

હો જાયે' તો અબદુલ્લા બિન સઈદ લશ્કરકો સંભાળે, વેલી કામ આ જાયે' તો રકાઆ સિપેહ સાલારી હાથમે' લે. ”

ઇંધર ઉબેદુલ્લા ઇન્ને ઝિયાદને હસીન બિન નમીયાકો બારા હઝાર સવારકે સાથ આગે બઢાયા ઓર આખિર જમાદીઉલ અવ્વલ સને ૬૫ હિજરીમે' માઅરિકએ કિતાલ આરાસ્તા હુવા. હસીન બિન નમીયાને ફોજસે બાહર આકર સુલેમાન બિન સરૌકો નસીહત કી ઓર ઠહા—

“ આજકલ હો ફિરકે હે' એક ઝુબેરી ઓર એક મરવાની તુમ તીસરે ઠહાંસે નિકલ આયે ? ન તુમ્હારા કોઈ ઇમામ હે ન તુમ્હારા કોઈ મકસુદ હે. હમ મરવાની ઓર ઝુબેરી તો એક મુલકી મકસદ આપસકી જંગકા રખતે હે' તુમ્હારા તો કોઈ મકસુદભી નહીં. ન તુમ્હારા સરધરા હે ન તુમારી પુસ્તખર કોઈ મુદખીર કુબત હે ? ફિર તુમ કયોં અપની બનોંકો ફલાકતમે' ડાલતે હો ? બેહતર ચેહી હે કે ઉલટે ફિર જાવ ઓર ઇસ ખુરેઝીસે બાઝ આવ. ” સુલેમાન બિન સરૌને જવાબ દિયા—

“ એ નસીહત અપની ખાતકે કરો કે હવેરોએ એક જમામ મુકરર કરતે હો. એર તુમારા હર ઇમામ અલિલ ઓર નેહકકા હમી હેવા હે. હમ બે ઇમામ લઈ

હે. હમારા ઇમામ ખાનદાને રિસાલતસે હે ઓર હમ તુમારે સુલ્હી મકસુદસે ઝિયાદા શાનદાર મકસદ રખતે હે. ઓર વો ઇખ્તે બિન્તે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લહે અલેહિ વાલે અલ્લાહ ઇન્ શાંકકા ઇનતિકામ હે. હમે તુઝસે કંઈ સરોકાર નહીં હે. હમારી ખ્યાલિશ સિદ્દી ઇતની હે કે અબદુલ્લા ઇખ્તે ઝિયાદકો હમારે હવાલે કર દો. તાકે હમ ઉસકો ખુને હુસેનકે ઇવજ કલ કરે ઓર અપને અબદુલ મલકકો માઅજુલ કરદો તાકે હમ ઇસકી જગે ઇતતિકાકો ઇજમાએ આમસે ઉસ શખ્સકો ઇમામ બનાયે જે નુખુવતકે ખાનદાનસે હો. કયોકે ઇમામતકે હકદાર વોહી લોગ હે ન કે બની ઉમધયા "

હસીન બિન નમીયાને ઇસકા જવાબ તલવારસે દિયા ઓર લડાઈ શુરૂ હો ગઈ. સુલેમાન બિન સરોકે લશકરને બડી જવાંમરદી ઓર હિમ્મતસે મુકાબિલા દિયા ઓર બા વબુદેકેવો તેઅદાદમે દો હજાર કમ થે. મગર હરીફકે કદમ પીછે હટા દીયે કરીબ થા કે દુશમન પસપા હોકે ઇતનેમે ઇખ્તે ઝિયાદને બારા હજાર આદમીયોંકા લશકર ઓર લેજ દિયા. ઇસ તારીખમ ફોજકે આનેસે મરવાની ફોજકી જુરાઅત બદ ગઈ તાહમ સુલેમાન બિન સરોકી સિપાહકી હિમ્મતમે ફૂક ન આયા ઓર ઉસને ઇસી તરફ મરદાનાવાર મુકાબિલા બડી રખા. એક તરફ બતીસ હજાર આદમી થે. ઓર એક બાનિબ સિદ્દી હસ હજાર.

ખડા સખત જોર પુરેજ આગ્રહિકા હો રહ્યા કે યજ્ઞવલ્ક
 મુલેમાન બિન સરોકે સીનેપર એક તીર લગા એસને
 ઉસકા દિલ પાશ પાશ કર દિયા જોર વો મકતુલ હોકર
 ગિર પડા. ઉસકે ગિરતેહી મુસીબને જંડા સંભાલા મગર
 વોલી એક લમહે મેં કામ આ ગયા તો અબદુલ્લા
 બિન સંઘદને ફોજકો હાથમેં લિયા. વોલી મારા ગયા તો
 રકાઆ આગે બઢકર ફોજકો લડાને લગા મગર ઈસ લશકરે
 કસીરકે મુકાબિલેકી તાબ ન લા સકા જોર બાકી માંદા
 આદમીયોંકો લેકર ભાગ નિકલા.

જળ રકાઆ ફરાર હો ગયા તો મરવાની લશકર
 ફતેહકે શાહીયાને બળતા હુવા અપની કયામગાહ પર
 વાપિસ હુઆ યે થા કિસ્સા ઉસ જમાઅતકા એસને બે
 ઉમુલ જંગ કરકે અપની જાને મુદતમેં જો હીં મગર
 નહીં મુદત નહીં ગઈ યે ફરારકા એક ઇનિતકામ થા વો
 ઇન લોગોંકો સજા દેના આહતા થા અન્હોંને ઇમામે
 બરહકકા સાથ છોડ દિયા થા જોર ઉનકી બે કસીકો
 આંખોંસે દેખતે જોર બાનોંસે મુનતે રહે યે. જોર બાબુલુ
 વામઝમે નુશરતકે મદદ કરનેકે લિયે ઘરસે ન નિકલે યે.

ખાખ. ૨.

ધખતિયાર બદસ્તે મુખતાર ઓર ઉસકે હાથસે
કાતિલાને હુસેન કિનાર.

ઉમેદા બિન મસઉદ સકશીકે ફરજંદ મુખતાર નામીને
કુદ્દેમેં પ્યાન ક્રિયા કે—“ મુજકો હજરત મોહમ્મ હનીફા
રહીં બિરાહરે હજરત ઇમામ હુસેન રહીં મામુર ફરમાયા
હે કે મેં હજરત ઇમામ હુસેન રહીંકે કાતે કોસે ખુનકા
બદલા લું. પસ મુહિબ્બાને એહલે બયતકો મેરા સાથ
દેના ચાહીયે ” કુદ્દેકે હંગામા પસંદ લોગ મુખતારકે ગર્દ
જમે હોને લગે તો અબદુલ્લા ઇબ્ને મુતીઅ હાકિમે કુદ્દેકો
ઇસકી ઇતતિલાઅ દી ગર્દ બે હજરત ઇબ્ને હુબેર રહીંકી
તરફસે કુદ્દેકે ગવરનર થે ઉન્હોંને મુખતારકો ગિરફતાર
કરકે કયદખાનેમેં ડાલ દિયા ઓર જુસ ઝમાનેમેં સુલેમાન
બિન સરોકા વાકેઆ હુવા મુખતાર કયદમેં થે. ઉન્હોંને
રકાઆકો પ્યામ લેખ જબકે વો ઇબ્ને ઝિયાદકે સામનેસે
લાગકર કુદ્દેમેં આયા થા, કે “ ધમરાના નહીં, એક વકત
આતા હે કે મેં તુમારે સાથ હોકર ખુને હુસેન રહીંકા બદલા
લુંગા ” રકાઆને થે સુના તો ઉસકી હિમ્મતકો સહારા
હુઆ ઓર કુદ્દેકે દીગર મુહિબ્બાને એહલે બયતને બાહમ

મશવિરા કીયા કે મુખતારકો કયદખાનેસે રિહાઈ દિલવાની આહીયે મગર એક ફિરકેને કહા કે—“ કયા ખખર કે મુખતાર વાકઈ હઝરત મોહમ્મદ હનીફાકા ફિરતાહા હે, કયોંકે યે મેહેઝ ઇસકા ઝાતી ખ્યાન હે કોઈ સુખ્તો શહાદત ઇસપર નહીં હે. આવ ચલો હમ મદીનેમે ચલકર ખુદ હઝરત હનીફાસે દરિયાફત કરેં અગર વાકઈ મુખતાર ઉનકા મામુર હે તો હમ સખપર ઉસકી નુસરત વાજીબ હોગી. ચુનાંચે યે જમીઅત તેહકીકે હાલકે લીયે મદીને રવાના હો ગઈ. મુખતારકો કયદખાનેમે યે ખખર પહોંચી તો વો ખોહોત ઘબરાયે કયોં કે ઉન્હોંને તો ચુંહી મુટ મુટ યે ખાત કેહદીથી. ઓર ચાહતે યે કે ઇસ તરાહ અપના ફસુખ કાયમ કરકે ખુને હુસેન રહીંઠકા ઇવજ લેના આહીયે મગર હઝરત મોહમ્મદ હનીફાને બી અકલમંદીકા જવાબ દિયા જીસ વકત ઉનસે મુખતારકી ખાખત સવાલ કિયા ગયા તો ઉન્હોંને મુખતાર કી મામુરી વ અદમ મામુરીકી નિસખત તો કુછ ન ફરમાયા સિફ ઇતના કેહ દિયા કે—“ હુસેનકે ખુનકા ખદલા લેના હર શખ્સ પર વાજીબ હે. ” યે જવાબ સુનકર એહલે કેફા સમજે કે મુખતાર સચ્ચા હે. હઝરત મસલેહતે હુકમત કે સખખ સાફ સાફ નહીં ફરમાતે ઇસ વાસ્તે વો યે ફિકરા સુનકર કુદમે આવે ઓર ઉન્હોંને કહા—

“ मुभतारका केहना बिलकुल सच है हजरत मोहम्मद
हनीफाहीने उनको भाभुर इरमाया है. ”

अपना ओहले कुशके ज्यालातमें जेश पयदा हुआ
और मुभतारकी धमदाह पर कमर जस्ता हो गये. मुभतारने
मुनाके हजरत मोहम्मद हनीफाहने उनकी भाभुरीकी तक
जीब नहीं की तो वो जोड़ोत पुश हुये और उन्हांने
पुल्लसे कलमसे ओहले किया के अपने सदाकतके साथ
धिस पानदानकी महद कइंगा अलफिरसा ओक मुकररा दिन
ओहले कुशने युरिश करके मुभतारको कयहपानेसे निकाल
लिया और हाकेमे कुशसे पुभ लडाध हुध लसमे
हाकिमने शिकस्त पाध और मुभतारका कइपर कज्जा हो
गया और अणहुदवा जिन मुतीअ गवरनरे कुश धुने
पुमेरके पास मकके मोअज्जमा लागकर यले गये.

अप मुभतारने जाजाणता धमामते मोहम्मद हनीफा
की न्याणतमे बिलकतसे जेअत ली. और सुभेपर अपना
मुदकी धकतिहार तस्दुत जमाविया नेअ अतराइके
मुभतारतमे अपने जमरा लेजकर रइता रइता उनकाणी
तेहते हुकुमत वे आया. और अपना नाम पदीशतुव
मेहदी मुकरर किया.

उनेहुदवा धुने जियाह तस्तेमे धुने पुमेरके
तरइहार कमीविकी जगमे उलजा हुआ था के यज्ञयके

ઉસકો ખબર મિલી કે મુખતારને મુલક લે લિયા
 જોર અબ ઉસકી વાપેસી આસાન નહીં હે ઇન્ને
 જિયાદ બેહોત તલમલાયા મગર એક સાલતક
 હામિયાને મુબેર રહીઠને ઉસકો આગે બઢનેકા રાસ્તા ન
 દિયા ઇસ અરસેમેં મુખતારને ખુબ કન્બત હાસલ કરલાં
 જોર ખુદ ઇન્ને જિયાદપર હમલા કરનેકી તખયારીમેં
 મસફૂફ હુઆ. જોર તીન હજાર આદમીયોંકા એક લશકર
 બાયઝીદ ઇન્ને અનસકી સિપેહદારીમેં ઇન્ને જિયાદપર
 હમલા કરનેકે લિયે રવાના કિયા. બાયઝીદ બિન અનસ
 સખ્ત બીમાર થે મગર ઇસી હાલતમેં ઉન્હોંને કૂચ
 કિયા જોર મુસલપર બાકર લશકરે ઇન્ને જિયાદસે
 મુકાબિલા કિયા—

ઇન્ને જિયાદને છે હજાર આદમીકા એક હસ્તા
 રખીઆકી અફસરીમેં મુકાબિલે પર લેખ મગર બાયઝીદ
 બિન અનસકે લશકરને અપને રેહુગને આદમીયોંકા શિકરતે
 ફાશ હી. જોર શામી ફૈજકે આદમી બકસરત મારે ગયે
 જોર તીનસો ગિરફતાર હુએ જબ શામી સિપાહ બાગ
 ગઇ તો બાયઝીદકે સામને કચઢી પેશ કિયે ગયે.
 બાયઝીદપર ઇસબકત સકરાતકા આલમ તારીયા જોર અબ
 બીમારીમેં વો ધરસે ચલે થે ઉસને ચહાં આકર ઉનકા
 ખાતેમા કર દિયા થા. જોરશામકો વો અફારકી નિસબત

કેહ ચુકે થે કે મેરે મરનેકે બાદ અફાર લશ્કરકે સરદાર બનાયે બાયે.

અસલકસ કચદી ઉનકે સામને આયે હમ સીનેમેં આ ચુકા થા. મગર હિમ્મત ઓર ફૂર્જ શનાસીકા થે હાલ થા કે ઉસલકતબી કામ ન છોડા. મુંહસે તો કુછ બોલ ન સકે હાથકો ગરહનપર ફેરકર ઇલાસા કિયા કે ઇન સખ કેદીયોંકો કતલ કર ડાલો. થે ઇશારા કરકે ઇનતિકાલ કર ગયે ઓર અફારને ઉનકે હુકમકે અમુજબ ઇન તીનસો શામીયોંકો ઉસીલકત કતલ કરા દિયા. ઓર થે સખ વાકેઆત મુખતારકો લિખે ઓર તેહરીર કિયા કે ઇન્ને જિયાદકા લશ્કર બોહોત જિયાદા હે. હમારે પાસ જલદી મદદ આની ચાહીયે વરન મુકામિલા દુશ્વર હોગા.

મુખતારને થે ખબર સુની તો બોહોત ખુશ હુએ ઓર દુસરા લશ્કર સાત હઝાર આદમીયોંકા ઇબ્રાહીમ બિન માલિક બિન ઉશતરકી અફસરીમેં રવાના કિયા મગર અબી થે લશ્કર કુદ્રેસે એક મનઝીલલી આગે ન બઢા હોગા કે કુદ્રેકી મશહુર મદદારી રંજ લાઈ ઓર આદતે કદીમને ઉદ કિયા આઅને મુખતારકે ખિલાફ બગાવત બરપા હો ગઈ. ઇન લોગોંને થે મશહુર કિયા કે બાયઝીદ બિન અબસ ઇન્ને જિયાદકે હાથસે મારે ગયે ઓર દુસરા લશ્કર

ઇનતિકામકે વાસ્તે લેજા ગયા હે. બસ ઇસ ખબરકા મશહૂર હોના થા કે હંગામા પસંદ મુક્સિદ ખડે હો ગયે જોર મુખતારકે ખિલાફ શોરિશ મચાવી જોર કહા કે—
 “ હમ હો અખરહસ્ત દુશમનોંમે ઘિરે હુજો હેં એક તરફ બની ઉમઇયા ચઢે ચલે આતે હેં દુસરી તરફ ઇંખેર જુબેર ઇનતિકામપર કમરખસ્તા હેં અયસી હાલતમેં મુખતાર જયસે કમજોર આદમીકી બેઅત કાયમ નહીં રખ સકતે એક જોર મઝબુત આદમીકો અપના ઇમામ બનાઇંગે. ”

મુખતારને ચે તરફીબ કી કે એક તરફ તો એક સાંઠની સવાર ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરકે પાસ દોડાયા કે ફોજ લેકર જલદી વાપિસ ચલે આવ જોર દુસરી તરફ ઉન બાગી ફરીયોંસે કેહના શુરૂ ક્રિયા કે “ હાં, અમ્મી બાત હે તુમ કોઇ દુસરા શખ્સ મુનતખિબ કરો, મેં ખુશીસે ઉસકી બેઅત કરૂંગા મુજે આમ રાયેસે હરગિઝ ઇબતિલાફ નહીં હે. મેં હર હાલતમેં તુમારે સાથ હું. ” ફરી મુખતારકે ઇસ નર્મ જવાબસે ઠંડે હો ગયે જોર ઉંહોંને સમજ લિયા કે મુખતાર હમારે બસમેં હે હમ મુખતારકે બસમેં નહીં હેં કે ચકાયક ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરકી ફોજ પલટકર આન પહોંચી જોર ઉંહોંને તલવાર લેકર કતલેઆમ શુરૂ કર દિયા. જોર થોડી દેરમેં સારા ફિતના હજ બચા જોર બુલીઓરે કહી જય એક હવાર

ਸ਼ਾਵਸੋਖੀ ਤੇਸ਼ਾਫ਼ਯੇਂ ਕਲ ਫੇ ਯੁਕੇਂ ਤੋ ਫ਼ਾਥ ਜੇਤਕਰ ਤਾਯੇਫ਼ਾਰ
ਯਨ ਗਯੇ—

ਤਿਯਜੀਨੇ ਲਿਯਾ ਫੇ ਫੇ ਧੰਸ ਯੁਰੇਜੀਯੇਂ ਪਰ ਆਫ਼ਮੀ
ਤੋ ਯੋ ਮਾਰੇ ਗਯੇ ਜੋ ਕਰਯਫ਼ਾਫ਼ੇ ਫਿਨ ਯਜੀਫ਼ਫੇ ਲਸ਼ਕਰਯੇਂ
ਸ਼ਾਰੀਕ ਥੇ. ਯੋਰ ਲੁਫ਼ੇਨੇ ਫ਼ਯਰਤ ਧਮਾਮ ਫੁਸੇਨ ਰਹੀਓਸੇ
ਯੰਗ ਕੀ ਥੀ. ਯੋਰ ਆਯ ਫੁਫ਼ੇਯੇਂ ਆਰਾਮਸੇ ਯੇਠੇ ਮਯੇ ਕਰਤੇ
ਥੇ ਯੋਰ ਥੇ ਯਗਾਯਤ ਧੰਫ਼ੀ ਯਫ਼ਯਤੋਂਕੀ ਸ਼ਰਾਰਤਸੇ ਯਰਧਾ
ਫੁਧ ਥੀ.

ਯਯ ਯਗਾਯਤ ਫ਼ੇਰੇ ਫੇ ਗਧ ਤੋ ਯੋਕ ਸਾਧਸਨੇ ਮੁਯ-
ਤਾਰਸੇ ਫ਼ਫ਼ਾ ਫੇ:—“ ਆਪ ਯੁਨੇ
ਕੁਤਿਲਾਨੇ ਫੁਸੇਨ ਫੁਸੇਨ ਰਹੀਓਕਾ ਧੰਨਤਿਕਾਮ ਫੇਨੇਫੇ ਲਿਯੇ
ਰਹੀਓਕੀ ਆਯਯ ਧੰਨੇ ਲਿਯਾਫ਼ਸੇ ਲਤਨਾ ਯਾਫ਼ਤੇ ਫੇ.

ਮਗਰ ਯੋ ਤੋ ਸਿਫ਼ ਯੋਕ ਆਫ਼ਮੀ ਫੇ
ਫ਼ਸਸੇ ਆਪ ਯਯ ਯਾਫ਼ੀਯੇ ਯਫ਼ਫ਼ਾ ਲੇ ਫੇਯੇ ਯੁਰੇਤ ਧੰਸਕੀ
ਫੇ ਫੇ ਧੰਨ ਸ਼ਾਸ ਕਲ ਕਰਨੇਯਾਫ਼ੇਂਸੇ ਯਫ਼ਫ਼ਾ ਫ਼ੀਲਯੇ ਲੁਫ਼ੇਨੇ
ਯਪਨੇ ਫ਼ਾਥਸੇ ਫ਼ਯਰਤ ਧਮਾਮਫੇ ਕਲ ਕਿਸਾ ਯਾ ਫਿਨਫੇ
ਸ਼ਾਸਨੇ ਤਲਯਾਰ ਯੀ ਯਕਰ ਯਫ਼ੇ ਫੁਯੇ ਸ਼ਾਰ ਫ਼ਯਾਰ ਆਫ਼ਮੀ
ਕਰਯਫ਼ਾਫ਼ੇ ਫਿਨਯਾਫ਼ੇ ਧੰਸ ਫੁਫ਼ੇਯੇਂ ਮੋਯੁਫ਼ ਫੇ ਲੁਫ਼ੇ ਆਪਨੇ
ਯਪਨੀ ਪਨਾਫ਼ਯੇਂ ਰਯ ਯੋਫ਼ਾ ਫੇ ਪਫ਼ੇਯੇਂ ਤੋ ਫਿਨਕਾ ਕਲ
ਯਾਲੁਯ ਫੇ ਫ਼ਸਫੇ ਯਾਫ਼ ਧੰਨੇ ਲਿਯਾਫ਼ਫੇ ਫੇਯੀਯੇਯਾ. ਧੰਨ ਯਾਰ

હાથમાં ઉમરૂ બિન સામદબી હે. શિમર બિલ નેશનબી હે, ખોલી બિન ઘઝીદબી હે. ” મુખતારને કહા—

“ સમ કેહતે હો, પહેલે ઇન્દી બદખખતોકા ઇલાજ કરતાહું ” ચુનાંચે મુખતારને અપને ગુલામકો લેજકર શિમરકો ખુલાયા ઓર જબ વો સામને આયા તો ઉસી વકત ઉમરૂ બિન સામદબી મુખતાર કે સલામકો આ ગયા મુખતારને ઇન દોનોંકો દેખા તો કહા—

“ કયા તુમહી દોનોં શિમર વ ઉમરૂ બિન સામદ હો ? કયા તુમહારેહી હુકમસે આલે રમુલ સલોકે ખ્યાસે ગલોંપર બનજર ચલાયે ગયે ચે ? કયોં ઉમર સામદ ખતા કે તુને ઉસવકત ઇમાન ઓર આકેખતકા કુછ ખ્યાલ ન કિયા ? ઓર અહિર કરકે તુજકો ઇસકે ઇવજ કિતની દુનિયા મિલી ? ઓર કયોં શિમર ! તુનેબી બિનતે રમુલુલાહ સલોકે ફરજંદકો સામને ખડે હોકર બિબેહ કરાયા થા ? તુજકો શર્મે ન આઈ કે છુનકા કલમા પઢતા હે ચે ઉનકે નવાસે હે ” શિમરે ઉમરૂ સામદ કાંપને લગે ઓર મુંહસે કુછ ન કેહ સકે ઉસવકત મુખતારને હુકમ દિયા—

“ બાંધ લો ઇન મલઉનેકો ઓર મેરે સામને ઇસ લારે મજમેકે અંદર ખંજરસે હલાલ કર દો. ” બદખ-

होंने अयसाही किया शिभरो जिनके जिन साअह आनेत्री करने लगे थे—

“हम जे कसुर हें, जियाहने हमको धसका हुकम दिया था.” सुभतारने कहा—

“अच्छा धनराव नहीं. धिने जियाहकोही तुमारे पास नदह लेजता हुं. वहां उससे शिकायत कर लेना के हमने तेरे सणज जान गंवाध ” ये केहकर नदहाहको धशारा किया और उसने धन दोनोंको जियेहु कर दिया.

भिलकत सकतेके आलममें आशेष पड़ी तमाशा देपती थी. और कुदेके ये दोनों नामी सरदार आकेपुनमें जोड़ीयां रगड रडगकर जान दे रहे थे. किसीकी मजबूत न थी जे उनकी सिद्धारथमें एक लक्ष मुंडसे निकालता. उनके कत्ल के बाद सुभतारने हुकम दिया—“और जे जे लोग कहे दुसेनमें शरीक थे उनको गिरफ्तार करके लाव. लखने उनका कुरता उतारा, लखने उनपर घोडा दोडाया. लखने हजरत अली अकबरको शहीद किया, लखने अली अकबरको शहीद किया और जे लोग भयमेकी बुटो भारतमें शरीक हुये उन सणके नाम लिखो और मेरे सामने पेश करो और फिर जोक जोकको गिरफ्तार करके मेरे सामने लाव.”

ઈસ હુકમપર ફોરન અમલ ક્રિયા ગયા. ઓર યે જફાકાર લોગ બંધ બંધકર આને લગે. ને આતા થા તેરે જલ્લાદકે હવાલે હોતા થા. ઇતનેમે કોઈ શખ્સ ખોલી બિન ચઝીદકો પકડકે લાયા યે વો શખ્સ થા ને હઝરત ઇમામકા સરે મુખારક નેજેપર ઉઠાકર ઇન્ને જિયાદકે પાસ લે ગયા થા. મુખતારને ઉસકો દેખા તો આગ બગોલા હોકર ખોલે—

“ હો ભાવ ઇસ મલઉનકે આરોં હાથ પાઈ કાટ ડાલો ઓર મેરી સરાયે કે સામને ડાલ દો. તાકે ખિલકત દેખે કે ઇન્ને રસુલુલ્લાહ સલ૦કે સરકો તશહીર કરનેવાલેકી યે તશહીરો ફસવાઇ હે. ” યુનાંયે અયસાહી ક્રિયા ગયા ગરજ ઇસતરાહ સદહા ચઝીદી કુશી ફિન્નાર હુએ ઓર કુછ લોગોંને જબ યે ખબર સુની તો વો ભાગકર બસરે ચલે ગયે ઓર મુખતારકે હાથ ન આયે મગર જિયાદા હિસ્સા શરીકોંકા તેગે મુખતારકા શિકાર હો ગયા.

આજ ઉંડોંને અપની બે કસીકે કતલમેં દેખ લિયા કે લાચારીકા મરના કયસા હોતા હે. આજ ઉંડકો માઅલુમ હો ગયા કે દુનિયાકી ખાતર આકેખતકો લુલા દેનેમે કુછ મજા નહીં, આજ જબ ઉંડકે ગલેપર ખતજર ચલ રહા થા. કિસી શામીને કિસી કુદીને ઉંડકી મદદ ન કી. આજ ન ઇન્ને જિયાદ ઉંડકી મદદકો આયા ન ચઝીદને કોઈ

હિમાયત શિજવાયા આજ વો સકરાતકે શિકન્જેમેં કસે
 હુએ હમ તોડ રહે હેં, આજ ઉનકો નઝર આયા કે જસ
 કિનકી મકતુસે મઝલુમને ખમર દી થી. વો ચેહી હે.
 દુનિયામેં કોઇ બદી ઇવજસે ખાલી નહીં હે જયસેકે કોઇ
 નેકી ના કામ નહીં રહતી. " મંચ યાઅમલ મિસકાલા
 ઝરરતન ખયરંચયરા વ મંચયાઅમલ મિસકાલા
 ઝરરતન શરરંચ યરા " જો એક ઝરરાકી ખરાખર
 નેકી કરતા હે ઉસકા બદલા પાતા હે ઓર જો એક
 ઝરરાકી ખરાખર ખુરાઈ કરતા હે વોલી ઉસકા ઇવજ હાસિલ
 કરતા હે.

હઝરત ઇમામ હુસેન રહીંને સખરો હકકી કુરખાન
 માહમેં નેકીકી નીયતસે અપના સર દીયા દુનિયાઓ દીનમેં
 ખુદાને ચે નેકી ઝમરદાર કરકે દિઆ દી. ઓર કાતેલાને
 હુસેન રહીંને જો બદીકી ઉસકા સમરાલી ઉનકો મિલ
 ગયા કે આજ હલાક કિયે ગયે દોઝખમેં હાલે ગયે ઓર
 કયામત તકકે વાસ્તે બદનામી વ ફસવાઇકા દાગ ચેહરેપર
 લગ ગયા.

કુદૈકા કિતના હબ ચુકા, કાતેલાને હુસેન ચુન ચુનકર
 કિશ્નર કિયે જા ચુકે તો અબ મુખ
 ઇબને ઝિયાદકી તારકો ફિર ઇબને ઝિયાદકા ખ્યાલ
 ખારી. આયા ઓર ઉન્હોંને ઇબ્રાહીમ બિન
 માલિક ઉથતરસે કહા—" તુમકો

मेने गहरे कुशके सभल बापिस जुला दिया था अब
तुम जबही मोसल बन और अपने उन बाधियोंकी मदद
करेगे मे छिने जियादके मुकामिलेमे वहां पडे हुये है
और उनकी तेअदाद दुश्मनसे जोड़ोत कम है अगरचे
उनहोंने करीकके एक शिकस्त देदी है और उनकी हिम्मत
अदवाह तआला ने अपनी गयगी ताधदसे भलद करदी
है तादम अदशा है के शामके लशकरे कसीरके सामने
ये मुठ्ठीभर हैज सरासीमा न हो जाये धिसबास्ते तुमको
एक अयसी यलगार करनी आहीये के जलदसे जलद
मोसल पड़ोय सके, क्यामे आरामका जयाल न करना
है और घोट होडाते हुये जाना इस कहर देर गहरे
कुशके सभल यहां हो गध है वो तुमारी तेअरकतारीसे
पुरी होनी आहीये. ”

धियाहीम जिन मालेक उशतरने होरन कमर भांधी
और सिपाहली दुधीयार उठाकर चलनेको तधियार दुध
उसकत भुभतारने कहा—“ शरत अदवाहके साथ लेजव
के जुदा तआला धिसकी जरकतसे तुमको इतेहयाज करेगा.
और इसतराह जनी धिसराधिल ताजुते सकीनाको लडाधियोंमे
साथ रहते थे और जुदा उसकी जरकतसे उनको मुअकदये
भनभुर करता था धिसी तराह ये शरत अदवाह और
उसकी गयगी जरकते है. ये वो बीज है के अगर ये

તુમારે સાથ હોગી તો તુમારા એક આદમી દુશ્મનકે હઝાર આદમીયોંકો શિકસ્ત હેદેગા. ”

ઇબ્રાહીમને ઇસકો કુખુલ ક્રિયા ઓર શરત અલ્લાહ નિહાયત ખુમધામસે ઉઠાઈ ગઈ એસવકત ઉસકો લશકરકે આગે લોગ ઉઠાકર ખડે હુએ હઝારોં આદમીયોંને ઓર ઓરસે તકળીરે પઢની શુરૂ કી. ઓર નસરૂમમિનલ્લાહો ફતહન કરીખકે નાઅરે લગાયે ગયે એસવકત અયસા નેશ થા એસ્કી નઝીર કુદેમે પહેલે કબી ન પાઈ ગઈ થી ઓર યે માઅલુમ હોતા થા કે સાત હઝાર આદમીયોંકી ફોજ નહીં હે બલકે સાત લાખ આદમી જમે હે, ઓર યે તમાત દુનિયાકો ફતેહ કર લેંગે. એહલે શેહેર ઓર એહલે ફોજ નેક નેક આગે બઢતે થે ઓર શરત અલ્લાહકો બોસે હેતે થે ઓર ફિર નસરૂમમિનલ્લાહો ફતહન કરીખ કે નાઅરે મારતે થે.

હઝરત અલી રહીંકે એક સાફખાદે તુફેલકે પાસ હઝરત અલીકી એક કુરસી થી. શરત અલ્લાહ એસપર હઝરત ઇબ્રાહીમ ફરમાકર કમા ચીઝ થી? અદાલત ક્રિયા કરતે થે. ચહાહતકે બાદ યે કુરસી તુફેલકે હિસ્સેમેં આઈ ઓર મુખતારને અપને ઉજ્જકે બમાનેમેં તુફેલકો બેશ બહા

નઝરાના દેકર એ કુરસી ઉપર લેલી ઓર ઉસકો એક શાનદાર સંદુકમાં રખકર ચાંદીકા કુણ્ડલ ઉપર લગાયા ઓર ફિર એ સંદુક બામે મસજીદમાં રખ દિયા ગયા. એસદિન સંદુક મસજીદમાં રખા ગયા મુખતારને ખડે હોકર એક તકરીરકી ઓર કહા—

“ એસ તરાહ કલ મુસલમાનોંકા મકામે ઇબ્રાહીમ ઓર ખની ઇસરાઇલકા તાબુતે સફીના હે ઇસી તેરહ શીઓંકે વાસ્તે એ કુરસી શરત અદલાહ હે અખ શીઓંકા તમામ દુનિયામે બોલબોલા રહેગા અખ કિસીકી જુરાઅત ન હો સકેગી બે વો હમ ગુલામાને આલે પયગમખર સલ્વાંકો નઝરે અહાંવતસે દેખે કબોંકે ફતેહો નુસરતકે ફિરીસ્તે ઇસ કુરસીકે સાથ હે એસ લશકરકે સાથ એ હોગી વો અપનેસે હઝાર ગુને ઝિયાદા લશકર પર ગાલિબ આયગા એ અસદુદલાહુલ ગાલિબ રહીજકા નશાન હે બે ચારી દુનિયાકે દુશમનોંકો મગલુબ કર લેગા. એ શરત અદલાહ હે, આવ ઉસકી ખરકાતસે ખહેરા અન-હોઝ હો. “ એ કેહકર મુખતાર આગે ખડે ઓર ઉ.હોંને કુરસીકે તાબુતખર હાથ ફેરકર ચેકરેપર મલે ઓર ફિર નિહાવત અહબો મુશુબ સે તાબુતકો બોસા દિયા. ઉસકે બાહ તમામ ઉમરા, ઉલમા ઓર બાશન્દગાને ચેહેર દોઝ દોઝકર ઉસ તાબુતકો ચુમને લેગે. ફિરતો એ કાયદા હો

ગયા કે જળ નમાવે હો ચુકતી ખલકત ઇસ તાણુતકો
સુખતાં ઓર ઉસકે વસીલેસે અપની મુરાદે ઓર હાજતે
ખુદાસે માંગતી જુમાકે દિન તાણુતપર જિયાદા હુબુમ
હોતા થા.

અલકિસ્સા ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતર શરત
અલ્લાહકો સાથ લેકર કુદેસે ઉડે ઓર એકહી યલગારમે
હુદ્દે મોસલકે અંદર દાખિલ હો ગયે. ઇબ્ને જિમાદકા
સિયેહદાર ઉમરૂ બિન અસલમી ઇબ્રાહીમ બિન માલિક કા
પુરાના હોસ્ત થા. રાતકો પોશીદા ઇબ્રાહીમ કે પાસ આયા
ઓર એહેદ ક્રિયા કે કલ લડાઈ કે વકત ફાજકો લેકર
તુમારે સાથ આન મિલુંગા. ઇબ્રાહીમકી ઇસ વાઅહેસે
હિમ્મત બલંદ હોગઈ. મગર બની ઉમરૂયાકે કિસી અમી-
રને વાઅદા ઓર એહેદ પુરા ક્રિયાથા બે ઉમરૂ બિન અસલમી
પુરા કરતા સુબેહકો લડાઈ શુરૂ હુઈ તો ઇબ્રાહીમ રાહ
દેખતે રહે કે ઉમરૂ અબ આતા હે, અબ આતા હે આખિર
માયુસ હોગયે કયોં કે ઉન્હોંને દેખાકે ઉમરૂકા લશકર બડી
સરફરોશીસે હમલે કર રહા હે તો ઇબ્રાહીમને બી શરત
અલ્લાહકો આગે બદાયા ઓર એક અયસાપુર ઝોર હમલા
ક્રિયા કે શામીયોં કે હોશ નિગાહ દિયે ઓર ઉનકે કદમ
મયદાનસે ઉખડ ગયે. ઇબ્ને જિયાદ સફાંકી પુશતપર અપને
ખંચમે થા. ઉસને સુના તો તલવાર મ્યાનસે ખીંચકર
મયદાનમે આયા ઓર ભગોટોકો પુકારને લગા:-

“ਮੇਂ ਫੁੰ ਅਘੜਵਾ ਧੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦ ਤੁਮ ਕਵਾਂ ਜ਼ਤੇਫੇ? ਦੁਸ਼ਮਨਕੀ ਤੇਅਵਾਹ ਘੋਡੋਤ ਥੋਧੀ ਛੇ. ਛਿਅਤ ਨ ਛਾਰੇ ਥੇਰੇ ਸਾਥ ਆਥ ਆਰ ਘੋਡੇ ਕੇ ਅਘੀ ਧਨ ਕੁਝੀਯੋਂ ਕੋ ਤਛੇ ਤੇਯ ਕ੍ਰਿਯੇ ਵੇਤਾਫੁੰ. ” ਧੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਕੀ ਤਕਰੀਰਸੇ ਸ਼ਾਮੀ ਫ਼ਿਰ ਜ਼ਮੇ ਛੋਨੇ ਲਗੇ ਆਰ ਛੁਣੀਯੋਂ ਬਕਘਾਰਗੀ ਓਕ ਜ਼ੇਸ਼ੋ ਘਰੇਸ਼ਕਾ ਛਮਵਾ ਕੁਝੀਯੋਂਪਰ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕੁਝੀਯੀ ਸਿਮਟਕਰ ਆਗੇ ਘਠੇ. ਸ਼ਰਤ ਅਵਲਾਛਕੋ ਆਗੇ ਘਠਾਯਾ ਆਰ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਕਰ ਤਲਵਾਰ ਘਲਾਨੀ ਸੁਰਕੀ ਉਸਥਕਤ ਘਧੀ ਧਮਸਾਨ ਲਡਾਧਥੀ ਛਰਛੋਯ ਦੁਸਰੀ ਛੋਯਕੋ ਕੁਝਲ ਡਾਲਨਾ ਆਛਤੀਥੀ. ਕੁਝੀ ਤੇਅਵਾਹ ਮੇਂ ਥੋਠੇ ਥੇ ਮਗਰ ਸ਼ਰਤ ਅਵਲਾਛਕੋ ਵੇਘ ਵੇਘਕਰ ਜ਼ੇਸ਼ਮੇਂ ਆਤੇਥੇ ਆਰ ਦੀਘਾਨੋਂ ਕੀ ਤਰੇਛ ਦੁਸ਼ਮਨ ਪਰ ਪਿਲੇ ਪਡੇਤੇਥੇ.

ਥਕਤ ਆ ਸੁਕਾਥਾ ਧੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀਕਾ ਘਾਵਾ ਲਘਰੇਯ ਛੋ ਗਯਾਥਾ. ਉਸਨੇ ਤਵਘੀਰ ਆਰ ਕੋਸ਼ੀਸ਼ਮੇਂ ਤੋ ਕਸਰ ਨ ਕੀ ਮਗਰ ਮਸ਼ੀਯਤੋ ਤਕਰੀਰਕੇ ਨਵਿਸ਼ਤੇਸੇ ਲਾਘਾਰ ਥਾ, ਕਰ ਘਲਾਕਾ ਘੁਨ ਸਰਪਰ ਘੋਲ ਰਛਾਥਾ, ਉਸਨੇ ਧੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦ ਕੀ ਤਵਘੀਰੋਂਕੋ ਪਲਟ ਦਿਯਾ ਆਰ ਕੋਛ ਛਰਘੀ ਘਾਲ ਕਮ ਨ ਆ ਸਕੀ. ਛਾਲਾਂ ਕੇ ਧੰਘਾਡੀਮ ਘਿਨ ਮਾਲਿਕ ਉਸਤਰ ਕੀ ਛੋਯਕਾ ਮਯਮਨਾ ਸ਼ਾਮੀ ਛਕਤੋਂਨੇ ਘੀਰ ਡਾਲਾਥਾ ਆਰ ਉਸ ਰੁਘ ਕੇ ਕੁਝੀ ਘੇਤਛਾਥਾ ਘਾਗ ਨਿਕਲੇ ਥੇ ਮਗਰ ਬਕਾਯਕ ਛੁਛਰਵਨੇ ਪਾਸਾ ਘਛਵਾ ਆਰ ਓਕ ਕੁਝੀ ਸਥਾਰ ਧੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਕੇ ਸਾਮਨੇ ਪਡ ਗਯਾ. ਥੇ ਸਥਾਰ ਧੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਸੇ ਘੁਘ ਘਾਕਿਛ ਥਾ ਕਥੋਂ ਕੇ ਛੁਕਮਤੇ

કુદ્દાકે ઝમાને મેં ઉસકો ખારહા દેખાથા. જુહી આમના સામના હુઆ કદીને એક બરછા ઇંને જિયાદકે સીનેપર મારા જીસસે વો ઘોડે કી પુસ્તપર ઉલટા જુક ગયા. શામી દોડે ઓર ઉન્હોંને આહાકે ઇંને જિયાદકો સંભાલેં ઓર કાતિલસે બદલા લેં મગર ફરી સવારને પુરસત ન હી ઓર એક દુસરા બરપુર હાથ તલવારકા બી ઇંને જિયાદ કે કન્ધે પર મારા ને સીના ઓર કમરકો કાટતા હુઆ દુસરી તરફ નિકલ આયા ઓર ઇંને જિયાદ આહ કેહતા હુઆ કટકર ગિર પડા.

ઇંને જિયાદ કો મરતે હુએ દેખકર શામી ફેજ કે અવસાન જાતે રહે ઓર ઉસને હવાસ ખાખતા હોકર ભાગના શુરૂ કિયા. ઉસવખત ઇંબ્રાહીમ બિન માલિકને હુકમ દિયા કે: “જો સામને આયે માર હાલો ઓર કિસી શામીપર રહેમ ન કરો.” ઇંસકે બાદ ઇંને જિયાદકા સર કાટકર કુદ્દેમેં મુખતાર કે પાસ લેજ ગયા ઓર ઇંબ્રાહીમ બી મુઝ-ફફરો મનસુર હોકર આહિસ્તા આહિસ્તા કુદ્દેકી તરફ વાપિસ હુઆ.

યહાં કુદ્દેમેં ત્રીન દિન પહેલે મુખતારને કેહદિયાથા કે “હમારે લશકરને ફતેહ પાઇ, ઇંને જિયાદ મારા ગયા ઓર ઉસકા સર અનકરીખ કુદ્દેમેં લાયા જાયગા.” ઇંસપર

કુદ્રેકે બાથિદોને મુખતારકો બુરા બત્તા કેહના શુર કિયા
ઓર બોલે:—“ રસુલે ખુદા સલ્વં કે આદ આજતક કિસીને
ઇદમે ગયબકા દાઅવા ન કિયાથા. તુઝે કયોંકર માલુમ હો
ગયા કે ઇન્ને જિયાદ મારા ગયા ઓર ઉસકા સર લાયા જા
રહા હે ?” લેકિન જબ વકઇ કુદ્રેમે સર લાયા ગયા તો
ખલકત મુખતારકી પેશીન જોઇકી તકમીલ દેખકર હયરાન
રેહ ગઇ.

મુખતાર ઉસી મકામપર બેઠેથે જહાં ઇન્ને જિયાદ
અપની હુકમતકે ઝમાનેમે બેઠા કરતાથા ઓર ઉન્હોંને ઇન્ને
જિયાદ કે સરકોબી ઉસી મકામપર રખવાયા જહાં હુઝરત
ઇમામ હુસેન રહીં કા સર ઇન્ને જિયાદ કે આગે રખા
ગયા થા ઓર ઉસકે બાદ ઉન્હોંને કહા:—

“ અય લોગો ! ખુદાકી ગિરફતસે કરો ઓર આલેમોંકા
યે અંજામ દેખકર ઇબરત હાસિલ કરો. યે ઇન્ને જિયાદ
કા સર હે જો યઝીદ બિન મઆવિયાકા ભાઇ થા ઓર
જુરકો અપની અકબ્ર, અપની તદબીર ઓર અપની કુબ્લત
પર બોહોત ધુમન્ડ થા જો ખુદાકી નુસરતકા ખ્યાલ દિલ્લમે
ન લાતાથા ઓર બની ઉમઇયાકી અઝીમુશ્શાન સલતનતકે
માહફી સાઓ સામાન પર ઉસકો તકબ્બુરો ભરોસાથા. વો
સમજતાથા કે હમારે પાસ બડા મુબક હે, હમારે પાસ લા
ઇનતિહા દોલત હે, હમારે બેશુમાર મહદગારહેં જીનકે સામને

कोई तबवार ठकानेकी हिमत नहीं रहिता. उसवास्ते हम
 हमेशा कायम रहोगे और हमारी हुकमरानी को कभी
 जवाब नहीं जा. हेयो ! जनी हमधयाके और दरगारे यजी-
 हके सजसे जडे नामवर अभीर और सजसे जियादा ज्वा
 तहणीर जंगल सिपेहसाक्षर का ये सारके लुटके हम जे
 पनाह और नाबीज जहंगाने पुढाने मेडोज उस मजबुम
 नवाज परवरद्विगारकी महदसे काट डाला. तुम सज गवाह
 रहो. हम पुढाके इजलका प्रकार करते हैं उसने हमको ये
 इतेह दीडि बर न हमारी जिसात धितने जडे काम करनेकी
 न थी. कथों के न हमारे पास जडा मुहक है न हमारे पास
 जनी हमधयाकेसे जजाने हैं. न वो कसीइततेअदाद लशकर है
 लुनकी धाकने जनी हमधया का गलगदा इये अभीनपर मथा
 रजाहि मगर हमारे पास हक है, सदाकत है और मजबुम
 पुनकी हिमायत है. हेयो ! पुढाने हमको सुर्जइ करमाया.
 हमने धन सज दुश्मनोंसे जहला ले लिया. जे धन कुईके
 जाहर करणदाके मयदानमे सधयहे मजबुम हमाम दुसेन
 रदी०से लडेथे और उनका जे गुनाह शहीद कियाथा कुछ दिन
 पडेवे हमने शिभर व उमइ साअद व जोली और तमाम
 कातेवाने दुसेन रदी० का द्विन्नार कियाथा मगर ये सजसे
 जडा मुजी जे करणदाके दरकतवा गारतका जिम्मेवार था
 जाकी जय गयाथा और हमारे द्विज उससे धनतिकाम
 देनेके दिये जयेन है रहये लेकिन धरकी कुंवतो अजम-

તકે દેખકર હમે અંદેશા હોતા થા કે હમ બધી નાતવાન લોગ શાયદહી ઇસપર કાબુ હાસલ કરસકે મગર આજ ખુદાને દિખા દિયા કે અસ કામકા ઇરાદા ખુલુસ નીયત ઓર સમ્યાઇસે કિયા બાયે ખુદા ઉસમે મહદ કરતાહે મુનાંમે ઉસને હમપર નવાજિશ ફરમાઈ ઓર ઇન્ને જિયાહ કે હમારે કમઝોર હાથોસે કતલ કરા દિયા.” ઇન્ને જિયાહ કે સરસે મુખાતિબ હોકર કહા.

“અયે અકલો ખિરદકે ખજાને! આજતુ કહાં હે? કાશ તુઝમે ખુદા હિસ પચહા કરહે ઓર તુ દેખે કે જહાં તુને ઇન્ને રસુલુલ્લાહ સલ્વ કા સર અપને સામને રખવાયાથા વહી ખાસ ઇસી જગે તુ વયસાહી ખુનમે લથકા હુઆ રખા હે. તેરી મસનદપર વો નાચીઝ બંદ એ ઇલાહી બેઠા હે કે અગર તુ જિંદા હોતા તો કબી ઇસ મકામ તક ઉસકો ન આને દેતા. ખુદા અરકો આહતા હે ઇંજઝત દેતા હે ઓર અરકો આહતા હે જિલ્લત દેતા હે અરસે આહતા હે મુલક છીન લેતા હે ઓર અજપર(નજરે કરમ હાતી હે) વો મુલક ઉસકો દે દેતા હે. વો ખુદા હર ચીઝપર મહિર હે.” મુખતારકી ઇસ તકરીરસે ઇબરતો ખોદ્ કી એક તસલીર ખિંચ ગઇ ઓર હર શખસકે દિલપર બે સખાતીએ દુનિયાકા નકશા જમ ગયા. ઇસકે બાદ મુખતારને ઇશ્લાહીમ

બિન માલિક ઉશ્તરકો મોસલ જોર ઉસકે અતરાફકા તમામ
ઈલાકા દે દિયા જોર ખુદ ઇરાકકે ઇનતિજામમે મસરૂફ હુવા.

મુખતારકે ઉફુજ જોર ફતેહ યાળીચોંકી ખમરે
મશહુર હુઈ તો હઝરત ઇબને કાબર
મકકેમે એક અલ્લ-રહીં કો ઇસસે ખટકા હુવા જોર
વીકી મુકબલદી. ઉન્હોંને ઇસકા તદ્દાફ કરના ચાહા.

ઇસકે અલાવા જમસે મુખતારને
ઉનકે હાકિમકો કુફેસે જખરન મારકર નિકાલ દિયા થા વો
ખરાખર તદ્દબીરે કર રહેથે કે કિસી તરફ મુખતારકા કલાઅ
કમાઅ કરના ચાહીયે મગર ઉનકો એક તરફ તો ઇરાનમે
અસર ફેલાને જોર હુકુમત જમાનેકા ખડા કામ દરપેશ થા
જીસમે ઉનકી મસરૂફીઅતને બોહોત ખડા નતીજા હાસલ
કિયા થા. જોર ઉનકા ઇકતિદાર એક હદ તક તમામ
ઇરાનપર કાયમ હો ગયા થા. દુસરે વો બની ઉમઇયાકે
દક્ષાઈ ફિકરમે રાતદિન લગે રેહતે થે. ઇસ વાસ્તે મુખતાર
પર ઉનકી પુરી તબજજોહ ન હો સકતી થી.

લેકિન એક તદ્દબીર ઉનકે કેડેનમે અવસી આઈ
જીસસે ઘર બેડે મુખતારકા દિલ્લા ફરો હો સકતા થા.
અગર વો અલ્લ બતી. જોર વો ચેથી કે ઉન્હોંને હઝરત
મોહમ્મદ હનીફા રહીંકો કેદ કરવેનકા ઇરિદા કિયા કયોંકે

મેં જાનતે થે કે મુખતારકી હરતી ઉનકે ઇશ્વરેસે કાયમ, હુઈ હે, જખ મેં ઉનકો કતલ થા કેહ કરદુંગા, તે મુખતારકા જથ્થા ખુદ દુટ જાયગા. ઓર અગર મોહમ્મદ હનીફા રહીંને મેરી ખેઅત કરલી તખતો ખખેહસન વુ ખુહ મુખતાર પર મેરા તસદ્દુત હો સકતા હે.

ચુનાંચે જખ હજકા મોસમ આયા ઓર હઝરત મોહમ્મદ હનીફા મઘીનેસે મકકે હજ કરનેકો તશરીફ લાયે તો ઇંને જુબેરને ઉનસે કહા—

“ યાતો મેરી ખેઅત કિજીયે તાકે ઉસકે ઇવઝમેં આપકો કિસી મુબેકી હુકુમત દેદું વર ન થે તલવાર હે ઓર આપ હે ” હઝરત મોહમ્મદ હનીફા રહીંને ખેઅતસે ઇનકાર કિયા. ઇસપર ઇંને જુબેરને ઉનકો ઓર સળ ખાલ ખચોંકો કેહખાનેમેં પ્રલ દિયા ઓર પેહરે લગા દિયે. હુસરે દિન ફિર ખુલાયા ઓર કહા—

“ યાતો ખેઅત કરો વર ન મેં કતલકા હુકમ દેતા હું ” હઝરત હનીફા રહીંને જવાબ દિયા—

“ એક સાલકી મોહલત હો. તાકે મેં ઇસ મસઅલેપર ગોર કર લું ” ઇંને જુબેર ખાલે—

“ એક આઅતકીલી મોહલત ન દુંગા ” ઇસપર મોહમ્મદ હનીફાને કહા—

“ સુખદાન અદલાહ ! કયા ખુદાકી શાન હે. જબ મકકા ફતેહ હુઆ તો આં હઝરત સલોને સફવાનકો એક સાલકી મોહલત દેદી. હાલાંકે ઉસવકત વો કાફિર ઓર હુઝુરકા દુશમન થા. ઓર મેં મુસલમાન હું. અઝી મુરતુઆકા ફરજંદ હું મુજકો મોહલત દેનેમેં તુમકો ઇસ કદર ખુબ હે ? ” એ સુનકર ઇબ્ને ઝુબેરકે સાથીયોંને કહા:—

“ અઝી ખાત હે આપ ઉનકો દોમાહ કી મોહલત દે દીજીયે ” ઇબ્ને ઝુબેરને જવાબ દિયા—

“ અઝી તુમકો મોહલત હે મગર તુમ મેરી કેદમેં ઉસવકત તક રહોગે જબતક કે મોહલતકા ઝમાના ખતમ હો. ” યુનાંચે મોહમ્મદ હનીફા રહીં એક ઝખરદસ્ત પેહરેમેં નઝરખંદ કરદિયે ગયે. વોહી ઓર ઉનકે બાલ-ખચેલી.

મોહમ્મદ હનીફા રહીંને ચુપકે ચુપકે એક ખત મુખતારકો લિખા ઓર વો એક હઝાર આદમીયોંકો લેકર ચુપચાપ કુફેસે હોડા ઓર મકકેમેં અયસા તાગહાગી આયા કે કિસી ફરદેખશારકો ઉસકી આમદદ હાલ માલુમ ન હુવા ચહાંતકકે જબ મુખતારને કેદખાનેકે પાસ તલવારે ખેંચી ઓર પેહરેદારોંકો કતલ કરના શુરૂ કિયા ઉસવકત ખખર હુર્ફ મગર જબતક કે ઇબ્ને ઝુબેર રહીં મુખતારસે મુકાબિલા

કરનેકા સામાન કરે' ઉસવકત તક મુખતારને અપના કામ કર લિયા. કેદીયોંકો આઝાદ કરકે સાથ લિયા ઓર ભાગા ભાગ મકકેસે નિકલ ગયા. ઇબ્ને જુબેર રદીંકે સવારોંને હરચંદ પીછા કિયા મગર મુખતારકી દોડકો વે લોગ ન પહોંચ સકે ઓર મુખતાર હઝરત મોહમ્મદ હનીફાકો મદીને પહોંચાકર ફિર કુદે ચલા ગયા.

અબતો ઇબ્ને જુબેરકો મુખતારકી તરફસે પુરા ખતરા હો ગયા. ઓર ઉન્હોંને પહેલે ઇસ કાંટકો રાસ્તેસે આફ કરના આહા. ચુનાંચે ઇરાનકે હાકેમોંકે નામ પરવાને બારી હુબે કે જલદી કુદે પહોંચકર મુખતારકા તદારૂક કરો. ઓર ઇબર અપને બાઈ મસઅબ બિન જુબેર રદીંકો ખસરે હુકમ લેબા જો વહાંકે ગવરનર થે કે તુમબી મુખતારપર હમલા કરો.

ઇરાનસે મોહલબ ફાજે લેકર તુફાનકી તરફ ઉઠા ઓર ખસરેસે મસઅબ ઇબ્ને જુબેર ફિર એહલે કુફાકી રદીં અફવાજકે બાફલ લિયે હુબે ના હિનબારી ઓર કહકતે ચમકતે કુદેપર આયે. મુખતારને મુખતારકી શહા- યે દોહરી અર્બ દેખી મગર તેવરીપર દતે બે ઇખતિયારી અરાબી બલ ન લાયે. કુફીયોંકો સમેટકર ગરજતે બાફલકી તરફ બીચ હઝાર ફાજકે સાથ હરીફકે ઉફકપર છા ગયે.

મુખતારને લશ્કરકી તકસીમ અચસી ઉમદગીસે કીથી કે મસઅબ વ મોહલબપર હો ફૂળી ઝર્ખ પડતી થી. મગર કુદી ગદદારોંકે સામને ચે અકેલા ચના ગયા ભાડ ફાડ સકતા. મોહલબ ઇરાકીયોં ઝોર કુદીયોંકા મિઝાજ આશના થા. ઉસને લડાઈ શુરૂ હોનેસે પેહલે એક સયાસી ચાલ ચલી ઝોર મયદાનમે નિકલકર કુદીયોંકો પુકારા ઝોર કહા—

“ તુમ કિસ ગિરતેપર જાન જોને આયે હો ? તુમારા કોઈ ઇમામ નહીં હે. જુરકે હુકમસે તુમપર લડાઈ વાજુબ હો. ઇંખને ઝુબેર રદીં ઇમામે વકત હેં ઝોર મુખતાર બાગી હે ઉસકા સાથ છેડ દો. આવ ઇમામેવકત તુમકો મઆફ કર દેગા ઝોર ઇસકા ઇનઆમ તુમકો દેગા” દગાબાઝ ઝોર અઝલી બે વફાઓંને મોહલબકા એક ફિકરા સુનતેહી સદેંસે ભાગના શુરૂ કિયા મુખતારને હરચંદ રોકા સમજાયા ઝોર સયાસી તકરીરોંકે અફસુ કુંકે મગર ચે અચસે પડે હુએ જીનચે કે કાબુમેં ન આયે.

ઉધરસે મોહલબો મસઅબકી અફવાજને મુખતારપર હમલા કિયા ઝોર બડી શિદ્દતસે બાઝારે કિતાલ ગર્મ હો ગયા. ખીસ હઝારમેંસે ચઉદા હઝાર કુદી ભાગ ગયે. છે હઝારને મુખતારકા સાથ દિયા ઝોર ખુબ લડે મગર મયદાનકા રંજ બિગડા હુવા દેખકર મુખતારકોં લિયે હુએ પસપા હુએ ઝોર કુદેમેં ઘખિલ હોકર કોશકે મુખતારમેં

મેહસુર હો ગયે ઓર વહાંસે મુહાસિરેકી લલાઇ લડને લગે. મસઅખને પયગામ દિયા—

“ અખ લડના કુઝુલ હે. આખ બાહર આ બાખ. તુમ સખકો જાનકી અમાન દી બાયગી. ” મુખતારને ઇનકાર કિયા મગર ઉન છે હજારકી નીયત ખિગડ ગઈ ઓર ઉઠોંને કહા—

“ અમાન કબુલ કર લેની ચાહીયે. ” મુખતારને ઉન સખકો બોહતેરી લાઅનત મલામતકી મગર યે ન માને ઓર લડનેસે ઇનકાર કર દિયા. આખિર મુખતારને ગુસ્સ કિયા, કપડે ગદલે ખુશખુ લગાઇ ઓર તલવાર લેકર હિસારસે બાહર નિકલે ઉસવકત ઉનકે હમરાહ સિર્ફ નવવે (૬૦) આદમી થે. અલતે વકત ઉઠોંને ઇન નવવે કમ છે હાઅરસે કહા—

“ તુમને જાનકે લાલચમેં મેરા સાથ છોડાતો હે ઓર દુશમનકી અમાનપર હારોસા કિયા તો હે મગર મેં ચેશીન ગોઇ કરતા હું કે તુમમેંસે એકકોબી અમાન ન મિલેગી. તુમ સખ ઠલ કિયે બાયગે. મેરે સાથ લડકર મરોગે તો બહાદુર કેહલાવગે. આખિરતકા અજર મિલેગા ઓર મેં કેહીયોસી તરેહ મારે ગયે તો દોનોં બહાનકી

જિલ્લત હોગી.” મગર ઇન કુંડીયોંપર કુછબી અસર ન હુવા
ઓર ઉન્હોંને કેહ દિયા—

“ બાઇએ આપ બાન હીજીયે. હમતો યહીં બેઠે હે.
જબ હમ જંગ ન કરીંગે તો ખવાહ મખવાહ હમકો કલ
ન કિયા બાયેગા. ઓર મસઅબ ખુદ અપને વાઅદએ
અમાનકો પુરા કરીંગે” મુખતારને કેહા—

“ મેરી પેશીન ગોઇ કબી ગલત નહીં હુઇ ઓર
ખુદા મેરે આજકે કેહનેકોબી પુરા કરકે દિખાએગા. ” યે
કેહા ઓર નવે આદમીયોંકે લેકર હરીફપર હમલા કર
દિયા. મગર કેહાં વો લશકરે જરાર ઓર કેહાં યે નવે
તાન ઓર અકેલા મુખતાર ? થોડી દેર તલવાર ચલી ઓર
આખિર ખની ફાતેમાકા યે વફાદાર ફુવતે ખાજુ શહીદ
હોકર ગિર પડા ઓર સર કટકર મસઅબકે સામને ઉસી
જગે રખા ગયા જહાં હજરત ઈમામ હુસેન ઓર ઇબ્ને
ઝિયાદકે સર રખે ગયે થે.

અબ મસઅબને ઉન મેહસુર કુશીયોંકે સામેકા અમા-
નપર ખાહર આનેકા હુકમ દિયા, વો સબ ખાહર નિકલે
તો ઉનકે હથીયાર લે લિયે ગયે ઓર યે હુકમ દિયા ગયા
કે:—“ મુફકે ખાંધકર કલ કર કાલો. ” ઉનમેસે એક
અર્જઅવાન કુશીને કેહા:—

“ હમ મુસલમાન હે, એહલે કિબલા હે, એર તુમારી અમાનકે વાઅદેપર આયે હે. હમપર બે રહેમી ન કરે ” મસઅળને આહા કે ઉનકો મઆફ કર દિયા જાયે મગર તમામ અફસરાને ફાજ એર અમાયદે શેહેરને એક અખાન હોકર કહા:—

“ ચે બડે મુફસિદ હે ઇનકો જિંદા રખા તો ફિર ફસાદ કરીંગે ” ઇસ વારને મસઅળને આમ રાયેસે મજબુર હોકર સખકો કતલ કરા દિયા, એર ઇસતરાહ ખુદાને અપને બંદે મુખતારકી પેશીન ગોઇ પુરી કી.

ઉસકે બાદ ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરકો મોસલમે ખ્યામ ગયા કે:—“ મુખતાર તો ખતમ હુએ અબ અપની ખેર આહતે હો તો ઇબ્ને ઝુબેરકી બેઅત કુખુલ કરો તુમકો મોબુદા એહલેપર બહાલ રખા જાયગા વર ન લશકર આયગા એર તુમકોલી મુખતારકા મજા અખાયગા. ” ઇબ્રાહીમ બિન માલિકને ઇસ ખ્યામકો તસલીમ કરકે ઇબ્ને ઝુબેર રહીં કી બેઅત કુખુલ કરલી એર અમનો અમાનસે મોસલ તક ઇબ્ને ઝુબેરકી હુકુમત જમ ગઈ. ઉસકે બાદ એહલખ ઇરાન ગયે એર મસઅળ કહેકા ઇનતિઆમ કરને લગે.

હજકા ઝમાના આયા તો મસઅળ હજ કરનેકો કુદેસે મકકે ચલે, રાસ્તેમેં હઝરત અબદુલ્લા ઇબ્ને ઉમર રહીં સે

બુલાકાત હુઈ જો દુનિયાકો તર્ક કિયે હુએ એક મકામ પર સુપચાપ ઇબ્રાહીમે ઇલાહી કરતે થે, મસઅબ ઉનકી ખિદમતમે સલામ કરનેકો હાઝિર હુએ ઓર જાકર સલામ કિયા. હઝરત ઇબ્રાહીમે ઉમર રદીં ને સલામકા જવાબ ન દિયા તો મસઅબ બોલે:—

“મેને ક્યા ખતા કી હે, જો આપને મેરે સલામકા જવાબ ન દિયા,” હઝરત ઇબ્રાહીમે ઉમરને ફરમાયા:—

“ક્યા ઇસ કુસુરસે ઓર કોઈ કુસુર બી ખડા હો સકતા હે કે તુને છે હજાર મુસલમાનોંકો અમાન દેનેકે બાદ માર ડાલા ” મસઅબને જવાબ દિયા:—

“વો કાફિર થે મુસલમાન ન થે,” ઇબ્રાહીમે ઉમરને ફરમાયા:—

“જો વો ખકરીયાંથી ઓર તેરી મીરાસમે આઈથી, તબ બી ખુદા કિયામતકે દિન સવાલ કરેગા કે જો વજેહ ઉનકો કયોં ઝિબેહ કર દિયા. અરે ગાફિલ ! વો તો મુસલમાન કોમકે અશરાફ ઓર સરદાર થે અગરથે ખતાવારથે મગર અમાન યાફતા દુશમનકે સાથ થે ખદ મુલુકી ઇસલામને નાયબ નહીં રખી ” મસઅબ ઇસ ગુફતુગુસે ખદ હિલ હોકર ખામોશ હોકર ચલે આયે ઓર મકકેકે રવાના હો ગયે.

અખતારકા હજારો મિટ ચુકા જોર મસઅબ બિન
 ઝુબેરકી હુકુમત મુસતેહકમ ન બે ખતર
 મસઅબ બિન હો ગઈ તો કુશીયોં કે ઇનકિલાબ
 ઝુબેરકા વક્તે પરસ્ત દિલોમે ફિર ઉખાલ આયા
 આખિર. જોર ઉન્હોંને અબદુલ મલક બિન
 મરવાન તાજદારે બની ઉમઈયાકો
 હમિરકમે ખુતુત લિખે કે યે મુલક આપકા હક હે તશરીફ
 લાઇયે હમ સબ આપકે સ.થ હે, મસઅબકો યે ખબર
 મિલી તો ઉન્હોંને કુશીયોં કે ઇન આઅયાનો અકાખિરકો
 ગિરફતાર કરદિયા જીનકી નીયતમે કુતુર આયા થા જોર
 જીન્હોંને અબદુલ મલકકો હાઅવત નામે લેજે થે જોર
 ફિર ઉન સબ કો કતલ કરાદિયા. મગર ફરાક જોર ખુસુસન
 કુદેમે એક બોહોત બડી જમાઅત અયસી મોબુદથી બે
 બની ઉમઈયા : જોર મરવાનીયોંકા હમ ભરતીથી, ચંદ
 આદમીયોંકે કતલ હોનેસે ઉનકી હિમ્મતે પસ્ત ન હુઈ,
 જોર ઉન્હોંને ફિર અબદુલ મલકકો ચુપકે ચુપકે શેહદી કે
 આ બાઈયે મયદાન ખાલી હે. અબદુલ મલકને ખાલિફ
 બિન અબદુલ્લાહકો બસરે લેખ કે “ તું પેશીલા તોરસે
 વહાં બકર લોગોંસે બેઅત હે જોર ચુપકે ચુપકે અપને
 તરફદારોંકો જમે કર, મેં કુદેપર હમલા કરને આતા હું.
 મસઅબ મેરી લડાઈમેં મસફૂહ હો તો તું બસરેમેં ખુફજ

કર દીલ્યો ઈસ તરેહ મસઅન ધબરા જાયેગા ઝોર હમ ઇસકો શિકસ્ત દે દેગે. ”

ચુનાંચે ખાલિદ બિન અબ્દુલ્લા ખસરેમેં આયા ઝોર ચુપકે ચુપકે અબ્દુલ મલકકી ખેમત લેની શુરૂકી મગર ઉસકી ખબર જાસુસોને નાયબે મસઅનકો પહોંચાદી જો ખસરેપર હાકિમ થા. નાયબને ફોજ લેજી ઝોર ખાલિદ પર હમલા કિયા. ઇરાકીયોને ખાલિદકા સાથલી છોડ દિયા ઝોર તબજા તવજા કરકે ખેમતે અબ્દુલ મલકસે મુનકિર હો ગયે, બિચારા ખાલિદ ઝખ્મી હુઆ ઝોર એક આંખ ઝાયે કરકે દમિશક લાગ ગયા. મસઅનને કુદ્દમેં ચે ખબર સુની તો વો ખસરે આયે ઝોર મરવાન પસંદ લોગોંકી તેહકીકાતકી ઝોર ફિર સળકો પકડકે હલાક કરા દિયા.

ઇધર અબ્દુલ મલકને સરદારાને કક્કે નામ ખુતુત લિખે ઝોર ઉનકો તરેહ તરેહકે લાલચ દેકર તરગીમ દિલાઇકે મસઅનકા સાથ છોડ દો. ચે ખબર મસઅનકો મિલી તો વો ફોરન કુદ્દમેં આયે ઝોર ખુતુતકી ખામત તેહકીકાત શુરૂકી મગર કિસી શખ્સને ઇફરાર ન કિયા કે હમારે પાસ ખત આયા હે, અલબત્તા ઇબ્રાહીમ બિન માત્રિક ઉશતરને ખત સામને રખ દિયા ઝોર કહા:—

“ ચે સળ ઝુટે હે, અયસેહી ખત ઉનકે પાસલી આયે હે, ઉનકો હુકમ દીલ્યે કે ચા તો ખત લાકર

હાજિર કરે' વર ન સળકી ગરદને ઉડવા દીજીયે," મસઅબને તખલીયેમે' ઇબ્રાહીમસે કહા:—

“અયસી સફફાકી મુનાસબ નહીં, ઇસ વકત હમ બોહોત ફુશ્વારીયોંમે મુખતિલા હે' મહલબ એહવાઝ (ઇરાન) મેં હે, ઉસકો ખુલાતે હે' તો ખારજ લોગ ઉસ મુલકપર કબજા કર લેંગે ઓર ઇન કુફી લોગોંકો કતલ કરીંગે તો ઉનકે રૂપુકા ઓર કરાબતદાર જંગ કે વકત હમારા સાથ છોડ દેંગે કયોં કે અબદુલ મલક અનકરીબ ઇરાકપર હમલા કરનેવાલા હે, લિફાઆ મુનાસબ યે હે કે ઇનસે ઇતાઅતકા બોહોત લે લિયા જાયે, બજાયે ઇસકે કે હમ કતલ કરે' યે બેહતર હોગા કે ઇનકો અબદુલ મલકકી લડાઈમે' કતલ કરાયા જાયે.”

આખિર અબદુલ મલક બડે સાજો સામાનસે કુફેપર હમલા આવર હુવા ઓર મસઅબને યે તરકીબ કી કે જીનસે બેવફાઈકા ડર થા ઉનકો લશકરકી પુરતપર રખા ઓર જીનપર ભરોસા થા ઉનકી સફખંદી આગેકી. લડાઈ શુરૂ હુઈ તો અબદુલ મલકને અપને અફસરાને ફોજસે કહા કે:—

“મસઅબકી સિપાહમે' ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરસે જિયાદા કોઈ શખ્સ બહાદુર ઓર હરબ શનાસ નહીં હે પહેલે ઉસપર મુવિશ કરના ઓર જીન તરફ

મુમકિન હો. ઉસકે કતલમેં સાધ હોના ચાહીયે ઉસકો માર લિયા તો ફિર સળકો માર લિયા.”

શામી લશકરને અચસાહી કિયા એર સળકે સળ એકદમ ઇત્રાહીમપર જુક પડે એર કતલ કર હાલા. ઇત્રાહીમકા કતલ હોના થા કે તમામ ફુરી ફોજ એકદમ ભાગ ખડી હુધ એર મસઅમ દિયારે અપને ખાનદાનવાલોં એર ખાસ ખાસ તાબેદારોંમેં અકેલે ખડે રહે ગયે, અખદુલ મલકને ચેહ રંગ દેખા તો અપને ભાઇ મોહમ્મદકો મસઅમકે પાસ ભેજ એર કહા:—

“ મેરી તુમારી કદીમી દોસ્તી હે, મેં નહીં ચાહતા કે તુમ જાનસે મારે જાવ લિહાજા મુનાસિખ હે કે હથીયાર રખદો એર મેરી પનાહમેં આ જાવ. મેં ખિદમતો મદારાતમેં ઝરરા ખરાખર કસર ન કરૂંગા સિવાય શિરકતે ખિલાફતકે હર નેઅમત તુમારે વાસ્તે હાઝિર હોગી. ” મગર મસઅમને ઇસસે ઇનકાર કિયા એર કહા:—

“ અમ તો મયદાને જંગડી ફયસલા કરેગા. ” ઇસકે બાદ અપને બેટે ઇસાકો ખુલાકર કહા:—“ તુમ મકકે ચલે જાવ એર અપને ચચા અખદુલ ખાને જુબેરકો ઇન તમામ હાલાત ફી ખખર દો. ” ઇસાને કહા:—

“લોગ મુજકો તાઅના દેંગે કે બાપકો મોતકે મુંહમેં અકેલા છોડકર બેટા ભાગ ગયા. મેં હરગિઝ ન જાઉંગા” તબ મસઅબને કહ્યું:—

“અચ્છા ! તુમહેં મુખતિયાર હે તો જાવ મયદાને જંગમેં જાકર ફરજંદીકા હક અદા કરો.” યુનાંચે ઇલા ગયે ઓર લડકર શહીદ હુએ. ઇસકે બાદ મસઅબનેલી હમલા કિયા ઓર ખુબ જ તોડકર લડે મગર અખમોંને ચુરચુર કર દિયા આખિર મુખતારકે ચચા ખરીદાને આગે બઢકર એક અચસી તલવાર મારી કે મસઅબ હો દુકડે છોકર ગિર પડે. ઇસપર ખુરીદાને નાઅશ લગાયા. “મેંને મઝહુમ મુખતારકા બદલા લે લિયા” ઇસકે બાદ થોડેસે ઉતરકર મસઅબકા સર કાટ લિયા (એક રિવાયત હે કે મસઅબકા સરલી વહીં રખા ગયા જહાં મુખતારકા સર રખા ગયા થા.) અખદુલ મલકને ખરીદાકો એક હઝાર અશરફી ઇનઆમ દેનેકા હુકમ દિયા મગર ખરીદાને ઉસકે લેનેસે ઇનકાર કિયા ઓર કહા—

“મેંને તુમારે ઇનઆમકે લિયે મસઅબકો કતલ નહીં કિયા મુઝે મુખતારકા બદલા લેના થા. લે લિયા ઓર થેહી સમસે બડા ઇનઆમ હે કે ખુદાને મેરે દિલકો ઠંડક દી.” યે ખબર અખદુલ જિન ખુબેર રહીંકો

પહોંચી તો વો ભાઇકે લિયે ઝાશકતાર રાયે ઓર બોહાત
હિન ઉનકે માતમમે મગમુમ રહે.

અબદુલ મલકને ઇરાકપર કબજા કરંકે મોહલબકે
ખત લિખા કે “ મેને તુજકો વો મુલક બખ્શા તુએ
લાઝિમ હે કે મેરી ઇતાઅત કુબુલ કરે ઓર ઇબને જુબેર
રહીંકી તાબેદારી છોડ દે વરન યાદ રખકે લશકરે જરસાર
લેકર આતા હું ” ઇસ ખતકે પહોંચેનેએ એક દિન પહેલે
કતરી ખારજીને જો ખારજીયેંકા પેશવાએ આઝમ ધા
મોહલબસે કહા—

“ મલકઅબકી નિસખત તુમારી કયા રાયે હે? ”
મોહલબને કહા—

“ વોહ અમીરૂલ મોમેનીન અબદુલ્લા ઇમને જુબેર
રહીંકે લાઇ ઓર નાયબ હે ઇસવાસ્તે મેં ઉનકો નાયબુલ
મેહરી સમજતાહું ” કતરીને કહા—

“ ઓર અબદુલ મલકકી નિસખત કયા રાયે હે? ”
મોહલબને જવાબ દિયા—

“ વો મલકઉન હે ઓર ઇમામે ગુમરહ હે. ” કતરી
બોલા—

“ દેખો ઇસપર કાયમ રહેના ઇસ રાયેસે ફિર ન
બાવા ” દુસરે દિન જખ અબદુલ મલકકા ખત મોહલબકે

નામ આયા જ્યારે ઉસને દેખા કે અબ અબદુલ મલકકી ઇતિઅતમેં ફાયદા હે તો ઉસને બેઅતકા ખત જવાબમેં લેજ દિયા જ્યારે અબદુલ મલકકી ઇતિઅત કુબુલ કર લી. કતરીકોબી ઇસકી ખબર હુઇ તો ઉસને મોહલબસે પુછા—

“ કહીયે આપકી અબદુલ મલકકી નિસમત કયા રાયે હે ” મોહલબને કહા—

“ વો મુસલમાનોકે અમીર જ્યારે મુસલમાન હે ” કતરી બોલા—

“ કલકી રાયે જુલ ગયે ? તુમ લોગ ફકત હુકુમત જ્યારે દોલતકે તાબેદાર હો. હકસે તુમહેં કુછ સરોકાર નહી ”

અલ ગરજ અબદુલ મલક બિન મરવાનકે કબજેમેં ઇરાકો ઇરાન આ ચુકા તો ઉસકો ઇન્ને જુબેરકા ફિકર હુવા જ્યારે અબ ચેહી એક કાંટા થા જે હિજાઝકે મકામાતે મુકદ્દિસા, મકકા મદીનેમેંલી કેમધયાકી આઝાદ શહેનશાહી કે દામનકો ઉલગા રહા થા.

હમિરકકે ભરે દરબારમેં અબદુલ મલક બિન મરવાનને કહા:—

“ કેન શખ્સ ઇન્ને જુબેર રહીઠકી મુલ્કિમપર બના આહતા હે ? ” મગર કિસીને હામી ન લરી. કયોંકે હર

મુસલમાન ખાનએ ખુદાપર હમલા કરનેસે કરતા થા. ઓર
ઇસકો ખિલાફે ઇમાન તસબુર કરતા થા. હજજાજ બિન
મુસુફલી વહાં બેઠા થા. ઉસને ખડે હોઠર કહા—

“ મેં ઇસ ખિદમતકે લિયે આમાદા વ હાજિર હુ”
અબદુલ મલકને ફેરન દો હઝાર સવારકા લશકર દેકર
હજજાજકો મકે રવાના કર દિયા.

યઝીદ તો અપના આઅમાલનામઃ ખાનએ ખુદાકી
બે હુરમતીસે કાલા કર ચુકા થા.
મકકેપર બની ઝિમ અમીરૂલ મોમેનીન ખલાફએ ખરહક
ઇયાકી દુસરી ચુરીશ હઝરત અબદુલ મલક બિન મરવાન
ઇસ નેઅમતે ઉઝમાસે ખાલી રહે
જાતે થે ઇસ લિયે ઉઝાંનેલી એક બડેડી સફફાક જફાકારકો
ઇસ અમલે ખેરકી બજા આવરીકે લિયે મુકરર ફરમાયા
ઓર કયામત તકકે લિયે અપની શોહરતે બદકો તારીખમે
લિખવા ગયે.

હજજાજને રમઝાનુલ મુબારકમે મકકેકા મુહાસિરા
કિયા મગર હરમે ઇલાહીકે ઇમાદત ગુઝારોંને ઇસી મોસમે
ઇમાદતમે અયમી તલવાર ચલાઇ કે હજજાજકે હાંત
ખંટકે હો ગયે. અખિર હજજાજને હમિશકસે ઓર મદદ
મંગાઇ ઓર અબદુલ મલકને પાંચ હઝાર તાઝદમ ફેર

લેજુ ચેલી જિલહજતક મસફર હરખ રહી ઓર મકકા ફતેહ ન હો સકા.

જિલહજમે તમામ દુનિયાકે મુસલમાન હજ કરને આવે થે ઓર યહાં ખિલાફતે ઇસલામી મકામે હજ પર તીર ખરસા રહી થી. ગિરાની અયસી સખત થી કે ખિચારે હાજી ભાક ખિન આઈ મર રહે થે. શામીદોળોને કહા—
“હજકા મોસમ ગુઝર જાને હો ફિર લડના ” મગર હજજાજ ન માના ઓર મનજનીકસે ખાનગે ખુદા પર સંગખારી શુરૂ કરાઈ જીસવકત પહેલા પથર કાઅબે પર જાકર લગા આફતાબ મિયાહ હા ગયા ઇસસે શામી મુસલમાન ડર ગયે ઓર ઉઠોને મનજનીક ચલાનેસે હાથ રોક લિયા મે દેખકર હજજાજ ખિન મુસફર ખુદ મનજનીક પર આવ્યા ઓર કહા—“ મારો, મત ડરો, હમ હક પર હે, ઓર એહલે મકકા ખાતિલ પર ” યે કેહકર અપને હાથસે એક પથર કાઅબે પર મારા.

કિસ્સા મુખતેસર, રસહકો કમયાળી ઓર મુહાસિરે કી તવાલતસે મજબુર હોકર એહલે મકકેકા ખડા હિસ્સા મદીનેકો લાગ ગયા ઓર કુછ લોગ હજજાજસે મિલ ગયે ઓર હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રહીં પાંચ આઢમીયોંકે સાથ અકેલે રેહ ગયે ઉસવકત હજજાજને કેહલા લેબા કે—
“અપની જાન પર રહેમ કરો ઓર મેરી પનાહમે આ જાવ. ”

हजरत छप्पने जुम्मेर रही० अपनी बाबेदा मालुदा हजरत
असमा भिनते हजरत अणुअकर सिहदीक रही०की भिदमतमें
हाजिर हुये और ये सारा बाकेआ अर्ज किया उन्हांने
इरमाया:-

“ भेटा ! अगर तुम नाहकपर लड रहे थे तो
तुमने गोहोत पुरा किया के छतने मुसलमानोंको हलाक
कराया और अगर हकपर तुमारी लडाइ थी तो जालिदकी
पनाहमें जानेका क्या मतलब ? हुसेन : ही०की तरेह
मयदानमें जब और हको सहाकतकी कुरबान ग्राहमें
जकर जान हिदा कर हो ” छप्पने जुम्मेर रही०ने बाबेदाकी
ये भरहाना तकरीर सुनी तो लडाइपर आमादा हुये और
बाबेदाने पुढ अपने हाथसे भेटेको हथियार पेहनाये और
ही अमान अहलाह केहकर इशसत किया.

युनांये छप्पने जुम्मेर रही० मयदानमें निकले और
पुण लडे आभिर उनके सरमें ओक पत्थर लगा लुसके
सहमेसे वोह गिर पडे और शाभी सवारोंने आगे बढ़कर
उनका सर काट लिया. हजजजने उनका सर काअयेपर
लटकवाया और फिर जाकी मांदा ओहले भककासे अणहुद
भलककी भेअत लेकर बापिस चला गया.

येही जनी उमय्यादी हुकमरानी, येही जनी उम-

ઇયાકી હાલત પરસ્તી, અસ્કી ખાતિર ઉન્હોને મકકે મદી-
નેમેં હર કિસમકી બેઅદબીકો બયઝ રખા ઓર વો વો
અમલ કરકે દિખાયે અસકે સુનનેસે બદનકે રોંગટે ખડે
હોતે હેં. ઓર કોઇ મુસલમાન અગર ઉસકે દિલમેં વાકઈ
ઈસલામો ઇમાનકા અસર હો મરતે હમતક ઇન ગુસ્તાખીયોંકા
તસબુરલી દિલમે નહીં લા સકતા જો બની ઉમધ્યાને કરકે
દિખા દીં. ચેહી વજેહ હે કે બની ઉમધ્યાકે હુકમરાનોંકે
ઇમાનો ઇસલામમેં બયઝ તોરસે શક કિયા જાતા હે જો
ચંદ આદમીયોંકો નાગવાર હોતા હે ઓર વો ખાવુખુદ
ઇન તમામ આઅમાલે સનીયાકે જો મનાપ્રીએ ઇસલામ થે,
ઉનકી બુઝૂર્મી વ ખરતરીકે કલેમે પઢે જાતે હેં.

અખ હઝરત અયહ રહીંઠકી શહાદતકા હાલ લિખકર
મેં ઇસ ખાબકો ખતમ કરતા હું. અસમે બની ઉમધ્યાકી
દુનિયાવી તલવારોંકે કિરસે થે. જો દીનકી ગરદનપર ચલતી
રહીં, દુસરે બાબોંમે બની ઉમધ્યાકે હુકમરાનોંકી મુસલસલ
તારીખ લિખી બયગી. ચાઅને ઉમવી ખાદશાહોંકી સિલ
સિલેવાર સીરતો ખસલતકો કલમખંદ કિયા બયગા. ઇસ
ખામમેં તો સિફ ચંદ લઝાઇયોંકે હાલાત થે અનસે શાહાને
બની ઉમધ્યાકી અતી હાલત માઅલુમ નહીં હો સકતી.

અખદુલ મલક બિન મરવાન સલતનતે ઉમધ્યાકા
પાંચવાં ખાદશાહ થા. ઉસકે ખાદ ઉસકા બેટા વસીદ બિન

અબદુલ મલક તખ્તનશીન હુવા, ઓર વલીદકે બાદ
સુલેમાન બિન અબદુલ મલક ઓર ઉસકે બાદ હઝરત
ઉમર બિન અબદુલ અઝીઝ બિન મરવાન ખલીફા હુએ
જે તમામ બની ઉમય્યામે બાદ હઝરત ઉસમાન ઇબ્ને
અફફાન રહીઠકે અબ્બાસ દરજેકે સાલેહ ઓર હમા સિક્ત
મોસુદ હુકમરાન થે. ઉનકે બાદ યઝીદ બિન અબદુલ મલક
તખ્તપર બચઠા ઓર ઉસકે બાદ હુશામ બિન અબદુલ
મલક. ઇસી હુશામકી હુકુમતમે હઝરત ઝયદકી શહાદત
હુઈ અસકા ઝિકર આગે આતા હે. હુશામકે બાદ વલીદ
બિન યઝીદ બિન અબદુલ મલક બાદશાહ હુવા ઓર
ઉસકે બાદ યઝીદ બિન વલીદ બિન યઝીદ બિન અબદુલ
મલક. ઉસકે બાદ ઇબ્રાહીમ બિન વલીદ બિન યઝીદ બિન
અબદુલ મલક ઓર ઉસકે બાદ મરવાન બિન મોહમ્મદ
તખ્તપર બચઠા ઓર થે આખરી બાદશાહ થા. અસપર
બની ઉમય્યાકી સલ્તનત ખતમ હો ગઈ ઓર ફિર બની
અબ્બાસકી હુકમરાનીકા ઝમાના આયા.

ઇસ હિસાબકે બ મુજબ બની ઉમય્યાકે કુલ ચડેઠા
બાદશાહ હુએ ઓર મઆવીયાસે મરવાન બિન મોહમ્મદ
તક બની ઉમય્યાકી સલ્તનત ૯૬ સાલ કાયમ રહી. મગર
મઆવીયાકી રૂઠકો બેઠોત સહમા હોગા કે ઉનકી અવલાદને
સલ્તનતકા બુલ્દ ન ઉઠાયા. ઉનકે બેટે યઝીદકોથી બેઠોત

થોડા મઝા બાદશાહતકા મિલા. ઓર ઉસકે બાદ સલતનત મરવાનકે પાસ ચલી ગઈ. મરવાનકે બેટે અબદુલ મલકકી ખુશનસીબી કાખિલે રસ્ક રહે મઆવીઆ હે કે ઉમવી ખુલુફકા જિયાદા હિસ્સા અબદુલ મલકકે બેટે ઓર પોતે હુએ ઓર મઆવીયાકી અબલાદકે કુચ્છલી હાથ ન આયા. છરકે લિયે ઉન્હોંને અપના દીન ખરબાદ કિયા.

હુરશામ બિન અબદુલ મલકકી સલતનતને કુદે ઓર ખસરેપર યુસુફ ઇબ્ને ઉમરૂકે હાકિમ હઅરત અયદકી બનાકે બેબ તો ઉસને હઅરત અયદ શહાદત.

બિન હઅરત ઇમામ એનુલ આબેદીન રદીઠકે રૂસુખસે અદેશા કિયા. કયોકે તમામ ઇરાકવાલે ઉનકી ઇજઝતો હુરમત હદસે જિયાદા કરતે થે ઓર ખચે ખચેકી અજાનપર ઉનકા ઝિકરે ખચર થા. યુસુફ બિન ઉમરૂને ઇસકે સિવા ચારએકાર ન દેખા કે હઅરત અયદકો કહેસે જીલા વતન કર દે. વો દેખતા થા કે ગવરનરકી હુકુમત મેહેઝ નામ ચાર કી હે. વર ન હર શખ્સકી ગરદન હઅરત અયદકે આગે ઝૂકી હુધ હે. યુસુફને હઅરત અયદસે દરખવાસ્તકા કે આપ ઇરાક છોડકર કિસી ઓર મકામપર તશરૂફ લે બાઈએ. હઅરત અયદ ઉનહિતોં કહ અલીલ થે. હુરમામા—“ અસ સેફત હો બાયે તો મે અસ બઉમા.” યુસુફ ખામેશ હો ગયા. જબ હઅરતકો

સેહેત હુધ તો યુસુફને ફિર આજેઝી વ મિન્તસે ખ્યામ
સેબા કે અખ આપકા નકલે મકામ કર લેના બોહોતહી
મુનાસખ હોગા. હઝરત ઝયદને યુસુફની આજેઝાના ફર-
ખવાસ્તસે મુતઅસ્સિર હોકર સફરે મહીનેકા સામાન શુરૂ
કર દિયા. ઓરરવાનગી પર આમ્રાહ હો ગયે, ફરેકે શીયોને
યે સુના તો વો હોડે હુએ આપકે પાસ આયે ઓર કહા—

“ આપ કહાં જાતે હેં. યે એક લાખ શીયા આપકે
ફિદાઇ થહાં મોબુદ હેં. ઉનકે હોતે હુએ કિસકી મબાદ
હે બે આપકો આંખ ઉઠાકર દેખ સકે ઓર જુલા બતનીકા
નામ લે. આપ હરગિઝ મહીને ન જાઇયે. હમ જુલામાને
એહલે ખયત આપકો કબી ન જાને દેગે. ” હઝરત
ઝયદને ફરમાયા—

“ ફિતના ફસાદસે કુછ હાસલ નહીં. અગર હાકિમકો
મેરી આતસે કુછ અંદેશા હે તો મુજકો ચાહીયે કે ખુદ
યે મકામ છોડ દે. મુસલમાનોંકે અમનો અમાનમે ખસલ
ન ડાલું. યુસુફકા ખરતાબ મેરે સાથ આજેઝાના હે. ઉસને
હુકમતકા રોખ મુજકો નહીં દિખાયા બલકે નિઘાઇમંદાના
ખવાહિશ પેશ કી હે. મેં ઇસકો રહ ન કરૂંઘા કયોંકે
મુજકો હુકમત ઓર સલતનતકી આરજુ નહીં હે. મે થહાં
બેતાઅલ્લુક એક ગોશેમે બેઠા હુઆ ખુદાકી માદ કરતા થા
મગર હુકમતકો મેરી આતસે કુછ ખતરા હે તો એહતર

ચેહી હે કે મેં મદીને ચલા જાઉં કે વે હમ લોગોંકી
અસલ જગા હે. બેટા અગર આપકે ઘર જાતા હે તો
જીલાવતન નહીં હોતા તુમ ઇસકો મેરી તોહીન ન સમજે
મેં અપની ખુશીસે જાતા હું ” ઉન્હોંને જવાબ દિયા:—

“ નહીં, હરગિઝ નહીં, ઇસમેં હમારી નાક કટ
જાયગી ઓર લોગ કહીંગે કે શીયોંકે પેશવાએ દીનકો એક
દુનિયાવી હાકિમને શેહેરસે નિકાલ દિયા. ઓર એક લાખ
તેગઝન શીયોંસે કુછ મદદ ન હો સકી. આપ ચહાં રહીયે
હમ આપકી બેઅત કરતે હોં કે અગર યુસુફ બિન ઉમરૂને
કુછ ઝિયાદતી કરની ચાહી તો તલવારસે ઉસકો જવાબ
દેંગે ઓર આપકો ઉસકે શરસે બચાઈંગે ” યે કેહકર
પંદરાહઝાર આદમીયોંને બેઅતકે લિયે હાથ ફેંચલા દિયે ઓર
હઝરત અયદકો ઇસ કદર મજબૂર કિયા કે નાચાર ઉન્હોંને
ઉનકી બેઅત કુખુલ કી. તાહમ યે ફરમાયા—

“ જવાહ મજવાહ અદાવત પયદા કરનેસે કુછ
હાસિલ નહીં. મેં તુમારી બેઅત તો કુખુલ કરતા હું મગર
મુસલમાનોંમેં ફસાદ ડાલના નહીં ચાહતા. ઇસ વાસ્તે
મદીને નહીં તો કમઅઝકમ કિસી ઓર મકામપર મેરા
જાના મુરૂરી હે જો કહેસે બાહર હો તાકે યુસુફ બિન
ઉમરૂકા વેહેમબી દુર હો જાયે ઓર તુમારી જવાહિશબી
પુરી હો. ”

शीयेोंने छस तजवीअके पसंद किया और छउरत
 अयह कुहेसे निकलकर दस्तरे साबिममें तशरीफ ले आये
 और मआवीया जिन अयह जिन छारिसकी सराये में
 छकामत छपतियार करदी, जहां अेक साल मुकीम रहे.
 सालखरके आह युसुफ जिन छमडके सामने अेक कासिह
 पेश किया गया. अुरकी लकडीके ज्वालमें छउरत अयहका
 अेक अत अेहले मोसल के नाम था अुरमें उनको अपनी
 नुसरत और छमानते छकका जुलावा दिया था. जसुसेोंने
 कासिहको गिरफ्तार करके युसुफके सामने पेश किया. युसुफने
 पछेले तो कासिहको छलाक करा दिया उसके आह छउरत
 अयह पर होज कशीका सामान करने लगा. छउरत अयहने
 सुना तो शीयेोंके जुलावा लेज के तुमादे असरारसे और
 भज्जुर करनेसे ये बाकेआ पेश आया हे. अज तुमको
 मेरी मददके लिये आना आहीये. शीयेोंने हारन ताअमीदकी
 और अकारा छउर आहमी लउने भरनेके छउरत अयहके
 पास छाजिर हो गये. लेकिन जज दुसरे दिन छउरत अयह
 मुकाजिले के लिये रवाना हुअे तो सिर्फ हो छउर आहमी
 नअर आये. सोला छउर कडी गायज हो गये. छउरत
 अयहने ये नोअत देणी तो लाछोब पदी और करमाया—

“ वो पंदरा छउर कहां हे, अ-होंने भरने और

જાન કિંદા કરનેકી કસમ ખાઈથી ઓર બેઅત કી થી? ”
જવાબ દિયા ગયા:—

“ ઉનકો યુસુફને મસલુહમેં બંદ કર દિયા હે. ”
આખિર હઝરત અયદ ઇસ મુખતિસર લશકરકો લેકર આગે
બઢે ઓર યુસુફકી ફેજસે લકાઇ શુર હુકમ, હઝરત અયદને
વો તલવાર ચલાઇ કે હરીફકે પાંડ ઉખડ ગયે. ઉસ વકત
યુસુફને હુકમ દિયા કે “ જો શખ્સ અયદકે સાથીયોંકા
સર લાયગા યા કિસીકો કેદ કરકે પેશ કરેગા ઉસકો એક
હઝાર દિરમ ઇનઆમ દિયે બાઇગે. ” યે એઅલાન સુનતેહી
હઝરત અયદકે હમરાહીયોંમેં બઢે બઢે સરદારોંકે સર કદ
ગયે ઓર કુહીયોંને ઉસકે ઇવજ હાકિમસે ઇનઆમ હાસિલ
કિયે, આખિર હઝરત અયદને એક પુર જોશ હમલા કિયા
ઓર ઉસમેં ઉનકી પેશાનીયર એક તીર અયસા આકર
લગા છસકે સહમેસે વો ગિર પડે ઓર જખ તીરકો
નિકાલા ગયા તો આહ કેહકર ઉન્હોંને જાન દે દી.

હઝરત અયદકે શહીદ હોતેહી યુસુફ જિન ઉમરને
અયદકે તમામ હામીકાર શીયોંકે કત્લેઆમકા હુકમ દે દિયા
ઓર વો તમામ લોગ ચુન ચુન કર માર ડાલે ગયે,
છન્હોંને હઝરત અયદકી કબરકો મખફી કર દિયા યા મગર
યુસુફને ઉસકો તલાશ કરાકર લાશ કબરસે નિકલવાઇ

ઝોર સર તનસે જુદા કરકે લાશકો સુલીપર લટકવાયા,
અયસેહી ઉનકે હમરાહી અફસરોંકી લાશોંકે સાથ સુલુક
કિયા ગયા.

ઉસકે બાદ યુસુફને હુશામકો લિખા કે “ ઇન શરીર
કુફીયોંકા ઇલાજ ચે હે કે તમામ કુફીકો તેહેસ નેહેસ કરદું
ઝોર ઉનકે એક બચ્ચેકોલી જિંદા ન છોડું કે હમેશા
ફિતને બરપા કરતે રહેતે હે.” હુશામને જવાબ દિયા:

“ ચે હરગીઝ મુનાસિબ નહીં, તુ ચે તો ખ્યાલ કર
કે કુફીયોંને અયદકો ખડા તો કર દિયા મગર ઉસકા સાથ
લી દિયા. સખને ઉસસે ઇલાહેદગી ઇખતિયાર કરલી,
પક્ષ અયસે લોગોંકા ઇલાજ ચે હે કે ઇનઆમ ઇકરામસે
ઉનકો તાબેદાર બનાકે ચે લોગ દુનિયાકે ભુકે હે,” યુસુફને
અયસાહી કિયા ઝોર તમામ કુફી ઉસકી ઇતાઅતકા હમ
બરને લગે:—

હઝરત અયદ રદીં કી શહાદતકે બાદ હઝરત યહયા

બિન અયદ રદીં ભાગકર ખુરાસાન

હઝરત યહયા ઇમ્ને ચલે ગયે ચે મગર ઉનકો કહીં અમન

અયદ રદીં કી ન મિલતા થા. જહાં જાતે ચે ખિલજા

શહાદત. ઉનકા નામ સુનકર ભાગતીથી ઝોર

કહેતીથી. “ તુમારે બાઅસ હમપર

કેઈ બલા ન આ જાયે,” ઝોર બીચારે યહયાકો એક

જિનબી આશમ મયસર ન આતા થા જંગલોંમે મારે
મારે ફિરતે મે.

ઇતનેમેં સુમુદકા ખત નસર જિન સમ્યાર હાકિમે
ખુસાસાનકે નામ પહોંચા કે “યહયા તેરે ઇલાકેમેં હે,
ઉસકો બિરહતાર કરનેકી કોશિશ કર,” યુનાંચે નસરને
ઉનકી તલાશ થુડ કી, જ્યાર ઉસકો ખબર લગી કે યહયા
રહીં અબુ હફસકી સરાયેમેં સુકીમ હે, નસર જિન સમ-
ચારને અસીમા નામી એક શખ્સકો તલાશકે લિયે લેભા.
અસીમાને સરાયેકે દરવાઝે ખંદ કરા દિયે જ્યાર હુકમ દિયા
કે એક એક આદમી બાહર નિકલે, યુનાંચે એક એક
આદમી નિકલતા થા જ્યાર અસીમા ઉનકે ચેહરે દેખ
દેખકર આગે રવાના કરતા જાતા થા. આખિરમેં એક ઝંદ
રંગતકા નવ જવાન બાહર આયા છુસકા ચેહરા ગમો
હઝનકે સખખ બોહોતહી ઉદાસ થા. વો ઉની લિબાસ પેહને
હુએ થા જ્યાર સરપર એક ઉસી કિસમકી ટોપી થી જ્યાર
કંધેપર થોડકા ચાર બામા રખે હુએ થા. અસીમાને પેહ-
છાન લિયા કે ચેહી યહયા જિન અચહ રહીં હે. ઉસકી
આંખોંમે આંસુ આ ગયે જ્યાર હુએ એહલે ભયતને ઉસકો
બેચેન કર દિયા જ્યાર ઉસને કહા:—“ફરજંદાને સમુહુદલાહ
સહીં કયસે બેપનાહ હો ગયે હે” મે ઠેકકર વો બોલા:—

“જો તાર બને પાલે બ, સહીં ભાગ બ દેવે

મકામ તેરે ખુનકા ખ્યાસા હે” હઝરત યહયા જલદીસે બાહર નિકલે ઓર ઘોડેપર સવાર હોકર ગુરગાનકો ચલે ગયે, અસીમાને નસર બિન સંઘયારસે આકર કેહ દિયા કે “વહાં તો મુજકો વાજીખુલ કલ યહયાકા કહીં પતા ન મિલા.”

યહયા ગુરગાન પહોંચે તો વહાંબી ઇતતિલાએ આ ચુકીથી, ઓર સંઘયાદ ઇસ ખુલખુલકી તલાશ કર રહે થે. યહયા ગુરગાનસે ભાગ કર બલખમે આયે ઓર હાકિમે બલખ અકીલ નામી કે હાથોં ગિરફતાર હોકર કયદખાનેમે ડાલે ગયે, અકીલને ઉસકી ઇતતિલા ઇરાકમે યુસુફ બિન ઉમરૂકો કરદી ઓર યુસુફને હુશામકો ખખર લેજી મગર જીસ વકત ખખર પહોંચી હુશામ હમ દે રહા થા. યુનાંચે વો યે ખુશ ખખરી સુનકર મર ગયા ઓર વલીદ બિન યઝીદ અખદુલ મલક તખ્તપર બેઠા. ઉસને નસર બિન સંઘયારકો ખત વિખાકે “યહયાકો જેલખાનેસે નિકાલકર બ્રોહોત ઇંજઝતકે સાથ ઇરાકમે લેજ દે” નસર બિન સંઘયારને તાઅમીને હુકમ કી ઓર યહયાકો દસ હઝાર હરમ દેકર વહાંસે રવાના કર દિયા, હઝરત રવાના હુએ મગર નેશાપુર પહોંચનેસે પહેલે એક ઓર નયા શયુફ મિલા. વહાંકે હાકિમ ઉમરૂ બિન ઝરાઝાને હઝરત યહયા રદીં કે આનેકી ખખર સુની તો સમજા કે વો જેલસે બાજકર ચલે આયે હે. ઇસ વાસ્તે ઉનસે મુકાબિલા કરના આપીમે, અયસા ન હો. આગે બેકર ચે કુહ ઓર ફિતના

ખરપા કરે, ચુનાંચે વો દસ હજાર આદમી લેકર હજરત
 ચહયા પર હમલા આબર હુવા, હજરતને હરથંદ પ્યામ
 લેજે, ઝખાની કહા કે મુજકો ખલીફાકે હુકમસે રહા ગિયા
 ગયા હે, તુ નસર બિન સઘયારકો ખત લિખકર દરિયાફત
 કર લે ઉસ વકત તકમેં ચહાં ઠયરા રહુંગા, મગર ઇખ્ને
 ઝરારા ન માના ઓર તીર ખરસાને લગા. નાચાર મજબુર
 હોકર હજરત ચહયા ઓર ઉનકે હમરાહીયોંનેલી હથીયાર
 સંભાલે ઓર લડાઈ શુરૂ કર દી, ઇખ્ને ઝરારા આગે ખડા
 હુઆ ફોજકો હમલેકા હુકમ દે રહાથા કે હજરત ચહયાકે
 ભાઈ અબુલ ફઝલકી નિગાહ ઉસપર પડ ગઈ ઓર ઉન્હોંને
 ખઠકર એક હાથ તલવારકા અયસા મારા કે ઇખ્ને ઝરારા
 હો દુકડે હોકર ગિર પડા, ઇખ્ને ઝરારાકે મરતેહી ઉસકી
 ફોજ ભાગ નિકલી. ઓર હજરત ચહયા રહીં ને ખઠકર
 શહેરપર કબજા કર લિયા, નસર બિન સઘયારકો ઇસકી
 ખબર ખરઅકસ પહોંચાઈ ગઈ કે:—“ ચહયાને નેશાપુરપર
 હમલા કિયા, ઇખ્ને ઝરારાકો મારા ઓર શહેરપર કાબિજ
 હો ગયા. ” નસર બોલા:—

“ વલીહ ખડા બે વકુફ હે, અયસે ખતરનાક આદ-
 મીયોંકો આઝાદી દેના હરગિઝ મુનાસબ ન થા, મગર મેં
 કયા કરતા હુકમે હાકિમકી તાઅમીલ કરની પડી, દેખીયે
 અબ ચહયાકા કિતના કિતના ખઠતા હે. ” એ કેહકર વો
 લશકરે જરાર લિયે હુજે નેશાપુર પર આયા, હજરત

યહ્યાને ઉસકોલી તમામ વાકેઆતકી ઇતિલાલી કે હકીકત કિસ્સે કીયે હે મગર ઉસનેલી યકીન ન કિયા ઝોર લગાઈ શુરૂ કર દી જુસ્મે હઝરત યહ્યા ઝોર ઉનકે લાઈ અબુલ ફઝલને બડી જવાં મરદી દિખાઈ મગર આખિર દોનોં શહીદ હોકર ગિર પડે ઝોર ઉનકી લાશેં ગોરગાનકે મન-ઝરે આમમેં દારપર ઉસ ઝમાને તક લટકી રહીં જબકે અબુ મુસલિમ ખુરાસાનીને ખુરજ કરકે ઉન મમાલિકપર કબજા કિયા ઝોર ફિર ઉસને ઉનકો દારસે ઉતારા ઝોર કફન દેકર દફન કિયા.

યે થા કિસ્સા હઝરત ઝયદ ઝોર ઉનકે સાહબઝાદોંકી શહાદતકા. નાઝરીન સમજ સકતે હેં કે, હઝરત ઝયદ મેહેઝ બે ખતા યે કુશીયોંને ઉનકો શહીદ કરાયા. મોસલવાલે ખતકી નિસબતલી યે ખ્યાલ હે કે વો હઝ ત ઝયદને ન લેખ થા બલકે ઉનકે કિસી દુશમનને ફરજી તોરસે યે ઝુલખત ઉનકી તરફસે બનાયા ઝોર ખુદહી હાકિમકો ખબર દે દી, બહર હાલ યે બિચારે સઇયદ અદે આલમે બે કસીમેં બ હાલતે મુસાફિરત ઇસ તરાહ બે ગુનાહ મારે ગયે ઝોર યે ખબરેં સુનકર હઝરત ઇમામ બઅફર બિન મોહમ્મદ સાદક રહીં ને યે આયત પઢી: —

“લોગોંને તસદીક કી ઉસ એહેદ કી બે અદલાહ તખાલાકે સાથ કિયા થા, બાઅઝોંને ઉસ એહેદકા હક અદા કર દિયા ઝોર બાઅઝ મુનતિઝર હેં મગર કેઈ તખ-લીલી અયસી નહી કી જુસ્કો તખલીલી કેહ સકે.”

ખાખ ૩

શાહાને બની ઉમઘયા ઓર ઉનકી સીરતે.

પહેલે બાદશાહ અમીર મઆવીયા.

સલતનતે ઉમઘીકે બાની, યઝીદ કે વાલિદ માજીદ,
અબુ સુફિયાનકે ફરઝંદ, હિંદાકે લખતે જીગર રસુલે ખુદા
સલ૦ કે સાલે મઆવીયા ઇખ્તે અબુ સુફિયાન બિન ફરખ
બિન ઉમઘયા બિન અખ્દે શમ્સ બિન અખ્દે મનાફ.

રંગ ગોરા થા, કંઠ લંબાથા, ખતો ખાલ ચેહરેકે ફિલ
ફરેખ થે, જખ મકકા ફતેહ હુઆ ઓર મુસલમાનોંકા
ગલબા અમ્લી તરાહ હો ગયા તો અપને વાલિદ અબુ
સુફિયાનકે સાથ મુસલમાન હુએ મગર આં હઝરત સલ૦
કી સોહબતમેં હાઝરી બોહોત કમ રહી, કયોં કે ઇસલામકે
બાદલી ઘરમેં રહે, મદીનેકી તરફ હિજરત ન કી તાહમ
કબી કબી શરફે હુઝુરી હાસલ કરતે થે, આં હઝરત સલ૦
ને ઉનસેબી કિતાબતકા કામ લિયા હે યાઅને ખુતુત નવીસી
‘વઝયરા ખિદમાતમેં’ શિરકત અતા ફરમાઈ હે.

હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રહી૦ કે ઓહદે ખિલાફતમેં
અપને બાઈ યઝીદ બિન અબી સુફિયાનકે સાથ મુફકે શામ

ગયેથે. ફતેહ શામકે બાદ વહાંકી ગવરનરી પેહલે ઉનકે
 બાઇને કી ઇસકે બાદ યે મુકરર હુએ ઓર અયસે જમી
 કે બીસ ખરસ તક કાયમ રહે, હઝરત ઉમર ફારૂક રહીં
 નેલી ઇસ ઓહદેપર ઉનકો કાયમ રખા ઓર હઝરત ઉસ-
 માન રહીં નેલી. હઝરત અલી રહીં કે ઝમાનેમેં તો
 ઉનહોંને હમિશકી સુબેદારીસેલી આગે કદમ ખઢાયે, ખિલા-
 ફતકા દાઅવા ક્રિયા ઓર હઝરત અલી રહીં સે લડાઈયાં
 ઠાનીં. હઝરત અલી રહીં કી શહાદતકે બાદ જબ હઝરત
 હિમામ હસન રહીં ને હુકુમતસે હાથ ઉઠા લિયા તો યે
 ખિલા શિરકતે ગેર સલતનતે ઇસલામીયાકે શેહેનશાહ કરાર
 પાયે, ગોયા બીસ ખરસ તો શામકે ગવરનર રહે ઓર ફિર
 બીસ ખરસ તમામ મુલકકે માલિક ઓર ખુદ મુખતાર
 બાદશાહ. આખિર જબ સને ૬૦ હિજરીમેં સખ બહોજલાલ
 વ માલો મનાવકો છાંડકર દુનિયાસે રેહલતકી ૭૭ ખરસકી
 ઉમર પાઈ, જાખીયા ઓર બાબુસસગીરકે વસ્તમેં બ મુકામ
 શહેર હમિશક દફન હુએ (હલિલઅમ્યામ કી ખુલુફઅલ
 ઇસલામ મોઅલ્લીફા અતા હસની બેક મિસરી અહદ
 મુવમ) અમીર મઆવીઆસે અહાદીસકી રિવાયતલી કુતુબે
 હદીસમેં મોબુદ હે, બાઅઝ કેહતે હેં ૬૮ હદીસેં ઉનહોંને
 રિવાયત કી, બાઅઝકે ખ્યાલમેં પુરી સો. આં હઝરત સલો
 સે ઉનકી ફઝીલતમેંલી કુછ હદીસેં પાઈ જાતી હેં છનમેં
 એક એહમદને હખાઝી ઇબ્ને આરિયાસે રિવાયત કી હે કે

ઈન્હોને આં હઝરત સલ૦ કો યે દોઆ કરતે હુએ મુના
 “મલાહી ! મઆવીઆકો કિતાબો હિસાબકા ઇદમ સિખા
 ઓર ઉસકો અઝાબસે બઆ.”

ઓર ઇબ્ને શીબાને મુસનફમેં ઓર બતરાનીને કબી-
 રમેં અબદુલ મલક બિન ઉમરસે રિવાયત કી હે કે
 મઆવીયા કેહતે થે કે “જુસ દિનસે આં હઝરત સલ૦ ને
 મુઝસે યે ફરમાયા થા કે:—“અય મઆવીયા ! જબ તુ
 માલિકે મુદક બને તો નેકીસે હુકુમત કીજીયો.” મેં ઉસી
 દિનસે બિલાફતકી તમે કરને લગા થા ઓર મુઝકો યકીન
 થા કે આં હઝરત સલ૦ કા ફરમુદા એક દિન ગુફર પુરા
 હોગા ઓર મુઝકો પાદશાહત મિલેગી.”

હઝરત ઉમર રહી૦ જબ મઆવીયાકો દેખતે તો
 ફરમાતે:—“યે અરબકા કિસરા હે” મકબરીને કહા હે કે
 “તુમ લોગ હરકુલ બાદશાહે રૂમકી મુદખેરી પર તાઅ-
 જબુબ કિયા કરતે હો ઓર અપને મઆવીયાકી મુદખેરીકા
 ખ્યાલ નહીં કરતે.” મઆવીયાકી ખુદખારી અરબુલમસલ
 હો મધ થી. વો ઇસ કહર હલીમ તબીયતકે થે કે લોગ
 ઉનકો મિસાલ દિયા કરતે થે કે યે તો અયસા ખુદખાર
 હે જયસે મઆવીયા. ઇબ્ને ઓન કહેતે હે કે:—“એક
 દિન કિસી આદમીને મઆવીયાસે કહા, “ખુદાકી કસમ
 અય મઆવીયા હમ તુમકો અસી દેરમેં સીધા કરદેગે”

મઆવીયાને બહોત નરમીસે, પુછા:—“ કિસ ચીઝસે સીધા કરદેંગે ? ” ઉસ શખ્સને તેઝ હોકર જવાબ દિયા:—“ લકડી સે માર મારકર ” મઆવીયા બોલે, “ બેશક તુમ મુજહે સીધા કર દોગે. ” (હલિલઅધ્યામ)

ઇબ્ને અબીદદુનિયા ઓર ઇબ્ને અસાકરને જળલા ઇબ્ને સહીમસે રિવાયત કી હે વો કેહતે હે કે “ મેં એક દિન મઆવીયાકે પાસ ગયા. ઉતકી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં તો કયા દેખતા હું કે ઉતકે ગલેમેં રસી બંધી હુઇ હે ઓર એક બચ્ચા ઉસકો ખીચ રહા હે, મેંને કહા:— “ અય અમીરૂલ મોમેનીન ! આપ ઇસકો બરદાશ્ત કર રહે હે ? ” વો બોલે:—“ ખામોશ ! મેંને રસુલુલ્લાહ સલ્વસે સુના હે, ફરમાતે થે ઇસકો ખુદા બચ્ચા દે તો ઉરકો ચાહીયે કે ઉસકી દિલબોધ કિયા કરે. ” શોએબીસે રિવાયત હે કે એક દિન કોઇ કુરેશી નવજવાન મઆવીયાકે પાસ ગયા ઓર ગુસ્તાખાના ખાતચીત કરને લગા. મઆવીયા બોલે:—“ દેખ ભાઇ ! મેં તુજકો બાદશાહકે સામને અયસી શુકતુગુ કરનેસે મના કરતા હું કયોં કે બાદશાહોંકા ગુસ્સા બચ્ચોંકા સા હોતા હે ઓર ગિરફત શેર કીસી ” (હલિલ અધ્યામ અતા હસની બેક જુલ્દ સુબમ)

એહલે અરબકા મકોલા થા કે હમારે મુલકમેં ચાર આદમી સખસે જિયાદા અકિલો મુહબ્બીર હે ઓર ચાર

સખસે ઝિયાદા મુનસિફ. અકલો તદ્દનીરમે' મઆવીયા,
 ઉમર બિનુલ આસ, મુળીરા ઇંને શોએબા ઓર ઝિયાદ
 અબી ઇંને અબી સુફિયાન ઓર કુન્વતે જલુ વ મુનસરીમે'
 હઝરત ઉમર રદીં હઝરત અલી રદીં ઓર ઇંને મસઉદ
 રદીં વ અયદ ઇંને આબિલ રદીં (હલિલઅબુયામ)
 સને ૪૧ હીજરીમે' મઆવીયાકો મુતલકુલ ઇનાન હુકુમત
 હાસિલ હુઇ ઓર ઉનકે ઝમાનેમે' ઇરાનો સોદાન વગયરા
 મમાલિકકે કુછ ઇલાકે ફતેહ હુએ.

જબ મઆવીયાને અપને બેટે યઝીદકો ખિલાફતકા
 વલીએહેદ કરના ચાહા તો મદીનેકે હાકિમ મરવાનકો
 લિખા કે:—" વો એહલે મદીનાકો યઝીદકી ખિલાફતપર
 આમાદ કરકે ઉનસે બેઅત લે," મરવાનને એક આમ
 જલસા કિયા ઓર કહા:—" અમીરુલ મોમેનીન ચાહતે હે'
 કે અપને લડકેકો ખલીફા કરે, હસ્બે મુન્નત અબુબકર
 રદીં વ ઉમર રદીં " યે સુનકર હઝરત અબદુરરહેમાન
 ઇંને અબીબકર ખડે હુએ ઓર ફરમાયા—

" ઝુટ કહા, યોં કહો કે મુન્નતે કિસરા ઓર કયસરકે
 મુતાબિક કયોં કે અબુબકરો ઉમર રદીં ને ન અપની
 અવલાહકો અપના જાનશીન કીયા ન કિસી ઘરવાલે યા
 કુનબેદારકો. "

જખ યે જલસા નાકામ રહા તો મઆવીયા ખુદ હજકે બહાનેસે મદીનેમેં આયે આર ઉન્હોંને જહાં આર દીગર અમાયદો અકાબિરસે યઝીદકી ખિલાફતકે ખારેમેં શુકતુશુકી વહાં હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૦ સેલી કહા કે— “દેખો મુસલમાનોંકે ઇતિમાઅમેં રખના ન ડાલો આર યઝીદસે બેઅત કર લો.” હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૦ ને ફરમાયા—

“તુમસે પહેલે આરબી ખુલુફા થે આર ઉનકેલી અવલાદ થી મગર ઉન્હોંને અપની અવલાદમેં ખિલાફતકી કોઈ સલાહીયત ન પાઈ આર મુસલમાનોંસે કેહ દિયા કે ઉનકો ઇખતિયાર હે છુરકો લાયક પાયે ખતીફા બના લે; તુમને અપને સાહુબઝાદએ ખુલ્દ ઇકબાલમેં અયસી કોનસી ખુબી દેખી હે જો અખુબકર રદી૦ વ ઉમર રદી૦ કે લહકામેં ન થી આર છુરકો બિના પર તુમ યે ફરખવાસ્ત લેકર આયે હો આર મુસલમાનોંકે મુકરરરા ઇતિમાઅમેં રખના ડાલતેહો. અગર મુસલમાન તુમારે બેટ્ટે યઝીદકો મુન્તખખ કરલેંગે તો મુજેલી બેઅતસે ઇનકાર ન હોગા મગર અલી તો મેં બેઅત ન કરેંગા.” (હલિલઅધ્યામ)

શોએબી કેહતે હે “ઇસ્લામમેં સખસે પહેલે બેઠકર ખુતબા પઢનેવાલે મઆવીયા હે, ઉનસે પહેલે સખ લોખ

ખડે હોકર ખુતબા પઢતે થે, મગર જબ મઆવીયા સલત-
નાતકી ખુશીમેં ગ્રાટે હો ગયે ઝોર ઉનકે બહનમેં ચરબી
બોહોત બહ ગઈ ઝોર ઉનકા પેટ આગેકો નિકલ આયા
તો વો ખડે ન હો સકતે થે ઝોર બેઠે બેઠે ખુતબા પઢતે
થે.” (હલિલઅધ્યામ)

ઝહરી કેહતે હેં કે “ ઇસલામમેં નમાઝસે પહેલે
ખુતબા પઢનેકા કાયદાબી મઆવીયાકી ઇબ્દ હે વર્ના
પહેલે નમાઝકે બાદ ખુતબા હુઆ કરતા થા. મઆવીયાને
જબ દેખા કે લોગ ઉનસે ઇસ કહર નફરત કરતે હેં કે
નમાઝકે બાદ કોઈ ઉનકા ખુતબા સુનનેકો નહી ઠેરતા તો
લાચાર ઉન્હોંને નમાઝસે પહેલે ખુતબા શુરૂ કર દિયા તાકે
લોગ મજબુરન સુનેં ઝોર નમાઝકી ખાતિર ઉનકો ઠેરના
પડે ” (હલિલઅધ્યામ)

સંઈ ઇખ્તુલ મુસીબ કહેતે હેં કે:—“ ઇઠકી અઝા-
નબી મઆવીયાકી ઇબ્દ હે ઝોર તકબીરમેં કમીબી પહેલે
ઉન્હોંને બરી કી થી. ” (હલિલઅધ્યામ) વહી કેહતે
હેં કે:—“ ઇસલામમેં બોબોંકા ખરસી કરના ઝોર ઉનકો
મેહલસરમેં રખનાબી મઆવીયાકી ઇબ્દ હે ઝોર વો
પહેલે શખ્સ હેં છુનકો લોગ દરબારમેં આકર અરસલામે
અલયક થા અમીરૂલ મોમીનીન વ રહેમતુલ્લાહો ખરકાતોહુ
વ યરહમકુલ્લાહ કેહતે થે, ઇસસે પહેલે થે અલફાલ કિસ્કી

તીસરા] શાહાને બની ઉમર્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૨૩

નહીં કહે ગયે. દફતરકી મોહોરબી હિન્દીકી ઇલાહ હે, જીસ પર લિખા થા “લેકુલ્લે અમલીન સવાબ”, (હર અમલકા ઇવજ મિલતા હે) ઓર હર મસજીદમેં મકમુરાલી પહેલે ઉનહોંને બનાયા થા. યાઅની બાદશાહકે નમાઝ પઢનેકે લિયે એક મખસુસ હુજ્જરા એ ચારોં તરફસે મેહકુજ હોતા થા ઓર યે ઇસ લિયે થા કે કોઇ શખ્સ બાદશાહ પર હાલતે નમાઝમેં હમલા ન કરને પાયે ઓર યે મઆવીયા હી વો શખ્સ હેં જીન્હોંને સબસે પહેલે કાઅમેકા ઇકેહરા ગિલાફ બનવાયા. વનાં ઉસસે પહેલે કાઅમેપર તેહ દર તેહ ગિલાફ હોતે થે. મુસલમાનોંમેં વો પહેલા શખ્સ જીસને દુનિયાવી ઇનતિજામાતકે લિયે રિઆયાસે હલફ લિયે મઆવીયા થે, ઓર ઇસકા રિવાજ અબદુલમલક ઇબ્ને મરવાન તક રહા, મગર ઉસને ખુદાકી કસમ તર્ક કરલી. વો લોગોંસે યું હલફ લેતા થા કે—“ અગર હમ અયસા કામ કરેં તો હમારી ખીવીયોં પર તલાક થા હમારે લોંડી ગુલામ આઝાદ ” (હલિલઅઇયામ અતા હસની બેકજી.૩)

હજરત અકીલ ઇબ્ને અખીતાલિબ એક દફા મઆવીયાકે પાસ તશરીફ લે ગયે, મઆવીયાને ઉનકી બોહોત ખાતર કી ઓર ઉનકે ઝિન્મે જીસ કદર કરજા થા ઉસકે અદા કરનેકા હુકમ દિયા, ઉસકે બાદ કહ્યા:—“ કયોં અકીલ મેં અમ્મ જું થા તુમારે બાઈ અલી રહીં અમ્મ થે, ”

અકીલને જવાબ દિયા:—“ મેરી આતકે લિયે તો તુમ અચ્છે હો કે મેરા કરજા અઢા કર દિયા મગર અપની આતકે લિયે નહીં કે દીન તરક કરકે દુનિયા ઇખતિયારકી ઓર અપની આતકે લિયે અલી રહીં અચ્છે થે કે દુનિયા તર્ક કરકે દીન ઇખતિયાર કિયા થા. ” (અકદુલ ફરીદ જુલ્લુ હુવમ સફા ૬૩)

એક દહા રાત બહોત અંધેરી થી ઓર મઆવીયા વ અકીલ એક જગા જમે થે, મઆવીયાને કહા:—“ આજકી રાત હમ તુમારે સાથ હે. ” અકીલ બોલે, “ બહરકે દિન હમ તુમારે સાથ થે. ” (અકદુલ ફરીદ જુલ્લુ હુવમ સફા ૬૩)

ઇસ સવાલ જવાબમેં બકી ગેહરી ચોટેં થી, મઆવીયાને તો અકીલકો તાઅના દિયા થા કે ઇફલાસકી તારીકીમેં હમને તુમારા સાથ દિયા ઓર અકીલને કહા કે દીનકી રોશનીકે ઝમાનેમેં હમ તુમારી કુદ્રકી તારીકીકે સાથ રહે, કયોં કે જંગે બહરમેં મઆવીયાકે ખુજુર્ગ આં હઝરત સલ્વં કે મુકાબિલેમેં આયે તો કુછ બની હાશમબી મજબુર ઇન કુદ્રકારકે સાથ આયે થે ઇસ વાસ્તે અકીલને નિહાયત બલાઅતસે લખલકે મુકાબિલેમેં બહરકા લફઝ લાકર શુબિરતા તારીખકા ઇશારા કિયા.

હઝરત અકીલકી બસારત બતી રહી થી, એક દિન મઆવીયાકે પાસ ગયે તો ઉન્હોંને કહા:—“તુમ હાથમી-યોંકી બસારતેં અકસર બતી રહેતી હે” અકીલને જવાબ દિયા:—“હાં, એસ તરાહ બની ઉમઘયાકી બસીરતેં અકસર ચલી બયા કરતી હે.” (અકબુલફરીહ જુલદ દુવમ સફા ૬૩)

એક દિન અકીલ મઆવીયાકે દરબારમેં ગયે તો મઆવીયાને હાઝેરીનસે ખિતાબ કરકે કહા:—“લો દેખો અબુલેહેબ ઇન્દીકા ચચા થા.” અકીલને ફારન બે સાખ્તા જવાબ દિયા:—“હાં લોગો ! દેખો અબુલેહેમકી બીવી જુરકો કુરઆનને હમ્મા લતલ હતબકા ખિતાબ દિયા હે ઇન્દી મઆવીયાકી ચચી થી,” ચે કેહકર મઆવીયાસે મુખાતિબ હોકર કેહને લગે કે—“અય મઆવીયા ! જખ દોઝખમેં બાબ તો મેરે ચચા અબુ લેહેબકે સાથ બે ઇન-સાફી ન કરના, અયસા ન હો કે અપની ચચીકે સામને મેરે ચચાકો બુલ બાબ ઓર ફક્ત ચચીહીકી રિઆયત કરો.” (અકબુલફરીહ જુલદ ૨ સફા ૬૩)

હઝરત અકીલકી બીવી મઆવીયાકા કીબી રિસ્તેદાર ઓર બની ઉમઘયાકી મુતઅસ્સીબ ઓરતોંમેં થી, એક દિન અપને ખાવિંદસે કેહને લગી. “મેં તુમ હાથમીયોંકો બોહોતહી ના પસંદ કરતી હું, મેરા દિલ તુમસે કબી

મોહખત ન કરેખા ક્યોં કે તુમારી તલવારોંને મેરે ખાપ મેરે લાઇ ઓર મેરે અચાકી તુકરઇ ગરદનોંકો બહરકે દિન કાટ ડલા. જખ મુઝે ઉસકા ખ્યાલ આતા હે તો કલેજે પર સાંપસા લોટલા હે ઓર હાથે મેં અખ ઉનકો કહાં પાઉંગી.” હઝરત અકીલને બોહોત સાદગીસે સંજીવ ચેહરા બનાકર આહિસ્તાસે કહા—“ ધબરાવ નહીં, વો મિલ બધંગે દોઝખમેં જાવ તો અપને ખાચેં તરફ જના વહીં ચે સખ મોબુદ હોંગે.” (અકબુલકરીફ જીલ્દ ૨ સફા ૯૩)

મઆવીયાકે સામને યઝીદકી વલીએહદીકા મઆમિલા દરપેશ થા, ઓર ખુશામદી બિલખતતિકાક ઉસકી તાઇફ કર રહે ચે. મગર એહનફ ચુપ બચઠે ચે, મઆવીયાને કહા—“ તુમ કુછ નહીં બોલતે ? ” એહનફને જવાબ દિયા “ સચ કહું તો આપકા ડર હે, ઝુટ કહું તો ખુદાકા ખોફ હે.” (અકબુલકરીફ જીલ્દ દુવમ સફા ૯૯)

એક દિન મઆવીયાને કહા—“ ખુદાને હમારા ઝિક્ર કુરઆનમેં કિયા હે, ” વ અનઝિર અશીરતકલ અકરબચના” ઓર “ લિધલાઈ કુરયશિન ” હમારીહી શાનમેં હે કે હમ રમુલકે કુનબિવાલે ઓર કુરેશી હે ” એક અનસારી બોલે.

“ બોહોતસી આયાતમેં આપકા ઝિક્ર આયા હે, અપને તો હો લીનહી પદી ” ચે કેહકર ઉન્હોંને ચે આયાત

તિલાવતર્કી. “ વ કઝઝમા બેહી કવમુકા વ યા રખે ઇન્ના
કેમીતતખઝ હાઝલ કુરઆના મેહબુરા ” ઓર કહા—“યેલી
સબ આપકી શાનમેં હેં ઇસી તરાહ જગે જગે આપકા
ઝિકેખચર મોબુદ હે ” મઆવીયા યે જવાબ સુનકર
મખહુત હો ગયે ઓર ગરહન બુકાલી. (અકબુલ ફરીહ
અહદ દુવમ સફા ૧૬૦)

અનસારીને બે આયાત પઠીં ઉનકે માઅની યે હેં,
“ ઓર તેરી કોમને ઉસકો બુટલાયા ” ઓર “ ઇલાહી
મેરી કોમને ઇસ કુરઆનકો તર્ક કરે દિયા. ” યે આયાત
પઠકર અનસારીને મઆવીયાકી સાબેકા ઓર મોબુદા હાલ-
તકા નકશા ખીંચા થા, પહેલી આયાતસે તો વો ઝમાના
ચાહ દિલાયા જબ મઆવીયા ઓર ઉનકે બાપ કુરઆનો
આં હઝરત સલ્લમ કી તકઝીબ કરતે થે ઓર દુસરી
આયાતમેં ઇસકો ઝહિર કિયા કે તુમને કુરઆનકો છોડ
દિયા હે ઓર હિસેં દુનિયામેં સુખતિલા હો ગયે હો.

બરીયા નામી એક લડકીસે મઆવીઆને કહા:—
“તેરે મા બાપકો ઓર કોઇ નામ ન સુઝ બે તેરા નામ
બરીયા રખા અરકે માઅની લોંડીકે હેં,” બરીયાને બિગડ
કર જવાબ દિયા:—“ આપકે ચાલેકેનકોબી તો ઇસ મઆ-
નિલેમેં જોહમકો બે અકલ કેહ સકતે હેં અહોને

આપકા નામ મોઅન્નસ રખા હાલાંકે આપકો દાઅવા મરહ હોનેકા હે, મઆવીયાકે માઅની એક કુતિયાકે હેં ઓર આપકે જદદે અમજદ ઉમઇયા થે ઉમઇયા જમે હે અમતકી જુરકે માઅને લોંબીકે હેં. પહેલે અપની હાલતપર તવજ્જોહ કી હોતી ઉસકે બાદ મેરે નામ પર એતિરાઝ કરતે ” મઆવીયા શરમાકર ચુપ હો ગયે, (અચઝન)

હાતિમ બિન અલીસે મઆવીયાને પુછા:—“ તુમારે લડકે કહાં હે ? ” ઉન્હોંને જવાબ દિયા:—“ મુખ મારે ગયે ” મઆવીયા બોલે—

“ અલીલી કયા મુનસિફ્મિઝાજ થે કે તેરે લડકોંકો તો કતલ કરા દિયા ઓર અપને લડકોંકો બચા લિયા, ઉનમેંસે એકલી કતલ ન હુવા. ” હાતિમને જવાબ દિયા:—

“ અગર ઇસીકા નામ બે ઇનસાફી હે તો મેં સળસે બડા બેઇનસાફ હું કે મેરા આકા અલી રહીં કતલ હો ગયા ઓર મેં ઉસકા ગુલામ ઝિન્હા મોમુદ હું ” (અકુલ ફરીહ જુદહ દુવમ સફા ૧૦૦)

મઆવીયાને એક દફા એહનફકો મજબુર કિયા કે મિમબર પર બઠકર હઝરત અલી રહીં પર લાઅનત કરો, એહનફને બોહોત ઇનકારોં ઉઝર કિયા મમર મઆવીયા

તીસરા] શાહાને બની ઉમર્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૨૬

જિહ કરતે રહે, આખિર વો મિઝબર પર ગયે ઓર ઉન્હોને કહા:—“ અય દોગો ! મુઝકો અમીરૂલ મોમેનીન મઆવીયાને હુકમ દિયા હે કે અલીપર લાઅનત કરે, મગર મેરા ખ્યાલ હે કે અલી રહીં ઓર મઆવીયા મેં બાહમ ઈબતિલાફ હુઆ ઓર લડાઈ હુઈ. ઓર હરેકને દુસરેકો બાગી ગરહાના મેં નહીં જાનતા કે ઈનમેં બાગી કોન હે ઇસ વાસ્તે મેં ખુદાતઆલાસે દરખાસ્ત કરતા હું. કે વો અપની ઓર અપને સખ ફિરશતોં ઓર મકબુલ બંદોંકી લાઅનત ઉસ શખ્સપર નાજિલ કરે જો ઉસકે નજદીક બાગી હો. કયોં કે વો મુઝસે બેહતર જાનતા હે કે હકીકતમેં ઇસ લાઅનતકા મુસતહિકકોન હે ” (અયજન સફા ૧૦૧)

અબુ તુફેલસે મઆવીયાને કહા:—“ કયા તું હઝરત ઉસમાનકે કત્લમેં શરીક થા ? ” અબુ તુફેલને જવાબ દિયા.

“ નહીં મેં કત્લમેં તો શરીક ન થા મગર કત્લકે વજત મોબુહ ઝુર્ર થા, ” મઆવીયાને કહા:—

“ તુને ઉનકી મદદ કયોં ન કી ? ” અબુ તુફેલને જવાબ દિયા:—

“ ઇસ લિયે કે કિસી મહાબુરો અનસારીને મદદમેં હિસ્સા ન લિયા થા, યહાંતકકે આપનેબી ઉનકી મદદ ન કી

हालांकि वो जराजर आपसे महद मंगाते रहे, " मआ-
बीयाने कहा—

" मेने तो उनकी महदसे दरैग नहीं किया. ये मे
मे उनके कदका धनतिकाभ लेना आहता हुं क्या ये उनकी
महद नहीं है? " अणु तुईलने ये सुनकर ओक शेअर
पदा एरका मतलब ये था.

" मेरे भरनेपर उसने पुण बावेला मआकर भातम
किया ओर णडी मे करारीसे अपने गमको अहिर करने
लगा, लेकिन भरते वक्त नण मेने आनेका ओक निवाला
उससे मांगा तो उसने रीटीका ओक सुभा दुकडाबी न दिया
मे भरनेसे सुनको गया लेता " (अकहुल करीह एह
दुवम सदा १०१)

मआबीया ओक दिन हुजरत अलीसे मेआर रहेनेकी
मेअत लोगोसे ले रहे थे. जनी तभीमके ओक शअसने
मेअतकी तो ये अलकाज कहे. " अय अभीहुल मोमेनीन
हुम ओहेह करते है धस आतकाके तुमारे जिहोंकी धताअत
करीगे ओर तुमारे भरने बावोंसे मेआर न होंगे " मआ-
बीयाने ये झिकरा सुना तो जियाहसे कहा:—" धस शअसकी
अकलसे नसीहत हासिल करनी आहीये. " (अकहुल करीह
एह दुवम सदा १०१)

હઝરત અલીકી શહાદતકે બાદકા વાકેઆ હે. તમીમીને
 “ મરનેવાલોંસે બેઝાર ન હોંગે ” કે ફિકરમેં ઉન્હીકી
 તરફ ઇશારા ક્રિયા થા મંગર અયસે બલીગ તરીકેસે કે
 મઆવીઆકો ગિરફતકા મોકા ન મિલ સકા કયોંકે ઉસને
 કિસીકા નામ ન લિયા થા ઓર તુમારે મરનેવાલોંકા જુમલા
 બોલા થા હઝરતઅલીલી બ સખબ કરાખતે નસબીકે
 ઇસ મફહુમમેં આ સકતે થે ઓર મઆવીયાકે ઘરવાલેબી.
 ઇસ લિયે મઆવીયાકે તમીમીકી અકલકા કાયલ હોના
 પડા મઆવીયાને યમનકે એક શખ્સસે કહા—“ તુમારી
 કેમબી કયસી બેવકુફ હે કે એક ઓરતકો અપના હાકિમ
 બના રખા હે. ” યમનીને જવાબ દીયા—“ મેરી કેમસે
 ઝિયાદા તુમારી કેમ એહમક હે કે જબ ઉસમેં રસુલેખુદા
 આહિર હુએ તો ઉસને કહા કે અગર યે શખ્સ અપને
 હાઅવેમેં સચ્ચા હોતો ઇત્રાહી આસમાનસે હમપર પત્થર
 ખરસા દે ઓર યે ન કહા કે અગર યે મુદહબ હકપર
 હોતો હમકોબી હિદાયતકી તબક્કીકે દે કે હમ ઉસકો કુબુલ
 કરે (અકદલ ફરીદ ૭૬૬ હુવમ સર્કા ૧૦૦)

એક દિન મઆવીયાને અબદુલ્લા ઇબને હુબેરરદીઠસે
 કહા—“ તુમ જો હાઅવજો ખિલાફત રખતે હો કયા તુમ
 સુમસે ઝિયાદા ઇસકે હકદાર હો ? ” ઇબને હુબેરને જવાબ
 દિયા—“ મેરે ઝિયાદા હકદાર હોનેમેં કિસકો કલામ હો

સકતા હો. કયા આપકો માઝલુમ નહીં કે મેરે બાપ ખુશિર રહીને રમુલુલાહ સલત્તી તસલીકમેં જલદી હિસ્સા લિયા જોર મોમિન હોકર ઉનકી ઇતાઅતમેં શરીફ હો ગયે. જોર તુમારે બાપ અબુ મુશ્શિયાન હિમાનકે દુશમન બને જોર રમુલે ખુદાકી દુશમનીમેં કુદ્દારકે પેશવા કરાર પાયે. તો બતાવ નિયાબતો બિલાફતે રમુલકા હકદાર મેં હું યા તુમ હો ? ” મઆલીયાને કહા—

“ તુમને ગલત સમજા હકીકત યે હો કે મેરે મઆજીદ બાઈને તુખુન્વતકા હાઅવા કિયા જોર તુમારે બાપકો અપની ઇતાઅતકે લિયે ખુલાયા પસ ઉન્હોંને ઇસકો કુખુલ કર લિયા લિહાજા તુમ જોર તુમારે બાપ મેરેબી તાબેદાર કરાર પાયે ખવાહ બહાલતે હિમાન ખવાહ બહાલતે ક્રે કયોંકે તુમ મેરે ઇબ્ને અમકે મુતીઅ હુએ યે. ”
(અકફલ ફરીદ છુદ્દ દુવમ સફા ૬૬)

એક હંફા મઆલીયાને મરવાનસે પુછા—“ હુસેન બિન અલીકે બાઈમેં તેરી કયા રાયે હો ? ” મરવાનને કહા:—

“ મેરે ખ્યાલમેં ઉનકો મલીનેસે ખુલાકર શામમેં રખના ચાહીયે તાકે વો એહલે ધરાકસે દુર હો જાયે જોર

એહલે ઇરાક ઉનસે દુર હો જાયે ફિર કિસી સાજિશ ન ફિતનેકા અંદેશા ન રહેગા ” મઆવીયાને કહા —

“ મેં સમજા તુ અપની રાહત આહતા હે. ચુકે તુ મદીનેપર હાકિમ હે ઓર તુજકો હુસેન રદીંકી નિગરાનીમેં દરદે સરી ઉઠાની પડતી હે ઇસ વાસ્તે આહતા હે કે ઇસ્કો ખુલાકર હમિશકમેં મેરે સરપર હાલદે ઓર મેરી રાતકી નીંદ ઓર દિનકા ખાના હરામ કર દે.” ઉસકે બાદ મઆવીયાને સઇદ બિનુલ આસકો ખુલાકર રાયેલી. ઉન્હોંને કહા.

“ આપકો તો હુસેન રદીંસે અંદેશા અપને બાદકા હે કે આપકે જાનશીનકે લિયે ખતરા ન હો. સો ઇસસે ઇતમિનાન રખીયે. આપકા જાનશીન હુસેનકે લિયે બોહોત હે અગર હુસેન રદીં ઠીક ઠીક રહે તો વોલી ઠીક ઠીક રહેગા વર ન વો આપસે જિયાદા ઉમદગીસે ઉસકા કામ તમામ કર દેગા લિહાજા મેરી દાનિસ્તમેં હુસેન રદીંકો અપને હાલપર છોડ દીજીયે વો પર લગાકર આસમાનમેં નહીં ધુસ જાયગા. જુસકી હમેં તશવીશ હો ” ઇસપર મઆવીયાને કહા “ દેખો ચે હે મેરી ડોમકી રાયે ” (અકદુલ ફરીદ સંધા ૬૬)

એક દફા મઆવીયા કે દરબારમેં હજરત ઇમામ હુસેન રદીં તશરીફ લે ગયે ઓર ઉનકે સાથ ઉનકા આગાહ

કરતા શુલામ ઝકવાનભી થા. ફરખારમેં ઇખને ઝુખેર રહીંભી બયઠે થે. મઆવીયા બનતે થે કે ઇનહોનોંકે દિલમેં ખિલા-ફતકી ઉમંગ હે ઇસ વાસ્તે નિહાયત હિકમતે અમલીસે અયસી શુફતશુ શુફકી અસસે હઝરત ઇમામ હુસેન રહીંબે ઝોર ઇખને ઝુખેર રહીંભે રંઅથ પયહા હે બયે યુનાંયે ઉંહોંને હઝરત ઇમામકી અબલતો ખુબ ખાતિરકી ઝોર અપનેતખ્તપર જઆ દી. ઉસકે બાદ ઉનસે ખિતાબ કરકે કહા—“ દેખો ! યે ઇખને ઝુખેર બયઠે હેં છનકે હમારે ઝોર તુમારે ખાનદાન બની અખ્દે મનાફસે બડા હસદ હે. ” મગર ઇખને ઝુખેર રહીંબે મઆવીયાસે ઝિયાદા હોશીયાર થે. ઉંહોંને ઇસ અકલી અફસુકા અકલી મનતર જવાબમેં યે પહા કે—“ નહીં યે ખાત નહીં હે હમ હુસેન રહીંબે કી ફઝીલત ઝોર કરાખતે રસુલકે અમ્મી તરાહ બનતે ઝોર માનતે હેં. અલખતા અગર આપ ચાહેં તો અપને આપ ઝુખેરકી ફઝીલત આપકે બાપ અખુસુફીયાનપર સાખિત કર ફું. ” મઆવીયા ઇસ ગિર-ફતસે સટ પટાયે ઝોર હઝરત ઇમામ હુસેન રહીંબે ખામોશ બયઠે રહે કયોંકે મઆવીયાકી હિકમતે અમલીકે અમઝ બયે થે. મગર ઇમામકે શુલામ ઝકવાનકે બેશ આ ગયા ઝોર ઉંહોંને હઝરત ઇમામકે મનાફિયમેં અયસે અશઆર પઢને શુફ કિયે છનમેં ઇખને ઝુખેર પર તાઅન થે. મઆવીયા ઇસ ઝર્ખસે ખુશ હોકર બોલે—

“ વાહ વાહ, ઝકવાનને ખુબ કહા. ” ઇબ્ને અબેરને કહા:—

“ હુસેન ખામોશ હે, અગર વો ખોલતે તો મેરા જવાબ દેના મોજું થા મગર ઉનકે ઇરશાદકે આગે મેં અફખન ઝખાન ન ખોલતા ગુલામકે મુંહ કયા લગું ” ઝકવાન ઇસ લફઝસે બિમડે ઓર ઉન્હોંને કહા:—

“ ખાનદાને રિસાલતકા ગુલામબી તુમસે ખેહતર હે. રસુલેખુદા સલ્વને ફરમાયા હે “ કોમકા ગુલામ ઉન્હીમેં શામિલ હોતા હે ” પસ મેં ખાનદાને રિસાલતકા ગુલામ તો ઉન્હીમેં શરીકહું ” ઇબ્ને અબેરને કહા:—

“ મેં ઇસકા કુછ જવાબ દેના નહીં ચાહતા. ” ઇસપર મઆવીયાને ફિર આગ લડકાની ચાહી ઓર કહા—

“ લો ખુદાકી શાન ઇબ્ને અબેર તુમકો મુઝ અમીરૂલ મોમેનીન ઓર હુસેન રહીં ઇબ્ને રસુલુલ્લાહ સલ્વકે સામને ફજ્ર કરને ઓર બડા બનનેકી જુરઅત હુઇ. અરે હમ ઓર હુસેન રહીં ઉસ ખાનદાનસે હેં જો દરિયા હે અગર તુમ ઉસ દરિયામેં ઘુસના ચાહોગે તો ઉસકી મોજેં તુમકો પાયા પાયા કર દેંગી. ” ઇબ્ને અબેર ગરબન ઝુકાયે મઆવીયાકી ખાતેં મુતતે રહે ઓર એક દફાહી ઉન્હોંને

અર ઉઠાયા. ઓર અયસે પેરાયેમે' શુક્રતશુ શુક્રકી અસસે હઝરત ઇમામ હુસેન રહીંકા કદમ શુક્રતશુસે અલગ હો ગયા. ઓર ખરાહે સસ્ત ઉસકી ઝઢ મઆવીયાપર પડી. કયોંકે ઇન્ને ઝુખેર મઆવીયાકી હિકમતે અમલીકો સમજ રહે થે કે વો હુસેન રહીંકા દિલ ઓર તમામ દરખારકા દિલ મુઝસે સુકદદર કરના ચાહતે હેં. ઝુકે હુસેન રહીંકી અઝમત દર શખસકે દિલમે' હે ઇસલિયે મઆવીયા અપની કરાબતકા ઇઝહાર કરકે શામીયોંકો દિખાના ચાહતે હેં કે હમ ઓર હુસેન તો એક હેં ઇન્ને ઝુખેર કોઈ ચીઝ નહીં" ઇન્ને ઝુખેરને હઝરત ઇમામ હુસેનકે સુક્રતસે ઇસકોબી સમજ લિયા થા કે વોબી મઆવીયાકી ચાલકો પા ગયે હેં. ઉન્હોંને કહા—

“ હાઝેરીન ! તુમકો ખુદાકા વાસ્તા, ઝરા ઇનસાફસે કેહનાકે કયા મેરે બાપ રસુલેખુદા સલ્વંકે હોસ્ત ન થે ? ઓર કયા મઆવીયાકે બાપ અબુ સુફીયાનને રસુલુલ્લાહ સલ્વંસે મહારિખે ન કિયે થે ઓર કયા મેરી વાલિદા અસમાઅ ખિન્તે અખીબકર સિદ્દીક રહીં નથીં. ઓર મઆવીયાકી વાલિદા હિંદા ન થી. અન્હોંને રસુલુલ્લાહ સલ્વંકે અચ્ચાકાં કલેજ ખા લિયા થા. કયા મેરે નાના અબુબકર સિદ્દીક રહીં ન થે જો રસુલુલ્લાહ સલ્વંકે ચારે ગાર થે. ઓર કયા મઆવીયાકે જઢ બહાલતે કુદ્ર બદરમેં

રસુલુલ્લાહ સલ્વંસે લડને ન આયે થે ? ઓર કયા મેરી ચચી ઓર ખાલા ઉમ્મુલ મોમેનીન ખદીજતુલ કુબરા રદીઠ ઓર આયેશા રદીઠ ન થી ? ઓર મઆવીયાહી ચચી ઉમ્મેજમીલ અબુલેહેબકી ખીવી ન થી. જુનકો કુરઆનને હમ્માલતલ હતબકા ખિતાબ દિયા હે ઓર કયા મેરી ચચી ઓર ખાલાકે ખાવીન્દ મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ્વં ઓર મઆવીયાકી ચચીકે ખાવીન્દ તમામ બની આદમમેં સબસે જિયાદા શકી 'વ' બદબખ્ત ન થે જુનકી શાનમેં તખ્ખત નાજિલ હુઇ. સુનો સુનો મેરા નામ અપ્પુલ્લાહ હે ઓર ઉનકા નામ મઆવીયા હે. ઇસપર ગોર કરલો. ઇસસે જિયાદા મેં ઓર કયા કહું ” ફરખારમેં ઇસિ બરબરતા 'વ' મુદલલિલ તકરીરસે સન્નાટા છા ગયા. મઆવીયાકે ચેહેરે પર હવાઇયાં ઉડને લગીં મગર ઉન્હોંને અવસાન દુરસ્ત કરકે જવાબીયા તકરીર શુરૂ કી જો યે થી.

“ અય ઇબ્ને જુબેર ! સુન તેરે પાસ ન અમ કુછ ઇકતિદાર હે ન પહેલે તેરે બુજુર્ગોંકી કુછ વકઅત થી. તુજે યાદલી હે ? ફખારકે દિન મેરે દાદા હરબ બિન ઉમઘ્યા સરદારે લશકરે થે. ઓર તેરે બાપ ઓર કુન્બેવાલે ઉનકે માઅમુલી લશકરી થે. મેરે દાદાકે હુકમકે સામને ઉનકી બરહને જુકી હુઇથીં યે ફખ ખતમ ન હુવા થા કે હમહી લોગોંમેં ખુદાને જોક ઓર ફખ પયદા કિયા ઓર

મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ૦ હમારે હાં પયદા હુએ ઝોર
 તેરે બાપ ન ખાનદાનને હરમે આદત ઉનકી ગુલામીકા
 તોકબી અપની ગરહનમેં કાલ લિયા. મેરે બાપકા તાઅના
 કયા હેતા હે વો ગુમરાહીમેંલી ઠામકા સરહાર રહા ઝોર
 ઇમાન લાનેકે બાઅદ ઉસકી સરહારી કાયમ રહી. ફતેહ
 મકકેકે દિન રસુલુલ્લાહ સલ૦ને કિસકે ઘરકો અમ નકા
 ઘર કરાર દિયા થા. યાદ કર, યાદ કર, વો મેરેહી બાપ
 અબુસુફિયાનકા ઘર થા. તેરે બાપકા નહીં મેરી મા હિન્દા
 બાહેલીયતમેંલી અયસા દિલ રખતી થી જુસમેં મરદોંકી
 તરેહ ઇનતિકામકા જોશ થા ઝોર મુસલમાન હોકર વો
 સિકાતે ખેરકા મજહૂર બની. અપને નાના સિદ્દીકે અક-
 બરકા કૃષ્ણ ન કર. ઉનકી સિદ્દીકીને મેરે ઇખ્તે અમકે
 તુફેલ ઇજઝત પાઈ હે, અબદુલ ઉઝઝાકે સહકેમેં નહીં.
 ઝોર મેરે દાદાકી શિરકતે બહરકા જો. હવાલા તુને દિયા
 તો યે બી તો સોચા હોતા કે હમ અપને બાઇયોંકે
 સામને ગયેથે. ઉન્હોંને હમકો કતલ કિયા. હમને ઉનકો
 કતલ કિયા. હમ તેરે ખાનદાનકે હાથસે કાલ નહીં હુએ.
 ઝોર યે જો તુને ખદીબ રહી૦ ઝોર આયેશા રહી૦ કા
 ઝિક્ર કિયા તો યાદ રખકે યે દોનોં ઉમ્મુલ મોમેનીન
 મેરેહી ઇખ્તે અમકે તુફેલ બનીથી. આજ તો તુ ઉમ્મુલ
 મોમેનીન આયેશા કે ખાલા હોનેપર કૃષ્ણ કરતા હે કલકા
 કિસા જુલ ગયા કે તુ ઝોર તેરા બાપ ઉનકો મેહકાકર

અલી રદીં કે મુકાબિલેકે લિયે જમલકી તડાધમેં લે ગયે. તુમકો ઇસકા ખ્યાલ ન આયા કે તુમારી ઓરતેં તો પર-દેમેં બેઠી રહેં ઓર રસુલુલ્લાહ સલ્વં કી નામુસ ઘરસે નિકલ કર મયદાને કિતાલમેં જાયે ઓર ફિર તેરે ખાપકી ખુઝલિલીબી દેખ લીકે જખ મેરા ભાઈ અલી રદીં તલ-વાર સોંત કર સામને ખસા હુઆ તો વો મુંહ છુપા કર ભાગ નિકલા મગર અખુલ હુસેન રદીં ને ઉસકો ન છોડા ઓર કાટકે રખ દિયા. તુ અપને ઓર મેરે નામકા હવાલા નહક દેતા હે. ખિલકત જાનતી હે કે કોન હમ દોનોંમેં જ એઅતિખાર નામ ઓર જ એઅતિખાર કામકે અફઝલ હે. ” (અકબુલ ફરીદ જુલ્લ ફુવમ સફા ૬૭)

ઇસ બાહમી મુબાહિસેકે દરજ કરનેસે મેરા મત-લખ યે હે કે નાઝરીનકો ઉન જવાબાતકા ઇદમ હો જાયે જો બની ઉમધયા અપને મોઅતરેઝોંકો દિયા કરતેથે. અખ તક લોગ સિફ ઉન એઅતિરાઝોંહીકો જાનતે હેં જો ઇખને જુબેર રદીં ને મઆવીયાપર કિયે ઓર તાઅજબુખ કરતે હેં કે ખા વુજુહ ઇનં તમામ હાલતોંકે એહલે શામ ઓર ફિર તમામ ઇસલામી દુનિયાને બની ઉમધયાકી ખિલાફતકો કયોંકર મનકુર કર લિયા થા. મઆવીયાકા જવાબ ઉનકી તસદીન કર દેગા ઓર જાન લેંગેકે ઇન હિકમત અમલીયોંસે ખિલકતકે હિલ અપની તરફ મુત

બજબજ કિયે ગયેથે. આમ લોગોંમેં જિયાદા ગોર કરને
 ઝોર તેહકી ખાત તક પહોંચનેકી લિયાકત નહીં હોતી.
 ઇસ વાસ્તે વો બની ઉમઘયાકી ગ્રહરી લસ્સાની ઝોર
 ઝમાન દરાઝીસે મુત અસ્સીર હો જાતેથે વર ન ઇસ સવાલો
 જવાબકો ગોરસે દેખા જાયે તો માઅલુમ હો જાયેગા કે
 ઇન્ને ઝુબેર રદી૦ કી દલીલોં ખોહોત સાફ ઝોર ઝબર
 દરત થીં ઝોર મઆવીયાકે જવાબાત મેં સિવાય લફ
 ફાઝીકે કુછ ન થા. અલ ખત્તા ઇસ ખાતકી તાઅરીફ કરની
 પડેગી કે મઆવીયામેં એઅતિરાઝહીસે જવાબ નિકાલ
 લેનેકી મહારત ખુબ થી. ઇન્ને ઝુબેર રદી૦ કે અકસર
 સવાલાતકો મઆવીયાને પલટા દિયા ઝોર ઇલઝમી
 જવાબકી શાન ઉનકો ઇસ તરાહ દે દીકે માઅમુલી સમ-
 ઝવાલા અગાલિતે મેં પક જાયે ઝોર કેહને લગે કે બેશક
 મઆવીયાને સચતો કહા.

ઇન્ને ઝુબેર પુછતે હેં કે કયા મેરે નાના અબુ બકર
 સિદ્દીક ન થે ? મઆવીયા કેહતે હેં ઉનકો ચે ઇઝઝત
 મેરે ઇન્ને અમકે સબખ હાસિલ હુઇથી. મગર કોઇ ઉનસે
 પુછતા કે હુસ વકત ઇન્ને ઝુબેરકે નાનાને તુમારે ઇન્ને
 અમકી તસદીક કી થી ઝોર હબરોં મુસીબતોં ઝોર તક-
 લીફાંકા મુકાબિલા વો કર રહે થે ઉસ વકત આપકા ઝોર
 આપકે બાવાબન ઝોર સારે કુનબેકા ઉસ ગરીબ ઇન્ને

અમકે સાથ કયા સુલુકયા. કયા ઉસ વકત બી આપ ઇખ્તે
અમપર ફ્રશ કરતે થે. ઉસ દિન તો આપ અપને બેકસો
તનહા ઇખ્તે અમકે તિશનચે ખુન હો રહે થે. ઉસ દિન
તો આપ ઉસ ઇખ્તે અમકો અપને ખાનદાનમેં શુમાર
કરતે હુચે બી શરમાતે થે ઓર ઉસકો આર સમજતે થે.
ઉસ દિન તો આપકે વાલિદે માલુમ આપકે ઇખ્તે અમકો
હિકારતસે ઇખ્તે અબી કબશા કેહતેથે ઓર ઇખ્તે અમકે
ખરખાહ કરનેમેં રાત દિનકા અયશ આરામ આપને ઓર
આપકે ખાનદાનને અપને ઉપર હસમ કર લિયા થા.
બિચારી ફાખતા સેવા કરતી રહી. ઓર મેવા ખાનેકે વકત
કઉચે સાહબ આ ગયે ઓર રિસ્તે જતાને લગે. બદરકી
બુક ખ્યાસમેં, ખંદક કી યાસો હિસસમેં, ઓહોદકી તકા-
લીફે બે કિયાસમેં ઇખ્તે ખુબેર રહીં કે નાનાને સાથ દિયા
થા યા આપને ઓર આપકે વાલિદે ખાનદાનને, ઉન
દિનોંતો આપ છુરી તેજ કિયે ફિરતેથે કે મોમિનકા કોઈ
ગલા મિલે ઓર આપ ઉસકે ઉપર ઉસકો ચલાયે. આજ
વખતે શાહી નજર આયાતો ઇખ્તે અમ ઇખ્તે અમકા
નાઅરા લગાયા.

સારી બેહિસમેં એક જવાબ બી અયસા નહીં બે
કિસી ઇમાનદાર દિલકો સુત મધન કર સકે. ઇખ્તે ખુબેરકી
હુજજતોં મેં દીનકા રંગ જલકતા હે ઓર મઆવીયાકે

જવાબોંમેં વેહી કોમી ફક્કા જલવા નઝર આતા હે
 હરકો આં હઝરત સલ૦ મિટાને ઝોર કુલ્હો મોમેતુન
 ઇખવતુનકા રંગ જમાનેકો તશરીફ લાયે થે. મઆવીયાને
 સારી ઝિંદગી ઇસ એહસાસે ઇસલામીકે ફના કર દેનમેં
 સરફ કર હી જો ઇસલામને ઉખુન્વતકા મુસલમાનોંમેં પયદા
 ક્રિયા થા. મઆવીયાકે હસ કોલકો દેખોગે, હસ ફેએલ-
 પર નઝર કરોગે સાફ માઅલુમ હો. બદયગા કે વેહી બહે-
 લીયતકી ફખરીયા ખાતે ઉભાર રહે હે વેહી નસળી
 ઇમિતિયાઝાતકે ખરબાદ કુન જઝમે ભડકા રહે હે. કબી
 ઉનકે અકવાલો અતવારસે યે ન પાયા ગયા કે ઉન્હોંને
 કલમએ વેહદતપર તખાયેકો ખર આંગેખતા ક્રિયા હો.
 ઉન્હોંને જખ કહા ચેહી કહા હમ કુરેશ હે, હમ અરખ
 હે, હમ અમકે હે, હમકે હે.

શુરમેં પઠા હોગા. આં હઝરત સલ૦ કી એક હલીસ
 મેંને નકલ કી હે હસમેં હુઝુરને ઇરશાદ ફરમાયા થા કે
 “ ઇલાહી, મઆવીયાકો કિતાબો હિસાબકા ઇદમ દે ઝોર
 અઝાબસે ઉસકો બચા. ” યે હોઆ એક તરેહકી પેશીન
 ગેઇથી હસમેં મુસલમાનોંકો અમીર મઆવીયાકે કેરક-
 હરસે આગાહ હી અઇ થી. આપને હસમેં ફરમા હીયાકે
 મઆવીયાકો ન કિતાબે ઇલાહીકા ઇદમ હે ન હિસાબે
 આખેરતકા કર ન અઝમે દોઝખકા ખેદ. જખ હીતો

તીસરા] શાહને બની ઉમધયા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૪૩

આપને હોઆમેં' યે ફરમા દિયા કે ઇલાહી ઇસકો કિતાબો હિસાબકા ઇદમ હે ઓર અઝાબસે બચા. ચકીન હે કે આં હઝરત સલ૦ કે ઇરશાદકે મવાફિક ખુદા તઆલા ઉનકો અઝાબસે નજાત દેગા ઓર ઉનકી નજાત આઅમાલકે સબબ નહીં મેહેઝ ઇસ હોઆકે તુફલ હાગી.

દુનિયાકે બાદશાહોંમેં તો યે ખાત કુછ અચબકી નહીં

હે કે સલતનત ઓર તાજકી
અમીર મઆવી- ખાતર બાપમાં બાઈ બેટેકો ઉન
માને સલ તનતકે લોગોંને કતલ કિયા હે ઓર કસરે
દરખતમેં કિતને હુકુમતકે ઇસતેહકામકે લિયે બે
બે ગુનાહ મોમે- શુમાર બે ગુનાહોંકા ખુન પાનીકી
નીનકા ખુન દિયા. તરાહ બહાયા હે મગર દીનકે
આપ્તેમેં ઇસ ગુનાહે અઝીમકા નામો

નશાન બી કહીં નહીં પાયા જાતા. ઇસલામકે કાનુનને તો
કતલે અમદકી યે હક્ક બતાઈ હે. " જુરને કિસી મોમિનકો
બાન ખુજકર કતલ કિયા ઉસકી સજા જહન્નમ હે. "

મગર જનાબ મઆવીયાને ઉમવી સલતનતકે દરખતકો
મોમિન મુસલમાનોંકા ખુન પિલા પિલાકર પરવરિશ કિયા
થા. હઝરત અલી રદી૦ સે સિદ્દીનીકી લડાઈ હુઈ, ઉસમેં
બે શુમાર મુસલમાન તરફેનકે મારે ગયે ઉનકા ગુનાહ
બી અમીર મઆવીયા કે હિસ્સે હે. કયોંકે ઉન્હોંને મેહેઝ

અપની સલતનતકી ખાતર ખુને ઉસમાન રદી૦ કા એક ફરજી બહાના નિકાલાં થા. વરન મવાશિક ૧ મુખાલિક હર શખ્સ જાનતા હે ઓર કેહતા હે કે મઆવીયાકા ચે મુતાલિખા હઝરત અલી રદી૦ સે બિલકુલ ના વાજબ થા, ઓર મઆવીયાને લડને ઓર અપની સલતનત કાયમ કરનેકા ચે એક શરઈ હીલા ઇજાઝ ક્રિયા થા તાહમમેં ઇસ જમહુરી જંગકે ખુનકે મઆવીયાકે નામએ આઅમાલમેં અપની કલમસે દરજ નહીં કરતા ઇસકા ફયસલા ખુદા કરેગા. મગર ઇન મુત અદદિદ અમદી કતલોંસે દામને મઆવીયા કો કયોંકર પાક ક્રિયા જા સકતા હે જો રોઝે રોશનમેં હર તારીખકે વરકખ્ખ અપની મુરખી દિખા રહે હેં.

સઈયદના હઝરત ઇમામ હસનકા હે જો તારીખકી રિવાયતો દરાયતસે કતઅન અમીર પહેલા ખૂન. મઆવીયાકે ઉપર સાબિત હે ઓર કોઈ જદીદો કદીમ મુહાકિમએ તારીખી ૧ કાનુની ઉનકી ખરીયત ઇસ કતલકી શિરકતસે નહીં કર સકતા. મોહરરમ નામેમેં તિખરીકે હવાલેસે મેને ચે વાકેઆ લિખા હે. ઓર તારીખોમેં બી ઇસકે હવાલે પાયે જાતે હેં અગર સખ ખ્યાનાતે તારીખીકો કુટા ઓર બોહતાન બી મામ લિયા જાયે તખલી ઇસમેં તો

કોઇ શખ્સ શુખ્દા નહીં કર સકતા કે હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ કા ઝેહેરકે અસરસે ઇનતિકાલ તો ઝૂંડર હુઆ થા ઓર ઉસ વકત અમીર મઆવીયાકી હુકમત બી કાયમ થી ઓર ઉનકે એહેલકાર અદના વાકેઆત વ મુકદ્દિમાતકી તક્તીશો તેહકીક બી કરતે થે. શરધ હુદુદ બરી કી બતીથી, મુજરેમોંકો સઝાયે મિલતીથી ફિર કયા વજેહ હે કે હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ કે ઇતને બડે વાકેએકી ન મઆવીયાને તેહકીકાતકી ન ઉનકે કિસી એહેલ કારને. અગર વો ખુદ ઇસકે મુજરિમ ન થે તો ઉનકો બા હેસીયત એક હાકિમકે ઇસ મુકદ્દમેકી બુસ્તોબુ કરની ચાહીયે થી ઓર અસલ મુજરિમકા પતા નિકાલના વાજીબ થા. મગર ઉન્હોંને કુછ બી ન કિયા ઓર ઇસ પુર અસરાર વાકેએકી ઝરા બી તેહકીકાત ન હુઇ.

ઇસસે સાફ અહિર હે કે મઆવીયાકા હાથ ઇસમેં શરીક થા ઓર તારીખોંકા ખ્યાન બિલકુલ દુરસ્ત હે કે ઉન્હોંને ઝેહેર દિલવા કર હઝરત હસનકો શહીદ કરાયા. તો કયા યે કતલે અમદ ન થા ? ઓર કયા ઇસકી સઝમેં બનાબ મઆવીયા દહે કુરાનીકી હદમેં નહી આતે ? ઇમામ હસન રદી૦ ને બગાવત ન કીથી ને ઉસકી સઝ વ પાલાશમેં ઝેહેર દિલવાયા ગયા. ઉન્હોંને તો ખુદ હી મઆવીયાકો સલતનત દેલીથી ફિર ઉનકા કતલ કિસ ખતાકે

ઇવર થા જોર કયા વે એક જે ગુનાહ મામિનના ખૂત નહીં
હે જે સલતનતકે દરખતમે ઢાલા ગયા તાકે વે સર
સૂંકે રહે.

ઈન્ના વાકેઆતસે સાફ જાહિર હે એકો ને નકલ
કરતા હું કે જેની મઆવીયાહીને હઝરત ઈનામ હસન
રહીં કે કેહેર દિલવાયા થા.

(૧) અવાના ઈન્તુલ હકમ કેહતે હે કે “ મતિ
હસન રહીં સે ચંદ રોઝ પહેલે મઆવીયાકા એક હુકમ
મરવાન ઈન્તુલ હકમ હાકિમે મદીનાકે નામ ખસીગએ
શુકરી આયા થા કે હસન રહીં કે હાલસે ફારન મુત
તલેઅ કરો. ઈસ હુકમકો આયે હુએ ચંદ રોઝ બી ન
ગુઝરે થે કે હસન રહીં ને ઈનતિકાલ કિયા ઓર મર-
વાનને ઉસકી ખબર મઆવીયાકો લિખ લેજી. ” (તખ
કાતુલ અતિખ્યા ૭૬૬ અબ્વલ સર્ ૧૧૮) સવાલ પચઠી
હોતા હે કે ઈસ જોર માઅમુલી જલદીકી દરિયાફતકા કયા
સખખ થા એકે લિયે શુકરી એહકામ નાયબકે નામ
જારી કિયે ગયે. ઈસ સાલ જોર ઈન્ના અઈયામકી નિસબત
તારીખોએ અમલી કોઈ આત ફરજ નહીં હે એસસે વે
શુકરી હો કે ઈમામ ખગાબતકા આમાન કર રહે થે થા
એકે અમલ કોઈ વાકેઆ પેશ આજ થા એસકી નિસ-

તીસરું] શાહાને બની ઉમરયા આરુ ઉનકી સારતે. ૧૬૦

પર મઆવીયાકો તરતીશે હાસતે ઇમામ હસન રહીં કો
શુરત પેરે આઈયી.

(૨) હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રહીં જબ મઆવી-
યાકે પાસ આવે તો મઆવીયા ઉનકો અપને બરખર તખ્ત-
પર જગા દિયા કરતે થે. એક દિન જબ લોગેકો હાઝ-
રીકા ઇર્ઝન હુઆ ઓર સબ અપની અપની જગેપર બયઠ
ગયે તો ઇબ્ને અબ્બાસભી આવે. મઆવીયાને ઉનકો સલામ
ભી ન કરને દિયા ઓર એક દફાડી ઘલરાકર સવાલ
કિયા. “ કયા તુમકો હસન ઇબ્ને અલીકે મરનેકી બખર
મિલી ? ” હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસને ફરમાયા “ નહી ”
તો મઆવીયા બોલે:—“ હુમકો ઉનકે ઇનતિકાલકી બખર
મિલી હે ” ઇસપર ઇબ્ને અબ્બાસ રહીં ને ઇન્નાલિલાહ
પર્જી ઓર ફરમાયા:—“ અય મઆવીયા ! હસનકે મર-
નેસે તુમારી ઉમરમેં કુછ ઇઝાફા નહીં હો. બયગા. ઓર
ન ઉલ્લે આઝમાલ તુમારે સાથ કંબરમેં બઘંજે. ” ઇસ-
પર મઆવીયાને કંહા:—“ તુમ બેઠો તો નહી ” ઇબ્ને
અબ્બાસ બોલે. “ ચે દિન બેઠનેકા નહી ” (તખકાતુલ
અતિખ્યા ૭૯૬ ૧ સદે ૧૩૬)

ઇસકે બાદ તખકાતુલ અતિખ્યામે મઆવીયાકી સમા-
તત કા હાલ હે જો ઉન્હોને હઝરત ઇમામ હસનપર કી
ઓર ચે અશઆર હે જો કુશમ સિબ અબ્બાસને ઇસ

શમાતતપર મઆવીયાકે ખિલાફ કહેથે. દેખ લીજીયે ચોરકી ઢાઠીમે' તિનકા ઇસકો કેહતે હે, કયસી ઘલરાહટ થીકે ઇંખને અખ્ખાસકી સાહબ સલામત લી ન હોને પાઈ ઓર ખૂન સર પર બોલને લગા. ઇંખને અખ્ખાસને ભરે ફરખા-રમે સાફ સાફ મઆવીયાપર ખુને હસન રદીં કા ઇલિઝામ લગાયા જો ઉનકી શુકતુશુસે સાબિત હે. મગર મઆવીયાને ઉસકી ખરીયત ન કી અગર વો જો શુનાહ હોતે તો કેહતે કે ઇંખને અખ્ખાસ રદીં મુઝપર ઇસકા ઇલિઝામ કયોં લગાતે હો. મેરી ઉમર ઓર કબરકા ઝિકર ઇસ વકત કયોં કિયા ? ઇસકા હસન રદીં કી મોતસે કયા તાઅહલુક ? લેકિન વો તો એક મુજરિમકી તરેહ બોલે તો યે બોલે કે બેઠો તો સહી. યાઅને જો હોના થા હો ગયા. અબ તુમ બેઠો, તુમને લલા ફિકર કિયા, મર ગયે મર બાને હો. ”

હઝરત અબદુર રહેમાન ઇંખને ખાલિફ ઇંખુલ વલીહ રદીંબી જનાબ મઆવીયાકી તેગે હુકુમતકા દુસરા ખૂન. શિકાર હુએ.

અબી સુહેલસે રિવાયત હે કે જબ મઆવીયાને યઝીદકી વલી એહલીકા ઇરાદા કિયા તો એહલે શામસે કહા કે:—“ અબ તુમારા ખાદશાહ ખુદહા હો ગયા ઇસકી ખાલ દીલી પડ ગઈ, ઇસકી હઠકીયાં બોચીદા હો ગઈ.

તીસરા । શાહુને બની ઉમઘયા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૬૯

ઓર ઉસકી અજલ કરીબ આ ગઈ, વો આહતા હે કે
તુમારે વાસ્તે અપના કોઈ જાનશીન મુકરર કરે. બતાવ
તુમ કિસકો ઇસકા એહેલ પાતે હો. ” તો ઉન સળને
કહા—“ અબદુર રહેમાન બિન ખાલિદ બિનુલ વલીદ
ઇસ મનસબકે લાયક હે. ” મઆવીયા ચે જવાબ સુનકર
ચુપકે હો ગયે ઓર ઉન્હોંને ઉસકો અપને દિલમેં રખા.
ઓર પોશીદા તોરસે ઇખ્તે અસાલ અયાઈ તબીબકો
બુલાકર અબદુર રહેમાનપર મામુર કિયા ઓર ઉસને ઉનકો
ઝેહેર પિલા દિયા. જીસસે વો ઇનતિકાલ કર ગયે. ”
(તબકાતુલ અતિખ્યા જુદદ અબ્બલ સફા ૧૧૭)

ઇસ કિતાબમેં ઇસ મોકેપર ચેલી હે કે જબ
અબદુર રહેમાન બિન ખાલિદ બિનુલ વલીદકી વફાતકા
હાલ ઉતકે ભતીજે ખાલિદ બિનુલ મહાજુરકો મકકેમે
માઅલુમ હુવા તો વો અપને ગુલામ નાફેકો લેકર દમિશક
ગયે તાકે ઇખ્તે અસાલકો કતલ કરકે અપને ચચાકા બદલા
લે. ઇખ્તે અમ્રાલ મઆવીયાકા બડા મુકરરિમ થા. જીસ
વકત વો દરબારસે નિકલકર ઘરકો ચલા નાફેકી મદદસે
ખાલિદ ઇમનુલ મહાજુરને તલવાર મારકર ઇખ્તે અસાલકો
કતલ કર દિયા ઓર ભાગકર એક તંગ મેહેલેમેં છિપ
ગયે મઆવીયાકો જબ ખબર હુઈ તો ઉન્હોંને કહા.
“ હો ન હો ચે કામ ખાલિદ બિનુલ મહાજુરકા હે ઇસકો

સલામ કરો. ના” યુનમયે પોહ તલાશ કરીનેને પકડે ગયો
 ચોર મચ્છાવીયાકે સામને લાય ગયો. મચ્છાવીયાને કહ્યું—
 તુજ કાર મચ્છાવીયા લાવના હું તુને મેરે તળીખકો મચ્છાવીયા કલ
 કીયા ? ” ખાલિફને જવાબ દીધા “ કલલતુલ મામુરા
 ખાલિફ ખામિર ” “ મને નાવરત હત્ય કર દીધા આમ
 હકમ દેનેવાલા ખાકો હું ”

ઈસપર મચ્છાવીયાને નાફેઅકે તો ના કોડે લમચ્છાવીયા
 ચોર ખાલિફકે કળીલેપર ના દાર દરેગ તુરના કીયા
 ખતોર ખુબહા હજને અસાલકે (તા કાતલ અતિખમા
 અલ્લ અબ્લ સફા ૧૧૬) મેં હજને અસાલ તળીખકે
 હાલાતમે યે મખારત હે:—

હજને , અસાલ મમાઈ મઝહબકા ચોડ પુનાના ચોર
 સુમતાઝ તળીખ દમિશકમે થા. જળ મચ્છાવીયા દમિશકકે
 માલિક હુ. તો ઇસ તળીખકો અપને વારતે મુન્તાખિખ
 કર લીયા ચોર હમપર ખાલિફ કુછ એહલાનાત કીયે.
 મચ્છાવીયાકે હસકે સાથ ખહોત કુછ અકાદત થી. રાતદિન
 ઇસસં ખાતચીત રેહતી થી. ચોર હજને અસાલ મુકરરિફો
 મુરકિકળ દવાઓ ચોર ઉનકે ખવાસસે ખુબ માફિર થા.
 ખુસુસન કાતિલ એહરોસે ઉરકો બડી આગાહી થી. હસ
 વારતે મચ્છાવીયાને ઉરકો અપના મુકરરિખ બનાલીયા થા.

મીસરા] શાહાને બની ઉમમયા આર ઉનકી સીરતે. ૧૫૨

આર અકસર માસે રૂખને થે. આર મઆવીયા કે જમાને
એહલે ઇસ્લામકી એક જમાઅત કેસીરે બેઠે બેઠે આઈયોસે
આર અમીરકિ જહેર ખિલાનેસે મર ગઈ.

થે એક અમીર શાહાતે હે જુરકી તઅલુક કિસી
ફરીકસે નહીં હે. તજકિયમે અતિખામે છિને અસલકા
જિક આયા તો ઉસકે મુતઅદિલકે યે હાલાત લી મુસન્નિદને
લિખ લીયે જુસસે ઉસકી જિંદગી આર મોતકા હાલ
ખતાના મહસુદ થા વરના મઆવીયાકાં. આતસે તખકાતેલ
અતિખા લિખને વાલેકે બેહેસ નથી આર ઉસને ખાસ
મઆવીયા કે મુલજિમખનાનેકે લીયે થે વાકેખ નહીં
લિખ્યા.

સફહા ૧૧૭ પર મુસન્નિદે તખકાતેલ અતિખામે એક
લાંબી ફેહરિસ્ત બન મોઅતબિર સવિયોંકીલી લી હે જુનકી
સનદસે ઉસને થે વાકિયા દરજે કિતાબ કીયા.

ઈસસે માઅલુમ હુવા કે હજરત ખલીફા સાહબને
હુનિયાકી ચંદ રોઝા બહારકી ખાતિર એક કસીર જમાઅત
મુસલમાનોંકી જહેર દિલવા દિલવાકર તમામ કરદી આર યે
ખિચારે માઅમુલી લોગ ન થે બદકે અકાબિર આર ઉમ-
મથે જુનકા ખુન શજરે હુકુમતકી જહમે દીયા ગયા.

અખુલજુનેહ અલ કાસિમ ખિન સલામને અપની કિતાબ

ઇમસાલમેંથી ઇસ વાકેએકી તસદીક કી હે. ઇસ કિતાબમેં
અરબકી મસલોંકા ખયાન હે વો કેહતે હે કે જબ મઆવીયાકો
અબદુર રહેમાન બિન ખાલિદ બિનુલ વલીદસે ચે ડર હુવા
કે ખલકત મેરે ખાઅદ ઉનકો મુન્તાખિબ કરના આહતી
હે તો ઉન્હોંને ઉનકો તખીબસે ઝહેર દિલવા દીયા. ઉસવક્ત
જબ કે અબદુર રહેમાનને રેહલત કી તો મઆવીયાને ચે
ફિકરા કહા થા જો અરબુલમસલ હો ગયા. “ લે અજદલ
અમ્મા અકઅસ ઇસકામિન તકફ હું. ”

ઔર ઇસ કિતાબ ઇમસાલમેં મઆવીયાકા એક ઔર
ફિકરાબી મનકુલ હે જો અરબુલ મસલ હો ગયા થા. કે
“ ઇન્ના લિલ્લાહે જુરુદન, મિરહલ અસ્લા ” ઔર ચે
ઉસવક્ત કહા થા જબ ઉનકે હુકમ કે ખમુઅબ એક
દેહકાનને મિસરકે રાસ્તેમેં માલિક ઇબ્ને ઉશતરકો ઝહેર
દેકર માર ડાલા થા.

ઉન્હી માલિક બિન ઉશતરકા હે જીનકા ઝિક્ર અબી
ઉપર આયા. ઉનકો હઝરત અલીને મિસ-
તીસરા ખૂન. રકા હાકિમ બનાકે લેખા થા. રાસ્તેકે એક
અમીનદારકો મઆવીયાને કેહલા લેખા કે
અગર તુ માલિકકો ઝહેર દેકર મારડાલે તો તુઝકો ખીસ
ખરસકા ખિરાબ મઆફ કર દીયા જાયગા ઔર ઉસકે
ખાસ ઇબ્ને અસાલકા બનાયા હુવા ઝહેર લેખ દીયા

જુલકો ઝમીનદારને શહેદ કે શરબતમે મિલાકર પિલા
દીયા ઓર માલિક મર ગએ ઇસ વાસ્તે મઆવીયાને
કહા કે—“ ખુદા તઆલાકે કુછ લશકર હે ઓર ઉનહીમે
શહેદ હે. ” ઓર ફિર યે જુમ્લા ઝરખુલ મસલ બન
ગયા ‘બેશક ખુદા તઆલાને અપની શાને ઝાહિર ફરમાઇ હે,
ઉનમે ખેરબી હે ઓર શરબી હે શરકે ઝુલુરકે લીયે
આદમઝાદ અપની શેતાની હરકાતકા ઇરતિકાબ કીયા કરતે
હે ઓર ફિર ઉસકો ખુદાસે મનસુખ કરતે હે મગર
ખુદાનેબી તો એક ઝરખુલ મસલ ફરમાઇ હે કે “ વમંચ
યાઅમલ મિસકાલા ઝરતિન શરરંચયરા ” ‘ જો કોઇ
ઝરરેકે બરાબરબી ખુરાઇ કરેગા બદલા પાયગા. ’

ઇસીતરાહ ઓર બહોતસે ખુન હે જુનકા ઝિક તારી-
‘ જોમે’ મઝકુર હે, મસલન હજર બિન અદી વજેયરા, મગર
યહાં નમુને કે તોરપર સિફ્ત ત્રીન ખુનોંકા જુર્મ હઝરત
અમિરૂલ મોમિનીનપર સાબિત કરના કાફી હે. કુરઆનને
જો એકહી ખુનકો બહા સમજા હે ઓર ઉસકી શહીદ
સજા મુકરર ફરમાઇ હે ઓર યહાં એક છોડ ત્રીન ત્રીન
સાબિત હો ગએ ઓર ઉન ત્રીનમે એકતો ખાસ પેગમ્બર
ઝાહેકા હે જો મઆવીયાકે મોહસિન થે, ખિદ્મતગુર્જી
આગિદ થે, ઓર અયસે બડે મોમિન થે જુનકી નઝીર
મોમિનીનમે મુશકિલસે મિલેગી.

હઝરત ઇમામ હસન રહીં, ઇન્ને રસુલુલ્લાહ છે. જીતકો મઆવીયાને ઝહોર ફેફર શહીદ કીયા. હઝરત ઇમામ હસન રહીંને મઆવીયા પર એક સલતનત બખ્શાનેકા એહસાન કીયા થા જીયાકા ઇવજ ઉસ મોહસિન દશીસે દીયા ગયા. હઝરત ઇમામ હસન રહીં હુજરએ ગિલ્દતમે ઇમાદત કર રહે છે ઓર મઆવીયાને એક બેઝરર આગિદગા ખુન બહા દીયા. હઝરત ઇમામ અયસે મોમિન છે જીતકી ઇમાની શાનકે આગે હર મોમિન સર ઝકાતા હે ઓર ઉસ મોમિનકો અમદદ મઆવીયાને કરલ કીયા ઓર હરખતે હુકુમતમે ઉસ ખુને ઇમામકો ડાલા.

મઆવીયાને કુરેશકો મુખાતિબ કરકે કહા “ કયા મેં તુમકો અપને ઓર તુમહારે બાહમી અમીર મઆવીયા તઅલ્લુકાતકી વાળસ્તગીકા સખખ કે ઓર અવસાફ બતાઉ ? ” થાં બોલે “ હાં બતાઉયે ”
તો મઆવીયાને કહા “ સુનો જબ તુમ તેજ હોકર ઉડના ચાહતુ હો તો મેં ધીમા હોકર ફક બતા હું ઓર જબ તુમકો ધીમા ઓર પરવાઝમે ફેકા હુવા ફેખતા હું તો ચેરી તેઝીએ પરવાઝ બઠ જતી હે. અગર મેં ચે વઝન કાયમ ન રખતા તો હમ તુમ દોનોં તબાહો બેકાર હો જતો. ” (ખરિવાયત અતબી હર અકદુલ ફરીદ)

મઆવીયાને એક દિન કહા “ અગર મેરે ઓર

તીસરા] શાહને બની ઉમઠ્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૫૫

ખલકતકે હરમિયાન એક બાલમી બાકી રહેવા તો તબલી
મેં અપને ઓર ઉમકે તઅલુકાતકો દુટનેસે બચા હુંગા”
પુછા ગયા “અંબમી નાહુક હાલતમેં આપ કયુંકર
તઅલુકાતકો કાયમ રખ સકેંગે ?” જવાબ દીયા હસ્તહુકે
જખ ખલકત બાલકો ખીચેગી તાકે તઅલુક દુટ બંચે તો
મેં બાલમેં ઢીલ દે હુંગા ઓર જખ ખલકત બાલમેં ઢીલ
ઓર મેરે રિશતેસે દુર હોના ચાહેગી તો બાલકો ખીચકર
ઉનકે કરીમ હો જાઉંગા. ” (ખરિવાયન અનખી હર
અકદુલ હરીદ સફહા ૨૧૨)

સિયાસતકે ઇન્ને અખી સુફીયાનકા બયાન હે કે “એક
હકીમ મેં અપને કિસી માનેહતપર ખિરાજકે મઆ
મિલેમેં કીયતીકી ઉસને મઆવીયા તક શિકાયત પહોં-
ચીઈ. મેંને મઆવીયાકો લિખણાકે આપ ઇસ મઆમિલેમેં
હખલ ન દીજીયેગા વઝના મેરે ઇન્તેઆમમેં ખલલ પડેગા
ઓર ઇસકા અસર આપકી સદતનત પરથી હોગા; કયૂંકે
મેં આપહીકા એહલકારૂ હું.”

મઆવીયાને જવાબ દીયા “સિયાસતકા કામ ચૂંડી
ચલા કરતા હે કે એક શખસ સખતી કરતા હે ઓર દુસરા
નરમી. ઇસ્તહી વઝન ખરાખર હો જાતા હે. અગર ખરા-
ખર સખતી હો યા ખરાખર નરમી હો તો હુકૂમતમેં ફર્ક

પડ જતા હે. ” (ખરિવાચત અવળી દર અકફલ ફરીદ. જુલ્હ ફુબમ સફહા. ૨૧૨).

ઉમર બિનુલ આસ કેહતે હે કે “ મઆવીયાં ગુસ્સેકે હંસીમેં ટાલ દેતે થે ઓર બે ગુફરત કબી ન સોતે થે. (અકફલ ફરીદ જુલ્હ ફુબમ)

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૦ સે મઆવીયાકે અવસાફ પૂછે ગયે તો ઉન્હોંને ફરમાયા “ ઉનકા હિદ્મ ગુસ્સેકે લીયે વખાલેજાં થા, ઉનકી સખાવત ઝખાનેંકા ફુફલથી ઉનકે દિલોંકા બેડના ખૂબ આતા થા ઓર યેહી વજહ ઉનકી હુકમતકે ઇસ્તેહકામ કીથી. ” (અકફલ ફરીદ. જુલ્હ ફુબમ).

જબ હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ ને મઆવીયાકે ખિલાફત દેદી ઓર ઝગડે તય હો ગયે તો મઆવીયાને ખૂને હઝરત ઉસ્માન રદી૦ કે ઇન્તેકામકા ઝિક્ર છોડ દીયા. ઇસકે બાઅદ વો મદીનેમેં આપ ઓર હઝરત ઉસ્માન રદી૦ કી બેટી આઈશા રદી૦ સે મિલને ઉનકે ઘરમેં ગયે તો વો બે ઇખ્તિયાર રોને લગી ઓર ઉન્હોંને કહા કે “ અબ તુમને મેરે બાપકે બહલા લેનેકા ખયાલ છોડ દીયા ઓર હુકમલ હાસિલ હોતેહી અપની ઝમાન બંદ કર લી ! ! ” તો મઆવીયાને જવાબ દીયા “ લોગોંને મુજકે

धतावत ही मे'ने उनको अभन दीया, मे'ने उनके सामने अपना हितम अहिर कीया लस्की तेहमे' गुस्सा पोशीदा हे और उन्होंने मेरे सामने अपनी आलुजी अहिर की लस्की तेहमे' हसद मज्झी हे. हर आहमीके पास उसकी तलवार भोजुह हे और वो भोजेअका धन्तिआर कर रहा हे पस अगर मे' उससे ओडेहशिकनी कइं तो वोह मेरे साथ ओडेहशिकनी करे'गे. धरके आम्ह किसको भजर हे के वोह मुअपर गलभा हासिल कर देंगे या मे'डी उनपर गाविल रहुंगा. वेहाआ आम्हके दिनको गनीमत जनके तु अभीइल मोमिनीन उस्मान रही० की भेटी नही' तो अभीइल मोमिनीन मआवीयाकी भतील तो केहवाती हे ! अगर तेरी आतिरमे' नकजे ओडेह कइं और मआमिला हिरगूं हो कर येह दुइमत मेरे हाथसे निकल जाय तो फिर उस वक्त तो ओक माअमूली औरत रहे जायगी. ” (अकहुल हरीह सइहा. २१२).

भदीनेमे' आकर मआवीयाने ओक लेकयर दीया और तमाम-हाजिरीनसे मुआतिण होके भोले. ” अय दोगो ! अणुअक सिहदीक रही० ने दुनियाको छोडा और दुनियाने उनको छोड दीया. उमर हाइक रही० पर दुनिया हरे देता दुध मगर उन्होंने उरको मंह न लगाया. उस्मान गनी रही० दुनियासे भेजार हवे और दुनिया उनसे भेजार

હાથ ઝોર મેં દુનિયાદી તરફ માંડલ દેવા ઝોર પાહ મેરી તરફ જુક પડી. અખ મેં કેરકા બેઠા હું ઝોર પાહ મેરી માંડે. અગર તુમ મુઝકા અચ્છા નહીં સમજતે તો ન સમજો મેં તો અપને વુઝૂદકો તુઝારે સાથે અચ્છા સમજતા હું. ” (અકદુલ ફરીફ સદહા. ૨૧૨).

ખશર બિન અસ્તાત હઝરત અલીસે ખફા હોકર મઆવીયાકે પાસ ચલે ગયો ઝોર ઉનકે સામને હઝરત અલીકો ખુરા ભલા કેડના શુરૂઆ કીયા. ઉસ વકત એક બિન ઉમર બિનુલ ખત્તાબ રહીં સ્ત્રી તશરીફ રખતે ચે ઉન્હોને અંધાર બિન અસ્તાતકી બેફકા ગોઝસે નાશાજ હોકર એક તમાચા ઉનકે કલ્લેપર મારા તો મઆવીયાને ઈસપર હઝરત એહએ ફરમાયા “ તુમને એક ખુજુર્ગે કોમ ઝોર સરહારે ફરેશકે સાથ બિયાદતી કી. ” ઝોર ફિર ખશર બિન અસ્તાતસે મુખાતિબ હોકે બોલે “ ભાઈ ! તુંને ચેહ ખયાલ ન કીયા કે અલી રહીં કી બેટી ઉર્મ કુલ-સૂમ રહીં એક રહીં કીમાં હૈ, એહ અપને નાનાકી બદ-ગોઈ કબ ગવારા કરેગા ? કયૂંકે, ઈસમે ફરફ રહીં કા શુયૂર ખૂન હે. ” (અકદુલ ફરીફ સદહા. ૨૧૨).

એક ફકઆ હઝરત ઉમર રહીં ને મઆવીયાકો મકકેકા હાકિમ મુકરર ફરમાયા ઝોર બખ બોહ મકકેમે આવ તો કનકી વાલિદા હિન્દાને ઉનસે કહા “ અમરમે

તીસરા] સાહને બની ઉઠવા બેાર ઉઠી ચીરતે. ૨૧૨

તુઝ જયસા આજ તક કિસી માંનિ નહીં મળ્યા રચર
તુઝકો લાગિમ હે કે જીવ રાખતો મે હુદમાવ તુઝકો પીંડ
ઉરકી મરઝીક સુતારિક કાન કીજો. ચાંદ તેર નિરકે.
ઉસકા હુકમ અચ્છા અચ્છૂન હો વા ખુરા રમે; કિસી
હાલમેં ધનહિરદૂ ન કી ઝપે. ” ૨૧૩

ઇસકે બાઅદ વોહ અપને બાપ-બપ્પી સુદરાનમે
મિલે તો ઉન્હોને કહા “ બેટા ! ચેહ મહાઅરીન હમસે
આગે બહે ગયે કયૂંકે ઉન્હોને ઇસ્લામ કુમૂલ કરનેમે
સખાતીકી બેાર હમ પીછે રેહ ગયે. હમને કુમૂલીતને
દીનમેં ફેર લગાઈ, નતીન ચેહ ફયા કે હમ ઉતકે તો
દાર હો ગયે બેાર વોહ, હમારે સરદાર બન ગયે. અબ
ઉન્હોને તુઝકો એક બડા કામ દીયા હૈ તો તુઝકો લાગિમ
હે કે ઉતકી રાયકે ખિલાફ કોઈ કામ ન કીજયો. કે એક
દિન ઇસ ઇતાઅતકે સખબ તુ વહાં પહોંચ જાયજા જહાં
વોહ ખુદ આજકલ હે. ” (અકબલ ફરીદ. સફહા.
૨૧૨).

હઝરત ઉમર ફાફક રહીં જબ શામકે મુલકમેં તશ-
રીફ હે ગયે બેાર ઉન્હોને મઆવીયાકી શાનો શોકત
દેખી તો ઉન્હોને મઆવીયાકી તરફસે મૂંઢ ફેર લીયા.
મઆવીયા ખામેશ હો ફર પીછે પીછે ચલને લગે તો
અખબુર રહેઆન મિલ બોફ રહીં ને ફાફકે આઅજમ

રહીં સે અર્જ કીયા. “ ઇસ પેહલકી તરફ લી તવબજોહ ફરમાધયે. ” હઝરત ઉમરને ફરમાયા “ અય મઆવીયા! તેરે હરવાજેપર હરબાન ઓર પેહરાદાર કયૂં હે? ઓર તૂને યેહ શાહાના કાઠ કયૂં બના રખ્યે હે. ફરીયાદી લોગ તેરે પાસ કયૂંકર આ સકેંગે? ” મઆવીયાને કહા “ ઇસ મુદકમેં દુશ્મનોંકે બસૂસ હરબકત મોજૂદ રેહતે હે અગર યેહ ઇન્તેજામાત નમૂદ ઓર દિખાવકે નહોંતો. ઇસ્લામી રોઅબ ઉનકે દિલોંસે ઉઠ બાયગા, મગર મુઝે આંજનાબકા હુકમ ઇસકે ખિલાફ હોગા તો ફોરન ઇતા અતકી બાયગી ઓર ઉન લવાજિમાતકે દૂર કર દીયા બાયગા. હઝરત ઉમર રહીં ને ફરમાયા. ” અગર તેરા બયાન ફરસ્ત હે તબ તો બડા આકિલ હાકિમ હે ઓર અગર ગલત હે તો તૂ બડા ફરેબી અદીબ હે. અબ મેં તુઝકો ન ઇસસે મન્ય કર સકતા હું ન ઇસ્કા હુકમ દે સકતા હું. ” (અકફલ ફરીદ સફહા. ૨૧૨).

હઝરત ઇમામ હસન રહીં કી શહાદતકે બાઅદ મઆવીયા હજ કરને આય તો મદીનેમેં મિમ્બરપર ચઢ કર હઝરત અલી રહીં પર લાઅનતકા ઇરાદા કીયા. લોગોંને કહા “ હઝરત! સઅદ બિન વિકાસ રહીં કી ઇબ્રાહિમ લીયે બગેર યેહ હરકત હઈ તો અંદેશા ફસાદકા હે. ” મઆવીયાને હઝરત સઅદસે હરીમાફત કસાયા કે

તીસરાં સૂઝાને બની ઉમધયા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૬૧

તો ઉન્હોને ફરમાયા:—“અગર અયસા હવા તો મેં મરજીદસે
અલા આઉંગા ઓર ફિર કબી ઇસ મરજીદમેં ન જાઉંગા
જહાં અલી રહીઠકે. જાલીયાં દી જાએ. ” મઆવીયાને
સુના તો લાઅનસે ખાઝ રહે ઓર જબ સઅદકા ઇતિફાક
હો ગયા તબ અપના સાબિકા ઇરાદા પૂરા કીયા. (અકબુલ
ફરીદ સફહા ૨૧૨).

ખયાન કરને વાલેકા મકસદ યેહ હયકે મઆવીયા
તહમુલ વ ઇન્તેઝામકી પાલીસીમેં ખડે મુદખિર ઓર
મોકેઅશનાસ થે.

એક દરજા સઅસા બિન સૂઝાન મઆવીયાકે પાસ
જાએ, ઉન્હે ચેહરેપર રાસ્તેકી ગર્દ જમી હૂંધથી. મઆ-
વીયાને ઉમરૂ બિનુલ આસસે ખતોર એઅતિરાઝ ઓર
હજો કે ઉસ ખાકકા ઝિક કીયા. સઅસા બિગડ કર બોલે
“મેં ઇસ મદીસે પેદા હવા હું ઓર ઇસીમેં મુઝે મિલ
જાના હે. આપ જો ઇસપર તઅન કરતો હે તો શાયદ
આપ ઉસ આગસે પેદા હવે હે જીસસે શયતાન પેદા
હવા થા ઓર શાયદ આપકી આબિરતબી ઉસી આગમેં
હોગી. ” (અકબુલ ફરીદ. સફહા. ૨૧૩).

એક દિન મઆવીયાને રૂમઠે બિનુલ આસસે કહા કે

“ અલી. રદીઠ કે મુકાબલેમેં મેરી કામચાળીકે ચાર વુખૂહાત હેં. અબ્વલ તો ચેહ કે મેં અપને રાઝકો મખ-ફી રખતાહું. ઓર અલી રદીઠ સળ ખાતેં લોગોંપર ઝાહિર કર દેતે થે. ફસરે ચેહ કે મેરે પાસ તામેઅદાર ફેજથી ઓર અલી રદીઠ કે પાસ ના ફરમાન. તીસરે ચેહકે જંગે જમલમેં મેને હિસ્સા ન લીયા ઓર સમજ લીયા કે અલી રદીઠ જીતે તો મેરા ફાયદા હય કે ઉનકે સામને મેરે હરીફ હેં. ઓર હરીફ જીત ગયે તો મેરા નફઅ હયકે અલી રદીઠ કી ફૂવત દૂટ જાયગી ઓર ચોથે ચેહ કે મેં કુરેશમેં મકબૂત થા ઓર અલી રદીઠ સે લોગ નારાઝ થે. ” (અકબુલ ફરીદ. સફહા. ૨૧૩).

ઇબ્ને અબી શાયખાને સમદ બિન જિહાનસે ચે રિવાયત કિતાબે મુસન્નિફમેં નકલ કી હે કે “ઉનસે કહા ગયા કે બની ઉમઇયા કહેતે હેં કે હમ પેગમ્બરે ખુદા સલઠ કે બનશીન ઓર ખલીફા હેં.” ઉન્હોંને ફરમાયા “ ખૂટે હેં વોહ નાયબે રસૂલ ઓર ખલીફા નહીં હેં બલકે બાદ-શાહહેં. ઓર બાદશાહલી બડે તુંદ મિઝાજ (હલિલ અધ્યામ ફી ખુલુ ફાઇલ ઇસ્લામ. જુલદ ૩ સફહા. ૩૧૧).

બહીકી ઓર ઇબ્ને અસાકિરને ઇબ્રાહીમ ઇબ્ને મૂય-હુલ અરમનીસે રિવાયત નકલ કી હે કે ઉન્હોંને હઝરત

ઈમામ એહમદ હંબલ રદીં સે પૂછા “ ખુલુફા કેન કેન હે ? ” ઈમામને ફરમાયા “ અખૂબક રદીં ઉમર રદીં, ઉરમાન રદીં આર અલી રદીં હે.” ઉન્હોંને પૂછા “આર મઆવીયા ? ” ફરમાયા “ અલી રદીં કે સામને કોઈ શખ્સ ખિલાફતકા હકદાર ન થા. ” (હલિલ અધ્યામ સફહા. ૩૧૧).

સલ્ફીને તયૂરાતમેં અખ્દુલ્લાહ ઇબ્ને એહમદ હંબલ રદીં સે રિવાયત કી હે કે ઉન્હોંને અલી રદીં આર મઆવીયાકી ખાબત અપને વાલિદસે સવાલ કીયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા “અલી રદીં કે બહોતસે દુશ્મન થે આર વોહ આહતે થે કે અલી રદીં કા કોઈ એબ માઅલૂમ કરે. મગર અલી રદીં અયસે એએબ થે કે દુશ્મનોંકો કોઈ એબ અલી રદીં મેં ન મિલા, તો વોહ મઆવીયાકે ગિર્દ જમ્અ હો ગએ આર મઆવીયાને ઉનકી મદદસે અલી રદીં કે સાથ જુદાલ વ કિતાલ શુરૂઅ કર દીયા.” (હલિલ અધ્યામ. સફહા. ૩૧૨).

હઝરત ઈમામ એહમદ હંબલકા મતલબ ચેહ હયકે હઝરત અલી રદીં કે ખિલાફ મઆવીયાકો ખડે હોનેકી જુરઅત ઉન દુશ્મનોંકે મિલ જાનેકે સખબ હૂઇ. વનોં અલી રદીં કે સામને ઉનકી કુછ હકીકત હી નથી.

નકલકે હાલાત બતોર નમૂને કે પદ લીયે તો અબ
અમીર મઆલીયાપર અકલી નઝરસે
અમીર મઆ- બહેસ કરની ચાહીયે. ઇસકે તીન
વીયા મુફતીયે હિસ્સે કરને પડેંગે. એક મઝહબી,
ઇસ્લામકી નઝરમેં. દ્વસરા સિયાસી, તીસરા તમહદુની.

મઝહબી નિગાહસે દેખ કર મઆલીયાકી નિસ્ખત
શુક્તગૂ કરના મુફતીયે શરઅકા કામ હે જો શખ્સ ચેહ
મનસબ ન રખતા હો. ઉસકો ફતવા દેનેકા કોઈ હક નહીં
હે. એક શખ્સ ઇફકા ચાંદ અપની આંખસે દેખ લે, મગર
મુફતી ઉસકી શહાદતકો કુબૂલ ન કરે તો ઉરકો સબ
મુસલમાનોંકે સાથ રોઝા રખના લાઝિમી હોગા. ઇસી તર્ક
એક આદમી તારીખોં ઓર આસારે સહાબાકી મોઅતિબર
કિતાબોંમેં જબ દેખે કે મઆલીયા ઇસ્લામી એહકામકે
બ મૂજબ પૂરે મુસલમાન સાબિત નહીં હોતે તો ઉરકો
બતોર ખુદ કુરકા ફતવા દેનેકા ઇખ્તિયાર ન હોગા તા
બકતેકે હાકિમ મળાઝે નસ વ અજમાઅસે ઇસ ફતવેકી
તરદીક ન કરે.

મેં મુફતી નહીં હું ઓર મુજકો યા મુઝ જયસે
હર આદમીકો બાધજ નહીં હે કે ઇખ્તિયારાતે ફતવા દેહી
કે હાસિલ કીયે બગેર ઇસ નાઝુક મસઅલેમેં જદ્દીસે
કુછ કેહદે ઓર જો કલમકી ઝબાન પર આય લિખ હે.

લેકિન જુસ કહર એક હામીએ મુસલમાનકો મજ-
હબી મઆમિલાતમેં ગોર કરને ઓર મુત અલિલાત
ખાતોંસે નતીબ નિકાલનેકા હક હાસિલ હે ઓર જુસ
હક તક વોહ અપની આતી રાયકા મુફતીયે ઇસ્લામકે
સામને ખતોર શહાદતકે પેશ કર સકતા હે મેં અઘાલતે
દીનકે ફખર હર કિસમકી જરહકો પેશોનજર રખ કર
શસ્તી ન બીનાઇસે ગવાહી દે સકુંગા કે અમીર મઆવી-
યામેં ઇસ્લામકા ફહાની અસર ખિલકુલ નહીં પાયા જાતા.
ઉનકે અકલમદ, મુદખિર ઓર એક બડી સદતનતકે
ખાની હોનેમેં શક નહીં મગર ઉનકે અફઆલ ન અક
બાલસે વેહ સાખિત નહીં હોતા કે ઉનમેં ઇસ્લામકી
અસલી રંગત બી કુછ થી.

લોડ સાદસખરી ઓર મિ. ઝેડસ્ટોન બી બડે
આકિલ ઓર મુદખિર થે ઓર હિંદોસ્તાનકે સાત કરોડ
મેહરમ મુસલમાનોંકા હવાલા દે કર વોહ અપની સદત-
નતકો ઇસ્લામી સદતનત કહા કરનેથે, મગર કયા મુસલ-
માનોંનેબી ઇન મુદખિરોંકો સિયાસી તઅલુકસે આગે
બઠકર મજહબી પેશવા તરલીમ કીયા થા યા કમ અઝકમ
ઉનકે મુસલમાન હોનેકા ઉનકો ગુમાન હવા થા ?

અમીર મઆવીયાકી હુકમત પરસ્તીને ખુદ ઉનકે
આતી મજહબકો કિસ કહર નુકસાન પહોંચાયા વેહ મેં

લિખ ચુકા હું કે ઉસ્કા ખતાના તો મેરે મનસખકે ખિલાઈ હે. અલખત્તા યેહ ખતાને ઓર શહાદતમેં આહિર કરનેકા મુઝે હક હાસિલ હે કે ઉનકે તર્જે અમલને બાઅજ હીજર મુસલમાનોંમેં હુન્ને જાહ પયદા કર દી. વોહ અબુ બક્ર રહી૦, વ ઉમર રહી૦, વ ઉસ્માન, રહી૦ વ અલી. રહી૦ કી મઝહબી ઝિંદગીકો બૂલ ગચ્છે ઓર દુનિયા પરસ્તી ઓર હુકમ રાનીકા શોક ઉનકે ઓકે ઇબાદતપર ગાલિખ આ મયા જીસ મેહવીયત ઓર રગખતે ઇલ્લાહકી તાઅલીમ ઇસ્લામને દી થી ઓર જીન ઉસૂલ ખુદા પરસ્તી વ ખુદા જોધ વ ખુદા દાની પર ઇસ્લામકી ખુનિયાદ રખખી ગઈથી. વોહ સખકે સખ દુનિયા પરસ્તી, દુનિયા જોધ વ દુનિયા દાનીકે દસ્તે સિતમસે મુતજલ ઝલ હો ગચ્છે ઓર ઉસ્કે ખાની ખિલા શિરકતે ગેર મઆવીયા હીથે ઓર અદદાલો અલશારેં કિફાઆ ખુરાઈ ઓર ગુનાહ પર રગખત પેદા કરને વાલા બી મિસલ ઇસી ગુનેહગારકે હે જીસને યેહ બદીકી પસ ઇસ હિસાબસે સેંકડોં હજારોં દુનિયા પરસ્તોંકે આઅમાલ સેયાહલી અમીર મઆવીયાકે નામજો આઅમાલમેં લિખને ચાહીયે. મેં ઇજઝત મઆખ હજરતે મુકતીયે શરઅકો ચાહ દિલાઉંગા કે ઇસ્લામકે અરકાન પાંચ હે. કલમજો વેહદત, નમાઝ, રોઝા, હજ, ઝકાત. ઓર એક મુસલમાન કે કમાલાતકી તક-

મીલ ઇનહી અરકાને ખમસાકી તાઅમીલસે હોતી હે, મગર અમીર મઆવીયાકી જિંદગીમેં કમાલે કલેમા, કમાલે સલાત, કમાલે સિયામ, કમાલે હજ, કમાલે ઝકાતકેહાલાત તો ખિલકુલ નાપયેદ હેં ઓર ઉરકે ઇવજ કમાલે સિયાસત, કમાલે હરખ વ ઝરખ, કમાલે મકો ફરેખકે અફસાને ઉનકી હયાત કે કારનામે નઝર આતે હેં તો કયા સરકારે શરીઅત પનાહ મુકદ્દમેકે ઇસ ઝુફરી ઓર અહમ પેહલૂ પર તવજજોહ ન ફરમાયગી ?

મેં હુરમતઘાર હાકિમે શરઅ પરબર દિવાર કી યાદ દાશતમે મુસલમાનોંકે અવસાફેદીની લિખવાને આહુંગા તો ફુરઆન શરીફકે અઠારવેં પારેકી ઇજ્તિહાઝ આઆત પદ કર અર્જ કરૂંગા કે ઉનકે મુકદ્દમેકી મિસલમેં ઝુફર હર્જ કરના આહીયે તાકે આપકો મઆવીયાકી નિરખત ફત્વા દેનેમેં ખયાલ હો કે વોહ ખુદાકી ઉન અલામાત-મેંસે કોઈ અલામત લી અપને અંદર રખતે થે ? વોહ ફરમાતા હે—

“ ફલાહીયત ઉનહી મોમિનોંકી હે જે અપની નમાઝમેં (એક વ શોક) આજી રખતે હેં ઓર જે નક-મ્મી ખાતોંસે બે ફખ રેહતે હેં ઓર જે ઝકાત દીયા કરતે હેં ઓર જે અપની શર્મ ગાહોંકી હિફાઝત કરતે હેં,

મગર અપની બીવીયોં ઝોર અપને હાથ કે માલ (લોડીયોં) સે કે ઇનમેં ઉનપર કુછ ઇલજમ નહીં હે; લેકિન જો ઇસકે સિવા આહતે હેં તો વોહી લોગ હરદે શરઅસે બાહિર નિકલે હવે હેં (ફલાહીયત હે ઉનકે લીયે) ઝોર (ઉનકે લીયે) જો અપની અમાનતોં ઝોર અપને એહેલકા પાસ મલજૂલ રખતે હેં ઝોર વોહ જો અપની નમાઝોંકે પાખંદ હેં. યેહી લોગ અસલી વારિસ હેં જો બહિરતે બરીંકી મીરાસ પાચેંગે ઝોર (ફિર ઇનમેં) વોહ હમેશા રહેંગે. ”

ઇન આયાતકો પઢીયે કે ઇનમેં મોમિનીન કે કયા કયા અવસાફ બયાન કીયે ગયે હેં ઝોર ફિર અમીર મઆવીયાકી ઝિંદગાનીસે એક એક વસ્કેકો મુકાબલા કરકે રખતે બાકીયે ઉન્કી બાખુશઅ નમાઝોંકા ઝિક ન મિલેગા. લગ્ન બાતોંસે બે રૂખી કબા ફનિયાકી લગવીયતમેં અજ-સર તાપા ગર્ક પાયા બાયગા. ઝકાત દેનેકે તઝકિરે કમ હોંગે ઝોર ઝકાત લેનેકે ઝયાદા. હિકાજતે ચર્મ ગાહ અલ-બાત્તા એક અયસા વસ્ક હેં છુરમેં ખુદ મઆવીયાકી ઝાત-પર કોઇ ઇલજમ હસ્તયાબ નહીં હોતા. ઉનકે બાનશી-નોંકે તો બે સુમાર કારનામે હેં, મગર અમીર મઆ-વીયા ઇસ મસઅલેમેં પાકબાજ નગર આતે હેં. અમા-નત ઝોર એહેલકી પાસદારી વ પાખંદીકો તો અમીર

મઆવીયાસે ઇતનીહી ફરી હે છતની બની કાતિમા ઓર બની હાથમ કે બયાનત ઓર એહેદ શિકનીસે બાઅદ હે. યા આરમાનકો ઝમીનસે ઇલાહદગી હે. ઉનકા કેમ કામ બી મુવાફિકે એહેદ ઓર હસ્તે શરાઇતે અમાનત શિઆરી નહીં પાયા બતા.

નમાઝકી હિકાઝત અકસર અવકાત ઉનસે સાબિત હે, કયૂં કે મસ્જિદમેં જમાઅત ખુસૂસન બુમ્માકી જમાઅત બાદશાહે વકત કી હુઝૂરીમેં હોની લાઝિમીથી ઓર યેહ વોહ ચીઝથી છસપર સિયાસતે હુકમતકા કિતમ દાર મદાર થા. લેહાઝા નમાઝકી હિકાઝત બી સિયાસી ગરઝકે માતેહતથી અગર ખુદાકે ફર્જકા એહસાન ઉનકે દિલમેં હોતા તો ઉનકી નમાઝોમેં ખુશઅલી પાયા બતા, મગર ઉસકી ઇતનીહી કમી થી કે હઝરત અબી હુરેરા રહીં કા કિસ્સા બચ્ચે બચ્ચેકી ઝખાનપર મશહૂર હો ગયા હે કે વોહ ખાના તો અમીર મઆવીયાકે સાથ ખાતે થે ઓર નમાઝ હઝરત અલી રહીં કે સાથ પઢતે થે. કિસીને કહા “યે દોઝખી પોલિસી કયસી ?” જવાબ દીયા “ખાનેકા મઝા મઆવીયાકે હસ્તરખ્યાનપર હે કે હમા નાઅમત મોખૂદ હોતી હે ઓર નમાઝકા ખુદ અલી રહીં કે સાથ હે કે મેઅરાબુલ મોમિનીનકા કેયદ સામને નઝર આતા હે.”

પસ કુરઆનકે ઇન સિલ્લા ઝુફરીયા અવસાદમેં સિદ્દિ
એક વરદ્દ ઇનમેં પાયા જાતા હે ઓર પાંચ ગાયબ હે.
' વલા અકસરે હુકિમલ કુદલે. ' જીસકી જિયાદતી હો
ફેસલા ઉસીકે હકમેં હોતા હે ઓર જિયાદતી અવસાદે
હસનાકી માઅદુમીયત કી હે.

કુદરતને હર ચીઝકા એક ફિદ્દુલ્લા યાઅની અકલી
વજહ મુકરર કી હે વોહ જો કેહ-
મઝહબીયતકા તે હે ખરપુઆ ખરપુએકો દેખ-
ફિદ્દુલ્લાએ ઇર- કર રંગ પકડતા હે. મઝહબીય-
તિકા તમેં લી અસરે ઇરતિકાઈ હે.
જબ એક બડે શખ્સકો માતેહત અસરાતકે અફખાસ કિસી
અવ્છે કામમેં મસફૂફ દેખતે હે તો વોહ લી અવ્છે કામ
કરને લગતે હે. આં હઝરત સલ્વંકે આતી આઅમાલે
હસનાને તમામ હમનશીનોંકો નેક કિરદાર બના દીયા
થા. કેહને ઓર નસીહત કરનેકા ઇતના અસર નહીં હોતા
જીતના કરકે દિખાનેકી તાસીર ફસરોંકો મુતઅસિર
કરતી હે. હઝરત અબૂબક સિદ્દીક રહીં હઝરત ઉમર
ફારૂક રહીં, હઝરત ઉરમાન ગની રહીં હઝરત અલી
મુર્તુઆ રહીં કી ઇબાદત ઓર મુતકીયાના તર્જે હુક-
મતને તમામ રિઆયાકો એકે ઇબાદત ઓર તકવા વ ખશિ-
યતિદલાહમેં મસફૂફ કર દીયા. ઉન્હોંને જબ અપને

તીસરા] શાહાને ખની ઉમર્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૭૧

પેશવા ઓર હાકિમોંકો દેખાકે દીનકો દુનિયાપર મુકદ્દમ રખતે હેં તો ઉન સખકે ગેહેન વ ખયાલાતથી ઉસી સાંચેમેં ઢલ ગએ; લેકિન ઉન્હોંને અમીર મઆવીયાકો દુનિયાકે લીચે કશમકશમેં મસરૂફ દેખા ઓર ઉનકી દુનિયા તલથી ખુદા તલથીસે ઉંચી નજર આને લગી તો રિઆયા મેં લી ચેહી જઝબાત પયદા હો ગએ. વોહ બી તલખે દીનકો છોડ કર તલખે દુનિયાકી ખવાહિશાતમેં મુખ્તલા હો ગઈ.

પસ ઈસ એઅતિખારસે ઇસ્લામ ઓર ઉસકે શિઆરે ફહાનીકો સખસે પેહલે ગેહેન લગાનેવાલે મઆવીયા હેં ઓર મઝહબી એહસાસકા ફરોગ ઈન્હીકી જાતસે મુઝ મહિલ વ પસ્ત હવા હે ઓર ચે વોહ જુર્મ હે કે અસકી ઇન્તિહા કયામત તક ખતમ ન હોગી ઓર મઆવીયાકા મઝહબી આઅમાલ નામા રોઝે મેહશર તક ફરિશતોંકે ગેરે નવિસ્ત રહેગા.

અમીર મઆવીયાકી ઝિંદગીકે મઝહબી પેહલ પર મેં સમજતા હું મેરી ચે મુખ્તસિર ગવાહી કાફી હે ઓર હાકિમે શરઅ ઈસ શહાદત પર ગોર કરનેસે બઆસાની ઉસ નતીજે પર પહોંચ જા સકતા હે અસ્કો ઝાહિર કરનેસે મેંને એહતિયાતન ઈન્કાર કીયા હે.

યે ચૌહુવીં ઓર ખીસવીં સહી સિયાસતકી
 સહી હે, ઇસ દોરમેં માઅમૂલી
 અમીર મઆવી- માઅમૂલી આદમી બી કુદિલયાતે
 યાકે સિયાસી સિયાસત પર બહેસ કરની આહતે
 જરાઈમ. હેં. યે વોહ ઝમાના હે એમને
 તમામ શખ્સી ઓર ખુદ મુપ્તાર
 હુકમતોંકા સત્યાનાસ કર દીયા ઓર દુનિયાકે હર ગોશેમેં
 જમહરીયતકે ઝંડે નસબ હો ગયે.

આજ એન ઉસૂલે મસાવાત ઓર બાહમી મશારિ-
 કત પર હુકમતકી મશીન ચલાઈ જા રહી હે યા ઉસકે
 મતાલિબાત હો રહે હેં. યે સબ ઇસ્લામી જમહરીયતકે
 ઉસૂલસે અખઝ કીયે ગયે હેં. ઇનમેં અકસર ખુબીયાં
 ઇસ્લામી જમહરીયતકી હેં ઓર દાનિશમંદ મેહસૂસ
 કરતે હેં કે જખતક કરને અબ્વલ કે કારને ઇસ્લામીકે
 બ મૂજબ મોજૂદા જમહરીયતકો સુકમિલ ન કીયા
 બચગા હયાતે શોહરત કામિલ ન હોગી. મોજૂદા એકે-
 દમેં પૂરી જમહરીયતકી મિસાલેં ફ્રાંસ વ અમરીકામેં
 પાઈ જાતી હેં, મગર ઉનમેં બી બા વખૂદ કમાલ ઓર
 ઉજ્જે કુલ હાસિલ કર લેનેકે અફરાહકા બાહમી ઇમ્તિ-
 યાઈ બાકી હે. દોલતમંદ ઓર મુદિલસ, આલિમ વ
 બહિલ, હસીન વ બદશિકલ, ઓરત વ મદમેં મઆ

તીસરા] શાહાને બની ઉમર્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૭૩

શિરતકે બદીહી ઇજ્તિલાકાત હે. ખાને પીનેમેં અમીર
અફરાહ ગરીબ હોગોંકો અપના શરીક નહીં કરતે. રેહને
સેહનેમેં ઉનમેં બડી તફરીક હે અમીરોંકે મહોદ્દેઅલગ
હે ઓર ગરીબોંકે અલગ. યહાંતકકે ઇજાદતે ખુદામેં બી
ઉનકા ઇતિહાહ નહીં હે; અમીરોંકે ગિરબમેં ગરીબ નહીં
જા સકતે ઓર ગરીબોંકે ઇબાદતખાનોમેં અમીર નહીં
આતે.

યે જમહુરીયત કબી કામયાબ ન હોગી, જખતક
ઇસ્લામી જમહુરીયતકી તકલીફ ઉનમેં રિવાજ ન પાય.
ઇસ્લામને છસ જમહુરીયતકી ખુનિયાહ રખખીથી ઉસમેં
મોબુદા જમહુરી હુકુમતોંકે સબ ઓસાફ તો યે મગર
અફરાહકે યે ખાહમી ઇમ્તિયાઝાત ઓર તફરિકે ન થે.
એક અહના દરજેકા મુસલમાન ખલીફએ વકતકે બરાબર
નમાઝમેં ખડા હો સકતા થા. સાથ ખાના ખાતા થા,
સાથ બેઠતા ઉઠતા થા ઓર ઝરાબી ફકં વ ઇમ્તિયાઝ
અમીર ગરીબ ઓર હાકિમ મેહકુમમેં ન થા.

રસૂલહાહ સ. અ. સ કે વકતમેં બી યેહી જમહુરી-
યત થી ઓર ચારોં ખુલકાકે ઝમાનેમેં બી. અમીર મઆ-
બીયાને ઇરકો તોહ ડાલા. ઉન્હોંને તલવાર ઓર ડિલ્લો-
મસીકે ઓરસે ઇસ્લામી જમહુરીયતકે તમામ કબાકો પા
ખાલ કર દીયા ઓર કેસરો કિસરાકે શખ્સી ઇકિતદારકો

અપની હસ્તીમેં નુમાયાં કરનેકી કોશિશમેં મસફૂર હો ગયો. ઉનકી આતને અમીર ગરીબકા ઇમ્તિયાઝ કાયમ કર દીયા, ઉનકે દોરે હુકુમતને આત પાતકા ફજ્ર હોબારા ઉભાર લીયા જુસ્કો આં હઝરતને ઝોરે મઝહબીયતસે દબા દીયા થા. ઉન્હોંને અફરાહકી અમૂમીયત ઓર મસાવાતકો મિટા કર શખ્સીયાતકી તફરીકેં પેદા કી, વોહ આમ વ ખાસકી એક રકાબીમેં મિલકર તઆમનોશી મફફૂદ હો ગઈ, વોહ રાયકી આઝાદી વ બેબાકી તલવારોંને અપને જુદમ વ સિતમસે નાખૂદ કર દી. યહાંતકકે મઆવીયાને ઇબાદતમેં લી અવામસે ઇમ્તિયાઝ પેદા કીયા, ઓર બાદશાહકે લીયે મરજુમમેં એક મેહફૂદ વ મખસૂસ જગેહ બનવાઈ જુસને બાદશાહ વ ગદાકી વોહ મસાવાત ખોદી જબકે વોહ પરવરદિગારકે સામને બાજુસે બાજુ મિલાકર ખડે હોતે થે. અગર મઆવીયા ન હોતે તો આજ તમામ દુનિયાકા જમહૂરી કાનુન ઇસ્લામી જમહૂરીયતકે માતેહત હોતા. મઆવીયાને મુસલમાનોંકે સિયાસી ફરોગકો જો ઉસૂલે મસાવાતકી બિજલીયોંકે સાથ તમામ ઉફકે કાર્ધનાત પર ચમકના ચાહતા થા નફસાનીયતકે બાદલોંમેં દબા દીયા ઓર છુપા દીયા.

આજ મઆવીયા ઝિંદા હોતે તો હિંદોસ્તાનકે બંગાલી ઉનપર ગોલી ચલાતે, યૂરપકે સોશિયાલિસ્ટ

(ઇસ્તિરાકી) ઉનકો મત્રીયા મેટ કર દેનેકી કોશિશ કરતે, ઓર અગર વોહ 'ઝિંદા નહીં' હેં તો નસહી ઉનકે આઅમાલ વ અફઆલ તારીખોમેં 'ઝિંદા' હેં જીન્કો જમહૂરીયતકે તમામ ફિદાઈ ઓર હુરીયતકે કલ શેદાઈ કયામત તક નફરત વ હિકારતસે યાદ કરેંગે ઓર મુસલમાનોંકા હિઝબુલ એહરાર અપની નઈ નસહોંકો ઉસ ઉદુએ મસાવાતકી દુશ્મની બિરસેમેં દીયા કરેગા.

અમીર મઆવીયાને આં હઝરત. સ. અ. સ. ઓર ખુલકાએ અરબઆકે તમામ ઉસ્તૂતે જમહૂરીકો તોડ ડાલા ઓર કોઈ તરમા આઝાદ રાયકી ગરદનમેં ખાકી ન રહા. અપને ખેટ્ટે યઝીદકી બાદશાહત બતોર બિરસેકે ઉન્હોંને કાયમ કી ઓર ઉસ્કો ખુન્યાદી જુમેં જમહૂરીયતકે ખિલાફ કહા જાતા હે, મગર જનાબ મઆવીયાકે સિયાસી જરાઈમકી ફેહરિસ્ત બહોત તવીલ હે. યઝીદની વલી એહેલી બેશક ઇન જરાઈમમેં સબસે બડા ઓર કાબિલે યાદગાર જુર્મ હે, લેકિન એહરારે મિલ્લતકો ઉનકે દુસરે જરાઈમે મિલ્લીયા વ સિયાસીયાકાબી ઝહેનમેં રખના ઝુફરી હે જીનકે ઇશારે મેંને ઉપર કીયે હેં ઓર જીનકી વઆહત કિતાબકે તવીલ હો જાનેકે ખોફસે અબ્હી તર્ક ન હો સકી.

જિંદગી એક રત્ન છે, જિંદગી એક ખજાનું છે,
 જિંદગી દુઃખની જાંજીર છે, જિંદગી
 અમીર મઆવી- એશખાના છે, જિંદગી એક કઠન
 યાકી તમદદુની ઇસ્તેદાન ઇન્સાનકે એહસાસે ફરા
 ખતાએ. ઇજકા છે. કેહતે હેં મરના મુશ્કિલ
 છે, તબુએસે માઅલૂમ હોતા છે કે
 મરના કુછ મુશ્કિલ નહીં, દુસ્વાર છુના છે, કયૂંકે મોત
 હિસ્સે ફરાઈઝકી દુખનકે ખત્મ કર દેતી છે. ઓર છુના
 મુશ્કિલાતે હયાતકે હિઝાલેમેં બિચારે આદમીકો હર વકત
 નશેબો ફરાઈઝકે તમાશે દિખાયા કરતા છે.

રોઝે અબ્વલસે ચોમે હાજિર તક હર આકિલ દમાગ
 ઓર હર ફિદ્સુફી ઝેહેન જિંદગી ઓર તમદદુનકી
 અસલી રાહતોંકો તલાશ કર રહા છે, મગર વોહ હસ્ત-
 યાગ નહીં હોતી. ચૂરપકે તમદદુને જદીદને સાય-સ વ
 તબીઆતસે બહોત કુછ સહારે હાસિલ કીયે ઓર અપની
 દાનિસ્તમેં જિંદગીકો ખુશ, બશાશ ઓર મુતમમ્મિન
 બના લીયા, મગર ઝરા ઉન બશાશ લોગોંકે દિલોંસે પૂછો
 તો વોહ સાફ કેહ દેંગે કે હમારે ચેહરોંકી ખુશી કુટ
 મુલમ્મઅ છે, હમારે ખુશરોંકા ઇત્મીનાન બનાવટી પાવહર
 છે, હમકો એક સેકન્ડ બી રાહત નહીં ઓર ખાર ખાર

ખવાહિશ હેતી હે કે ખુદકશી કરકે ઇમ દુઃખ ભરી
જિંદગીકો નાખૂદ કર દેના ચાહીયે.

ઇસ્લામકે ફિલાસફે આઅઝમને ઇન્સાનોંકે કવાએ
હયાતકા નઝરે ફિલસુફાસે મુતાલઆ કરકે યે ઇલાજ
બતાયા થા—' કુન ફિદુનિયા કઅત્રકા ગરીબુન અબ
આબિરે સખીલ. ' તૂ દુનિયામેં ઇસ્તઈ જિંદગી ખસર કર
ગોયા એક મુસાફિર હે યા રાસ્તેકા અખૂર કરને વાલા.
ઉન્હોંને એક અબદી જિંદગીકા શોક દિલા કર હયાતે દુનિ-
યાકી તકલીફતકો ફિલસુફીયાના દવાસે બે હિમ્મ ઓર મુન
કર દીયા, ઉન્હોંને ઝીસ્તે દુનિયાકો આરઝી કેહકર
જઝબાતકો એક ઇસ્તિમરારી હયાતકા આરઝુમંદ બના
દીયા ઇસસે ખુદ બ ખુદ દુનિયાએ ફાનીકે તઅલ્લુકાત
આદમીકે દિલમેં બેવકઅત હો ગએ ઓર ઉસને યહાંકી-
તકલીફોંકો બી આરઝી ઓર હેય સમજા ઓર રાહતોંકો
બી. ઓર યેહી વોહ તુકતા થા ઇસને મુસલમાનોંકે તમદ-
દુનકો ફટે પુરાને કપડોં, જવકી રોટીયોં ખાકકે ખિછો-
નોંમેં બી મસરૂરે શાહકામ રખઆ ઓર શાલ હુશાલે
ઓઢ કર, ઝર્ફીન ઓર રેશમી લિબાસ પહેન કર, પુલાવ
કોરમે ખા કર, તિલાઈ જવાહિર નિગાર મસેહરીયોંમેં સો
કર બી વોહ ખુશીકી ઉસી હદમેં રહે જો દોરે અબલમે
થી ન મુશ્કિલી ઓર બેસરે સામાનીને ઉનકો બદલિલ

કીયા ઓર ન દોલતકી ફરાવાનીને ઉનકી અસલી રાહતો મસરતમેં કુછ તરકકી કી. ઇસકી વજહ વોહી થી જુસ્કો મેંને ઉપર ખયાન કીયા કે ઉનકે દિલ આકિબતકી વસીઅ તમન્નાઓંસે લખરેઝ થે ઓર દુનિયાકી હયાતકો વાંદરોઝ નોકરી ખયાલ કરતે થે.

અમીર મઆવીયાને ઇસ તમદ્દુન, ઇસ ઝિંદગી ઓર ઇસ સરાપા એશ વ સુરર, તર્જે ખૂદ વ ખાશમેંલી રખને હાલ દીયે, ઉન્હોંને અપને તર્જે અમલસે અયસા દિખાયા કે “જો કુછ હે દુનિયા હે, આકિબત કોઈ ચીઝ નહીં, દુનિયાકે તમદ્દુનકો ઓર દુનિયાકે એશકો જુસ મક વ ફરેખ ઓર જુદમ વ સિતમસે હાસિલ કીયા જા સકે કરના આહીયે કે મહાર ખુશીકા ખસ ઇસી દુનિયાપર હે.” ચુનાંચે ઉનકે હર ફએલ ઓર હર અમલસે ઇસ્કા સુખૂત મિલતા હે કે “હિસેં દુનિયા ” ઓર “હવસે જાહ વ મંજિલત” ઇસ અંદાઝસે ઝાહિર હોતી થી ગોયા ચેહી ઝિંદગીકા મકસૂદે અસલી હે. દુનિયા ન હૈં તો જાના બેકાર હે. ”

ઉનકે ઝેર અસર મુસલમાનોંને લી અપને તમદ્દુની ખયાલાતકો બદલ હાલ, વોહ કહરતી તાસીરસે મઆવીયાકી સોહબતકે સળખ ખુદ ખ ખુદ બદલ ગએ ઓર

તીસરા] શાહાને બની ઉમધયા ઓર ઉનકી સીરતે. ૧૭૩

ઉનકો ઇસકી ખબર લી ન હોને પાઇ. કિત્તનજર મકસૂદ
ઓર મતમ્મનજરકી તબદીલીકે મઆવીયાકે તુફલ ઉનકી
તમદદુની આદાત વ ખસાઇલ લી બદલ ગઇ. ન ઉનમે
ગિઝાકી સાહગી રહી, ન લિખાસકી સાહગીકો કરાર રહા,
ન દીગરજુર્રીયાતે મઇશતમે પહેલી સી બેએહતિયાતી
કી શાન ઉનમે બાકી રહી. “ દુનિયા-પરસ્તી જુર્રીયાત
બઢાતી હે ઓર જુર્રીયાતકી જિયાહતીસે તકલીફ ઓર
ચુનાહમે તરકકી હોતી હે. ” જુસ્કી જુર્રતે મેહફૂઢ
હોંગી ખર્ચ કમ હોગા. જુસ્કા ખર્ચ કમ હોગા બાઇજ વ
નાબાઇજ આમદનીકી હિસ્સે જાતી રહેગી, જુસ્કો હિસ્સે ન
હોગી વોકુ જિંદગીકી અરલી ખુશીમે ખસર અવશાત કરેગા.
તરકકીએ જુર્રીયાત એક કામેહફૂઢ હાલત હે, જુર્રતોંકો
જીતના બઢાવ બઢતી ચલી જાએગી ઓર તર્હ તર્હકી નઇ
જુર્રતે પેદા હોંગી. રોટીકે ઉપર સાલન રખકર ખાવો
તબલી પેટ ભર જાયગા, મટટીકે ખરતનોંમે સાલન ડાલ
કર રોટી ખાવો તો એક જુર્રતકી જિયાહતી હોંગી. ઓર
શિકમસેરી પેહલીસી રહેગી. તાંબેકે, ચીનીંકે, ચાંદીકે, સોને
કે ખરતનોંમે ઇસ સાલનકો નિકાલ કર ખાવગે તો પેટ
તો પેહલી સૂરતકી માનિંદ ભરેગા, મગર ઉન ખરતનોંકે
હાસિલ કરનેકી જુર્રીયાત તુમકો ઇસ કદર અફકાર ઓર
તકલીફ પહોંચાચગીં કે તુમકો જિંદગી દોભર માઅલૂમ
હોને લાગેગી અન્હે ખરતનોંમે ખાનેકા કુત્ર તો એક

માથા હોગા મગર ઉનકે હાસિલ કરનેકી તકલીફ હસ મન હોગી.

ગુફરતોંકી ઝિયાદતીકે અલાવા તમહદુની તકલો-
ફાતકા બાઈસ અશીયાએ હયાતસે મહોબ્બત વ તમહદુક
રખના બી હે ઓર મહોબ્બત ઉસી વકત પેદા હોતી હે
જબ આદમી ઈસ દુનિયાકો અબ્બલ વ આખિર સમજે
ઓર આકિબતકી દવામી ઝિંદગીકા ઉસે ચકીન ન હો
અયસી હાલતમે વોહ દુનિયાકી હર ચીઝસે ખેહ મહો-
બ્બત કરતા હે; કયૂંકે ઉસકો બસ પેહી હયાત ખુશ રેહ-
નેકા આખરી મક્સદ માઅલુમ હોતી હે, મગર દુનિયામે
મશીયત ઓર ફિતરત ને હર શયકો બદલનેવાલા
બનાઈ હે. કિસી ચીઝકો એક જગેહ પર કરાર નહીં હે
પસ જમ કોઈ ચીઝ અપની નેચરલ ખવાહિશ વ આદત
કે બમુજબ એક હાથસે નિકલ કર ફસરે હાથમે
જાતી હે તો પેહલેકો અઝહદ તકલોફ હોતી હે ઓર ઉસી
તકલોફસે ઉસ્કી તમહદુની ચહતકા શીરાઝ બિખર જાતા હે.

અગીર મઆવીયને તમહદુનકી બરબાદીકે દોનો
હિસ્સોંસે છ લખાયા. ઉન્હોંને અરબકી સાદા ઓર કમ
ગુફરીયાતકી ઝિંદગીકો મુકદ્દફ ઓર ખેઈતિહા ગુફરી-
યાતકી ઝિંદગી બના દીયા ઓર અશીયાએ દુનિયાસે

महोष्णत करके अक्षतको रणभत हिलाई के वोहली धन
मुतगय्यर और यकसां न रहनेवाली चीजोंसे महोष्णत
करे. और जब उन्होंने मआवीयाके हजे सोहभतसे ये
हानों आहते धजितयार कर लीं तो उनकी तमहदनी
राहत भी भरपाह व तपाह हो गई और धस्लामकी
अस्ली तस्कीन को भी वोह हाथसे जो गेठे.

कहा जायगा ये मआवीयाकी भता नहीं, अमानेका
धजितदार था के मुस्लिस अरबोंके हाथमें जब होलत
आध तो वोह जुह य जुह पुरानी साहगीसे दूर हो गये
और तमहदनी भराभीयां उनमें पड गई....मगर में
पूछुंगा के "क्या आं हजरत सल०के अमानेमें कुतू-
हातने होलतका दरवाजा नहीं जोल दीया था ? क्या हज-
रत अजुअके रही० के ओहोहमें मुल्क इतल न होगये
थे ? और क्या हजरत उमर रही० के वकतमें केसरे
किसराके मुल्क धस्लामके जेरनगीं न आयेथे ? फिर
उन्होंने अपनी हालतको क्यूं न पहला ? उन पर और
उनके ओहोह के मुसलमानोंपर अमानेके धकतिहारने असर
क्यूं न डाला ? और उनके आम्ह हजरत उस्मान रही०
और हजरत अली रही० के अमानये (भलाइतमें) मुस-
लमानोंकी तमहदनी हालतोंमें इर्क व धिक्काण क्यूं न
पेदा हुआ ? और मआवीयाके हाथमें सइतनत आतेही

અમાનેને ઇતની જલ્દી અપની કાયા કયું બદલ ડાલી ?
 “ ઇન્નલ્લાહા લા યુગધયરો મા બિકોમિન હત્તા યુગધયરો મા
 બિ અનપુસિદ્ધિમ ” ‘ ખુદા કિસી કોમકી હાલત નહીં બદ-
 લતા જબ તકકે વોહ ખુદ અપની હાલત ન બદલે. ’
 ફિતરતકી અબાન કુરઆનસે સાફ સાફ ઇસ તમહડની
 ખરાબી કા ફિદ્સુફા સુનાઇ દેતા હે. ચકીનન અમીર
 મઆવીયાકી આતી ઓર નફસાની ખવાહિશાતને મુસલમા-
 નોંકી તમહડની હાલતકો ખરબાદ કર દીયા ઓર અયસે
 બલત રાસ્તેપર ડાલ દીયા જો સુફરો રાહતકા તરીક ન થા.
 પાકીઆ ઇસ્લામકી તસદ્દલી વ તસકીન તક ન જાતા થા
 બદકે તકલીફોં ઓર બેઇતમીનાનીયોંકા હાદી ઓર બાની
 થા જીસને મુસલમાનોંકી શોહરતમેં સાન કર દી.

યે ગિની હઇ તમહડની ખતાઓંકી એક થેલી હે
 જીરકો મેંને મુખ્તિસર ઓર મુજમિલ ઇબારતમેં આપકે
 સામને રખ્યા હે અગર આપકો ઇનકે શુમાર કરનેકી
 જુરૂરત હો તો થેલીકા મૂંહ ખોલ કર હર તમહડની
 ખતાકો પરખ પરખ કર ઓર ચુટકી લગા લગાકર ફેખ
 લીજીયે.

મઝહબી ઇસીયાં, સિયાસી તુગ્યાન ઓર તમહડની
 નાફરમાનીયોંકા હાલ પદ કર અખ
 આખરી દ્રેસલા. ખુદ બ ખુદ ખવાહિશ હોતી હે કે
 મકસદ માઅલૂમ કરના ચાહીયે ઓર

આખિરી ફેસલા સુનના લાઝિમી હે કે અગર મઆવીયા
અયસે થે તો હમે' કયા ' લા તઝૂ વા ઝિરત'વ વિઝરા
ઉખરા' એકકા ગુનાહ ફસરે પર નહીં પડતા. મઆવીયાને
થુરે કામ કીયે તો હમ પર ઉનકા કયા અસર પડ સકતા
હે; વોહ બને' ઓર ઉનકી આકિબત બને. મગર નહીં
હમ સખકે ઇસ નતીજેસે બડા તઅલ્લુક હે ઓર વોહ
અયસા તઅલ્લુક હય જુસસે હમારી મઝહબી, સિયાસી,
તમદ્દનીં ઝિંદગી સરસખ્ત હો સકતી હે, અગર હમ
ઇન વાકેઆતસે ઇબરત વ નસીહત હાસિલ કરે. અબ્બલ
તો શીઆ સુન્ની કે ઇખ્તિલાફાતકી આગ સારે ધરસે
જુદા હોકર બાહિરકે કુટેમે' આ બયગી, કયૂંકે મઆ-
વીયાકી હિકમત અમલીયોંને અયસી અકલમંદીસે થે
આગ લગાઈ થી કે શીઆ ફિરકા અસલી ગુનેહગારોંસે
ઝયાદા બેગુનાહ અખૂબકે સિદ્દીક રહીં, ઉમર ફાઝૂક
રહીં ઓર ઉરમાન ગની રહીં કે ગુરસે ઓર અદાબતકી
નઝરોંસે દેખને લગા. જબ વોહ પઢેગા કે હર ફિત્નેકી
બિના જનાબ મઆવીયાકે હસ્તે હિકમતસે પડીહે તો
ઉસકે કેહેરકા મરકઝ બહલ બયગા ઓર વોહ રસૂલે ખુદા
સલ્વંકે બરગુઝીદા અદેહાબ કી શાનસે અપની બહ-
ઝનીકો હટા લેગા.

ફસરે મુસલમાન બચ્ચોંકો દોરે અબ્બલકી તારીખ

માઅલૂમ હોગી એર ઉસકે અસખાખ નઝર આએંગે તો વોહ અપની મઝહબી, સિયાસી, તમદ્દની હાલતોંકો ધન ખરબાદકુન ઉકતાદોંસે બચાનેકી કેશિશ કરેંગે.

તીસરે વાકએ કરબલાસે મુતઅન્સિર હોને વાલે ગમગીન દોગોંકો અપને હિઝન વ અલમકી બુનિયાદી ખાતોંકા ઇફમ હો જાયગા એર કિસી ચીઝકા ઇફમ ગિદોં પેશકી તકાલીફકો ફર કરદીયા કરતા હે, ઇસ માઅલૂ-માતસે ઉનકે ગમમેં બી સુકુન હોગા એર વોહ દોસ્ત ફરમનકે ઇમ્તિયાઝકો બી સમઝ લેંગે.

ફેસલા યે હયકે અમીર મઆવીયાને મહોબ્બતેં આં હઝરત સલ્લંકા ખહોત કમ કાઈદા ઉકાયા થા, ઇસ વાસ્તે ઉનમેં વોહ જોહરે હમનશીની પેદા ન હવા જો અરેહાબે રસૂલ સલ્લંકા તુરઅે ઇમ્તિયાઝ થા. લેહાઝા ઉન્હોંને અયસે અયસે ગુનાહ કીયે, અયસી અયસી ખિદ-અતેં જરી કીં જુનસે સિફ ઉનકી આકિખત ખરાબ હોનેકા અંદેશા હે બલકે નસલન ખાઅદ નસલન મુસલમાનોંકી મઝહબી, સિયાસી, તમદ્દની હાલતેં ખરાબ વ તબાહ હોતી ચલી ગઈ.

હમકો ચાહીયે કે ઉનકો ઇસ્લામસે ખારિજ કરને યા ઉન્હી બેદીનીકે મુખૂત ફેનેમેં વકત આયેઅ ન કરેં બલકે

ઉનકી મિસાલસે ઇબરત હાસિલ કરકે ઉનકી તકલીફકો અપને અકાઇદો હાલાતસે જુદા કર દેં આર ઇસ્લામકે અરેલી ઇરશાદકો અપની શાહરાહ બનાવેં આર વોહ શાહરાહ એહલેબેતે નખૂબત હેં, હુસનેન હેં, હઝરત અલી મુર્તઝા રહીં હેં, હઝરત ઉમર ફારૂક રહીં હેં, હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રહીં હેં, હઝરત ઉસ્માન ગની રહીં હેં આર ઇન્હીકીસી હાલત રખને બાલે ફસરે અરેહાબે તાબઈન વ ઓલીયા અદલાહ આર ઉદમાએ શરીઅત હેં.

મઆવીયાકી ફેફીયત ઝરા તફસીલસે ઇસલીયે લિખી ગઇ હે કે વોહી ફસાદકી બિના ચે. ગો ઇસ કિતાબકા નામ યઝીદનામા હે મગર ખાસ યઝીદકે ઇસ્મે-આતકી બહેસ મઆવીયાકી જાત વ સિફતસે બહોત કમ હે. ઉરફ જબાનમે “ યઝીદી કામ ” એક ખાસ મફ-હમ રખતા હે આર વોહી મફહુમ ઇસ કિતાબકી તમામ નવિસ્તકા ખુલાસા આર હાસિલ મતલબ હે.

અબ મઆવીયાકે ખાઅદ યઝીદ આર હીઝર શાહાને ખની ઉમર્યાકા થોડા થોડાસા હાલ સુનીયે ઉરકે ખાઅદ તીસરે ખાબ ખાનએ એહલે બેતમેં શીઆ સુન્નોકા મિલાપ કરાકે ચે કિતાબ ખતમ કર હી બાયગી.

મઆવીયા ઇબને અબી સુરિયાનકા બેટા હી. સ. ૬૫

મેં પેઢા હવા. યઝીદ નામ થા, અબૂ
 બની ઉમઇયાકા ખાલિફ કુનીયત થી, સૂરત અમ્મી
 ફસેરા બાદશાહ થી, ગંદમી ચેહરેપર ફરાજ ગેસ
 યઝીદ. બહાર ફેતે થે બદન ઝરા ભારી થા,
 મોટાપેને વબહતકે તો ભારી
 ભરકમ કર દીયા થા મગર દીદની હુસ્નમેં થે મોટાપા
 એક દાગ માઅલૂમ હોતા થા. જખ તક ડાઢી નથી, બની
 ઉમઇયાકે મેહજમાલ લડકોંમેં શુમાર થા, ડાઢી નિકલી
 તો ઉસમેં બી એક ઝેબાઈશ વ દિલફરેબી થી ડાઢી લાંબી
 ન થી, આંખેં રસીલી ઓર સુરમઈ થીં, નિગાહોંમેં
 જઝબાતે ખાતિની દિખાઈ ફેતે થે. નશેકી હાલતમેં
 આંખોંકા ખુમાર લુટફ ફેતા થા, લેકિન કુદરતન વોહ
 તેવરીચહા ઓર ખુર્દે મિઝાજકા થા. એશ વ મખમૂરીકે
 વકત બી અપની મતાનત ઓર ખામોશીકે હાથસે ન
 ફેતા થા. ઓર ઇસસે ઉસ્કી સોહબતે મબનોશીકે હમ-
 નશાન કુછ મઝા ન ઉઠાતે થે.

મિઝાજમેં ઝિદ ઝયાદા થી, અપની ખાતપર અડ
 બતા તો ફિર કિસીકી ન સુનતા ઓર વોહી કરતા બે
 એક હફ્ત મૂંહસે નિકલ બતા. આપકા લાડલા થા, મઆ-
 નીયા ઉસ્કે બહોત ચાહતે થે. ઉસ્કી ખુદપસંદી ઓર
 નિખવત શિઆરીસે આપ બી ડરતે થે. થે ઉનકે સામને

ગુસ્તાખ તો ન થા, મગર મઆવીયા ઉસકી જિહ ઓર હટકાલી લિહાજ કરતે થે ઓર કોઈ ખાત ઉસકે સામને ઝખાનસે ન નિકાલતે થે છસમેં ઉસકી બરહમીકા અંદેશા હોતા. વોહ અકસર સેરા શિકારમેં મસફૂદ રેહતા થા, ઉસકે મુસાહિબ અમમન નબજવાન લડકે થે.

મગર બા બજૂદેકે હર મખફી ચોકકે મેહરમેરાજ થે કિસીકી મબલ નથી કે ઉસ્કે સામને ગુસ્તાખી ઓર બેબાકીકી કોઈ ખાત કર સકતા. ઉસકા બરતાબ એશ ઇશરત મેંલી ખુદહારીકા હોતા થા.

ઉમેદુલ્લાહ ઇંને જિયાદ લી અઇયામે શઆબમેં યઝી-હકા મુસાહિબે ખાસ થા. મઆમિલાતે ઇસ્કમેં ઇંને જિયાદસે એક દો મર્તબા રિકાબત પેશ આઇ તો યઝી-હને ફકત તેબરીયોંહીકે બિગાડનેસે રકીબકો પરપા કર દીયા.

સરહન ઇંને મનસૂરકા લડકા યઝીહકા બહોત મર-જૂબ ઓર મંજૂરે નઝર મુસાહિબ થા. એક દફતર શિકારમેં કોઈ રૂમીઉત્તરલ લડકી યઝીહકો પસંદ આ ગઈ, મગર ચુકે સરહનકા બેટા લી રૂમી નસલસે થા, ઉસ્કો કોમી ગેરત આઇ ઓર ઉસ્ને યઝીહકો ઉસ લડકીસે બાઝ રખનેકે લીયે ઝરા લેહબ બિગાડ કરે કુછ કહા. યઝીહને

हसन तबबार सेांत ली और बोला के ' ये न समझे के मे' अकेला हुं अगर तेरा हमी आइयाह ली दोनें समेत यहाँ आजाय तो मे' तनहा एस तबबारसे उसका मुकामिला कहंगा. हम कुरेशीयोके तूने समझा क्या हे ? "

छप्पने सरहन डर गया और उसे यकीहके छन्तिका-मका छतना ओइ हवा के उसने यकीहके दोनों हाथ पकड लीये और छुटनोंके जल जुकके ओक आन्जिजाना तजरसे यकीहके देभने लगा. और जब यकीहकी निगाहमे' मडे-रभानीका असर देभा तो उसकी कभाक. हसन अपने भूँडपर डाब लीया और रो रो कर कहा " मेरे दिलमे' एस वकतने ओक धमंड पेहा कर दीया था जब आपने रणवाकी नडेरके कनारे आलमे' तनहाछमे' मेरे हाथके। अपने दोनों हाथोंसे हवाकर ओक गेहरा सांस लीया था, मुजपर उस सांसने और उस हाथने मडेर कर दीया मे' अपने कायूमे' न रहा और उस मे' छप्पितयारीने मुजके आपकी शानमे' एस अस्ताभीकी लुरअत दिवाछ. गुलाम अजिस्ता छनसत के जिह्वाके आकाकी अङ्गीसे पताह हुँडता हे, " यकीहने एस शुशामह पर ली लेवरी सीधी नकी और छप्पने सरहनके हाथ अपने हाथोंसे अलग कर लीये और फिर कछ दिन उससे जात न की. बी. स. प० मे' सआवीयाने आडाके यकीहके लीये लोगोंसे जेमत ले

તો પેહલે ઉઠોને જિયાદખિન અળી મુફિયાન યાઅની અપને લાઇસે સત્તાહ લી.

જિયાદને કહા “ અલી તબકકુફ કરના ચાહીયે યઝીદ નબઉમ હે, હર વકત લહવો લઅળ એર શિકારમે મશબુલ રહતા હે; ઉરમે એહલીયત પેદા હોલે તો ઇસ બડે કામકા ખયાલ કરના મુનાસિબ હોગા. ”

યઝીદકો ઇસકી ખબર લગી તો ઉમને જિયાદકો શિકાયત લિખખી કે “ આપ ચચા હોકર મેરી મુખાલિફત કરતે હે ? ” જિયાદને જવાબ દીયા “ મેં તુમસે જિયાદા કિસીકો મઆવીયાકે બાઅદ ઇસકા એહેલ એર હકદાર નહીં સમજતા; મગર મેંને તુમહારી મોજૂદા હાલતકા ખયાલ કરકે કુછ દિન ઇન્તેઝાર કરનેકા મશવિરા દીયા હે, મુખાલિફત નહીં કી એર તુમકો નસીહત કરતાહુકે ઇસ લહવો લઅળ એર સેરો શિકારકો કમ કર દો. ”

યઝીદને જવાબ લિખખા “ બહોત અમ્છા. આપ દેખેંગે કે મેરા શિકાર કિતને કિતને લહવીયાતકા શિકાર કરતા હે ” (ગોયા ઇસમેં ઉસને જિયાદકો ધમકી દીથી એર ખુદ ઉસકો લહવે મુજરિસમ બનાયા થા). મગર મઆવીયાને જિયાદકા કેહના માના હી. સ. ૫૬ તક બેઅતે યઝીદકે ખયાલસે બાજ રહે (તરબુમા તિબરી અન્સ અહાકમ. સફહા. ૧૧૧).

એક દફત્ર મઆવીયાને યઝીદકો કુસ્તુનતુનિયાકી મોહિમ પર ઇસાઇયોંસે લડનેકે લીયે લેખ. હઝરત અબી અય્યૂબ અન્સારી રહીં સહાબીએ રસૂલલ્લાહ કોબી હમ-રાહ કર દીયા. એન માઅરેકએ કિતાલમેં હઝરત અબૂ અય્યૂબ ખીમાર હવે. યઝીદ ઇયાદતકો ગયા ઓર પૂછા “કિસ ચીઝકી ખવાહિશ હે ?” ઉન્હોંને ફરમાયા “મુજે તુમ્હારે માલો દોલતમેંસે કિસી ચીઝકી ઝફરત નહીં. ઇસ વકત તો ઉસ હદીઝકા મઆ લેરહાદું કે હુમૂર સલોં ને ફરમાયા થા કે કુસ્તુન તુનીયાકે નીચે એક મદદ સાહેલ દફત્ર હોગા. ખુદા કરે વોહ મેંહી હોઉં.”

હઝરત. અય્યૂબ અન્સારીને રેહલત ફરમાઇ ઓર ઉનકા જનાઝા ઉઠાયા ગયા તો ઇસાઇયોંકે ખાદશાહને દેખ-કર તઅજ્જબ કીયા કે એક તરફ તો શિદ્દતસે લલાઇ હોરહી હે ઓર ફસરી તરફ નિહાયત ઇત્મીનાનસે બઠે બઠે સરદાર યઝીદ સમેત એક જનાઝા લીયે બારહે હેં. ખાદશાહને યઝીદસે દરીયાફત કરાયા કે “યેહ કિસકા જનાઝા થા ? જુરકે સાથ ઇસકહર હુમૂમ દેખા ગયા ?” યઝીદને જવાબ દીયા “હમારે પેગમ્બર સં અં સં કે એક સહાબીકા થા.” ખાદશાહને ફિર પચામ લેખ કે “તુમ લોગ હસ્તે નહીં ? તુમને મેરે શહેરકે સામને ઇતને બડે શખ્સ હો દફન કર દીયા ? જબ તુમ ચલે બવજે તો મેં યે લાશ નિકાલ કર કુત્તોંકે આગે ડાલ દૂગા.”

ચઝીદને બડી દિલેરીસે જવાબ દીયા “ હમ તુમ્હારે મુલકસે રૂખસત ન હોંગે જખતકકે તુમ્હારે કાનોમેં ચે ખાત ન પહોંચ્યા હેં કે અગર તુમને ઇસ મઝાર કે સાથ ઝરા બી બેહુરમતીકી તો હમ અપને ઇલાકેકે હર ઇસાઈ ખાશિન્દે કો કતલ કર દેંગે આર હર ગિરઝકો જડસે ઉખાડ કર ફેંક દેંગે. ”

ખાદશાહને જવાબ લેતા “ મઝીહકી કસમ ! મેં અયસા નાદાન નહીં હું જો ઇસ કબ્રેખુઝુર્ગકી તોહીન કહું. મેં એક સાલતક ઇસકી હિફઝત કરુંગા આર ઇસ પર ગુંબદ બનવા દુંગા. ” ચુનાંચે ઉસને એસાહી કીયા. (અકબુલ ફરીહ. જુલ્દ હુવમ સફહા. ૨૧૩).

હે ખરસકે ગોરો ખોઝકે ખાઅદ મઆવીયાને ઉમરાએ શામકો જમ્મ કરકે ઉનસે પાયતખતમે ચઝી- ચઝીદકી બેઅતકે ખાદમેં મશવિરા દકી બેઅત. કીયા તો સળસે અબ્બલ ઝુહહાક બિન કેસ ખડા હવા આર ચે તકરીર કી—

“ આપકે ખાઅદ એક જાનશીનકી અશદ ઝુફરત હે અસસે હમ લોગ રાહતો અમન હાસિલ કરે. ચઝીદ આપકા લખતે અગર હે, ઉન્કી સૂરતબી અબ્બી સીરત

બી મરણુખ; હિદમ વ ઇદમ મેં લી બેનઝીર. પસ મેરી રાયમેં ઉસીકો વલી એહેદ કરના ચાહીયે. ”

ફિર ઉમરૂ બિન સઇદને યે તકરીર કી—

“ યઝીદ એક ઉમ્મીદગાહ હે, જુરકો ઉમ્મીદે તલાશ કરેંગી; ઉરકે હાય કુશાહ હે, જખ તુમ ઉરકે યાસ ઇન્સાફ કરાને જાવગે તો વેહ ખુલ્લે દિલસે અહલ કરેગા ઓર જખ તુમ ઉસસે મઇશિત માંગોગે તો તુમકો તબંગર કર દેગા. ઇસ વાસ્તે મેં ઇસકે હકમેં રાય દેતા હું.”

ફિર યઝીદ બિન અલ્લ મુકન્નઅ ખડા હૂવા ઓર (મઆવીયાકી તરફ ઇશારા કરકે) બોલા—“અમ્મીરૂલ મોમિનીન યે હંય ઓર જખ યે મર જાએ તો (યઝીદકી તરફ ઇશારા કરકે) ફિર યે ઓર અગર કોઈ ઇસસે ઇન્કાર કરે તો (અપની તલવારકી તરફ ઇશારા કરકે) ફિર યે.”

મઆવીયા ઇસ બલાગતો લતાફતસે ફડક ગએ ઓર કહા “ યે તો સમ્મયદુલ ખુલ્લા હે. ”

ઇસકે બાઅદ એહનકે બિન કેસ ખડે હૂવે ઓર ઉન્હોંને કહા—

“ અય અમ્મીરૂલ મોમિનીન ! આપ યઝીદકો ખૂબ જાનતે હે. ઉન્કી શતકા બાતેં ઓર કિન્કી વાતેં સખ

આપકો માઅલૂમ હે. ઉનકી મખદી નાગુફતની આદતોંકા આપકો અચ્છીતર્ક ઇસ્મ હે, પસ અગર આપકે નઝદીક ઉનકા બલીએહેદ કરના ખુદા તઆલાકી રઝામંદીકે ખિલાફ ઓર ઇસ ઉમ્મતકે નામુવાફિક નહોતો બેશક આપ ઉનકો બલીએહેદ કર દીજીયે, હમ લોગોંસે મશ-વિરા લેનેકી કોઇ ઝુરરત નહીં ઓર અગર ખુદ આપકો યઝીદકે પુરે આઅમાલકે સખખ તઅમ્મુક હો તો દુનિ-યાકા ખયાલ છોડીયે; યે ફાની હે આખિરતકા ખયાલ કીજીયે ઓર ઇસ ધરિદેસે બાઝ આઇયે. આપ તો દુનિ-યાસે ચલે જાએંગે, જાનશીન મઝે ઉડાએંગે ઓર ગુનાહ આપકે નામએ આઅમાલમેં લિખખે જાએંગે ”

આખિર ફેસલા કસરતે રાય પર હવા ઓર યઝીદકી બેઅત લીબને લગી એક આદમીને આકર બેઅતકી તો કહા ‘ અલ્લા હુમ્મા ઇત્તી અઉએ બિકા મિન શર્એ મઆવીયા ’ ‘ ઇલાહી મેં તેરી પનાહ આહતા હું મઆવીયાકી શરારતસે ’ મઆવીયાને કહા “ ફસઈ ઇત્તા તકરૂ શય-અન વ ચોહયિલ્લાહો શીહે ખયરન કસીરા ” ‘ પસ કરીખ હે કે તુમ એક ચીઝમેં ફિરાહીયત પાવગે (ઉસકો મકરૂહ સમઝોગે) ઓર ખુદા તઆલા ઉસમેં બહોતસે બેહતરીકે સામાન પેદા કરેગા (અકબૂલ ફરીદ સફહા ૨૧૪)

ઈસ વાક્યોસે ચંદ સાલ પેહલે હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને અબેરસે મઆવીયાને યઝીદકો ખેઅતકે લીયે કહા તો ઉન્હોને ફરમાયા:—

“ મેં પુકાર કર કેહતા હું આહિસ્તા નહીં કેહતાકે મેં આપકા હોસ્ત હું ઓર હોસ્તકા ફર્જ હે કે યૂં મશ-વરા દેકે આગે બઢનંસે પેહલે સોચ લો ઓર નદામત ઉઠાનેકે કબ્લ ઉસકા ફિક કર લો કે સોચના બઢનંસે અચ્છા હે ઓર ફિક નદામતસે આઅલા ગીઝ હે. ”

મઆવીયાને યે જવાબ સુના તો કહ “ બડી મક-કાર લોમડી ! ” (અકબુલ ફરીદ સફહા ૨૧૩)

મઆવીયાકા ઇન્તિકાલ હવા તો યઝીદ ઘર પર મોઝૂદ ન થા શિકારમેં ગય. હુવા થા મઆ-યઝીદકી તખ્ત વીયા મર ગયો તો ઝુકહાક બિન નશીની કેસ અલ ફેહરી કફન્કે કપડે લે કર મસ્જદમેં આયા ઓર અલકતકે જમ્મ કરકે મિઅરકે પાસ બઠે હોકર યે તકરીર કી:—

“ મઆવીયા બાદશાહે અરબ મર ગયો યે દેખો ઉનકા કફન મેરે કંધે પર હે ઉન્હોને ફિનોમી હવા લીયા ઓર મુજતકો ઝિંદા કરલીયા અબ હમ ઇસ કફનમેં ઉનકો લપેટ કર ખુદાકે હવાલે કરને વાલે હે આમ પુકારી

તીસરા] શાહાને બની ઉમદયા ઓર ઉનકી સીરતે: ૧૫

ઓર મઆવીયાકો ખિલ્લતકા, વકત કરીબ હે એહોરકે
વકત જવાએકી નમાઝ હોગી જસકા, જ ચાહે ઉસમેં
શરીક હો: ” (અકબર ફરીહ સફહા ૨૧૫)

યઝીદ શિકારસે આયા તો લોગોંને જા જા કર તામ-
નીયત કરની શુરઅની યઝીદ ઇસ્કે બાઅદ તીન દિન તક
ધરસે બાહિર ન નિકલા એથે દિન બાહિર આયા એહરા
ઉદાસ વ ગમગીન થા, લોગોંકો મસ્જીદમેં જમ્મ કીયા
ઓર મિમ્બર પર તકરીર કરને ખડા હુવા તો ગ્રહહાક
ખિન કેસ અલ્લ ફહરી હમદર્દી જતાનેકો મિમ્બરકે બરા-
બર આન ખડા હુવા તાકે “અગર યઝીદસે તકરીર ન હો
સકે તો મેં મદદ ફ.”

યઝીદને ઉમદો દેખા તો બિગડ કર કહો “હટ જા,
યહાં કયૂ આયા હે ? કય: તુ બનીઅખ્દેશમ્સકો
ખોલના સિખાયગા ? મુઝે તેરી કુછ અફરત નહીં.” ઓર
ફિર યે તકરીર કી:—

“ હમ્દ હે ઉસ ખુદાકી જુસ્ને જો આહા બનામા,
જો આહા દીયા, જો આહા ન લીમા, જુસ્કો આહા પસ્ત-
કર દીયા જુસ્કો આહા બલંદી દેદી. મઆવીયા ખિન
અબી મુહિમાને ખુદાકી એક રસી યે. જખતકે ઉમદો
મંજુર રહા યે રસી ખિંચી રહી ઓર જખ ઉસને આહા

ઉસકો કાદ ડાલા. મઆવીયા અપનેસે પેહલે ગુઝરને વાલોં
કે કરીખ યે ઝોર અપને બાઅદકે આને વાલોંસે અમ્છે મે;
મેં ઉનકી પાકીઝગી બયાન કરનેકી કુઝરત નહીં સમજતા,
વોહ અબ ખુદાકે પાસ ચલે ગયો, અગર ખુદા ઉનકો
મઆફ કર દે તો યે ઉસ્કી રહમત હોગી ઝોર અગર
અઅબમેં મુખ્તિલા કરે તો યે મઆવીયાકે ગુનાહોંકા
(વાજીબી) બદલા હોગા.

ઉનકે બાઅદ યે હુકુમત મેરે સર પર રખી ગઈ
હે મેં અપને જહેલકા ઉઝર નહીં કરના ચાહતા કયૂંકે
યે મેંને અપની પ્વાહિશસે નહીં લી લુમ લોગોંને લી હે
અગર ખુદા કો ઇસ હુકુમતમેં કોઈ ખાત ખુરી માઅલુમ
હોગી તો ઉસકો ઇસકે બદલનેકા ઇખ્તિયાર હે ઝોર અગર
ઉસકા ઇરાદા ઇસકે કાયમ રખનેકા હોગા તો વોહ ઇસ
હુકુમતકો અમ્છા ઝોર આસાન બના દેગા. ” (અકફલ
ફરીદ સફહા ૨૧૬).

ઇસ ખુત્બેસે યઝીદકે ઇખ્તિલાફ કેરેકટરકી ખુબી
માઅલુમ હો સકતી હે. ઇસમેં કુછ શક નહીં કે વોહ
અપને બાપસે બહોત બેહતર થા અગર કલે ઇમામ હુસેન
રહીં ઝોર ખરાબીએ મકકા મદીનાકે ગુનાહ ઉસસે સર-
ઝહ ન હોતે તો ઉસકી બદનામી બાપસે હરમિઝ ન બઢતી
બદકે વોહ આઅલા હરજેકા ખુદાપરસ્ત બાદશાહ બાના

જાતા ઓર ઉસ્કી સદાકત વ રાસ્ત ખાઝીકે ચરચે કિતા-
ખાંમે દિખ્ખે જાતે. જવાનીમે સખ બાદશાહોંકી ઓલાહ
ઐયાશ વ બદલ્લન હુવા કરતી હે, યઝીદ કોઈ નવા
શરાખી શેહઝાદા ન થા. તખતનશીન હોનેકે બાઅદ અગર
વોહ અપની ઇસ્લાહ કર લેતા તો હઝરત ઇમામ હુસેન
રહીં બી ઉસી તર્હ ઉસ્કો બાદશાહત દેદેતે અસ્તર્હ
ઉનકે બાઈ ઇમામ હસન રહીં ને મઆવીયાકો દે દીથી.
અગર ઓહદે શખાખકે બાદશખાનાકો સરમસ્તીયાં
વોહ છોડ દેતા તો ઓહલે મદીના બી ઉસ્કે ખિલાફ યૂરિશ
ન કરતે ઓર ઇખ્તે ગુબેરકોબી ઉસ્કો મુખાલિફતકા
હોસલા ન રહતા ઓર ઇસતર્હ મકકા મદીના દોનોં
ઉસ્કી બેઅદબીયોંસે મેહકુઝ રહતે.

યઝીદને શાયદ હઝરત હાફિઝકા ચે શઅર ન સુના
હોગા ઓર સુનતા કયૂંકર કઇ સો ખરસ બાઅદ આનેવાલી
ફૂલકા વાઅઝ ઉસકે મખમૂર કાનતક કયૂંકર આતા ?
હાફિઝને ઇસી કિસમકે હોગોંકો નસીહત કી હે ચે શઅર
કેહ કર—

“યુ પીર શુદી હાફિઝ અઝ મેકદા બીફ શુદ, રિંદી
વ ખરાબાતી દર ઓહદે શખાખ ઉલા.

‘અય હાફિઝ જખ તુ છુદ્દા હો ગયા તો શરાખ-
ખાનેસે નિકલખ કે ચે રિંદી વ ખરાબાતીતો જવાની

મેં અચ્છી માઅલૂમ હોતી હે.' ગો યઝીદ આલમે જવાનીમેં તખ્ત પર બેઠા થા મગર તખ્ત એક અચસી ચીઝ હે જો બચ્ચેકો જવાન ઓર જવાનકો ખુદ્દા કર દેલા હે યઝીદ જેસે અકલમંદકો ઇસ્કા ખયાલ કરના લાઝિમ થા કે 'અબમેં' ખુદાપેકે મનસબ પર હું રિંદી ન ખરાબાતી મુનાસિબ નહીં'.

જંસ દિલમેં આઝાદી ન ખુદ ઇજ્તિયારી ઓર વેહ-હત શઆરીકી કદ્ર હોગી વોહ એક દફઅતો યઝીદ ઓર શયતાન દોનોંકી તાઅરીફ કરને પર મજબૂર હો બચગા. ઇસ્લામી દુનિયાકે અંદર ખુરી શોહરતમેં યઝીદ ન શય-તાનસે ઝયાદા કોઈ મશહૂર નહીં હે, મગર હયરત હે કે આઝાદી ન વેહહતપસંદીમેં ચે દોનોં અપને અપને વકતકે હીરો ચે. શયતાનકી આઝાદી ન બેબાકીસે કોઈ હુરીયતકા દઅવેદાર આગે નહીં બઢ સકતા કે ઉસને ખુદાસે લી દૂબદ્દ ગુફ્તગૂફી ઓર અપની ખાતપર ઇતના અડાકે તોકે લાઅનત કુખૂલ કર લીયા મગર આદમકો સિજદા ન કીયા. કિસો બંદએ મખલૂકકી ચે તાબ નહીં હે કે ખવાહ વોહ તૂરસે બના હો યા નારસે ખાકસે બના હો યા પાનીસે કે વોહ અપને ખાલિકકા હુકમ ન માને ઓર જો ખાત મૂંહસે નિકલ બચ ઉસ પર આખિર હમતક જમા રહે.

મોહરરમ નામે (કું ૪૦ હીં ૬) મેં નાઝરીનને તિબરીકી યે રિવાયત પઢી હોગી કે જબ મઆવીયાને યઝીદને કહા કે “ મેં તુઝકો વલીએહેદ કરતા હું મેરે બાઅદ તૂ કયૂંકર હુકમત કરેગા ? ” યઝીદને કહા “ કિતાબુલ્લાહ વ સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ કે ખમૂજબ. ” મઆવીયાને કહા કે “ સીરતે અખૂબક રદીં કા બી ખયાલ રખીયો કે વોહ દીનકી હિકાઝતમેં મુસ્તહ લોગોં સે લડે આર જબ દુનિયાસે ગયે તો મુસલમાન ઈનસે ખુશ થે. ” યઝીદને જવાબ દીયા “ લાખિલ બે કિતાબુલ્લાહે વ સુન્નતે નખીહે. ” નહીં મેં તો કિતાબુલ્લાહ આર સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ હી કી પેરવી કરૂંગા. ”

મઆવીયાને કહા “ બેટા ! ઉમર ફારૂક રદીં કી સીરતકા તો ખયાલ રખના છાહોંને સુદક ફત્હ કીયે આર મુસલમાનોંકી ફેશ ફૂવત શાનદાર બના દી. ” યઝીદને ફિર વોહી ઈન્કાર કીયા આર કહા “ મુઝે ઉનકી સીરતસે કુછ સરોકાર નહીં; મુઝે તો કિતાબુલ્લાહ આર સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ કાફી હે. ” ફિર મઆવીયાને હઝરત ઉરમાન રદીં કી સીરતકા ઝિક્ર કીયા આર ખવાહિશકી કે ઉનકી પેરવી તો પેશે નઝર રખના. મગર યઝીદને ઉસસે બી ઈન્કાર કીયા આર ઉસી “ ફિકરે ખિલ કિતાબુલ્લાહે વ સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ ” પર અડા રહા આર મઆવીયાકે આજીઝ કર દીયા.

મોહરરમ નામે મેં એ વાકિઆ પઠકર મેરે હોસ્ત મલિક ગુલામહસન અમરતસરીને એક લતીફા લિખ્યા થા કે “યઝીદ શાયદ પેહલા ઓર બડા વહાળી થા.”

યઝીદ અયપનસે ઝિન્દગી ઓર ખુદપરસ્ત નગર આતા થા. અયસે કામિલુલખ્યાલ શખ્સકો કિસી અચ્છી સોહબતકી ઝુરૂરત થી અગર વોહ ઉસકો મયસ્સર આતી તો યઝીદ ઉસ પુખ્તા ફ઼વતે ઇશદીસે બહોત ફાઇફા ઉઠાતા ઓર ઇસ્લામ કે બી ફાઇફા પહોંચાતા. ઓર વોહ ફાઇફા ઇત્ના બડા હોતા કે ઉસકી નેકનામીબી મોબૂદા બદનામી કી તર્ફ બિલાશરીક હોતી. બદનામીમેં તો શય-તાન ઉસ્કા શરીક હે; નેકનામીમેં શાયદ કોઇ મુસલમાન ઉમ્મતી ઉસ્કા શરીક ન મિલતા. મગર સોહબત કયૂંકર મયસ્સર આતી ? ઉસ્કે બાપ દાદાકો તો એ તોફીક નસીબ હૂઈ નહીં. હાલાંકે ઉન્હોંને એક અયસા હુદકએ ઇશ્વાદ પાયા થા જુસ્કી તાસીરને પત્થરોંકો પારસ બના દીયા ઓર જુસસે લોહા કુંદન બન ગયા. અબૂ સુફિયાન ઓર મઆવીયાનેહી ઉસ સોહબત કે ફેઝાનસે અપને આપકો મેહરૂમ રખાયા તો બલા મઆવીયા અપને બેટકો કિસી અચ્છી સોહબતમેં બિઠાનેકા કયૂં બયાલ કરતે ? ઉનકો ઇસ સઆદતે આબિરતકી કદ્ર બી ન થી વોહ તો બલ તાબે તખ્તકોદે નોં બહાનકી નેઅમત તસજુર કરતે મે.

રજા હીં સં ૬૦ મેં યજીદ તખ્તનશીન હવા આર બરસ આર કુછ દિન હુકમત કરકે વસ્તે રખીઉલ-અબ્બલ સને ૬૪ મેં મર ગયા આર થકેર હમિસ્કકે આહિર હકન હવા. ઉસકા કેતવાલ હમીદ બિન હરીસ બિન બહદુર થા આર કાતિબ આર સાહિબુલઅમ્ર (હોમ સેક્રેટરી ન પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી) સરહુન બિન મન-સૂર થા. વજીરુલઅમલતકા મનસબ અબૂ ઇદરીસ અલ ખુલાનીકે પાસ થા. આર વિઝરતે માલ સદમા બિન હુદ-દતુલ અરઝીકે પાસ થી. (અકબલ ફરીદ).

યજીદકે પાંચ બેટે થે મઆવીયા, ખાલિદ, અબુ મુકિયાન એક બીબીસે આર અબ્દુલ્લાહ, ઉમર દ્સરી બીબીસે આર એક બેટીથી છરકા નામ આતિકા થા. લિખખા હે “કે અબ્દુલ્લાહ કુછ બેઅકલસા થા આર ખાલિદ બડા આલિમ ન ફાઝિલ થા આર ઉસકે ઝેહોદકી ચે હાલત થી કે લોગ ઉસકો (ખાલિદકો) બની ઉમર્યાકા સબસે બડા અહિદ કેહતે થે.” (નિબરીને બારા (૧૨) બેટે લિખખે હે, મગર નામ સિર્ફ હસકે બતાએ હે. અબ્દુ-લ્લાહુલઅસફર, અબૂબક હરબ, અબ્દુરહેમાન, મુહમ્મદ, મઝહર પાંચકે અલાવા થે).

અસમઇ અબૂ ઉમરુસે રિવાયત કરકે કેહતે હે કે

“આતિકાસે બઢકર કોઇ ઓરત દુનિયામે’ મુશનસીબ ન હોગી. હસકા બાપ યઝીદ બાદશાહ, હસ્કા દાદા મઆવીયા બાદશાહ, હસકા લાઇ મઆવીયા બિન યઝીદ બાદશાહ, હસ્કા ખાવિંદ અફુલમલિક બિન મરવાન બાદશાહ ઓર હસકે ખાવિંદકે ત્રીન લડકે વલીદ, સુલેમાન, હુશામ બી બાદશાહ હૂવે.” (અકફુલ ફરીદ સફહા ૨૧૬).

યઝીદકે નામએ આઅમાલમે’ અલાવા શહીદાને કરબલાકે ખૂને નાહક એહલે મદીનાકે બડે બડે અસ્લાખે રસૂલશાહ, સલ૦કા ખૂન બી હે ત્રીનસો છે (૩૦૧) તો ફક્ત અન્સારી કુરેશી લેગ મહારિખએ મદીનેમે’ યઝીદી ફેજકે હાથસે શહીદ હૂવે, હરમે રસૂલકી બેઅદબી મદીનતુરરસૂલ સલ૦ કી લૂટ વ ગારતગરીકે અલાવા એક હઝાર ઓરતોંકી બેઅસ્મતી બી લશકરે યઝીદકે નામએ આઅમાલમે’ હે ઓર આમ મુસલમાન તો ૬૦૦ સે બી અયાદ શહીદ હૂએ. (હલિલ અઈયામ ફી ખુલુશખલ ઇસ્લામ અઅતા હસની બિક મિસરી અલ્લ મુબમ. સફહા ૬૧૮ વ સફહા. ૩૧૬).

હસ વક્ત શોહદાએ મદીનાકે સર મુસલિમ બિન અકબાને યઝીદકો લેજે ઓર ઉસકે સામને ઉનકા ઢેર લગાયા ગયા તો. ઉસને ઇન્નુઅબઅરીકાં પોહ શબ્દોર

પદા જો ઉસને જંગે ઓહોદમેં કહાથા ઓર ઉસકે અલદાઝ બદલકે અપના નામ શામિલ કર લીયા:—“કાશ! કે મેરે બુઝુર્ગ બદરકે દિન ખરબજ (અન્સારે મદીના) કી મખરાહટ દેખતે ઓર ખુશીસે નાઅરે લગાતે ઓર કેહતે કે “ યઝીદ નામદ વ બેહિમ્મતાં નહીં હે. ”

ઉસ વકત એક સહાબીએ રસૂલુલ્લાહ, સલ્લં યઝીદકે હરખારમેં બેઠે થે ઉન્હોંને કહા “ અય અમી-ફલ મોમિનીન ! આપ અયસે કલમે ફરમાતે હે ? કયા આપ મુરતદ હો ગએ હે. ? ” યઝીદને કહા “ હાં, મગર મેં ખુદાસે મઆફી ચાહતા હું. ” વોહ સહાબી હરખારસે ઉઠકર ચલેઆય . (અકફુલ ફરીદ જુલદ દુવમ સફહા ૨૩૪).

યઝીદ જબ મરા તો ઉસકી ઉમ્મ ૩૮ બરસ કી થી. ચૌદહવીં રાતકા આંદ અમક રહાથા જબકે ઉસકે જનાએકી નમાઝ ઉસકે બેટે મઆવીયા બિન યઝીદને પહાઈ.—

હુમસકે કરીબ હવારેન મેં મરાથા. (અકફુલ ફરીદ સફહા ૨૪૩).

હઝરત મસૂર બિન યુખર્રમા મદીનેમેં અલલ-એઅલાન કેહતે ફિરતે થે કે “ યઝીદ શરાબ પીતા હે. ”

યઝીદકો ઇતિલાઅ હઈ તો ઉસને હાકિમે મદીનાકો હુકમ લેજકર 'હઝરત મસૂરકો ઉતનેહી કોઠે લગવાય ને શરાબ પીનેકી સજામે' શરઅન મુકરર હેં.

ઇસપર મસૂરને શએર કહા ' ખુદાકી શાન દેખે અબૂખાલિદ યઝીદ શરાબ પીએ જોર બિચારે મસૂરકો ઉસ પીનેકી સજા મિલે. ' (અકફલ ફરીઃ સફહા ૧૦૩)

યઝીદ આઅલા દરજેકા અદીબ વ શાઇરબી થા. અવસાફે શરાબમેં ઉસકા કલામ શોહરએ આફક થા. મશહૂર હે કે દીવાને હાફિઝકા પેહલા મિસરઅ ' અલાયા અમ્બુહસ્સાકી અદિર કાસં વ નાવિલહા ' બી યઝીદકે એક શએર કા હિસ્સા હે અંસકો હઝરત હાફિઝને કુછ તબદીલ કરકે અપને શએરમેં બાંધા હે જોર દીવાને હાફિઝકી બાઅઝ શરહોંમેં યે વાકિઆ મઝકૂર હે.

યઝીદકે ઝમાનેમેં કરબલાકા બડા વાકેઆ ગુઝરા હે ઉરકો મહોર્મ નામેમેં ને ઇસ કિતાબકા પેહલા હિસ્સા હે (કુ. ઈ. હી. ૮-૬) તફસીલસે બયાન કર દીયા જોર મકકે મદીનેકી લડાઇયોંકા હાલ તો ઉસી કિતાબ કે પેહલે બાબમેં મઝકૂર હે. યઝીદકી ચંદ્ર અતી આતેં સુનને કે કામિલ થહાં તેહરીર કર દી ગઈ. અબ દીગર શાહાને બની ઉમઇયાકા થોડા થોડા હાલ સુનના ચાહીયે.

અખૂ લયલા કુનીઅત થી, ઇક્કીસ (૨૧) બરસકી
 ઉમરમેં તખ્તનશીન હુએ ઓર ખાઅઝ કેહતે
 તીસરે ખાદ- હેં ૨૦ સાલ કે થે. યઝીદકે જનાએકી
 શાહ મઆ- નમાઝ આપહીને પઢાઈ થી. રખીઉલ
 વીયા બિન અબલ હીં સં ૬૪ મેં હુકમતકી
 યઝીદ. બેઅત સખ લાગોંને ઉનકે હાથપર
 કી. બેઅત લેકર થે મિશ્કર પર

ચઢે ઓર કહા:—

‘ મુસલમાનોંકી હુકમત બહોત મુશ્કિલ કામ હે ઇસ
 વાસ્તે હઝરત અખૂબકે રદીં ઓર હઝરત ઉમર રદીં
 જયસે આદમીયોંકી ઝુરરત હે ઓર મુઝમેં ઉનકે બાકે
 પાસીબી લિયાકત નહીં, ઇસ વાસ્તે મેં સલ્તનતસે
 ફરેતબરહાર હોતા હું અબ તુમ જરકો ચાહો. બાદશાહ
 બના લો. ’ થે કેહકર મિશ્કરસે ઉતરે ઓર ઘરમેં ચલે
 ગયો. ફિર મરતે હમતક બાહિર ન નિકલે. તિબરીને
 લિખ્યા હે કે “મઆવીયા બિન યઝીદને ઉમરૂ બિન માઅ-
 સૂમ રેહં સે પૂછા થા કે ‘સલ્તનત કયૂંકર કરની
 આહીયે ?’ ઉન્હોંને કહા કે ‘અગર અખૂબકે રદીં ઓર
 ઉમર રદીં કી મિસ્લ હુકમત કી બાય તો હીન દુનિયાકી
 સઆદત હે વનાં હોઝખમેં બના પડેગા. ઇસ ફિકરેને
 મઆવીયા બિન યઝીદ પર ઇતના અસર કીયા કે વોહ

ઉત્કે કિતઅન છોડ બેઠે. બની ઉમઇયાને મુના કે ઉમરૂ બિન માઅસૂમ રહે૦ કે બેહકાનેસે ચે હવા તો ઉન્હોંને ઉમરૂ બિન માઅસૂમ રહે૦ પર ગુસ્સા ઉતારા ઓર ઉનકો શહેરસે જીલાવતન કર દીયે.”

અતા હસની બિકને હલિલ અઇયામમે લિખ્યા હે કે ‘ મઆવીયા બિન યઝીદ રહે૦ હાયમુલમર્જ થે. અપને બાપ યઝીદકે બાઅદ સિર્ફ આલીસ દિન જિંદા રહેકર મર ગયે. ’ એક રિવાયત હે કે ‘દો મહીને જિંદા રહે.’ ઓર એક બયાન હે કે ‘ત્રીન મહીને જિંદા રહે.’

બની ઉમઇયાને ઉનસે જવાહિશ કી કે “ અગર આપ સહતનત નહીં કરતે તો કિસીકો બનશીન મુકર્ર કર દીજીયે. ” મગર ઉન્હોંને ફરમાયા “ જળ મેંને ઉસકી મિઠાસ છોડ દી તો તલખી દસરેકો કયૂં કર હું ? ”

અકદુલ ફરીદમે હે કે ‘ જળ ઉનસે બનશીન મુકર્ર કરનેકો કહા ગયા તો ઉન્હોંને જવાબ દીયા કે “જળ મેરી જિંદગીકી હાલત ઇસસે નફઅ ન ઉઠા સકી તો મરનેકે વકત મેરા ઇન્તિખાબ કયા મુફીદ હોગા. ? ”

મઆવીયા બિન યઝીદ પર અમીર મઆવીયાકી તલખીરાંકા ખાતિમા હો ગયા ઓથા બાદશાહ સહતનત ઉનકી ઓલાહસે નિકલ ગઇ

भरवान धनुष और उस मनसूखेकी आतिर
हकम.

उन्होंने हीनको परभाव डीया था
वोह ठह नसल भी भाकी न रह

सक. मन्नातीया जिन यजोहन रहलत इरमाध तो अहक-
तमें प्रजितलाइ पयदा हवा. यजोहके सण लउके कमसिन
थे. ज लिह जिन यजोह की निरुमत आअज लोग राय
हते थे, मगर कसरते राय उरकी कमउमरीके सणज
जिलद थी. असूसन उमेदुल्लाह धने जियाह न आह-
ताथा के यजोहकी ओलाहको तजत भिजे और वोह सर-
तोह केशिय उसके जिलाइ कर रहाथा.

आपिर जडे जडे उमराका मयलान हजरत अहदु-
ल्लाह धने जुमेरकी तरइ हे.ने लगा तो अपनी उम्रियाको
जोइ हवा के कही उनके जानमानसे हुकुमत जाती न
रहे. धंस वास्ते उन्होंने गद्दी करके भरवान धनुष हक-
मको गुडडा जनाकर तजत पर जिठ. दीया. भरवानके
नामको कान नहीं जानता ? अजली मुइसिह और शरा-
रत भिआज था. हजरत उस्मान गनी के वाकिअयेकत्वमें
धन हजरतकी सिदात आहिर हो चुकी हे, साठ परसकी
उम्र, दोशो हवास गुम, मगर दुनियाकी हिर्स अजतक
शणज पर थी.

भरवानकी तजतनशीनीका हाल आहिरके सुभेमें

મશહર હુવા તો દરબારે મઆવીયા વ યઝીદકા ફકને આ-
અઝમ કુંહલાક બિન કેસ બિગડ ગયા ઓર કહા “ મેં
મરવાન કી બેઅત કહી ન કરૂંગા. ઇબ્નેઅબેર ઇસસે
લાબ દરબારે બેહતર હે. ” હુમસકે સૂબેદાર નોઅમાન
બિન બશીર અન્સારી ઓર ફલસ્તીન (બેતુલ મુકદ્દસ)
કે ગવર્નર લી કુંહલાકકે સાથ હવે ઓર તીનાંને મિલ-
કર ઇબ્ને અબેરકા ઝંડા બલાંદ કર દીયા.

મરવાનને સુના તો વોહ ઇબ્ને ઝિયાદકો લેકર તેશ
હઝાર ફાજકી જમીઅતસે મુકાબિલેકો નિકલા. ઈધરસે
કુંહલાક લી સાઠ હઝાર લશ્કર લેકર આગે બઢા. મર-
વાનકી ફાજ અકસર પેદલથી ઓર કુંહલાકકે સાથ સળ
સવાર થે. યે સાઝ સામન દેખકર મરવાનકે ઓસાન
બતા હોને લગે, મગર ઇબ્ને ઝિયાદને ઉસસે કહા “ ઘબ-
રાનેકી બાત નહીં, લડાઈમેં મકર કરનેકી કુફરત હે;
ઈસકે બગેર ઈન બાગિયોંસે જીતના મુશ્કિન નહીં. તુમ
કુંહલાકકો પયામ લેજો કે મેરે પાસ આવ તાકે ઇબ્ને
અબેરકી બેઅતકે બારેમેં સલાહ મશવિરા કીયા બાય.
અગર મેરી સમજમેં આ ગયા તો મેબી બેઅત કર
લૂંગા. જીસ વજા કુંહલાક આયા તો બહાદુર સવારોંકા
એક દસ્તા ઉસપર હમ્લા કર કે યે તરકીબ હોગી તો
કુંહલાકકા યે લશ્કરે અઝીમ મગલૂબ હો બાયગા. ”

મરવાનને અયસાહી કાંયા ઓર બીયારા કુંડહાક બાવુખૂં ઇસકે કે તખ્તખાકાર થા ઓર બરસોં મઆવીયા જયસે મુદખિર ઓર ફરેખકારકે પાસ રેહ ચુકાથા મરવાનકે ધોકેમેં આ ગયા ઓર એક મુખતસિર જમીઅતકો સાથ લેકર લશ્કરસે ઇલેહદા હુવા ઓર મરવાનસે શુદ્ધુગ્ કરનેકે લીયે ચક્કા. જુહી મરવાનકે કરીખ પહોંચા મરવાની સવારોને હમ્લા કીયા ઓર એકહી હમ્લેમેં ઉસકો કાટકે કાલ દીયા.

કુંડહાકકે મરતેલી ફેજકે કહમ ઉખડ ગયે ઓર મરવાનને ફત્હ પાઈ, હમમત નોખમાન મિન બશારમી મારે ગયે. યે મયદાન સાર કરકે મરવાન શાદીયાને બખત હુવા દમિશ્કમેં હમિત હુવા ઓર નિશ્કરી મોહિ-મકી રૈતરીયાં કરને લગા.

ઇસી અસ્નામેં ઉસકો મશવિરા દીયા ગયા કે યઝી-હકી બીવી ખાલિદકી માંસે નિકાહ કર લેના ચાહીયે તાકે ખાલિદકા ખટકા બતા રહે. મરવાનને અયસાહી કીયા... ઇસ જુદાપેમેં યઝીહકી જવાન બીવીસે ઉકદ કર લીયા. ખાલિદકો યે બાત સખત નાગવાર ગુઝરી મગર બિચારા કયા કર સકતા થા હમ બખુદ હો કર ચુપ હો ગયા.

એક દિન સફરે મિસ્કકે સામાનમેં મરવાન ઓર ખાલિદકી કુછ તેજ શુદ્ધુગ્ હો ગઈ ખાલિદકો ઇસ્કા

ચુર થા કે મેં યઝીદકા બેટા હું; મરવાન તાજદારીકા
ધમંડ રખતા થા. ભરે દરબારમેં યે ગરમાં ગરમ ખાતે
હો રહીથી, મરવાનકો ફહોશ ગાલિયાં બકનેકી આદતથી
ઉસ્કો ખબર લી ન હુઈ કે ઉસ્કે મૂંઢસે કયા નિકલ ગયા.
ઔર ઉસને બે મુહાબા ખાલિદકી માં યાઝની અપની
મોબુદા બીબીકો ગાલી દી ઉસ ગાલીમેં ખાલિદકી માંકે
મખપ્રી જુરમકા એક શર્મનાક એળ બયાન કીયા ગયા થા;
ખાલિદ યે ગાલી સુનકર બેકાબૂ હો ગયા. ઉસને દેખાકે
મુલકે શામકે તમામ ઉમરા જમ્મ હેં ઔર ઉનકે સામને
મેરી માંકો અયસે મકરૂહ ઔર ફહોશ અદફાજસે યાદ
કીયા ગયા વોહ કુછ કરતો ન સકા, રોતા હુવા અપની
માંકે પાસ ગયા ઔર સારા હાલ ઉસસે બયાન કીયા.
વોહ બોલો “ તૂ રંજ ન કર મંસકે ખાઝદ યે મોકઅ
ફિર કબી પેશ ન આયગા. ”

ચુનાંચે રાતકો જમ મરવાન ખાલિદકી માંકે પાસ
આયા ઔર ખવાબગાહમેં સોગયા તો ખાલિદકી વાલિ-
દાને લોંબીયોંકી મદદસે ઉસ્કા ગલા ઘુંટકર માર ડાલા
ઔર ઇસતર્દ ઉસ તારીખી આદમીકા ખાતિમા હો ગયા.

મુખ્હ યે ખબર આમ ફૂઈ તો. બડા તોહલકા મયા
ઔર લોગોંને જમ્મ હોકર મરવાનકે બેટે અબ્દુલ-
મલિકકો ખાદશાહ બના લીયા. અબ્દુલમલિકને તખ્ત-

નશીન હોકર કહા "મેં" અપને બાપકે ઇન્તકામમેં
ખાલિફકી માંકો ગુફર કલ કરતા, મખર હો ખાતેંએ
શર્મ આતી હે. એક તો યે કે આરતકો મારના મેર લીયે
એળ હે દૂસરે યે કે લોગ કહેંગે કે મરવાન એક આરત
કે હાથસે મારા ગયા. "

મરવાનકા નસબ યે હય:—

મરવાન ખિનુલ હકમ ખિનુલ આસ ખિન ઉમર્યા
ખિન અબ્દેશમ્સ ખિન અબ્દેમુનાફ. મકકેમેં પયદા ફવા,
શામમેં મરા. રમઝાનકી ત્રીસરી તારીખ હીં સં ૬૫ મેં
બ ઉમ્ર ૬૩ સાલ ઉસકો મોત હુઈ. નવ મહીને દસ દિન
બાદશાહતકા મઝા ગયા. ઉસકા કોતવાલ યહયા ખિન
કેસ શેખાની થા આર પ્રાઈવેટ સેક્રેટરી વોહી ગરહુન ખિન
મનસૂર ફમી થા જુસકા ઝિક યઝીદકે હાલમેં પઢા હે.
(અકબુલફરીફ જુલદ ફુવમ સફહા. ૨૨૮).

યે વોહી આબિદ આર તારિકુદુનિયા તાલિમે
ઈદમ થા જુસને મહીનેકે લેદ
પાંચવાં બાદશાહ યઝીદી લશ્કર કો દેકર વોહ મશ-
અબ્દુલમલિક હુર ખૂરેઝી આર હરમે નખવી કી
ખિન મરવાન. ખેહુર્મતી કરાઈથી જુસકા બયાન
પેહલે ખાખમેં હુવા.

મહીના મુનવ્વરામેં હીં સં ૨૩ થા ૨૬ મેં પયદા

હુના થા. એક રિવાયત હે કે જનાબે આલા સતવાંસે પયઠા હુવે ચે ચાઅની પૂરે નવ મહીને માંકે પેટમે ન રહે; સાતહી મેં પયઠા હો ગએ, કયૂંકે હીંદે દુનિયાક હવસ ઝયાદા થી.

૩ રમઝાન હીં સં ૬૫ મેં અમુકામ હમિસ્ક તખ્તનશાન હુવા. ઓર ૬૩ બરસકી ઉમ્મમેં વસ્તે શબ્વાલ હીં સં ૮૬ મેં ઇન્તિકાલ કીયા.

અબુલવલીદ કુનીઅતથી ઓર અબુલઅમ્લાક (ખાદશા હાંકા ખાવા) બી લોગ કેહતે ચે, કયૂંકે ઉસકે ચાર બેટે માલિકે તખ્ત વ તાજ હુવે. ઇસકે મૂંહમેં કુછ મર્જ થા ઉસકાં વજહસે ઉસપર મજબીયાં બિનકા કરતીયાં. ઇસવાસ્ત ઉસકો અબુઝઝબાબ (મજબાયોંકા ખાપ) બી કેહેતે ચે.

હઝરત. ઇબને અબ્બાસ રહીં કે એક સાહબઝાદેકા નામ હઝરત. અલી રહીં ને અપને નામપર અલી રખા આ ઓર કુનીઅતબી અપનીહી અબુલહસન હીથી. હારિઝ અબૂ નઇમ હુદલીયતુલ અવલીયા મેં લિખતેહેં કે “એક દિન ચે અબુલહસન અબ્દુલમલિક બિન મરવાન કે પાસ તશરીફ લે ગયે તો ચોહ બિગહકર બોલા મુઝે તેરે નામ ઓર કુનીઅત મુનનેહી તાબ નહીં હે. લેહાબા મેં તુજકો અબુ મુહમ્મદ કહા કહૂંઆ.”

અબ્દુલમલિકને એક દીન સેબકો હતો તે કતરકે ખાયા ઓર બોહ કતરા હુવા બાકી સેબ અપની બીબી લખાબા બિન્તે અબ્દુલ્લાહ બિન બાકર બિન અબીતાલિબ કો દીયા. લખાબાને અબ્દુલમલિકની ગંદાહહની ઓર મૂંઢકી બીમારીસે કરાહીયત કરકે છુરી મંગાઈ તાકે ઉસકો છીલકર ઓર સાફ કરકે ખાએ. અબ્દુલમલિકને પૂછા “છુરી કયા કરોગી?”. લખાબાને કહા “ઇસકી અઝીયત ફર કરોગી.” અબ્દુલમલિક બિગડ ગયા ઓર ફોરન લખાબાકો તલાક દેદી.

લખાબાને અબૂ મુહમ્મદ મઝકુરસે શાદી કરલી તો અબ્દુલમલિકને લખાબાકો પયામ લેબ “ગંબ હાશમી મુખારિક હો.” લખાબાને જવાબ દીયા “મુજકો ગંબ હાશમી ગંદાહહન અમવીકે મુકાબિલેમે’ જયાદા ખ્યાર હે.” અબ્દુલમલિકકો તેશ આયા ઓર ઉસને બિચારે અબુલ-હસન (અબૂમુહમ્મદ) કો કોઠોસે પિટવાયા ઓર કહા “તેરા ચે હોસલા હુવા કે શાહાને વજતકી બીબીયોસે શાદી કરતા હે?”. (દાઈરએ મઆરિફ “અરબી એન્સાઈકલોપીડીયા” જુલ્દ અબ્બલ સફહા. ૭૬૪)

એક દરઆ અબ્દુલમલિકને અબ્દુરહિમાન બિનુલ-હસકી બેટીસે નિકાહકા પેગામ દીયા, મગર બિન્તે અબ્દુર-હિમાનને ઇન્કાર કીયા ઓર કહા કે “મે’ મખખીયોં કે

બાવાસે શાહી નહીં કરતી. ” આખિર ઉસ્કી શાહી ચહયા
અબ્દુલકમલસે હો ગઈ. ચહયાકી સૂરત કાલીથી. અબ્દુલમ-
લિકને ચહયાકો તઅના દીયા “તુઝ કાલે કલોટેકો ઉસને કયૂં-
કર પસંદ કરલીયા? ” ચહયાને જવાબ દીયા “ ચેહરેને ઇન્કાર
કરાયા ઓર ચેહરેહીસે ઇકરાર હુવા. મેરી કાલી સૂરત
આપકી મજબીયાંભરી સૂરત કે મુકાબિલે મેં ઉસકો
પસંદ આ ગઈ. ” (અકબલકરીઠ ૭૬૬ ફુવામ સફહા. ૬૬)

અબ્દુલમલિકને તખ્તનશીન હોકર જો તકરીરકીથી
ઉસકા ચે હિસ્સા કાબિલ સુનનેકે હે:—

“ અય લોગો મેં (હઝરત) ઉસ્માન રહીં કી તહ કમ
ઓર નહીં હું ઓર મઆવીયાકી મિસ્લ મક્કારીબી મુઝમે
નહીં હે. મેરા તો બસ એક સખુન હે કે જો શખ્સ ગર-
હનસે કહેગા અયસા (ઇન્કારકા ઇશારા કીયા તો મેરી
તલવાર જવાબ દેગી અયસા (કતલ કરનેકા ઇશારા કીયા.)
ખુદા તઆલાને કુછ હુદ્દઠ ઓર કુછ ફરાઇઝ મુકરર કીયે
હેં મગર તુમ ઉનસે આગે બઠોગે ઓર નાફરમાનીકી તરફ
જાવગે તો મેરી સખતગીરીબી બઠના શુરૂઆ કરેગી, ચહાં-
તકકે હમ તુમ તલવારકે પાસ પહોંચ જાએંગે ” (અકબલ-
કરીઠ સફહા. ૨૨૮)

અફર બિનુલ હરસને અબ્દુલમલિકસે કહા “ ખુદાકા
શુક હે કે ઉસને આપકો કરાહીયત કરનેવાલે મામિનીમ

પર ફટહ દી." (યાઅની ઉન મોમિનોંપર જો અખ્દલમલિકસે કરાહીયત રખતેથે) હરબારકા એક શખસ બોલા "ઉન્હે" મોમિનીન ન કહો વોહ કાફિર હે." અફર બિનુલ હરસને જવાબ દીયા "કાફિર કયસે કેહ સકતે હે? કુરઆન શરીફને તો ફરમાયા હે 'જયસે તુમહારે પરવઃદિગારને તુમ-કો તુમહારે ઘરસે બ મૂજબ હકકે નિકાલ લીયા. ઓર ઉસસે મોમિનીનકા એક ફરીક કરાહીયત રખતાયા." (અકફુલફરીહ સફહા. ૨૨૯)

અખ્દલમલિકકે અફસરાને ફેજકી તમીઝબી મુલા-હિબા કરનેકે કાબિલ હે. ઉસને એક હફ્યા મદીનેપર ફેજ લેલુ જુરકા સરદાર હબીશ ઈબ્ને હદમ થા. જખ મદીનેમેં કાબિલ હુવા તો મિમ્બરે રસુલુલ્લાહ સલ્વપર બાકર બેઠ ગયા, કયૂંકે અખ્દલમલિકકી બેઅતકા એઅલાન કરના મકસૂદ થા. વહાં જનાબકો બૂક લગી ઓર ઈતના સખ્ર ન કર સકેકે મકાનપર આકર ખાના ખાતે. વહીં ઓરત રોટી મંગાઈ ઓર મિમ્બરપર બેઠે બેઠે નોશખન ફરમાઈ, ઇસકે બાઅહ પાની મગાકર મિમ્બર પરહી બેઠે બેઠે વજુ કીયા (અકફુલફરીહ જુલ્હ ફુવામ સફહા. ૨૨૯).

જુસ કોમકે અફસરાન અયસે વેહશી વ જંગલી વ બેતમીઝ હાં ઉસસે હક વ ઉન્સાફકી ઓર શઆરે ઈસ્લામકી પાબંદીકો તવકકઅ અબસ હે. અખ્દલમલિક હઝરત

મસઅબ બિન જુબેરકી મોહિમપર ઇરાક જાને લગાતો ઉસ્કી બીબી જો ચઝીદ બિન મઆવીયાકી બેટી આતિકાથી બન-સંવરકર અપની લોંડી બાંદિયોંકો સાથ લેકર સામને આઈ ઓર નિહાયત નાજો અંદાજે દિલરૂબાઈસે કહા “હમતો અમીરૂલમોમિનીનકો પરહેસ ન જાને દેંગે અગર તુમહારે કુ-તોંમેંસે એક કુત્તાબી ઇરાક ચલા જાયગા તો મસઅબ કો ઝેર કરલેગા. તુમ ન જાવ; હમારા જ તુમસે બુદા હોના ગવારા નહીં કરતા.” અબ્દુલ મલિકને કહા “દીવાની હુઈ હો? ઇતની બડી મોહિમ હેકે બગેર મેરે જાય સર નહીં હો સકતી. મેં ઓરતોંકી ખાતિર અપની બાદશાહી કે કામ નહીં છોડ સકતા.” આતિકા યે સુનકર રોને લગી ઓર સાથહી ઉમ્મકી સહેલીયોંનેબી રોના શુરૂઅ કીયા. અબ્દુલમલિક યે તમાશા દેખકર હયરાન હો ગયા મગર અપને ઇરાદેસે ન ટલા.

ઓર આતિકાકો રોતા ધોતા છોડકર રવાના હો ગયા. ચલતે વકતકા શુશુન ખુરા હુવાયા વોહ સામને આયા. હમિસ્કસે તીનહી મંઝિલ આગે બહા થા કે ખમર આઈ કે “ઉમરૂ બિન સઈદુલ અશફકને બગાવત કી ઓર હાફ્લ-હુકુમત પર કબ્જા કર લીયા.” યે સુનકર અબ્દુલ-મલિક પલટા ઓર જાકર હમિસ્કકા મહાસરા કર લીયા. કુછ દિનકી બગઈ બાગહ ઇસ ખાત પર સુલેહ ઠેહરી

કે અબ્દુલમલિક કે બાઅદ ઉમરૂ બિન સઇદુલ અશદક બાદશાહ બનાયા બય. અબ્દુલમલિકને તબઅન ન કરહન ઇસકો કુબૂલ કીયા, દરવાજે ખુલે આર ચે ફિર દમિ-
શકમેં દાખિલ હુવા આર બાઅદિર ઇરાકકા કરહ મુસ્તવી
હો ગયા. અંદ રોઝકે બાઅદ જબ ઉમરૂ બિન સઇદુલ-
અશદકકો અબ્દુલમલિકકી ઇનાયત કેખકર ઇત્મીનાન
હોગયા તો એક દિન અબ્દુલમલિકને ઉસકો અપને પાસ
ખુલાયા. ઉમરૂ બિન સઇદકી ખીવી આર હિમાયતીયોંને
મન્ન કીયા આર કહા “ ઉસકી મહેરબાનીયોં પર બરોઆ
ન કરો આર પાસ ન બવ અયસા ન હો કુછ ફરેખ કરે.”
મગર ઉમરૂ બિન સઇદ ન માના આર બોલા “ અબ્દુલ-
મલિક અયસા આદમી નહીં હે. ઉસકો તો મેરા ચહાંતક
ખયાલ હે કે અગર કોઇ સખત ઝુરત પેશ આબવ
આર મેં હોઉં તો વોહ મુઝે આરામસે જમાયગા નહીં.
ઉસ ઝુરતકો તર્ક કરહેગા આર મેરે બેહાર હોનેકી રાહ
દેખેગા.”

અગરજ ઉમરૂ બિન સઇદ અબ્દુલમલિકકે પાસ
બયા, મગર એહતિયાતન આર હઝર બહાદુરાને શામકો
સાથ લેતા ગયા આર ઉનકો મેહલે શાહીકે આસપાસ
ખિંહા દીયા કે અગર કુછ બહબહ દેખો તો હમ્લા કરહેના.
અબ્દુલમલિકસે સામના હુવા તો ઉસને બડી મહોબ્બત

और आतिरसे धसतिकभाव डीया और कहा " जनाम !
 मेने कसम भाईकी के महासरये दमिशको तोडकर
 तुम्हारे गलेमें बाँधीका तोड और हाथ पाँठमें चुकरध
 छतकीयां जेरीयां डालुंगा मगर जगडा सुदहसे तेय हो
 गया अब उस कसमको पूरा करना है, क्या आप धन-
 जत देगे के मे सिर्फ अपनी कसम पूरी करनेको ये तोड
 व जेरीयां डाल हूँ और उसके आखद निकाल लूँ ? "

उमड़ गिन सधईकी तो कठा आ गईथी. अकल पर
 अयसा परदा पडा के जिला, किसी उजरके उसको कुभूल
 कर लीया और अण्डुलमलिकके हाथसे तोड व जेरीयां
 पडेन लीं. अण्डुलमलिक धससे झरिग हुवा था के धत-
 नेमें अजानकी आवाज आध और वोह नमाज पढनेको
 मस्जिदमें जाने लगा, मगर जाते वकत अपने बाध
 अण्डुलअजीज धप्ने भरवानसे केह गया के मेरे आनेतक
 तु उमड़ गिन सधईको कतल कर डालीयो. युनांये
 अण्डुलअजीज तलवार भींचकर उमड़के सर पर गया
 तो उसने आँखीसे गिडगिडा कर धवतिनकी और
 कहा " बाध ! मेरे कतलसे क्या फायदा होगा ? लिहाइ तु
 धससे हरगुजर कर. " अण्डुलअजीजको रडेम आ गया
 और उसने उसको कतल न डीया.

अण्डुलमलिक नमाज पढकर आया और उमड़

બિન સંઘડકો જિંદા દેખા તો અપને લાઇકો ખુરા બલા ફેહને લગા ઓર ખુદ તલવાર લેકર ઉમઝ બિન સંઘડકો સર કાટ ડાલા ઓર ઉસકી લાશ અપને તખ્તકે નીચે ઠલવાવી. ઇતનેમે ઉમઝ બિન સંઘડકો એક બડા હિમાયતી સરદાર અંદર આયા ઓર ઉસને કિન આંખોંસે ઉમઝ બિન સંઘડકી લાશ તખ્તકે નીચે પડી દેખલી ઓર ચેલી દેખાકે અખ્દુલમલિક હાંપ રહા હે તો વોહ સમજ ગયા કે ખુદ અખ્દુલમલિકને અપને હાથસે ઉરકો કતલ કીયાહે.

અખ્દુલમલિકને ઉસસે પૂછા કે “ ઉમઝ બિન સંઘડકો કયા ઇલાજ કરના આહીયે ? ” સરદારને કહા “ હુજુર ! ઉસકો કતલ કર ડાલના જુરૂરી હે. ” અખ્દુલમલિક બોલા “ ચે કયૂંકર મુશ્કિન હે ? ઉમઝ બિન સંઘડકે હામીએ કાર બહોત હે ઓર સુનતા હુ કે વોહ સખકે સખ મહેલકે બાહિર જમ્મ હે. ” સરદારને જવાબ દીયા “ ઇસકા ઇલાજ આસાન હે. આપ ઉમઝ બિન સંઘડકો સર કાટકર મહેલકે બાહિર ફેંક દીજીયે ઓર ઉસકે સાથ ચંદ ચેલીયાં અશરફીયોંપ્રીલી ફિંકવા દીજીયે. લોખ સરકો દેખકર તો માયૂસ હો બાએંગે ઓર અશરફીયાં દેખકર ઇન્તિકામસે હાથ ઉઠા લેંગે, કયૂંકે ઉનકો લૂટકા ખયાલ પડ જાયગા. ” અખ્દુલમલિક ઈસ તજવીજ પર બહોત ખુશ હુવા ઓર ઉમઝ બિન સંઘડકો સર અશ-

રફીયોંકે સાથ મહેલકે બહિર ફેંક દીયા.

સિપાહ અશરફીયાં ચુનને લગી ઓર ઉમરૂ બિન સમ-
દકા બદલા લેના બૂલ ગઈ. (અકબુલકરીફ સફહા. ૨૩૪).

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઝુબેર રફીં રસૂલ સં અ.
સં ઓર અસ્હાબકી હિજરતે મદીનાકે બાઅદ પહેલે લડ-
કે થે બે પેદા હવે. ઇસકે કબલ યહૂદીયોંને મશહર કર
દીયા થા કે 'હમને સહેર કર દીયા હે. અબ મુસલમા-
નોંકે હાં ઓલાદ ન હોગી.' એસ વક્ત આં હઝરતકે હઝ-
રત અબ્દુલ્લાહ કી નિલાહતકા હાલ માઅલૂમ હવા તો
આપને ખુશીસે તકબીર કહી થી ઓર તમામ અસ્હાબને
હી તકબીરકા નાઅરા બલાંદ કીયા થા.

અબ્દુલમલિકકે હુકમસે જબ હજબજ બિન ચુસુ-
ફને હઝરત ઇબ્ને ઝુબેરકો શહીદ કીયા તો તમામ શામી
ફોજને તકબીરેં પઢીં. યે શુલ સુનકર હઝરત અબ્દુ-
લ્લાહ ઇબ્ને ઉમર રફીં ને આપને ખિસ્વતખાનેમેં કિસીસે
પૂછા " યે તકબીરોંકી આવાઝ કંયસી હે? " કહ્વા ગયા
" ઇબ્ને ઝુબેર કતલ હવે હેં ઓર શામીયોંને નાઅ-
રએ તકબીર બલાંદ કીયા હે. " હઝરત ઇબ્ને
ઉમર રફીં ને ફરમાયા " બેહતર થે વોહ લોગ જુહોંને
ઇબ્ને ઝુબેરકી પેદાઈશકે વક્ત તકબીર કહી થી ઓર ઘુરે

લીસરા] શાહાને બની ઉમમયા ઓર ઉનકી સીરતે. ૨૨૨

હેં ચે લોગ બે ઉનકી મોતપર તકબીર પઢ રહે હેં. ”
(અફઘલકરીફ સફહા. ૨૩૮).

હઝરત ઇબ્ને ઝુબેરકી શહાદતકે બાઅદ હજબજને કાઅમેકો હા લીયા ઓર અઝ સરે નવ બનાયા. કાઅમેકી મોબુદા ઇમારત હજબજકી બિના કરદા હે. (હલિલ-અમયામ સફહા. ૩૩૭)

ઉસી ઝમાનેમે હજબજને હઝરત ઇબ્ને ઉમર કે એક ઝહેરઆલુદા નેઝા મારા અસકે સદમેસે વોહ મુદ-દતોં બીમાર રેહકર રેહવાન ફરમા ગયે. (હલિલ અમ-યામ સફહા. ૩૩૭)

ફતહ મકકેકે બાઅદ હીં સં ૭૪ મેં હજબજ મદી-નેમેં ગયા ઓર બડે બડે સહાબએ રસુલુલ્લાહ સલ્લં કી મરદનોં ઓર હાથોંપર ઇતાઅતે અફ્ફલમલિકકે દાગ લગાએ ગયે. અનમેં હઝરત ઉનસ રહીં, હઝરત અબિર રહીં બિન અફ્ફલ્લાહ ઓર હઝરત મુહેલ્લ બિન સાઅદી રહીં જયસે અકાબિર સહાબાબી ચે. (હલિલ-અમયામ સફહા. ૩૩૭)

ઇબ્ને એહમદ બિન અફ્ફલ્લાહીલ અબલી કેહતે હેં કે “ અફ્ફલમલિક ગંદાદહેન થા. ઇબ્ને સાઅદ કેહતે હેં કે મદીનેકે કયામમે અફ્ફલમલિક બડા અબિદ,

અહિંદ ઓર તારિકુદ્દુનિય. થા. ” નફેઅસે રિવાયત હે કે “ મેંને સારા મદીના છાન મારા, મુઝકે અબ્દુલમલિકસે ઝયાદા કોઈ શખ્સ તારિકુદ્દુનીયા ઓર મસાઇલે ફિકહીયામેં તાક ઓર કિરાઅતે કુરઆન શરીફમેં મરશાક ન મિલા. ” અબુઅઝનાહ કા બયાન હે કે “ અબ્દુલમલિકકા શુમાર નામબર કુકહાએ મદીના મેં થા. ” હઝરત ઇબ્ને ઉમર રહીં ઉસ ઝમાનેમેં ફરમાયા કરતે થે કે “ સબ આદમીયોંકે લડકે તો બેટે હે ઓર મરવાન બેટા બાપ હે. ” (યાઅની લડકપનમેં બાપ કેસે ફઝાઇલ રખતા થા). અબાદા બિન સનીસે રિવાયત હે કે “ હઝરત ઇબ્ને ઉમર રહીં સે પૂછા ગયા કે આપકે બાઅદ હમ મસાઇલે દીન કિસસે પૂછા કરે ? ” ફરમાયા “ મરવાન કે બેટે અબ્દુલમલિકસે કે વોહ સારે મદીનેમેં સબસે બડા ફકીહ હે. ” શબ્દ કેહતે હે કે “ મેં જબ કિસીકે પાસ જાકર બેઠા ઓર ઇદમે હદીસકી ગુફુગુ આઈ તો હમેશા મેરીની વાકિફીયત આ અલા રહી, મગર અબ્દુલમલિકકે પાસ જબ જાના ફવા તો હમેશા ઉસકી માઅલૂમાતે હદીસ મુઝસે ઝયાદા હી નિકલી. ”

એક દફઅ અબ્દુલમલિકસે ઉમ્મે હરદાઅને પૂછા કે “ મેંને સુના હે કે પેહલે આપ બડે આબિહ ઓર

તારિકુદ્દુનિયા થે ઝોર અબ આપ સોના પીતે હે ! 1” અબ્દુલમલિકને કહા “ હાં, ખુદાકી કસમ સોનાહી નહીં અબતો ખૂન બી પીતા હાં. ” સખસે પેહલે અબ્દુલમલિકને તિલાઈ સિખા બનવાયા છસ્કે એક રૂબ ‘ હુબ-હલાહો અહદ ’ તેહરીર થા ઝોર દસરી તરફ ‘ લા ધલાહા ધલ્લહલાહ. ’ (યે સખ વાકિઆત ન રિવાયાત હતિલઅખ્યામ ફી ખુતુરૂઘલિ મસ્લામ સફહા. ૩૩૮ ન ૩૩૯ સે લીયે ગયે હે).

અબ્દુલમલિકને બી અપની જિંદગીમેં અપને બેટે વલીદ ઝોર સુલેમાનકે લીયે લોગોંસે બેઅત લીથી. મદી-નેકે હાકિમ હુશ્યામ બિન ઇસ્માઇલકે નામ હુકમ આયા કે “ એહલે મદીનાસે બી ઉન દોનોંકી બેઅત લે. ” અખને ઉસકી નાઅમીત્ર કી મગર હઝરત સઈદ બિનુલ મસીબને ફરમાયા “ અબ્દુલ મલિક જિંદા હે તો બેટોંકી બેઅત મેં નહીં કરૂંગા. ” ઇસપર હુશ્યામને ઉનકો ટાટકા લિખાસ પેહનાકર કોઠે લગવાય. (અકબુલફરીદ સફહા. ૩૩૮)

અબ્દુલમલિકકા કોતવાલ પેહલે ઇખ્ને અબી કબસ તુસ્સકસકી થા. ફિર અખૂ નાઇલ, બિન રબાહ હવા ફિર અબ્દુલ્લાહ બિન ચઝીદ હુવા ઝોર ઉસકે બાડીગાર્ડ (મુહાફિઝે ખાત) ફોજકા અફસર રયાન થા ઝોર મેહ-

કમએ માલ ઓર મેહકમએ ફેજકા સેકેટરી સરહન
 બિન મનસૂર રૂમી થા ઓર પ્રાઇવેટ સેકેટરી અખૂ ઝરમા
 ઓર મહેરબરદાર કયસા બિન ઝુએબ થા ઓર ખઝા-
 નચી રજાઅ બિન હયાત થા ઓર હાજિબ અખૂ યુસુફ
 થા. ઉસકે ઝમાનેમે રૂમી ઓર ફારસી ઝખ.નોંકે દીવાન
 અરબીમે તરજુમા કીયે ગયે. રૂમી ઝખાનસે મુન્નેમાન બિન
 સર્ધદ મોલા હુસેનને તરજુમા કીયાથા ઓર ફારસીસે
 સાલેહ બિન અન્ડરહેમાનને ઓર ખાઅઝ લોગોંકા ખયાલ
 હે કે તરજુમે ઉસકે ઓહોદમે નહીં બદકે ઉસકે બેટે
 વલીદકે અધ્યામમે હુવે હે. (અકબુલફરીદ જુદદ
 દુબમ સફહા. ૨૨૮)

અબ્દુલમલિકકે બેટોંકે નામ યે હે:—વલીદ, મુન્ને-
 માન, યઝીદ, હુશામ, અખૂબક, મુસલિમા, સઅદુલ-
 ખેર, અબ્દુલ્લાહ, હજ્જબજ, મુનઝર, મરવાનુલઅબકમર,
 મરવાનુલઅસગર, મઆવીયા, દાઉદ. (અકબુલફરીદ
 સફહા. ૨૩૮)

આખિર બમે હયાત લખરેઝ હુવા ઓર એક દિન
 છલકકર ગિરપડા ઓર ૬૩ બરસકી ઉમરમે મર ગયા.
 વલીદને નમાઝ પઢકર હમિશક કે બાહિર ફરન કરલીયા.
 ઉસને ઇકબીલ (૨૧) બરસ હુકમત કી. ઇસકી હુકમત
 મેં બટે બટે વાકિઆત હુસ કહર ગુઝરે વોહ ઇસ કિતા-

તીસરા] શાહાને બની ઉમર્યા ઓર ઉનકી સીરતે. રરખ

બહે પહેલે બાબમે મઝકુર હેં.

હિંદોસ્તાનકે જલાલુદ્દીન અકબરકી તહીં વલીદ
બી બહિલ બાદશાહ થા, મગર
છઠા બાદશાહ ફત્તુહાત ઓર કારનામેંમે સબસે
વલીદ બિન બઠ ગયા. અબ્દુલમલિકકે ઈસકી
અબ્દુલમલિક. જહાલતકા હમેશા કલ્ક રેહતા થા.

એક દિન વલીદને સુના કે અબ્દુલ-

મલિક ઉસકી બેઈમીકા શાકી હે. ચે સુનકર અયમ્મા
ગેરત આઈકે ઉઝુમાકે મજમેઅકે લેકર એક મકાનમે બેઠ
ગયા ઓર છે મહીને બાહિર ન નિકલા, મગર બદકિરમ-
તી દેખો કે છે મહીનેકી મેહનત કે બાઅદ બાહિર આયા
તો વયસા કા વયસા હી બહિલ અજહલ થા. ઉસને
આપને ઝમાનેમે ચતીમેંકી પરવરિશ ઓર ઉનકે બતને
વગેરા કરાનેકે મેહકમે કાયમ કીયે. હર નાળીના ઓર આ-
અઝાસે મોહતાબ શખ્સ કે લીયે બિદમતમાર ઓર
ગુલામ મુકર્રર કરાય. ગુરબાકી તનખ્વાહે બરી કી.
હમિરકકી મશહુર બમએ અમવી ઈસીકી બિનાકહી હે.
મરજીદોં પર બલંદ મીનારોંકી તાઅમીર ઈસીકી ઇબાદ
હે. ઈસીકે વક્તમે મુસલમાનોંને કાબુલ ફત્હ કીયા ઓર
બઠતે હુવે સિંધ, મુલતાન ઓર કનોજ તક આ ગએ.

બડા આકિલ ઓર મુનતઝિમ બાદશાહ થા, જખ્મ

व कुल्लुल में भी अपनी नज़ीर नहीं रखता था. हज़रत सईद बिन ज़हीर रही. धसीके ओढ़ोहमे हज़रत बिन मुसुके हाथसे शहीद हुवे, और ओक मुश्तफ़ा रिवायतके भूभूजण हज़रत धंमाम ज़ेनुलआमिदीनकोली धसीने अपने पास जुलाकर डेह कीया. और डेहमे ज़ेहर दे कर शहीद कर दीया. (तिगरी धंमे असीर हलिलअध्याम, अक़ल्लदरीहमे रिवायत मुअके नहीं मिली.)

पुह भाअरोंमे जाता और निर्भरियाइत करता अगर जियाइती पाता तो इकानदारों के मजबूर करके मुनासिब लाव मुकरर करता. ओक दिन ओक मोअदिलम के सामने किसी लडकीको पढते देखकर कहा के “जहाँके मुमकिन हो भई मुकररिस्के पास वोही लडकीयां पढने आया करे” उनको उअर ज़होतही छोटी हो वर्ना इत्नेका अदेशा हो.” ओक दिन केहने लगा के “अगर पुह तआला हज़रत लूत (अलय०) का जिक्र कुरआनमे न इरमाता तो लोगे के जिलाइ इतिरत अइआल करनेकी ज़रूरती नहोती और डोर्ध धंकारे इतिताम न करता. वरते शब्बाव ही. स. ८६ मे तफ़तनशीन हुवा और वरते रणीउल अव्वल ही. स. ८६ मे इस परस हुइमत करके मरगया. (तिगरी-अक़ल्लदरीह-हलिल अध्याम. हाअरओ मआरिइ धंमे असीर) वहीहके मरनेपर उसका लार्ध सुवेमान तफ़तनशीन

હુવા. યે ન માઝી બાદશાહયા. અબલ
સાતવાં બાદશાહ. વક્ત ખયાલ કરકે ન માઝેં અદા કર-
સુલેમાન બિન અ- તાયા, વનાં ઉસસે પેહલે બની ઉમધ-
અદુલભાલક યાકે બાદશાહોને ન માઝેંકી તાખીરકો
અપના શઆર બના લીયાયા. ઇસને
સત્તર હજાર કેદી રહઃ કીયે ઓર ઉનકો લિખાસ ઓર
ખચલી દીયા. અસકી તમામ મુદકોમેં ધુમ મચ ગઈ.
ઇસમેં જયાદા ખાનેકા એખ બહોત ખુશયા. અકદુલફરીદમેં
હે કે તાબકકે સફરમેં કિસી શખસને પાંચ સેખ નઝર દીયે
ઉસને ઉનકો ખ.લીયા ફિર પાંચ ઓર દિયે વોહલી ખાચ
ચહાંતકકે સત્તર સેખ ખાગયા.

ઉસકે બાઅદ એક બુના હુવા બકરીકા ખચ્યા લાયાગયા
વોહલી ચટ કરગયા. ફિર છે મુરગીયાં બુની હુઇ આઇ.
ઉનકો બી નોશેબન કરલીયા. ઇસકે બાઅદ અંગુર ખાતા
રહા ઓર સો ગયા. ખેદાર હુવા તો તમામ લોગોંકી તહ
દોખારા ખાના ખાયા. ઇસકી મોતલી જયાદા ખાનેસે હુઇ.
કિસી ઇસાઇને એક ટોકરા સેખકા ઓર એક ટોકરા ઉખલે
હુવે અઠોંકા નઝર કીયા. ઉસને સખકો છિલવાયા ઓર
ખાના શુરૂઅ કીયા; ચહાંતક કે દોનોં ટોકરે સાફ કરદીયે
ઇસકે બાઅદ કુછ ઓર મીઠી ચીજેં લાઈ ગઈ અનકોં યે
ખાતા રહા. આખિર તખમા હુવા ઓર ઉસીમેં મર ગયા.

ਪਛੋਤ ਪ੍ਰਭਸੂਰਤ ਪਾਠਸ਼ਾਹ ਥਾ. ਐਕ ਦਿਨ ਕਿਸੀ ਫਸੀਨ ਔਰਤਸੇ ਪੁੱਛਾ “ਭਤਾ, ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਕਧਸੀ ਫੇ?” ਉਸਨੇ ਠੱਠਾ ਸਾਰੇ ਅਰਥਮੇਂ ਤੇਰੇ ਧਰਾਧਰ ਠੇਠ ਪੁਸ਼ਾਯਮਾਵ ਨਹੀਂ ਛੋਗਾ, ਮਗਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਫਯ ਫੇ ਕੁਨਾ ਸਾਥ ਵਗੀ ਫੁਧ ਫੇ ਔਰ ਭਕਾ ਸਿਵਾਯੇ ਆਤੇ ਪੁਛਾਫੇ ਔਰ ਕਿਸੀਫੇ ਨਹੀਂ.” ਖੁਸ਼ ਯਵਾਯਕ ਸੁਵੇਮਾਨਪਰ ਪਛੋਤ ਅਸਰ ਫੁਥਾ ਔਰ ਉਸਫੇ ਐਕ ਮਾਫ਼ ਆਅਫ਼ ਭਿਅਾਰੇਫੇ ਮੋਤਫੇ ਯਮਾਵਕਾ ਨਯਯਾਰਾ ਕਰਨਾ ਧਤਾ.

ਉਸਫੀ ਨੀਯਤ ਅਪਨੇ ਯੋਟੇਫੇ ਯਨਸ਼ੀਨ ਕਰਨੇਫੀਥੀ ਮਗਰ ਕਿਸੀਨੇ ਉਸਫੇ ਭਿਵਾਫ਼ ਨਸੀਫਤ ਫੀ ਉਸਪਰ ਖ਼ਤਨਾ ਅਸਰ ਉਸਫਾ ਫੁਥਾ ਫੇ ਉਸ ਭਯਾਲਸੇ ਯਾਯ ਆਯਾ ਔਰ ਫੁਯਰਤ ਉਮਰ ਭਿਨ ਅਯਫੁਲਯਯੀਯਫੇ ਵਾਸਤੇ ਵਸੀਯਤਨਾਮਾ ਲਿਯਫੀਯਾ, ਮਗਰ ਉਸਫੇ ਮਰਨੇ ਤਕ ਕਿਸੀਫੇ ਯੇ ਮਾਅਵਮ ਨ ਛੋਸਕਾ ਫੇ ਵਸੀਯਤ ਕਿਸਫੇ ਵਾਸਤੇ ਫੁਧ ਫੇ. ਯਾਧ ਭਯਾਲ ਕਰਤਾਥਾ ਮੇਰੇ ਵੀਯੇ ਫਯ; ਯੋਟਾ ਪੁਸ਼ ਛੋਤਾਥਾਫੇ ਮੁਯਫੇ ਤਾਯ ਵੀਯਾ ਛੋਗਾ ਮਗਰ ਸੁਵੇਮਾਨਫੀ ਮੋਤਫੇ ਆਅਫ਼ ਵਸੀਯਤਨਾਮਾ ਪੁਲਾ ਤੋ ਫੁਯਰਤ ਉਮਰ ਭਿਨ ਅਯਫੁਲਯਯੀਯ ੨੬੦ ਫਾ ਨਾਮ ਥਾ.

੨੭੭ਉਲਯਯਵਲ ਫੀ੦ ਸ੦ ੬੬ ਮੇਂ ਤਯਤਨਸ਼ੀਨ ਫੁਥਾ ਔਰ ਫੋ ਯਰਸ ਫਸ ਮਫੀਨਾ ਧਫਰਾ ਦਿਨ ਫੁਫੁਮਤ ਕਰਫੇ ਫਸ ਸਫਰ ਫੀ੦ ਸ੦ ੬੬ ਫੋ ਯੁਯਯਫੇ ਦਿਨ ਯਤ ਸਾਵਫੀ ਉਯਮੇ ਧਨਿਤਕਾਵ ਫੀਯਾ. (ਅਫੁਲਫ਼ਰੀਫ—ਤਿਯਰੀ ਧੁੰਨੇ ਅਸੀਰ)

તીસરા] શાહાને બની ઉમર્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૨૨૬

મરવાન ઇબ્રુલ હકમ બચસે શખ્સકે પોતે થે, મર-
ખુદા તઆલાને મલકતી સિકાત મર-
આઠવાં ખલીફા હમત ફરમાઈથી, ઉન્હોંને ખુલુફાએ
હઝરત ઉમર બિન રાશિદીનકા ઝમાના યાદ દિલાયા.
અબ્દુલઅઝીઝ અદલ, સાદમિઅઝી ઓર દીન-
રહીં

હઝરત અલી ઓર બની ફાતિમા પર
એ લાઅન તાઅન હોતે થે ઉન્હોંને બદ કરા દીયે. મઅરે
હઝરત ઇમામ હુસેનપર શાનદાર રોઆ બનવાયા ઓર
ઝિયારતકી આમ ઇબ્જત હેદી.

અસ દિન તખ્તનશીન હૂવે, ગુલામ હરબે આદત
શાનદાર સવારી લેકર હાઝિર હૂવે. ફરમાયા “ લે બાવ,
મુઝે ઇન મુતકબ્બિરાના સવારીયોંકી ઝુફરત નહીં હે. ”
ઓર અપને એક દુબલે પતલે ખચરપર સવાર હોકર
ધર ચલે ગયે. બશર બિન અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમરકા બયાન
હે કે “ હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ. રહીં બિલવ-
તમેં અકસર બેકરાર હોકર રોયા કરતે થે ઓર ફર-
માતે થે કે ‘ દેખીયે મેરા કયા અંબામ હોગા, કે થે
હુકમત અબ્દુલમલિક ઓર વલીદ વ સુલેમાનસે મુઝકો
મિલી હે, અન્હોંને તીન પરદે હક ઓર મેરે દરમિયાનમેં
ફરીકે ડાલ દીયે હે. ” થે હઝરત બેતુલમાલમેંસે એક

પચસા ન લેતે થે. કિસીને કહા “ કયા આપ ઉમર ફારૂક, રદી૦ સે બી બઢકે હે’ વોહ તો હો. ફિરહમ રોઝાન્દા બેતુલમાત્સે લીયા કરતે થે. ” ફરમાયા “ ઉનકે પાસ અર્થકો કુછ ન થા ઓર મુઝકો ખુદાને ઇતની સરવત દી હે કે બેતુલમાલસે લેનેકી જુરત નહીં.” એક શખ્સને ફરીયાદકી કે “ કુલાં આદમીને મુઝકો મારા ઓર મેરી ઝમીન ગસળ કર લી. ” આપને મુદદઆઅલયહ કે ખુલાયા; પૂછા કે “ ઇસકે દાઅવેકી નિસ્ખત તોરા કયા જવાબ હે ? ” ઉસને કહા “ બેશક યે સત્થા હે, મગર મેંને આપકી હુકમતકે ખારેમેં ઉરકો ઇતાઅતકી નસી-હત કીથી ઓર જબ ઉસસે ખિલાફ જવાબ સુના તો મેંને મારા ઓર બતોર સઝાકે ઝમીન છીન લી.” આપને હુકમ દીયા. “ હમારી ઇતાઅત કોઈ ચીઝ નહીં હે જો કુછ હે ઇતાઅત ખુદાકી હે. તુમ અલી ઇસકો ઝમીન વાપિસ દો ઓર ઉસસે મઆફી માંગો. ”

એક શખ્સકો ખયાન હે કે એક દફતર મેં ખાલિદ બિન યઝીદ બિન મઆવીયા કે સાથ બયતુલમુકદ્દસકે સહેનમેં થા કે એક આદમી આયા ઓર ઉસને ખાલિદસે પૂછા કે “ કયા મેરે ચેહરેપર આંખ હે ? ” ખાલિદને કહા “ બેશક તુમકો ખુદાને દિલકી ઓર જુરમકી દોનોં આંખેં દી હે. ” ઉસ આદમીને યે જવાબ સુના તો ઇંખને

હાથ ઓર રોતા હુવા ચલા ગયા. ખાલિફને મુઝસે કહા કે મગર યે શખ્સ જિંદા રહા તો ઇમામે આદિલ હોગા.” મેંને પૂછા “ યે કોન થા ? ” ખાલિફને કહા “ ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ ચેહી હે. ”

હઝરતકા એક શુલામ દરહમ નામી જંગલસે એંધન ચુનકર લાયા કરતાથા. એક દિન ઉન્હોંને ઉસસે પૂછા “ ખદકતકા મેરી નિસ્બત કયા ખયાલ હે ? ” શુલામને કહા “ આપકી નિસ્બત ખયાલ તો સખકા અચ્છા હે, મગર અસ્લમેં હમ તુમ દોનોંકા ખહોતહી ખુશ હાલ હે.” હઝરતને મુતઅન્નિજ્જા હોકર પૂછા “ કયૂંકર ! ! ” કહા “ જખતક આપ ખલીફા ન હૂવે ચે મેં અચ્છા ખાતા થા, અચ્છે મકાનમેં રેહતા ઓર મઝે કરતા થા. ખિલાફત મિલી તો મુઝે ખુશી ફઈથી કે અખ પહેલેસેબી ઝયાદા રાહત મિલેગી; મગર મઆમિલા ખરઅકસ પેશ આયા. અખતો પેહલેસેબી ઝયાદા મેહનત કરની પડતી હે. ” હઝરતને ફરમાયા “ જા તૂ આઝાદ હે. ખુદા ઈરફે તુફેલ મુઝકોબી હુકુમતકે અઝાબસે નજાત ન આઝાદી હે. ”

ફિદકકી નિસ્બત ઉન્હોંને ફરમાયા કે “ રસૂલે ખુદા (સલ૦) કી આરખાઈ હઝરત ફાતિમા (રહી૦) ને ઉસકો અપને ખાપસે માંગા, મગર ઉન્હોંને યે ઉનકો ન

દીધા એર ઉસકી આમદનીકા ખેરમેં ખર્ચ કરતે રહે. ફિર બાબદકે ખુલુફાએ રાશિદીનનેલી ચેહી કીયા, મગર જખ હુકમત હમારે ખાનદાનમેં આઈ તો હમારે ખુશુગોને ઉસકો પિરસા બનાકર આપસમેં તકસીમ કર લીયા. ચુનાંચે વોહ મેરે એર વલીહ વ સુલેમાનકે હિસ્સેમેં તીન જગેહ બટ ગયા એર ઉસકે બાબદ કામિલ તોરસે મેરા ઉસપર જાતી કખ્ખા હો ગયા, મગર આજ મેં કેહતા હું કે યે ફઝલ સરાસર નાબઘઝ થા ઉસકો મેં વાપિસ કરતા હું. જો હાલત રસૂલે ખુદા (સલઅમ) કે વકતમેં થી ઉસીકે મુવાફિક ઉસકા આમદ વ ખર્ચ હોના ચાહીયે. (અકબુલફરીહ જુલદ હુન્નમ સદકા. ૨૪૫)

ઉન્હોને હુકમ દીયાથા કે કોઈ ગેરમુસ્લિમ મુસલમાનોંકાસા લિબાસ ઇસ્તેઅમાલ ન કરે, ન અયસી વઝઅ બનાય જસસે ઇસ્લામી મુશાબિહત પાઇ જાતીહો, ન કિસી ગેરમુસ્લિમકો યે ઇખ્તિયાર હે કે “ વોહ મુસલમાનકો ખિદમતગારીકે લીયે નોકર રખે. એક માતેહત હાકિમકો ઉન્હોને લિખ્યા કે “ અગર તુઝકો મખલૂકે ખુદાપર કુદરત વ બલ્લા હાસિલ હો તો ઝરા ઉસ કુદરતો ગલબેકા ખયાલ કર લીયા કીજીયો જો ખુદાકો તુઝપર હાસિલ હે. યાદ રખ કે આદમીયોંકે પાસ તેરે લીયે જીવના હે ઉસસે બહોત ઝયાદા ખુદાકે પાસ તેરા હે; લિહઝા તુ

પુઢાહીપર નઝર રખ્યા કર. ” ગવર્નરને ઇત્તિલાઅ દીકે
 “ કુઢાં શખ્સને આપકો ગાલીયાં દી હેં મેં કસકો કલ
 કરદેના આહતા હું. ” હઝરતને જવાબ દીયા “ અગર
 તૂને ઉસે કલ કીયા તો મેં તુઝકો ઉસકે કિસાસમેં માર
 ડાલુંગા. એક આદમીને એક આદમીકો ગાલીયાં દી હેં
 ઉસકા ઇવઝ કલ હરગિઝ નહીં હે. પેમમ્મરે પુઢાકો ગાલી
 દેનેકી સજા હો સકતી હે મગર મેં તો એક માઅમૂલી
 આદમી હું. ”

એક હાકિમને ઇત્તિલાઅ દી “ યહાં એક બદુગરની
 આઈથી મેંને ઉસકો ફરીયામેં ગર્ક કરનેકા હુકમ દીયા,
 મગર વોહ ફુગી નહીં, પાનીપર તેરને લગી. ” હઝરતને
 હુકમ લેઅ “ ઉરકો છોડ દે. હમકો બેવજહ કલ કર-
 નેકી ઇન્જાઝત ઇસ્લામને નહીં દી. ”

એક દિન હઝરતને બની મરવાનકો ખિતાબ કરકે
 ફરમાયા. “ ખલ્કતકા હક ઉનકો વાપિસ કર હો જો તુમ્હારે
 પુઝુગોંને મસબ કરલીયા થા. ” સબ લોઅ ખામોશ બેઠે
 રહે, મગર એક શખ્સ બે લા “ હમ હરગિઝ ન દેંગે. મે
 હમકો હમારે પુઝુગોંસે પહોંચા હે. અગર હમ વાપિસ
 દેંગે તો જોયા અપને બાપ દાદાકો આસિબ ઝુનેહગાર
 બનાવેંગે જોર અપને બચ્ચોંકો મુશ્કિલ કર દેંગે. ”
 હઝરતને ફરમાયા “ કયા કહું દિલ્લા ફસાહકા હર હે

વર્ના તુમ્હારે કૃષ્ણસારાંપર તમાંચે માર મારકર ચે હક વાપિસ કરાતા. ” એક દિન ઉનકે બેટે અબ્દુલમલિકને કહા “ કયૂં બાવા જાન ! આપ રઆયાકો હક કે હુકમ થાંડે થાડે કરદે દેતે હે ” એક દહ્યાલી ઉનકો સખ એહકામ કયૂં નહીં સુના દેતે ? ” ફરમાયા “ ખુદા તઆલાને શરાબકી નિસ્ખત હો દહ્યાતો ગોઝમોલ હુકમ દીયા, તીસરી દહ્યા સાફસાફ હરામ કીયા. અગર મેં એક દહ્યાલી સખ એહકામકા બોઝ ઉનપર ડાલ હૂં તો વોહ સખકો સરસે ઉતારકર ફેંક દેંગે; ઇસ્લીયે થાડા થાડા દેનેકી ઝુફરત હે કે વોહ સખકો ખરદાશત કર લે. ”

અબ્દુલમલિક ઉનકે સાહબઝાદે ઉનકી જિંદગીમેં રહલત ફરમા ગયે તો ખલકત માતમપુરસીકો જમ્ય હૂઈ. હર એક ખુશામદી બદલકર ઇજ્દારે ગમ કરતા થા. હઝરતને ફરમાયા “ ખુદાને અબ્દુલમલિકકો જિંદગી દી તોબી મેં ખુદાકા ઇકસાર કરવા રહા ચોર અબ બે વોહ મર ગયા તખલી ઉચકા ઇન્કાર નહીં કરતા. ચેહી ખુશી ઇતની બડી હે કે ઉચકે સામને કિમી ગમકી યુગ્મ-ઇશ નહીં. ”

ઉનકી બહેનકા ઇન્તિઝાલ હો ગયા તો હસ્યે આહલ દોગ તાઅઝીયત કરમેકો જમ્ય હૂવે. ઉન્હોને ફરમાયા “ તુમ કયા તબીબ અવકાત કરતે હો ? એક જોરતથી બે

તીસરા શાહાને[બની ઉમઘયા ઓર ઉ સીરતે. ૧૧૬ ૨૩૫

મર ગઇ, અગર જિંદા રહેતી તો બચ્ચોંકી માં કહી
જાતી. ઇસસે ગયાદા ઓર કયા હાસિલ હોતા ? ”

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ રદી૦ ને ધરિદા
ક્રીયા થા કે ખિલાફત બની ફાતિમાકે સિપુદ કર દે.
બની ઉમઘયાને ચે સુના તો ઉનકે કલ્લ કરનેકી સાજિશ
કી. ચુનાંચે અબ્દુલમલિક બિન મરવાનકે બેટે યઝીદને
હઝરતકે એક નોકર કેા સાજિશમેં શરીક કરકે ઉસકે
ઝહેર દીયા. અસકે નોકરને અપને નાખુન પર લગા લીયા
ઓર અસબક્ત હઝરતને પાની પીનેકે તલબ ફરમાયા
તો નોકરને નાખુન પાનીમેં ડબોકર દેદીયા, અસકે
સખગ હઝરત ખીમાર હવે ઓર ઉસીમેં ઇન્તકાલ હો
ગયા. (અકબુલફરીદ અલ્લ ૨ સફહા ૨૪૭)

બની ઉમઘયાકી સિતમકારીચોંકે જળ હઝરત
ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ રદી૦ ને રોકના શુરૂઆ ક્રીયા
ઓર ઉનકે અસબકદા અમવાલકી વાપસી કરાને લગે
તો બની ઉમઘયાને ઉનકે ઝહેર દેકર શહીદ કર દીયા.
(હાધરએ મઆરિફ. અરબી એનસાઈક્લોપીડીયા અલ્લ
૨ સફહા ૬૩)

એક બિન અસલમ હઝરત ઉનસ રદી૦ સે રિવાયત
કરતે હે કે ઉન્હોંને ફરમાયા કે “ મેંને કિસી શખ્સકી
નમાઝકે આં હઝરત (સલ્લઅમ) કી નમાઝસે ઇતના

મુશાબેહ નહીં પાયા. છતાંની ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝની નમાઝ થી જખડે વોહ મહીનેમેં એક માતેહત હાકિમકી હેસીયતમેં સુકીમ થે. (હલિલઅધ્યામ સફહા ૩૬૬)

વોહ રૂકુઅ વ સિજદેકો પૂરી તર્હ અદા કરતે થે ચોર કયામ વ કઉદમેં બહોત દેર ન લગાતે થે. હઝરત મુહમ્મદ બિન અલી બિન હુસેન રહીં સે કિસીને હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ રહીં કી નિસ્ખત પૂછ તો ઉન્હોંને ફરમાયા. "વોહ બની ઉમર્યાકે નજીબ થે કયામત કે દિન વોહ અકેલે એક જમાઅતકી શાનમેં ઉઠાય અએજે. (હલિલઅધ્યામ સફહા ૩૭૦)

એક દફઅ ઉન્હોંને તકરીર કી ચોર ફરમાયા:—

"કુરઆનકે બાઅદ કોઈ કિતાબ નહીં, મુહમ્મદકે બાઅદ કોઈ રસૂલ નહીં. મેં કિતબ ફેસલા કરનેવાલા કાઢી નહીં એક મુજબિઅ હું. મેં દીનમેં મૂજીદ નહીં એક પેરવ હું. મેં તુમમેં કિસીસે બેહતર નહીં; અલબત્તા તુમ્હાસ બોઝ ઉઠાનેવાલા હું. આગાહ રહો કે બાલિકકી નાફરમાનીમેં મખલૂકકી ઇતાઅત હરગિઝ ન કરનાં."

બની ઉમર્યાકે એક શખ્સને આકર કહા "આપને

સબ કુછ હમસે છીન લીયા. હમારેલી ખાલમચ્ચે હેં
ઓર હમ મઆશમેં બહોત તંગદસ્ત હોગચ્ચે હેં. ”
ફરમાયા “ મોતકો ઝયાહા યાદ કીયા કરો. મોઝૂદ હાલત
ગનીમત માઅલૂમ હોગી કે મોતકા ઝિક મુશ્વિસીમેં તવંગરી
પેહ કરતા હે ઓર તવંગરીમેં ઇતરાને ઓર ગુરૂ કરનેસે
રોકતા હે. ”

એક દિન ઉન્હોંને ઇરશાહ ફરમાયા “ અપને ખાતિ-
નકી ઇસ્લાહ કરો તુમહારા ઝહિરલી દુસ્ત હેં બચગા
ઓર આખિરતકે લીયે કામ કરો કે તુમહારી દુનિયાકે
કામલી ઉસસે નિકલ આઝેંગે. ” (હલિલઅમર્યામ)

હસ સફર સને ૬૯ હીજરી મુમ્બા કે દિન ખિલા-
ફતનશીન હુવે ઓર રજબ સને ૧૦૧ હીજરી મુમ્બાકે
દીન બ મુકામ દેરસમઆન હમસમેં વફાત પાઈ. (રહી
અહાહો તઆલા અન હો)

અપને હમનામ યઝીદ બિન મઆવીયાકી તર્ફ હે.

યે યઝીદ બિન અબ્દુલમલિક બી

નવવાં બાદશાહ બડા ખૂની ઓર અચ્ચાશ શા. બદ-

યઝીદ બિન મિઆલ વ ખુદપસંદીકાલી બોહી

અબ્દુલમલિક. હાલ થા. ચાર બરસ હુકુમત કી મગર

યે સારા ઝમાના મુસલમાનોંકે કલ્લ

ઓર ઓરતોંકી ઇશ્કખાતીમેં બસર કીયા. કુછ મુશ્ક

કુંકારકેળી ફાલ હૂંવે, લેકિન ઝયાદા મસરૂશીયત યઝીદ બિન મોહલબ ઝોર દીગર મુસલમાનોંકે મહારબાત વ કત્લો ગારત મેં રહી. ઘરમેં ઇસ્ક બાઝીયાંથી, બાહિર ખૂન-પાશીયાં થીં. આલાયા ઝોર બકોલ અકસર હુબાબા નામ એક છોકરીપર દિલો બાનસે ફરેફતા થા. એક દિન બાગમેં અંગુરોંકા ખેલ હોરહાથા; યઝીદ હુબાબાપર અંગુર ફેંકતા ઝોર વોહ ઉસકો મુંહમેં ઉચક લેતી ઝોર હુબાબા યઝીદકી તરફ અંગુર ઉછાલતી જુસકો ચે અપને મુંહમેં તાક કર લે લેના. યકાયક કઝાને એશે ફનાકા રંગ જમાયા. યઝીદકા અંગુર બિચારી હુબાબાકે હૃદયમેં બાકર ફંસ ગયા. ઝોર વોહ નાઝનીન એક લખ્હામેં ફડકકર મર ગઇ. યઝીદકો બડા સદમા હુવા ઝોર ડિસને ઉસકી લાશ દફન ન હોને દી. એક રિવાયત હે કે “હુબાબાકી લાશસે મુત-વાતિર નારવા મસરૂશીયત કરતા રહા ઝોર ઉસી સળ-બસે ખુદબી ફોરન મર ગયા.” અકફલફરીદમેં હે કે “લોગોંકે ઇસરાર કરનેસે બ મુશ્કિલ લાશકો દફન કીયા. ખુદ કબ્રમેં ઉતરકર અપને હાથસે મટ્ટીમેં મિલાયા ઝોર ફિર ઘરમેં બાકર બાહિર ન નિકલા. પંદરહવેં દિન મર ગયા ઝોર જનાઝા બાહિર આયા.” હલિલઅધ્યામમેં હે કે નારવા મસરૂશીયત તો નહીં, લાશસે સિરફ બોસો કનાર કરતાથા ઝોર ફેબદેખ કર રોતા થા ઝોર લાશ

ઉસવક્ત તકે દરૂન ન હોનેલી જમતડકે વોહ સડ ન ગઈ આબિર અપને લાઈ મુરિશમાકે ઇલસારસે દરૂનકા હુકમ દીયા મગર અંદ દિનકે બાઅદ ખુદબી મર ગયા.” હલિલઅબ્યામકી દસરી રિવાયત ચે બી હે કે સિલકે મર્ઝમેં યઝીદકી મોત હુઈ. જહર હાલ હુઆબાકો મોત કે આઠ યા બારા યા પંદરા દિનકે બાઅદ યઝીદકી મોત હુઈ. આતિકા બિન્તે યઝીદકા બેટા થા, યાઅની યઝીદ અવલકા નવાસા સં હીં ૧૦૧ મેં તખ્તપર બેઠા ઓર સં હીં ૧૦૫ મેં બ ઉમર ૩૪ સાલ મર ગયા.

બડા બદમિઆબ ઓર બબિર બાદશાહ થા, બીસ બરસ બાદશાહત કો. એથો ઇશરતકા દસવાં બાદશાહ ચે હાલ થા કે એક દરૂઆ હજ હુશામ બિન કરને ગયા તો એસો ઉંટ તો ફક્ત અફુલમલિકે ઉન મલમૂસાતકે ચે અતકો હુશામ રોઝમર્શહ ઇસ્નેઅમાલ કરતા થા. હઝરત એક મિન હઝરત એનુલઆબિદીનકી શહાદત ઇસીકે ઓહદમેં હુઈ અસકા હાલ પેહલે બાબમેં મઝહૂર હે. શાઅબાન ૧૦૫ સં હીં મેં તખ્તનશીન હૂવા ઓર રબીઉલઅવ્વલ સં હીં ૧૨૫ મેં મર ગયા.

ચે જનાબ સબ બની ઉમર્યાબી નાક ચે કોઈ શુનાહ

उनसे जाड़ी न रहा. रात दिन शरणा
आरुहवां आदशाह ज्वारी, जिनाकारी शिकार और
वलीह भिन यलीह लहव व लमभसे काम था. हजरत
भिन अण्डुल- इसमान रही० की पोती समझापर
मलिक. आशिक हुवा और गडे याव
अयलेसे शादी की. लेकिन यह
नोकडे आम्ह समझाकी गडेन सलमापर दिव आ गया,
समझाके तलाक देकर सलमासे शादी कर ली. समझा
भदीनेमें यली आध तो फिर उनके धरिका सोहा सरपर
हुवा. ओक भशहूर भरभरे अशमभके भीस हजरत हिर-
हुम हजरत देकर बेजा के समझाके मना लाय.
अशमभ समझाके पास आया तो उन्होंने उसकी
भूण गत बनाध और लोड़ीयांसे पिटवाया, और अपने
घरका इश सभेटकर उसके सरपर रखदीया और कहा "ज
ये तेरा धन्नाम है." अशमभ वलीहके पास गया और
अपनी नाकामीका किस्सा बताया किया तो वलीह जहोत भिगडा
और कहा "अण तेरे तीन धलाम है. उनमेंसे जेनसा
मनजुर हो रुई. ओकतो ये के तलवारसे तेरा सर काटडालुं
दूसरे ये के दरवा के आगे डाल दूं; तीसरे येके धंस मछलेसे
नीचे डूँ." अशमभ जहोत धनराया भगर डोश
कयम करके बोला "मला आप किस शपसडे कतल करना

તીસરા] શાહને બનીઉમર્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૨૪૧

ગવારા કરે'ગે જીસને આપકી મેહબુબાકે અપની આંખોંસે
દેખા હે?." વલીદને એક ઠંડા સાંસ લારકે કહા " તુઝકે
સબ્હાકે તુફેલં મઆફ કીયા." (અકબુલકરીદ. સફહા ૨૫૩)

હઝરત યહયા બિન એદ ઈસીકે ઝમાનેમેં શહીદ
હુવે. ઈસીકે વક્ત મેં સુલેમાન બિન હુશામને બગાવત કી
ઓર ઈસને ઉસકો ગિરફતાર કરકે ડાઘી મુંડવાઈ ઓર
બડી બેઈઝઝતીસે શહેર બહર કીયા. ખાલિદ બિન અબ્દુલ્લાહ
કસીરી મુજતહિદે વક્તકે બેગુનાહ શહીદ કરાયા. આબિર
ઉસકી બદકારી વ ખુરેઝીસે આજિઝ આકર ઉમરાએ સલતન-
તને સાબિશ કી ઓર એક દિન જમ્મ હોકર માર ડાલા.

જીસ વક્ત વલીદ કતલ હોને લગા ઉસને કુસ્માન
શરીફ હાથમેં લે લીયા ઓર કહા કે " હઝરત ઉસ્માન
રઘીં કી તર્હ મેંબી મસહફ બહરત મકતૂલ હોતા હું."
રબીઉલઆબિરમેં તખ્તપર બેઠા ઓર જમાદિઉલ-
આબિર સં હીં ૧૨૬ મેં બ ઉમ્મ ૩૫ સાલ મારા
ગયા. (અકબુલકરીદ સફહા ૪૫૩)

ઈસકા નામ યઝીદે નાકિસ મશહૂર હે; કયૂંકે ઈસને
ફાજકી તનખવાહમેં કમી કર દીધી.

ખારહવાં બાદ- આપકે મારે બનેકે બાઅદ ઉસને
શાહ યઝીદ બિન એક તકરીર કી ઓર કહા " મેં
વલીદ બિન અપને વાલિદકી તમામ હરકતોંસે

અન્નુલમલિક બેઝાર હું અગર કલામે ખુદા ઓર
 મુત્તે રસૂલકે મુવાફિક હુકુમત કરું
 તો ઈતાઅતકા મુસ્તહિક હું વર્ના મુઝકો મઅઝુલ કર
 દેના. ” ઇસકી વાલિદા યઝદે જદ બિન કિસરા શહેન-
 શાહે ઇરાનકી લડકી થી ઇસ લીયે ચે ફ્રખ કીયા કરતા
 થા કે ‘ મેં કેસરકા નવાસા ઓર બાકાન (મરવાન) કા
 પોતા હું. શુરૂઅ રજબ સં હીં ૧૨૬ મેં તખ્તપર બેઠા
 ઓર પૂરે છે મહીને હુકુમત ન કીથી કે ઝિલહજ્જા સં
 હીં ૧૨૬ મેં મર ગયા. ઉપ સાલકી ઉમ્મથી એક રિવા-
 યત હે “ કે ઉદ સાલકી ઉમ્મમેં તખ્ત પાયા ઓર ચાલીસ
 પૂરે ન હોને પાય ચે કે મર ગયા. ” ચે પેહલા બાદશાહ
 થા જીસકી ઝબાનસે મરતે વક્ત બજાએ કલમએ શહાદત
 કે ‘ વા હસરતા ! ! ’ ‘ વા અસફા ! ’ નિકલા. ઇસકી
 અંગુઠીપર ‘ અલ્લ અઝમતો લિલ્લાહ ’ મનકુશ થા,
 ને ઇસીને સબસે પેહલે ઇઠકી નમાઝ હથીયાર પહેન
 કર અદાકી. (હલિલઅઈયામ સફહા પૃષ્ઠ અકબુલ-
 ફરીહ સફહા ૨૫૮)

ચે બાદશાહ દો મહીને બી ઇત્મીનાનસે સદ્તનત
 કરને ન પાયા થા કે મરવાન બિન
 તેરહવાં બાદશાહ મુહમ્મદ બિન મરવાન બિન હકમને
 ઇબ્રાહીમ બિન વ- દસસે તાજ વ તખ્ત હીન લીયા

હીદ બિન યઝીદ ઓર ઉસને મરવાનકી ઇતામત
બિન અબ્દુલ- કુબૂલ કર લી.

મલિક.

ઇસકી હુકૂમતમે ખાનાજંગીકે ઉન આસારને
ખૂબ તરકકી કર લી જુનસે બની ઉમઘયાકી હુકૂમત
મિટને વાલી થી. બાદશાહોંકી લાશે કબરોંસે નિકાલી ગઈ,
ઓર ઉનકો સલીબ પર લટકાયા ગયા ઓર શાહી ખાન-
દાનકે અફરાદ આપસમે કટને મરને લગે. (હલિલ-
અધ્યામ, તિબરી, અકબુલફરીદ)

પહેલે મરવાનકા આબિરી હુશામ પોતા સદ્તનતે
બની ઉમઘયાકી આંખોંકા દમ સાબિત
ચૌદહવાં બાદ- હ્વા ઓર ઉસીપર જોર વ ઝુલ્મકી
શાહ મરવાન હુકૂમત ખતમ હોગઈ. જો દોલત
અલ્લહિમાર અમવી લોંડોં ઓર અધ્યાશ છોકરોંકી તાજ-
સદ્તનતકી દારીમે મુઝમહિલ હોકર દમ
આંખોંકા દમ. તોડને લગીથી મરવાન અલ્લહિમા-
રકે વક્તમે ઉસકી આંખોંમે દમ આ ગયા ઓર પાંચ બરસ
સકરાતમે મુસ્તિલા રૈહકર બની અખ્બાસકે મલિકુલમોતકે
હાથોં દુનિયાસે સિધાર ગઈ. બની ઉમઘયાકી તવાઈપુલ-
મુલૂકી દેખકર હિસેતો બહોતસે દિલોંકો ગરમા રહીથી
ઓર જહાંદારીકે ધરાદે તો અકસર દમાગોંમે અક્કર લગા

રહે થે, મગર આપ્તા ઝોર કાઇદેકા કામ બની અખ્ખા-
સકાયા. છનકાદાઈ અખૂ મુસ્લિમ ખુરાસાની સિયાહ
લિખાસ સિયાહ ઝડો ઝોર સિયાહ નશાનોંકે સાથ ખુફી-
યાહી ખુરીયા બની અખ્ખાસકી બેઅત ખલ્કતસે લે રહા
થા ઝોર જગે જગે અખ્ખાસીયોંકા અસર કાયમ કર ચુકા
થા. મરવાન અલ હિમાર તખ્તપર બેઠા તો અપનીહી
કોમકે ફસાદીયોંમેં અપને આપકો ધિરા હુવા પાયા. મુલે-
માન બિન હુશશામકી બગાવત એક તરફ, અહ્મદશાહ
બિન મઆવીયા બિન ચઝીદ પલીહકી સરકશી ફસરી
બનિબ; ઝુહહાકકા ખુરજ તીસરે રૂબ, ચમનકે તાલિબુલ-
હકકી શોરિશ ચોથી તરફ, ઇસપર તુરો અખૂ મુસ્લિમ
ખુરાસાનીકા બેશ ખરોશ થા છસને બની ઉમઇયાકે અવ-
સાન ખો દીએ થે ઝોર હવાસ ખાખ્તા કર દીએ થે.

મરવાન અલ હિમારકી અકલ ઝોર મુસ્તબ્દીમેં
શક નહીં. પાંચ બરસ સબ કિતનોંકા મુકાબિલા કરતા
રહા ઝોર એક એક કરકે ખાનાજ'ગોંકો સંલાલા મગર
ઇસાઇયોંકે ઇકબાલકા મુકાબિલા ન કર સકા ઉનકે સામને
અયસા ગિરાકે ફિર કયામત તક ઉઠના નસીબ ન હુવા
ઝોર બની ઉમઇયાકી સલ્તનત હમેશા કે લીયે ખાક બસર
હોકે રહ ગઇ. મિસરકે કરીબ બ મુકામ ખૂસીર બિલ-
હજબ સાહી. ૧૩૨ મેં મારો ગયા. ૬૪ બરસકી ઉમ

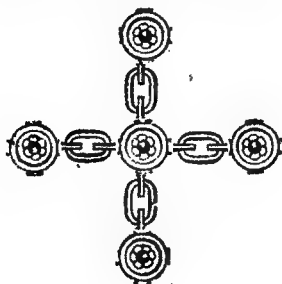
તીસરા] શાહાને બની ઉમઘ્યા ઓર ઉનકી સીરતે. ૨૪૫

ખાંચ સાલ હુકુમતકી. (હલિલઅઘ્યામ વ અકફલ ફરીહ)

તિબરીમે' હે કે મરવાન લાગતા હુવા મિસર પહોંચ્યા
ઓર એનરશમ્સમે' ઠેહરા જો મુકામે મખસૂસ થા. વહાં
અખ્દુલ્લાહ બિન અલી સિપેહદારે બની અખ્ખાસને ઉસ્કો
ઘેર લીયા. મરવાનને મોતકો સર પર દેખા તો હથીયાર
લગાકર સામને આયા ઓર દેર તક લડતા રહ્યા. આખિર
અખ્દુલ્લાહ બિન શહાબનામી એક શખ્સને ઉસ્કે એક
બરછા મારા જો ઉસ્કે જીરમકે હિસ્સએ મખ્ફીમે' લગા
ઓર વોહ ગિર પડા ગિરતેહી સરકાટ લીયા ગયા ઓર-
અબુલ અખ્ખાસકે પાસ લેજા ગયા. ઉસ્કે ખાઅદ અબુલ
અખ્ખાસને હુકમ દીયા કે બની ઉમઘ્યાકા એક આદમી
લી જિંદા ન રખ્યા જાય. ચુનાંચે ઇસકી તાઅમીલ કી
ગઈ ઓર નિહાયત બે હર્દીસે બની ઉમઘ્યાકા કત્લે આમ
હુવા ઓર બઅહિર એક બઅ્યાબી બાકી ન રહ્યા, સબકો
તલવારકે ઘાટ ઉતાર દીયા ગયા. ઇસકે ખાઅદ અબુલ-
અખ્ખાસને એક ઓર વેહશીયાના ઓર નાઅમજ હુકમ
દીયા કે તમામ શાહાને બની ઉમઘ્યાકી કબરે' ખોદકર
ફેંક દીજાય. ઉસ્કીબી તાઅમીલ હુઇ. મઆવીયા,
યઝીદ ઓર તમામ બાદશાહોંકી કબરે' ખુદી ઓર હડપીયાં
જલાઇ ગઈ. તિબરીકા બયાન હે કે " યઝીદકી હડપીયાં
કબરસે બરઆમદ હુઇ તો બિદકુલ સિયાહ થી."

એક દિન અબુલ અબ્બાસને એક સ્ત્રી શામસે પૂછા કે “ તુમને એલાહે પેગમ્બરકો છોકર ઇન બની ઉમ-ઈયાકી ઇતાઅત કયૂં કીથી ? ” ઉ-હોંને કસમે ખાકર જવાબ દીયા કે “ હમ તો ચેહી સમજતે થે કે બની ઉમઈયાકે સિવા દુનિયામેં ઓર કોઈ શખ્સ પેગમ્બરકા કરાણતહાર મોબૂદ નહીં હે. ” અલગરઝ ઇસ્તિફ તાજે ચઝીદીકા આબિરી અંબમ હુવા, ઓર ઇમરતને થે કેહ-કર થે બાબ ખતમ કર દીયા ‘ તિફકલ અઈયામે નહા-વિલુહા ખયનત્રાસ. ’

દસવાં હિસ્સા ખતમ હુવા.

નાદર તોહફો.

મુસલમીન ખીરાદરો માટે બરકત લરી ખબર
ફક્ત પચાસ નકલોજ સીલીકમાં છે.

પાક દુરાને શરીફ.

ફક્ત ફરેમ કરવા બેટલી સાધઝના એકજ પાનામાં.

આજની આગળ વધતી નવી દુનર કળાની મદદથી
આ મુશ્કેલ કામ મોટા ખરચે પાર ઉતારવા અમે ખુદાની
મહેરબાનીથી શક્તિવાન થયા છીએ પાક કલામે મજીદના
૮૭૨ પાનાઓ ફક્ત રૂપા ૩૦ ઈંચની સાધઝના એક તાવના
પાનામાં ઇસ્તમોલી ખુશ રંગો અને સોનેરી જરી વાળી
અલહમ્મ્યાની મુસ્લીમ સ્પેનીસ બોરડર વચ્ચે તક્યાર કરી
ઇસ્લામી જોલમાઓની દસ મહેરો સાથે સમાવવામાં આવ્યા
છે. દરેક સુરા ઉપરના મથાલા તે ખુદશી રીતે દેખાય તેમ
જુદા બતાવ્યા છે આ સર્વ હંયા આર્ટ પેપર ઉપર બહુજ
સંભાળથી અનેક કોશિસો પછી તક્યાર થઇ શક્યા છે છતાં
હદીયો સર્વે કોઇથી લેવા બની શકે માટે રૂ. ૨૫૦ નકલનો
રાખવામાં આવ્યો છે,

ટપાલ, અને પેકીંગ ખરચ રૂ. ૦૧ વધુ

નિઝામીયા બુક ડીપો.

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

પાક કુરઆને શરીફ સુંદર લાકીટમાં

ચાલુ જમાનાની આગળ વધતી નવી દુનિયાના પ્રતાપે પાક કલામે મજદ એક ઈચ લાંબુ પોણી ઈચ પોહળું અને અરધા ઈચથી ઓછી જાણકની સાધકમાં તક્યાર થઈને આવેલું છે સુંદર આરીફ હરફે ચીકણા ઝીણાં કાગળ ઉપર લખાયલાં છે અને તેની સોનેરી વેલ ધુટા તથા સોનેરી કીનારી વાળી છદ્દ ખાસ જોવા લાયક પુશતુંમાં છે દીનના દુરખીનવાળા ખુમસુરત બોક્સમાં રાખેલું છે. જેથી દુરખીન વડે જોતાં ઝીણાં હરફે ધણા મોટાં દેખાય છે. ચાહો તો ક્ષીઆળના અછોડામાં રાખો અને ચાહો તો બચ્ચાંઓના ગળામાં તાવીજ રૂપે પહેરવો અથવા ખીસામાં રાખો. કુરઆને મજદનું પાસે રહેવું ખાસ મુઆરક અને બરકત ભરેલું છે

હદીયો રૂ ૩-૦-૦ ટપાલ ખર્ચના ચાર આના વધુ

નિઝામીયા બુક ડીપો.

ત્રણ હરવાળા-અમદાવાદ.

મનોહર નવીન નવલકથાઓ.

ચ. નારાયણ વિસનજી ઠક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ

આજ કાલનું હિંદુસ્તાન અથવા પ્રાણહારક મૃ-
ગજીવ ભા. ૧-૨—આજ
સમયમાં આલતા નિંદ્રા સુધારા, ગાડીવાડીના વૈભવ ખાતર ગમે એવા
શ્રીમંત પતિ મેળવવાની લાલસા, શ્રીમંતોનાં મૃત્યુ સમયે યતાં વીલનાં
હૃદયનામાં પણ ન આવે એવા બનાવોથી ભરપૂર નવલકથા. પ્રણય-
ર્થન, વિકાર અને વિવેક, સુધામાં હલાહલ, શરીર બદમાશોની ટોળી
સ્વપ્નનિષ્ઠા, સાહસ, ભયંકર પ્રપંચબળ નિશ્ચાયરોનો, ગૃહપ્રવેશ, ગુ-
લાબની પ્રેમમત્રિકા વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં તમે જુની આંખોએ નવીન
તમાશો જ જોઈ શકશો. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૨૦, દરેક ભાગમાં
આર મુદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો બન્ને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૃષ્ઠ;
જતાં કિંમત દરેકની ૧-૮-૦ કુલ રૂ. ૩)

ભયંકર ભદ્ર અથવા કેવળ ૨૪ વર્ષના ક્ષણભંગુર
સંસાર આટે—આ સંસારના ક્ષણભંગુર ભોમ-
વિલાસની લાલસાથી મહત્વકાંક્ષાના પ્રવાહમાં તણાઇને ક્ષુદ્ર માનવી
પિશાચના દાસત્વને સ્વીકારીને આ જગતમાં કેવાં કમકમાટી ઉપજા-
વનારાં કુકૃત્યો કરે છે, અને બ્યારે પિશાચની નરકગર્તામાં પડવાનો
પ્રસંગ તેમનાં નેત્રો સમક્ષ આવીને ઉભો રહે છે તે સમયે તેમની કેવી
દયાબળક હૃદય યઈ જાય છે એનું જો તાદૃશ્ય શાબ્દિક ચિત્ર જોવું
હોય તો તે કેવળ આ અદ્ભુત નવલકથામાં જ દેખાશે. મોટી
સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૦૦, રૂપેરી નામ તથા પાંચ મુદર ફોટોગ્રાફિક
ચિત્રોવાળી આ નવલકથાની કિં. માત્ર રૂ. ૨) છે. પો. માફ.

નાદિરનો દોરદમામ અથવા બાહુબળનું પરિણામ-
સ્વર્ગગચ્છી અમૃતકેશવનાયક

તથા વિદ્યમાન ઠક્કર નારાયણ વિસનજી કૃત. એક સાધારણ
સિપાહી તરીકે, ઈ.સ. ૧૮૫૭ના બાદશાહના સૈન્યમાં દાખલ થઈ થોડાં થોડાં
આગળ વધી અને છળપ્રવચન તથા અદ્વિતીય બાહુબળથી કરાનના
બાદશાહ અને બેદલા અને ત્યાર પછી હિન્દુસ્તાનમાં આવી દિલ્હીમાં
'મુલ્ક'માં સલાવા દિલ્હીની મુગલિયાત 'ચહેનશાહના' પાયાને હસ્તે
માટ બતા કરી જનાર. નાદિરશાહનું જીવનચરિત્ર આ મંથનમાં એટલું
અને એવું કિતમતાથી વર્ણવાયું છે કે, જાણે એક ઉત્કૃષ્ટ નવલકથા
વાંચતા હોઈએ તેવી જ ભાસ થાય છે. કમિત ૩. ૨-૮-૦

મારી ભયંકર સંસારયાત્રા-અથવા એક
નિરાધારઅબળાનો

આત્મનાદ ! આ સામાજિક નવલકથામાં 'સંસાર' વ્યવહારમાં પ્રચ-
લિત થઈ પડેલા કેટલાક વિષયોનું એવી શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિથી અવલોકન
કરવામાં આવ્યું છે કે, જેમાંથી ઘણું શીખવાનું મળી શકે તેમ છે.
આજીવનિકાની હિન્દુ સમાજમાં કેવી રીતેનીય સ્થિતિ છે, લગ્ન કેને
કેહેવાય છે, પુનર્લગ્નની ઉપતિ કેવી રીતે થઈ છે, સાતિ હિત કેવી
રીતે સોધી શકાય તથા સાતિના સહજાને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય
આદિ અનેક ઉપયોગી વિષયોની ચર્ચા આ નવલકથામાં ઘણી રસિ-
કતાથી કરેલી છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૫૦, પાકું રૂપેરી પૃષ્ઠ;
જતાં-મૂલ્ય માત્ર ૩. ૨-૮-૦

૨૧. ચુનલાલ વર્ધમાન શાહકૃત રસિક નવલકથાઓ

લતા અને લલિતા ભાગ ૧-૨-૩-૪-લતા અને
લલિતા એ

બહેનો હોવા છતાં જૂદા જૂદા રંગમાં અને જૂદા જૂદા સ્વભાવની

માતાઓના સહવાસમાં ઉછરવાથી તેમનામાં જે દરેક જોવામાં આવે છે તેનું દિગ્દર્શન આ નવલકથામાં કરી શકાય છે. અંગ્રેજી કુમારિકાના પ્રેમદર્શનથી હિંદુ છોકરી ઉપર કેવી અસર થાય છે. કેળવણીથી યુવને આકર્ષે કુમારિકા સાથે પરિણવાની ફરજ પાડનાર પિતા તેનું કેવું મારું પરિણામ મેળવે છે અને સંભવશીઓમાં કેવી કેવી બિન બિન પ્રકૃતિઓ જોવામાં આવે છે એનો દત્તર ચિતાર આપેલો છે. વાર્તાનો દરેક ભાગ અત્યંત રસિક છે અને ચાર ભાગોમાં સુદૃષ્ટ ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે. સુંદર છપાઈ, ઉચ્ચ કામગીરી, પાકું સોનેરી સુશોભિત પૃષ્ઠ દરેક ભાગના પૃષ્ઠ ૨૦૦. કિંમત દરેક ભાગની ૧-૦-૦ મુળ્ય ૩. ૪-૦-૦

નોકરોનો ઉમેદવાર સચિત્ર સાંસારિક નવલકથા. અંગ્રેજી ભણેલો એક

મરીબ યુવક નોકરીની શોધમાં ફાંફાં મારતાં જે અચકામણમાં પડે છે અને જુદા જુદા સ્વભાવમાં શેઠ શેઠાણીઓના સહવાસમાં આવીને અનેક લાજલા, ધર્ષબદ્ધતા વગેરેની વસ્તુઓ આવી પડવાથી અડવામાં પડે છે તેનું આ ચિત્ર અત્યંત બોધક અને રસીક છે. મૂલ્ય રૂ. ૧૫

કાશ્મીર અને કેસરી [બીજી આવૃત્તિ] - રણજીતસિંહનું આશ્ચર્યના સાથે પશ્ચિમવાર ક્યાં ક્યાં થઈ હતી અને કાશ્મીર પ્રાંતને માટે તો ચાર વાર સવારીઓ લઈ જવી પડી હતી. જેમાં છેલ્લી સવારીમાં વિજય પ્રાપ્ત થયો હતો, અને તે ચિન્ન એટલો તો દરેક હોત કે પુનઃ આશ્ચર્યના રણજીતસિંહના જીવનકાળમાં કાશ્મીર સામે જીંથું મારું કરીને બેઠાં ચક્રવા નાતા. આ વાર્તાનું એક પછી એક પ્રકરણ વાંચવાને વાંચકની મનોવૃત્તિ ઉત્તેજિત કરે તેમ છે. મૂલ્ય રૂ. ૧૫૦ પાકું પુસ્તક. રૂ. ૨-૧-૦૦.

પિશાચ મંદિર ભાગ ૧-૨—આ નવલકથા એટલી તો હૃદયગ્રાહી અને ચમત્કારિક છે કે, પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે જ્ઞાસારસની જાણ કે સરિતાજ વહેતી હોય એવો સહજ ભાસ થયે છે. વળી ગુજરાતી વાંચકોને વાંચવામાં વિશેષ સરળતા પડે એ માટે પ્રયોજકે મૂળ અંગ્રેજી વસ્તુસંકલનને ઘણી કુશળતાથી ગુજરાતીમાં ફેરારી છે; આમ હોવાથી વાંચતાં બિલકુલ ઠંટાળો ઉપજવાનો ભય છેજ નહિ. અરણ્યમાં અભાચાર, કિલ્લાનો ગુપ્ત ભેદ, બયાનક યંત્ર, કેદમાં સપડાયેલી કુમારિકા, સ્વેત આકૃતિ, ચક્રયંત્રવાળું ભોંયફું, પ્રેમ-મંદિર કે પિશાચમંદિર ? વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં આહાર નિદ્રાનું સર્વથા વિસ્મરણ થઈ જાય તેમ છે. આ નવલકથાના દરેક ભાગમાં ફેરોટી કીન્કોનાં પાંચ પાંચ મનોહર ચિત્રો આપેલાં છે. બન્ને ભાગ જુદા બાંધેલા છે. પાકું પૂઠું, બન્ને ભાગ પૃષ્ઠ ૬૦૦ છતાં કિંમત દરેક ભાગની રૂ. ૨) મુજબ ફક્ત રૂ. ૪.

ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર—આ સચિત્ર નવલકથામાં એક કેળવાયેલી બાળા પ્રભાવતી અને તેનાં અવિવાહિત પતિ સુમિત્રનો કૌમાર અવસ્થામાં પરસ્પર પ્રેમ છે; પરંતુ ભાગ્યચક્ર વિલક્ષણ હોવાથી એ બાળાના પિતાનું એકાએક ખૂન થાય છે. એ સંબંધમાં અનેક ઘટનાઓ આ નવલકથામાં દર્શાવેલી છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

રા. મજલાલ જાદવજી ઠક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ.

કંગાલ કેદી અથવા સ્નેહ-બંધન—ભાગ ૧-૨ આ નવલ-

કથામાં મુખ્યદુર્ગમના પડછાયા, સ્વામી સ્નેહજ્યોતિનું આદર્શ સાધુ-જીવન અને દેવી પરોપકાર, હતાભાગ્ય રંગનારની સ્થિતિનું અને જીવ-

નતું કદના પણ ન કરી શકાય એવું અસંભવ પરિવર્તન, પોક્ષિત અમલદારોની નિષ્ઠુરતા, સંપત્તિનો સદુપયોગ, નિરાધાર સ્નેહલતાના જીવનનો અકાળે આવેલો શોચનીય અંત, શાન્તિલતાના કષ્ટની પરિ-
સીમા, અપૂર્વ વાત્સલ્ય સ્નેહ, કૃષ્ણલાલનાં કુટુંબ કારરથાન. શ્રીમ-
તોની શક્તા અને વિદ્યાસપ્રિયતા, આદિ અનેકવિધ આકર્ષણીય ધર્-
નાઓથી પરિપૂર્ણ. દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો,
ચીક્ષા સંદેહ કાગળ, અને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૃષ્ઠ; કમિત ભાગ
૧ લો ર. ૧-૧૨-૦ ભાગ ૨ જો ૨-૦-૦

દગાબાજ દુનિયા-આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના

એવી તો અદ્ભુત, પરંતુ સંભવિત છે કે, પ્રત્યેક પૃષ્ઠે વાંચકની જીજ્ઞાસા વૃદ્ધિગત થાય તેમ છે પત્નીનું ગૂમ થવું, રેલ્વે ટ્રેનમાં સંન્યાસીના મૃતદેહનું તથાઈ આવવું, સાધ્વી સતી નિર્મળાનો દેવી અને આદર્શ સ્વામીસ્નેહ, સંન્યાસીના જીવનનું ગુપ્ત રહસ્ય પાપનો પચાતાપ, સંતાનસ્નેહ, લોકચર્યા અથવા ગામઘનું ગેઝેટ, પ્રચંડ નિરાશા, ચોરને પોટલે ધુળની ધુળ આદિ અનેક રસિક, અમલકારિક અને બોધક વિષયોથી ભરપૂર, ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો પાકું પૃષ્ઠ ર. ૧-૮-૦

ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા-અથવા આદર્શ વિધવા-

આ નવલકથા એક સર્વોત્તમ બંગાળી નવલકથાનો અનુવાદ છે. આ નવલકથા સમસ્ત હિન્દુસ્તાનમાં એટલી બધી લોકપ્રિય થઈ પડી છે કે, તેનું અંગ્રેજી, હિન્દુસ્તાની, વગેરે ભાષામાં પણ ભાષાંતર થયું છે. ભાગ્યદેવીની ભયંકરતાથી એક કંગાલ દીનદરિદ્ર કુટુંબને કેટલું બધું દુઃખ વેઠવું પડે છે તેનો આ નવલકથામાં ધણો જ કરુણાનનક

સિતાર, આપવામાં આવ્યો છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક, ત્રિત્રો, કિંગ્ડમ ૩૫-૪૫૫.

ચિરાયિની કે મેસદા ૧- જૂનપ્રેતનાં બચકર ઉપરના લીધે ઉપર જવું અમલવાદ દુઃખ, મહાભાગ્ય જળમાં પૂર્ણ જવાથી નિષ્ફળ મૂલ, સુંદરી લીલાવલીની બિમરિ, પ્રેમની હરિદાસ, યુવકના અંતઃ સંબંધ, વિધવાની વિરલવેદના, ધડથી મૂંડા થઈ ગયેલું અસ્તક, રમ્મ જ્ઞાનભૂમિમાં પિસાયોનું પાપજડન, સંન્યાસીનું અદ્યતન શિક્ષણ, વિદેશીનું જીવનમેલ ખેડ, પ્રણયનિરાશ, પ્રાણજન, પ્રાપ્તિ, પ્રતાપ, સોબતની અસર વગેરે વિવિધ વિષયોથી પરિપૂર્ણ, સંયમનું માહત્તમ અને સુખ નિહાળી શકે હોય તે આ નવલકથા અવસ્ય વાંચો. મૂ. ૧-૮-૬૬

રવગમાં શયતાન- ઉપરથી મહામા જેવા દુષ્ટાવા અને સસારમાં સાધુ દેખાતા પરંતુ દુષ્ટમાં દુષ્ટાદુષ્ટ બરી રહેતા પુરુષો પોતાના ઉપર ઉપકારો કરનારનું મુલ્ય કેવું બચકર અનિષ્ટ કરે છે, દ્રવ્યલોભથી કેટલીક વખત મનુષ્ય પિશાચનું સ્વરૂપ ધારણ કરી કેવા પશાચિક અને કેવા ખૂબ કરે એવા નિષ્કુર કાર્યો કરે છે, ખોટા મુલ્યપત્ર કેવી રીતે તયાર થાય છે ત્રગેરે એવું રસિક, સમજાવિક, અને આકર્ષક પુસ્તકોમાંથી જોઈ નવલકથા રવગમાં શયતાન અવસ્ય વાંચો. મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

મૃગલોચની અથવા આયા પ્રાણલય (સંપાદકના રા. ૫૦ જા. ૬૬૨) મામ ૧-૨-૩-૪ આ નવલકથા વાર્તા પ્રિય વાંચકોને એક વખત વાંચવાની અને ખાસ બલામય કરીએ છીએ. શુદ્ધ સંહતું સ્વરૂપ સમજવું

કેમ, વક્તર, દેહસ્તી વિદ્યમ્ન દોસ્તીનું દર્શન કરવું, તેમજ, લેશધારીઓના હલ્લનામાં પણ ન વપર શકે એવા અવનવા ચમત્કારથી મરિમિત થવું. હે.ય. "વીરપુર"ની "વીરતા"એથી હે.ય. "તો" આ "નવકથા" અત્યંત કોચને. પ્રેમિક પ્રેમિકોની વિયોગવ્યથાનો હલ નિર્દારક ચિતાર વાંચતાં તમે અયુત્તમને અટકવી શકશો નહિ. પ્રેમ, વિરહ, મિલન, ચમત્કાર, દર્શન, દેહકાહ, દેહનિકિત વગેરે સર્વોચ્ચ આ નવલકથામાં છે. આજે ન મંગાવો. દરેક ભાગનું મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ કલ રૂ. ૬-૦-૦ માફ રહેશે પૂરું.

મધુ-માલતી—આ સામાજિક નવલકથામાં સામાજિક ત્રિપ્તોનું ધણું રસિક આત્મન કરેલું છે. સ્વતંત્રતા અને સુચારતા બાલાકાંબરથી એક બાગિકા સંસારમાં અધર્મચરણ આચરે. શ્રી સ્વેચ્છાચારી બની જાય છે, ધર્મશત્રુ કેળવણીનું કેવું અનિવાર્ય પરિણામ આવે છે. એક સુશિક્ષિત, સ્વધર્મપરાયણ બાગિકા પોતાના સ્વચ્છવત્તી સાર્થકતા કેવી રીતે કરે છે. તેનું ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. કો. રૂ. ૧૧૧.

સંસાર કે નરકાગાર ?—આજકાલનાં કહેવાતા સુધારકોનું આત્મવન કેવું પાપપૂર્ણ અને શોચનીય છે, જ્ઞાનશત્રુ વિવેચકો ધર્મશિક્ષણના અભાવે રૂ. ધર્મનો ત્યાગ કરી કેવી રીતે પાપિષ્ઠ થાય છે, અપરાધ સોજતથી કેવું લીધણુ દુઃખ ભોગવવું પડે છે, વેશ્યાવિલાસથી અતે કેવી પાયમોલી, અને ખાનાખરાળી થાય છે, સહધર્મણીનો ત્યાગ કરી પરદારોમાં પ્રાંતિ રાખનાં યુવકોની કેવી દુર્દશા થાય છે, એનો આભેદુર્થ ચિતાર આ નવલકથામાં ચિતરવામાં આવ્યો છે. પ્રજા સંખ્યા લગભગ ૨૫૦, છતાં કિંમત રૂ. ૧-૪-૦.

રાજનૈતિક પડ્યંત્ર અથવા મરૂબીમિની મોહિની

રજીસ્ટર રાજપૂતોના દતિહાસને અનુસરીને આ નવલકથા લખવામાં આવી છે. કોટામાં જે સમયે જલ્દીમસિંહ રાજપ્રાંતનાથ હતો તે સમયે તેણે પોતાનો અધિકાર વંશાનુક્રમિક ચાલુ રાખવા માટે કેવો બગીરથ પ્રયત્ન કર્યો હતો, સુચતુર અગ્રેજોએ જલ્દીમસિંહ સામે સ્નેહસંબંધ રાખી પોતાનું પ્રાબલ્ય કેવી રીતે પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું, ગ્રાહ્ય રાજનન્દિની અલકામુંદરીને મેળવવા માટે જે સલ્લમીર રાજનન્દન ગર્જાસંહે કેવાં બચકર સાહસિક કાર્યો કર્યા હતાં, જલ્દીમસિંહનો પુત્ર ગરધનદાસ કેવી રીતે પોતાના પ્રથમ પ્રતિસ્પર્ધીના હાથે અકાળે, આ-લોકનો ત્યાગ કરી મર્યો હતો, સ્વાધીનતા મેળવવા માટે કોટાના રાજકુમારોએ કેટલું બહું કष्ट ઉઠાવ્યું હતું આદિ અનેક વધ મનો-મુગ્ધકર, વિસ્મયકર અને ચિત્તહર ઘટનાઓથી પારપૂર્ણ. પણ મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોસ્ટેજ બહુ.

મનોહારિણી માયા—

આ નવલકથાની વસ્તુસંક-લના દુઝેટલી બધી રસિક મનોરંજક અને દર્શનાબ્જનક છે એક વખત પુસ્તક વાંચવા માટે હાથમાં લીધા પછી પડ્યું મૂકવાનું મન થતું નહિ. એક ત્રિભુવન-મોહિની બાળિકાના પ્રેમના બે પ્રતિસ્પર્ધી સુવકો એક બીજાની વિરુદ્ધ કેવાં પ્રાણહારક પડ્યંત્રો રમે છે, દુરાચારી અધમ મનુષ્યો પોતાની સત્તાનો દુરુપયોગ કરી અતિ કેવા પસ્તાવ છે વગેરે આકર્ષણીય ઘટનાઓનું દર્શન કરવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચે. કલ્પ મુલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ આને જ મંગાવે.

રણુધેન્ના રાજપૂતો યાને સતીઓનું શૂરાતન—

ભાગ ૧-૨ જો. આ નવલકથા એટલી બધી આકર્ષક અને રસિક છે કે માત્ર એક જ વખત તેની બીજી આવૃત્તિ થઈ છે. રાજપૂતોની વીરતા, ધીરતા, અને કર્તવ્ય પરાયણતાને માટે આ વાર્તા ઉત્તમ છે, દરેક ભાગની રૂ. ૧૫૫ મુજબ કુલ રૂ. ૩૦.

રા. અંબકલાલ જીવરાજ જોશીકૃત રસિક નવલકથાઓ

કમળાદેવી— આ નવલકથામાં ભારતીય વીર રાજપૂત જાતિનાં પ્રબળ પરાક્રમે, પ્રેમ, વિન્દ, સયોગ વિયોગ વગેરેના વિવિધ પ્રસંગો, સ્વદેશભક્તિનું આદાત્મ્ય, મોહની માયાજાળ, આત્માત્સર્ગ વગેરેનું ઉત્તમ પ્રદર્શ આલેખન કરવામાં આવ્યું છે. સંસારને સ્વર્ગીય તથા સુખમય બનાવવા માટે આ નવલકથા એક વખત આપના કુટુંબમાં અવશ્ય વંચાવો. ઇતિહાસના જ્ઞાન સાથે આનંદ મેળવવો હોય, રણુધેન્ના રાજપૂતોની સ્વદેશભક્તિનું દર્શન કરવું હોય, માયાજાળમાં ફસાવાથી બોગવવા પડતાં દુઃખને જોવું હોય, પાપીઓનાં પાપનું બીજાણ પારણામ નિરખવું હોય તો આ નવલકથા આજે જ મંગાવીને વાંચો. મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧—૮—૦.

મુરાદેવી— અથવા મૌર્યવંશના અશ્વમેધયજ્ઞના આરંભ-આમ ૧-૨-૩. આ પુસ્તકમાં મગધદેશના નાજકર્તાઓનો સંપૂર્ણ હેવાલ આપવા ઉપરાંત, નંદવંશનો નાશ કરીને મહાપુષ્કિમાન અને કૌટિલ્ય વિદ્યાવિશારદ ચાણક્યદેવે મૌર્યવંશની સ્થાપના શી રીતે કરી, ચંદ્રગુપ્તને રાજ્યાધિકાર અપાવવા માટે મલયપુરની રાજનંદિની મંદાકિનીએ કેવા કેવા યત્નો કર્યા હતા, મિત્રધર્મ બળવવા માટે પહાડી રાજા સમરકેટએ કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી, ચાણક્યે પોતાના

આપમાનનો મદદો લેતા માટે ભયંકર પ્રતિજ્ઞા મારવા કરીને 'અક્ષયજી' થી પ્રાપ્ત પણા ડોલી શકે છે એ સૂચન સિદ્ધ કરવા માટે 'શા શા ભયંકર' કપાયો! યોજ્યા હતા તે સર્વ વિધોનું ઘણી જ સરળતાથી આ નવલકથાના વિવેચન કરવામાં આપ્યું છે. ઈ. ૧૯૦૬. ૫-૬-૦.

તારાસંદરી—અથવા સમરેન્દ્રની સમશીર—આ એક ઐતિહાસિક નવલકથા છે. આપો જાણોના ધાર્મિકતા તથા કોરમાં કોર સંબંધોમાં પણ તેમના પ્રતિષ્ઠાના રક્ષણની કુશળતા જોવી. હાથ, આદર્શ સંન્યાસીઓના સંપાર ત્યાગના ઉજ્જવલ દર્શનના મત્ત હોય તો અદ્ભુત રસથી બરેલી, વીર યુગાર અને કરચુ-રસથી જ્વલકાતી આ મન્યદર નવલકથા બહાર પાડે, જગતમાં બાલિમ મુખ્યો મુદ્દા સંદરી ધર્મના કેરી રીને નાશ કરે છે. સમરેન્દ્રની સમશીર કવિ શક્તિ દર્શાવે છે, વગેરે વચ્ચેથી આવસ્ય આનંદ થશે. ક્રિમલ ૩. ૧-૪-૦.

સંરાર સંત્રામ—સોના કોવા સંસારને ધુળમાં મેળવી દેનાર પિશાચિની પ્રેમીઓ કેવાં કેવાં દારસ્યાન અને દાગાં દામ કરે છે, ધર્મપરાયણ સાધવી સતીઓ સંકટના પહાડો વટી પડતા છતાં કેવી અડગ અને અચલ રીતે પ્રતિબલિતમાં લીન રહે છે, સ્વાર્થસાધુ સમાં વ્હાણાંઓ પોતાના સ્વાર્થને પૂર્ણ કરવા માટે કેવાં દુષ્ટાનાં છઓ રમે છે, કામાંધજનો પોતાની કામતંત્રીને પૂર્ણ કરવાનો હેતુથી સતી સાધવી જલનાઓને કેટલી બધી પીડાત મનાવે છે. આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. પાકુ પુસ્તક ક્રિમલ ૩. ૧-૬-૦.

પરકમની પતાકા—બાપાને ભર્તમાન સમયમાં શી શી ઉન્નત કરી છે અને તેનું સહ સરખ

હું છે તે દર્શાવવા ઉપરાંત આ નિમલકથામાં મુખ્યત્વે, લુડન
કહેરના બધાં ખંડારમાં તેથી થાલની રૂપશીમલમાં અમેરિકાના એલ-
મીઓ તરફ આવતાં નવસોનાં બેદી આદિ સીંચીને કમાતાં પ્રાણીને
જોઈ છેવટ સુધી શા કારણથી ના અન્ન; યુરોપની રાજનીતિ બેવામાં
તેણે કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી. આદિ સર્વ વિષયો આ નિમલકથામાં
આપવામાં આવ્યા છે. મોટી સામગ્રી પ્રજા ૩૪૦૦ માં પુઠક રૂપેરી
પ્રામ અને મુલ્ય રૂ. ૩-૦-૦.

ભવાનીનો ભોગ અથવા રજાપૂતોનો રૂણાનુકૂળ—પ્રેમની
પ્રાતરપર્વામાં જે વીર બાળકો પોતાના
પ્રાણની આહુતિ આપવાને પણ તૈયાર થઈ જાય છે. વીર અને કર્મ
સમજાવવા પ્રતિજ્ઞાને આરે પોતાના જીવ પર આપીને તુલ્યારની
બાજુ બેસે છે, માત્ર હથાક સંપૂર્ણ આગાઓ વીરતાનેજ વરનારી
હોય છે. પણ રૂપમાં મોહામ નથી થતી આદિ સર્વ બુનાવો વાંચતાં
મુર્તિ સમજના, રાજપૂતોના ગૌરવ, રમરણ પ્રધાન આવે છે અને આ-
ગોમાંથી આગમાં આમસ પ્રજે પ્રાંદે છે. પ્રજા રૂપે પ્રાંક, રૂપેરી પુઠ
હોવા છતાં મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

એબીખાન ખૂન, મારામારી અને બેદી મામલાઓથી ભરેલી
આ નવલકથા વાંચવાની રૂચના હોઈ થઈ આવે
છે. ખરા ખૂની કોણ છે અને ખૂનનો આરોપ કોના પર આવે છે તે
એનું પરિણામ કયું વિકટ આવે છે. વગેરે એક પછી એક ઈલાખી
બનવા બનતા જાય છે કે જેની આખર સુધી કાઢેને કરી અખર પણ
પડતી નથી. છેવટે શીશીક ડિટકટીવ બધા મામલાઓની અસર ત-
માસ કરી લઈને ખૂબીની સાથે સંબળાં બેઠેને મોટા કાડી અથવા ખૂ-
બીને પકડી કાઢે છે અને કોઈની કલ્પનામાં પ્રજા આગે એટલી અ-
દ્યુત બહાદુરી બતાવે છે. પ્રિઝ ૧-૬૨-૦.

ભેદી ખખનો—હિંદીવોની ચાલાકી, ભેદમાંથી ભેદ પકડી પાડવાની દિલને હેરત પમાડનારી બહાદુરી,

ચોરોની ચતુરાઈ. અમળાઓની અજાણી ભરેલી બૂલચાલ ખવડાવનારી બાહોશી વાંચતાં દિલ કમકમી હો છે. ખૂનપર ખૂન, જાસસપર જાસસ અને ચોરના પણ ચોર એવા એટલા બધા ભેદી બનાવો આ પુસ્તકમાં આબેહુલ રીતે લખેલા છે કે, ખૂની કોણ છે ? ચોર કોણ છે અને જાસસ કોણ છે, એ ઠેક આખર સ્પષ્ટ સમજાવું જ નથી. અરે એનો વિચાર પણ મનમાં આવી શકતો નથી. પાકું પુઠું ૫૪ ૪૦૦ મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦.

રાજ દેવીદાસ અથવા રમણીની રણબૂમિ—શણ્કરજીવર સંસારની માયામાં લુપ્ત થઈને મનુષ્ય એવાં કેવાં

કુકર્મો કરે છે. જાતિ ધર્મ નીતિ અને કુળનું સન્માન ગુમાવીને પરધર્મમાં પ્રવેશ કરી પોતાની જાતિનો વિધ્વંસ કરવામાં કેવી કારમી કુટિલતા દર્શાવે છે, જગત જે નારીજાતિને અમળા કહીને બોલાવે છે, તે અમળા રણમાં મદોન્મત થઈ શત્રુઓનો સંહાર કરવામાં કેવી દક્ષતા દેખાડે છે, રણચર રજપૂતો રણબૂમિમાં અંપલાવી કેવી રીતે કેસરીમાં કરી તૂટી પડે છે, પાપીઓના પાપનું કેવું બીષણ પરિણામ આવે છે, અમીનાની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, ઇસ્લામની દૂરતા, ધર્મભટ્ટા, ક્ષત્રીઓ અને પઠાણોની પ્રચંડ જાદવાસ્થળી, મારામારી અને હૃદયપ્રાવક ખૂનરેણુ, સુલતાનની બયાનક દુષ્ટતા, ઉમાનો અપૂર્વ આત્મત્યાગ, નરાધમ નવાજની નાલાયકી, હિન્દુઓનાં મંદિરોને તોડનાર દુષ્ટ દાનવોનાં કુકૃત્યો, દેવતા અને દાનવોના બીષણ રણસંગ્રામ, દેવી અને દાનવીની બયાનક સંગ્રામ, ગુપ્ત ભેદ ભરમો, બચંકર આમિનીના બચંકર કારસ્થાનો, સતી

સાધ્વીની શસ્ત્રીરતા અને બહાદુર બહારવટીઆઓની બહાદુરીવાળા પ્રસંગોથી આ વાર્તાનું પાનેપાનું ભરેલું છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

બાગે શયતાન અથવા તદ્દ્યારનું તૂટેલું—આ નવલકથામાં હિન્દમાં ઇ. સ. ૧૮૫૭ માં થયેલા બયંકર પ્રાણહારક બળવાનો તાદ્ય ચિતાર ચિતરેલો હોય, તે ઉપરાંત નાના-સાહેબ અને તાતીઆ ટોપીની અનેક ગુપ્ત બાબતોને પણ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. નાના સાહેબની જાલિમ અને હૃદયભેદક નિષ્ઠુરતા તાતીઆ ટોપીનું કદપનામાં પણ ન આવી શકે એવું અદ્ભુત ચાતુર્ય, ફોટોકોટવ રામપાળસિંહની કાર્યકુશળતા, ફ્રાન્સ દેશના મેકેયર નામના એક શયતાન લૂંટારાનાં બીષણ કાવત્રાં, આદિ વિષયો વાંચતાં ચક્ષુ-ઓમાંથી અશ્રુજળની વૃષ્ટિ થાય તેમ છે. કિંમત રૂ. ૨-૦-૦.

રાક્ષસોની રતિકીડા અથવા પિશાચોની પાપલીલા—માયાવી માનિનીના બયંકર ભેદો, લુચ્ચાઓની લુચ્ચાઇઓ, તિલસ્માતી મકાનોમાં થતાં કારસ્થાનો, એક આર્ય લલનાની આદર્શ શસ્ત્રીરતા, ધર્મપરાયણતા અને પોતાના પતિને પિશાચોના જાળમાંથી મુક્ત કરવાની અજબ યુક્તિઓ વગેરે વાંચીને ખરેખર તણિયત ખુશ થયા વિના રહેતી નથી. શૃંગાર અને હાસ્ય રસ પણ તેટલોજ ફૂટી ફૂટીને ભરવામાં આવ્યો છે કે જે વાંચતાં દિલ આનંદથી ઉભરાય છે અને મનનો બધો શોક દૂર થાય છે પ્રૃષ્ઠ ૪૦૦ પાકું પુરું મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

સંતત્ત શયતાન અથવા કામાંધનાં કાળાંકામ—કામથી અંધ થયેલાં મનુષ્યો આ જગતમાં કયું બીષણ કાર્ય નથી કરી શકતાં? જન્મતે હાગવા માટે ધર્મ-

નિકેતનો ક્યાપી પાપનો પ્રચાર કરનારા, મુખમાં રામ જમલમાં છુરી
 લઈ કરનારા, હાથમાં માળા ગળામાં વિષની જાળાને છૂપાવી રાખ-
 નારા, સત્યનો આડબર ધારી કેવળ અસત્યનો જ વિસ્તાર કરનારા
 અને પોતાના દગાથી નિરપરાધી, સરળ અને ભોળાં માણસોનાં ગળાં
 ફેસનારા આ પૃથ્વીપર અનેક મનુષ્યનામધારી પિશાચો પડેલા છે અને
 તેવા જ એક મનુષ્ય પિશાચ તથા માનવી પિશાચિકાનું આ નવલ-
 કથામાં એક ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૧-૧૨-૦

અઠંગ ઉઠાવગીર અસંખ્ય ભેદ ભરમોથી ભરપુર
 નવલકથા—ઉઠાવગીરના અદ્ભુત

અડા, તરકટી ટોળીનાં બચકર કારસ્થાન, ચાલાક ચોરોની તાલબાજીઓ
 વગેરે એવા એવા બનાવો બન્યા જાય છે કે, બલબલા જાસસો પણ
 ચક્કર ખાઈને સમજાઈ જાય છે, પ્રેમ લેલા લેમલાઓની ફેલી બરમાદી
 થાય છે, શયતાનો પણ શયતાનોના સપાટામાં સપડાવા છતાં કેવી
 થાપ આપી દે છે વગેરે એટલા બધા અજાણ્યો ભરેલા બનાવોથી આ
 વાર્તા ભરેલી છે કે જે ખ્યાલ પણ કરાવી શકાતો નથી. દરેક વાર્તાના
 શોખિનને અમે આ વાર્તા વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ.
 પૃષ્ઠ ૫૬૫ પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૨-૪-૦

કલંદરની કવર અથવા સંસાર ખાંડાની ધાર—નીચ

અને શયતાન દોસ્તો કેવી દગાબાજીથી પો-
 તાના દોસ્તનો ધાત અથવા ખૂન કરે છે, સ્વર્ગને વખતે તેમનાં
 દક્ષ કેવાં પાપાણુ લેવાં બની જાય છે તથા અંતે એવા દુરામા-
 ઝોની કેવી ફુઈશા ભાગે છે, કામળ હૃદયની કામિનીઓના પ્રેમ માટે
 કેટલાં બધાં સાહસો, પેઢીને જીવનનું અગ્નિદાન આપવાની તૈયાર કરીને
 ન અન્ય પુરુષોના પ્રેમને સંપાદન કરે છે, તથા તે ઉપરાંત મહા-

સ્થાઓના ચમત્કાર, પિશાચીની પાપલીલા, પિનાએ પિશાચનું સ્વરૂપ
ધારીમે કન્યામે ભોંયમાં દટાવની, દીવાનની દુષ્ટતા, પાપીનો બચકરે
જીલ્લમ, બસુસોની બહાદુરી, શયતાની ચક્રર, ભોંયરામાંનાં ભેદ ભરેલાં
કુકર્મો, પુષ્પી કટારીનું પરાક્રમ આદિ સર્વ વિષયો વાંચતાં આ સંસાર
એ ખાંડાની ધાર ન છે એવો સર્વને ભાસ થયા વિના રહેશે નહિ.
મોટી સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું મૂલ્ય ૨-૦-૦

શયતાનસદન કિંવા પાપપતન

અશાન્તિમાં આનંદ આપનારી, સંકટમાં સહાયમૂત ધનારી અને
આપતિમાંથી મુક્તિનો ઉપાય બતાવનારી આ નવલકથાની પ્રત્યેક
ઘટના અદ્ભુત રસથી ભરેલી છે. ચોરી, ખૂન, મારામારીના મામ-
લાઓ, શયતાનોનાં હૃદયનિહારક કાર્યો, કપટી-માયાજ અને દુરુ-
ષ આત્માનાં દુષ્કર્મો, પિશાચીની પમવાએની પ્રેમજ્વાળા. પ્રભુબળાકૃત
બહેરે સર્વ ઘટનાઓ એટલી બધી આકર્ષક અને અગમ્યબળી ભરેલી
છે કે, જે વાંચનાં આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ વહ્યા વિના રહેશે.
મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

કિશોરસિંહ અથવા દુઃખનો પહાડ !

આ હૃદયરંજની નવલકથામાં પ્રેમીજનોના પ્રેમમાર્ગમાં આવી
પડતાં અત્યંત અસહ્ય સંદેહ, રાજસંસારનાં ભેદ ભરેલાં ભોખાણાં,
અદ્ભુત આકૃતિના વારંવાર દેખાતા અવનવા ચમત્કારો, લૂટારાઓની
હૃદયને કંપાવનારી મૃદુશ્વટો-બહાદુરીઓ, દીવાનીની અગમ્યબળી ભરેલી
માલાઈઓ, કિશોરસિંહનો કારાગૃહવાસ, રાજકુમાર વરુણસંદનું અદ્-
ભુત રીતે ગુમ થવું, એ બધું કિશોરસિંહપર તેના ખુનનો આરોપ

મૂડી તેને કાંસીના લાકડાપર લટકાવેલો, અંતરિક્ષ મદદથી તેમાંથી એકાએક તેનો બચાવ થયો, બેદી રાજતનયનું બેદી જીવન, એ બેદી જીવનનાં બેદ મરેલાં કામો, નિર્દોષપર તુટી પડતા દુઃખના પહોડો, ખૂનખવાર લડાઈઓ, રાજ્યા ભયંકર વિચરો, નીતિ અને અનીતિનાં મુહો વગેરે ધણા ધણા રોમાંચકારક બનાવોથી આ વાર્તા ભરપૂર છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

કરણાકુમારી અથવા આદર્શ અંગના-આ નવલકથાની વસ્તુ સંકલના આજથી ધણા સમય પૂર્વેના એક મહાત્મ રાજ્યા ઇતિહાસના આધારે યોજવામાં આવી છે.

વૃદ્ધ વારાંગનાનો વિનોદ, કામપરાયણ કાનિનીની કુટિલતા, ધર્મ-અષ્ટ માનવના દાનપતુલ્ય હૃદયભેદક કુકૃત્યો, પાપિષ્ઠીની પ્રપંચગ્ગળ આદિ અનેક પ્રસંગો આલેખવા ઉપરાંત, વીરપુરુષોનાં ભયંકર યુદ્ધો, રક્તની સરિતાઓ, પ્રચંડ પરાક્રમી યોદ્ધાનાં પરાક્રમો, સતી નારીઓની શીલતા, કરણાકુમારીના કામળ હૃદયની કરુણ કથા, ધર્મમાં ધ્રુવ સમાન દૃઢતા, પ્રેમમાં પરમ સ્થિરતા, યુદ્ધમાં અપૂર્વ વીરતા, કર્મમાં કઠોરતા અને કરુણતા આદિ મર્વ વિષયો વાંચવાથી રૂવે રૂવાં ઉભાં થઈ આવે છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

સાથેન્દ્રપ્રસાદ સાંકળેન્દ્ર મહેતાકૃત પુસ્તકો.

કાળરાત્રિનું ખુની ખંજર-લાગ ૧-૨ જો નવલકથામાં ધર્મ નીતિ.

સત્ય અને સ્વદેશપ્રીત વગેરેનો અસરકારક ઉપદેશ આપેલો છે. રામ-નગરની ગુલ્મી, નિષ્કુર પિશાચિની રાણી કાળરાત્રિનાં પાપકાર્યોની કથા વાંચતાં વાંચતાં રોમાંચ ખડા થયા સિવાય રહેશે નહિ. આ બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૩-૮-૦.

તરુણ તપસ્વિની ભાગ ૧-૨ એ—સાધુના વેશમાં ફરતું
શયતાનો કેવી પ્રપં-

ચળણ પાથરી ભોળાં મનુષ્યોને ભરમાવે છે, તેનો આમેહુજ ચીતાર
વાંચતાં વાંચકોને અનહદ આનંદ સાથે અપૂર્વ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા સિવાય
રહેશે નહિ. તે ઉપરાંત ભોળા હૃદયના શ્રીમંત યુવકોની ખરાબ સો-
બતથી કેવી પામમાલી થાય છે, વફાદાર મિત્રો કેવા હોય છે, સતી
સાધ્વી પત્ની કેવી હોય છે, પરાપકાર કેવી રીતે કરી શકાય છે એ
[વગેરે હકીકતથી ભરપૂર. પ્રથમ ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો
આપવામાં આવેલાં છે. બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૩-૧૨-૦.

કુસુમકાન્ત—અથવા સંસાર શેત્રંગ—આધુનિક સમાજમાં
સુધારાના નામે કેવો ભયંકર સડા ચાલી રહ્યો
છે, બદનામ ધારક શયતાનો કેવાં કેવાં કાળાં કામો કરે છે, સ્વદેશનું
હિત ચલાનારા તરુણ પુરુષો કેવી રીતે દેશનું કલ્યાણ કરે છે. સતી
સાધ્વી સ્ત્રીઓ સતીત્વને કેવા રીતે નિભાવે છે, આદિ સર્વ વિષયોનું
ઉજ્જવલ ચિત્ર આ વાર્તામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. પાકું પૃષ્ઠ,
મૂલ્ય. ૧-૧૨-૦.

ઝેરી જમાનો—આ રસદાયક મનોહર નવલકથામાં પૈસાના
પૂજારી શયતાનો દ્રવ્ય સંપાદન કરવાને કેવી
પાપમય પ્રપંચલીલા કરી ગરીબોને તણવત મણી તેમની મરદને
પર હરીઓ ફેરવે છે, ગરીબો પેટની વેદને માટે માલિકોનો કેટલો
મધો ત્રાસ સહન કરે છે, ગરીબી હાલતથી કંટાળી મનુષ્ય જીવપર
આવી કેવાં ભયંકર અને હૃદય ભેદક કામો કરે છે, તેનો ખરો ચિ-
તાર આખવામાં આવ્યો છે. મૂલ્ય. ૧-૧૨-૦.

જુહમી જલિમ યાને ધ્રુજતી વસા.

રાજસત્તાની મંદમાં મદાંધ થઈ જુહમી રાજા કેવો હૃદયદ્રાવક જુહમ ગુન્ગરે છે, પરિત્રા પાળાઓ આવી પડતાં દુઃખોને કેવી ધીરજથી સહન કરે છે, વીરપુત્રા પ્રાણની પરવાહ નહિ રાખતાં કેવા અપૂર્વ અને આશ્ચર્યકારક પરિક્રમે કરે છે. મિત્ર મિત્રોને નાટી કેવાં ભયંકર સંકટો સહન કરે છે, તેમજ ભેરવના :પુન્નરી ભે વાચાચનાં અદ્ભુત કારસ્થાનો અને ભેરવના અદિના ભેદી ભોંયગામાં બનતા ભયંકર પ્રપંચો વગેરે અનેક રસમય પ્રસંગોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. કીંમત રૂ. ૧-૧૨-૦.

વસંત વિજય યાને ચડતી પડતીના ચમત્કાર—જે દુ-રાચરણી રાજા મહારાજાઓની સ્વાર્થચાત્રી, વિલાસ પ્રિયનાથા અને એક બીજા પ્રત્યેના દ્વેષી આ નેનવન સમાન બારતભૂમિની દુઃશા થઈ છે તેવા એક નિષ્ઠુર હૃદયની દંપતિનાં રક્ષાસી કુક્રમેનો અતરકારક ચિતાર આ નવલકથામાં આપેલો છે. સત્ય પ્રેમ-વિરોધ, ભક્તિ, ધર્મ, કર્મ સ્વદેશ સેવા વગેરે અનેક બોધક વિષયો સમાવેશમાં આવ્યા છે, કીં. માત્ર રૂ. ૧-૮-૦.

મહિલાલ જેઠાલાલ વ્યાસકૃત પુસ્તકો

હૃદયગ્રાહી અથવા હજાર વર્ષ પૂર્વેનું હિન્દુસ્તાન—જે નગર અત્યારે હિન્દુસ્તાનમાં આસ્તત્વ ધરાવતું નથી અને જેનું નામ નિહાન પણ અત્યારે બારતભૂમિના વહસ્થળ ઉપરથી ધસાઈ જીસાઈ ગયું છે, એવું શરેર એક હજાર વર્ષ પહેલાં પોતાના ગૌરવની કેવી વિનયધોષણા કરી રહ્યું હતું તથા તે નગરના રાજવંશીઓની કીર્તિ અને સત્તા કેટલી પ્રબળ હતી તેનું આબેહુલ વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. પાકું પુસ્તક રૂ. ૨-૦-૦.

સ્નેહમયી અને વિષમયી- આ નવલકથામાં જુદા જુદા સ્વભાવવાળી બે યુવતીઓ

એકબી પ્રિયતમને ચાહે છે અને પ્રિયતમનો પ્રેમ સંપાદન કરવાને તેમની તરફથી જે જે પ્રયાસો કરવામાં આવે છે, તે વાંચકને એટલા બધા અદ્ભુત લાગે છે કે સ્વપ્નમાં પણ કદિ તેમણે જોયા હોય નહિ સ્નેહમયી તેના પ્રિયતમને વિશુદ્ધ પ્રેમથી અને ખરા હૃદયથી ચાહે છે, પરંતુ મદનના મદમાં ઉત્તર બની ગયેલી વિષમયી માત્ર પોતાની કામવાસનાની તૃપ્તિને મટિજ ફાવત પ્રેમ ધરાવે છે. વિષમયી એવડે તેનો હૃદય લેવાને પણ તૈયાર થાય છે, પરંતુ સરલ હૃદયની સ્નેહમયી સમયસુચકતા વાપરીને તથા અનેક સંકટો વેડીને પોતાના પ્રિયતમનો હૃદય ખચાવે છે. સુશોભિત પાકું પૂઠું કિં. રૂ. ૨-૦-૦.

બલાહિનીનો ઉદય- હિન્દીનો સુપ્રસિદ્ધ બાદશાહ અલા-હીન કપરથી પોતાના કાકા જ-

લાહિનીને મારીને કેવી રીતે બાદશાહ બને અને બાદશાહ થવા પછી બલાહિનીના મનને દીકરાની કેવી નિર્દયતાથી આંખો ફેડી નાખી તેનું આગેહુખ ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખાયલું છે. આર્થ સન્ના-રીઓના શિયળાનું રક્ષણ કરવા માટે તે વખતના રજપૂત રાજાઓ પોતાનો કેવો આત્મબોગ આપતા અને આર્થ મહિલાઓ પણ પોતાના પાતિવ્રતનું રક્ષણ કરવા માટે કેવા બચકર દુષ્ટો સહન કરતી હતી, તેનું વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. કિં. રૂ. ૨.

મહાકાળીનું ખડગ- પ્રતિમતી અગ્નિપ્રજ્વળે તેના સ્વામી પ્રત્યેના અથાગ પ્રેમ, પતિપત્નીએ

ધોર અધારી રાત્રે કાલિકા માતાનું દર્શન કરવા સ્મરણમાં બેસું, સ્મરણમાં કાલિકા માતાની અદ્ભુત લીલા, માતાનું બચકર સ્વરૂપ

અને સ્મશાનનો દેખાવ, માતાનું ખરું સ્વરૂપ ઓળખી નહિ શકવાથી
અકિતપ્રભાવે કરેલી માતાની નિંદા અને તેના બદલામાં માતાએ આ-
પેલો શાપ વગેરે ધરનાઓ વાચતાં વાંચકના મનમાં પુરાતનકાળની
અનેક ભાવનાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

નવદંપતીને શિખામાણુ. અગ્નિ, વહેમ, ખરાબ સોગંદ,
કુટેવો, વિહારનો અતિયોગ,
ઝીઝોની આરોગ્ય સંબંધી અણસમજ, વાંઝીયાપણું, જીવાન વયમાં
ચતાં અનેક ભયંકર તથા ગુપ્ત દર્દો, ગર્ભસંચાર, પ્રસવ અને બાળ-
કની માવજત સંબંધી અગ્નિતા વગેરે કારણથી દુઃખી ચતાં પતિ-
પત્નિઓએ આ પુસ્તક પોતાના નિત્યના મિત્ર તરીકે સાથે રાખવું
જોઈએ. ૫૦ પ્રકરણ, ૩૦૦ પૃષ્ઠ, પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧૧

ખૂન કે જહુ ? આ ડિટેક્ટીવ નવલકથા એટલી અદ્ભુત
છે કે વાંચક તેના પ્રવાહમાં ખેંચાતાં
સમજી શકશે નહિ કે પોતે જે બનાવ વાંચે છે તે ખરેખરો બનાવ
હશે કે જહુનો કોઈ પ્રયોગ હશે ? લખને દિવસે જ એક કુમારિકા
બાબા મૂમ થાય છે અને તેની પથારી લોહી લોહાણુ થયેલી જોવામાં
આવે છે. એ બનાવ ધણો બેઢમર્યો હોઇને સંજીવચંદ્ર નામનો ડિ-
ટેક્ટીવ તેની પાછળ પડીને જીવના જોખમે જે તપાસ ચલાવે છે અને
શુન્દો કરનારાઓને શોધી કાઢે છે તે વાંચતાં તમારાં ફવાડાં ઉભાં
થયા વિના રહેશે નહિ ! ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો સાથે પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧.

સાકરલાલ મગનલાલ કાપડીયાકૃત નવલકથાઓ.

કમનસીબ લીલા—ફરાન આડંબરવાળી ઉચ્છંખલ સ્વેચ્છા-
ચિંત્તી અબળા સાથે વિવાહ કરવાની
પ્રાણહારક મહત્વાકાંક્ષા રાખનાર યુવકોની કેવી ખાનાખરાબી અને પાશ-
ચાલી થાય છે, પેટાનો સ્વાર્થ સિદ્ધ કરવાને માટે તેઓ કેવાં કમ-

માટી ઉપજે એવાં ફૂટિલ કાર્યો કરે છે, સમગ્ર યુવકોનું શું કર્તવ્ય છે, આદર્શ જીવન કેવું હોવું જોઈએ વગેરે અનેક સાંસારિક ધટનાઓ વાદસ્પ્ય દષ્ટિ સમક્ષ ઉભી જ હોય એનું વર્ણન આલેખવામાં આવ્યું છે. આર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. કિંમત માત્ર રૂ. ૧-૧૨-૦

કલકિત કાઉન્ટેસ યાને ખૂના કોણ ?—આ એક ધર્મજન અસરકારક ડિટેક્ટીવ નોવેલ છે. મેડમોઇસેલ શાંટેએનો અચળ પ્રેમ, એના હૃદયની દૃઢતા, શૌર્ય, પ્રેમને માટે સક્ષ્મીને તુચ્છ ગણવાની દિવ્યવૃત્તિ, હૃદયની કુમાશ અને પ્રેમાળ હૃદયનું માધુર્ય અને ધડીબર પ્રેમના સ્વપૂર્ણ હોજમાં સ્નાન કરાવી બાળકો કાઉન્ટેસ ક્લોડયુઝની સુંદરતા, જોકસ પ્રતિનો મોહ, નિષ્ઠુરતા અને અતિ સ્ત્રીહૃદયની સાહજિક ક્રમલતા આદિ વિષયોથી પરિપૂર્ણ. પાકું પુસ્તક કિંમત રૂ. ૨.

મધુર મિલન—અત્યુત્તમ સામાજિક નવલકથા. ધણીજ જિત્તિ અને હૃદયદ્રાવક છે. મૂલ્ય ૧-૧૨-૦

દલપતરામ ભાઈશંકર રાવળકૃત નવલકથાઓ

દશલાખનો દલો અથવા રત્નકંકણ—સક્ષ્મીના લોભથી લુચ્ચાં માણસો આ જગતમાં નિર્દોષ મનુષ્યો ઉપર પણ કેવો હૃદયભેદક જીવન ગુજારે છે, ભાગ્યચક્રના અદ્યક્ષત પરિવર્તનના પરિણામે નિર્દોષ માણસને પણ કેટલું બધું દુઃખ સહન કરવું પડે છે, એક અબળા પણ દ્રવ્યલોભની લાલસાથી પ્રવળા બની કેવાં રોમાંચ ઉપજાવે એવાં કારસ્થાનો કરે છે. ધર્મીના જીવ અને પાપીઓના પરાજય કેવી રીતે થાય છે આદિ અનેકવિધ વિષયનું શાબ્દિક ચિત્ર જોવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. કિંમત રૂ. ૨-૦-૦.

કલકત્તા કુમારિકા—આ નવલકથામાં એક શાપબ્રહ્મા કુમારિકા જીવને જે ખમમાં નાખીને પણ કેવાં પરાપકારી કાર્યો કરે છે, વંશાનુક્રમિક ઉતરી આવેલું શપત્તીની લાલ ચક્રર તેને કેવાં પ્રાણહારક સંકટોમાં ફસાવે છે, એ કુમારિકા બલભલા પોત્રિસ ખાતાવા અમલદારોને પણ બૂલથાપ આપી અંત-યમત પોતાનું કેવું ચતુરાઇથી રક્ષણ કરે છે. રહસ્યભેદક લાલ ચક્રરનો ભેદ જાણવા માટે કેવી મહેનત ઉઠાવે છે વગેરે અસંખ્ય રસિક વિષયો છે. છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૨-૦-૦.

અન્ય ગ્રંથકારોનાં વિવિધ પુસ્તકો.

સુન્દર અને વિદ્યાનંદ—(આજ્ઞાતિ બીજી) આ નવલકથામાં તેનાં વિદ્યાનંદ લેખકે સાંસારિક ઘટનાઓનું એવું આગેદુમ્મ આલેખન કર્યું છે કે જે વાંચતાં વાંચક મુગ્ધ બની જાય તેમ છે. શુદ્ધ સ્નેહ, વિષયવાસના, આશ્રમ-જનક કિન્તુ સંભવિત બનાવો વગેરે વાંચતાં મનરંજન થાય તેમ છે. સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. મોટા સાઇઝનાં પૃષ્ઠ લગભગ ૨૦૦, સુંદર સહિત કામળા, પાકુ રૂપેરી બાઇન્ડીંગ છતાં કિંમત રૂ. ૧-૪-૨.

મધુર મધુરી અથવા મુગ્ધાની મોહિની—અલ-ખેલી મુગ્ધાની આકર્ષણીય મોહિનીનું દિગ્દર્શન કરી તેમનાં કામગાણની વિલાસી યુવકો ઉપર કેવી રામગાણ અસર થાય છે, અને પરનારીના પ્યારથી તેમની કેવી પાપમાલી તેમજ ખાનાખરાબી થાય છે, એક આદર્શ આર્થ અભ્યાસનું શુદ્ધ દર્શન છે, વંશોદાર મનુષ્ય આત્મતાગનું ઉત્તમ દૃષ્ટાન્ત કેવી રીતે દર્શાવે છે વગેરે રસગ્ર્ય અને ચમત્કારિક બનાવોથી મરુર, આરસુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો, સહિત કિંમત રૂ. ૧-૬-૦.

પંદરવામ પર પાણી—મુંબઈમાં એક શ્રીમંત ગૃહસ્થ, પોતાના દીકરાને આપેલા પંદર વામ રૂપીઆનો વારસો ફક્ત એ વર્ષના અરસામાં કેવી રીતે ઉઘડી નાંખ્યો ? તેનો અસરકારક અને આશ્ચર્યજનક ચિતાર વાંચવા યોગ્ય છે. આ વાર્તા એક વાર વાંચવા લીધા પછી તે પુરી કર્યા વિના પડતી મુઠવાના ઠંડુ એક પણ દાખલો બન્યો નથી. એજ તેનું મહત્વ બતાવે છે । શુશોભિત પાક પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

બેગમ મહાલ અથવા સુવિખ્યાત રૂબરૂ-

મંરિ—આ ઐતિહાસિક નવલકથાના લખાણનો માધુર્યનું વર્ણન માત્ર શબ્દોથી થાય તેમ નથી. પાઠક પાઠિકાઓ પોતાની દષ્ટિ સમક્ષ જવહર અક્બરે બાદશાહના વિજ્ઞાનકાનન ઉદ્ભવન તુલ્ય આગ્રાના બેગમ મહાલને જોઈ શકશે. સર્વે પુનઃ રાહેનશાહ જહાંગીર અને નૂરજહાનને પુનઃ આ નવલકથામાં પોતાના ભાગ મજૂરતાં જોઈ શકશે. જે બેગમની સમાધિ કિંવા કબર પર જમતના અદ્વિતીય તાજ મહેલ બંધાયો છે તેના બાલ્યજીવનનો અદ્ભુત ઇતિહાસ કે જે હજી સુધી કોઈ પણ ગ્રંથમાં પ્રકાશિત થયો નથી તેનું આલેખન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. છતાં મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

બકતાણી કે ભામટી ? નટવરના સુપ્રસિદ્ધ લેખક નગીન દાસ મહારામકૃત આ નાનું પુસ્તક છે. આમાં ચાલુ જમાનાનો સારો ચિતાર આપ્યો છે. એમાં એક વર્ણિક ગૃહસંસાર, બકતાણીને નામે ગાલતા ભામટાવેડ, એક રસોડાના આહુતીની લંપટતા વગેરે બનાવો સાગ આલેખાયેલા છે.

હાસ્યરસ પણ ભરપૂર છે, કાગળ ઉપા લાયકોને શોભાવે પડું પડું
છતાં કિં. ૧-૮-૦

કુતરો કે કાગળ ? તમે ટિક્ટીવ નવલકથાઓ તો ઘણીએ
વાંચી હશે. પરંતુ આ નવલકથામાં જે
અદ્ભુત રસ ભરેલો છે, તેની વાતનો કાંઈ જોરજ છે ! ટિક્ટીવોની
ચતુરાઈ અને બહાદુરાઈની વાતો પણ તમે અનેક વાંચી હશે, પરંતુ
આ નવલકથામાં ટિક્ટીવ પોતાના કામમાં જે ચતુરાઈ બહાદુરાઈ
અને કુશળતા વાપરે છે, તેની ખુબી જોરજ છે. મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

કામાંધ કામિની—ચોરી ખૂન અને હગડપણ ત્રણ ત્રણ
બનાવોની આતમી મેળાવવામાં જનસુસોએ
જે અથાગ પરિશ્રમ દેવો છે, તે જોઈને મન વિરમવાના સાગરમાં
હૂંબી જાય છે. ચોરની આલાકી હૃદયને ચમકાવી મૂકે તેવી છે. એ
ચોર એવું સરસ કામ બજાવી બતાવે છે કે, તેની બહાદુરી માટે
'વાલ વાલ' નો પોઠાર દર્યા સિવાય રહેવાતું નથી. જનસુસ પણ ચો-
રના માથાનો ચઢને છેવટ સુધી તેની પાછળ લાગ્યો રહે છે અને
છેવટે તેના કૃત્યના ભેદને ફાડી દઢને અપૂર્વ દક્ષતા દર્શાવે છે.
મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

બગદાદનો બાદશાહ—અત્યંત મનોહર દિલભેદક અને
અજબબી ભરેલા બનાવોથી બ-
રેલી આ વાર્તા બગદાદના ખલિફાઓના રાજત્વનો આમેદુબ ચિવાર
કરાવનારી છે. અબજા બનીને મોટા મોટા વીરપુરુષોને પણ કેવી રીતે
કંપાવી મૂકે છે, શયતાનિયતથી ભરેલી સુંદરીઓ સંસારમાં કેવા અ-
નર્થો કરે છે, દેવતુલ્ય મનુષ્યો કેવું અનુપમ દેવત્વ દર્શાવી શકે છે,
આદિ સર્વ બનાવો ખાસ વાંચવા લાયક છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

રાણી વજસુન્દરી—હિંદુત્વનો ત્યાગ કરી મુસલમાન થયેલા કાળા પહાડનાં કુટુંબો,

વજસુન્દરીનો બીવણ પ્રતિષ્ઠા, સાધારણ બ્રાહ્મણકન્યામાંથી રાજરાણી થઈ પાંત કાળા પહાડની સ્થાને રણભૂમિમાં ફરી પડવું, ભૂખખાણાની ભયંકરતા, નવાબનન્દિની દુલારીની દુર્ઘાન દુષ્ટતા, મુકુન્દદેવનું વજમાલામાં આસક્ત થઈ રાજપાટ તેના ચરણોમાં સમર્પણ કરવું. આદિ અનેક સત્ય ઐતિહાસિક ઘટનાઓથી ભરપૂર આ નવલકથા પ્રત્યેક સ્ત્રી પુર-ષોને વાંચવા લાયક છે. મૂલ્ય. રૂ. ૨-૦-૦.

અન્ય ઐતિહાસિક, સામાજિક નવલકથાઓ.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય...	૨-૦	કલંદરની કટાર ...	૨-૦
અહમદીસીદીનું હિન્દુસ્તાન	૨-૦	કલીઓપેત્રા ...	૨-૦
અહમદી વિક્રમદિન...	૧-૦	કમનસીબ લીલા ...	૧-૧૨
અમૃતપૂલિન ...	૧-૦	કમ્પીર અને કેકરી...	૧-૦
આબકાલનું હિન્દુસ્તાન	૧-૮	કાળરાત્રિનું ખુની ખંજર	૨-૦
અયોધ્યા અને અગ્રેજ	૧-૮	કામાંધ કામત્રી ...	૨-૦
અલીરી અરનવાજ...	૨-૮	કૃષ્ણલાલનાં કાવત્રાં...	૦-૧૨
અહમદી શાપ...	૧-૮	કલંકિત કલંકેસ ...	૨-૪
ઈન્દુકમારી ...	૧-૮	કુશાવતી ...	૧-૮
કસવતી ...	૧-૮	ખૂન કે જહુ ...	૧-૦
અબળાનો કિન્નો ...	૧-૮	ગુજરાતની ગુની વાતચીત	૨-૦
ઝીરમજેજ ...	૧-૪	ગુલશીરીના ...	૧-૮
ઝીરમજેજનો ઉદય...	૨-૦	મધાતો ગુલાબ ...	૨-૦
કલંકિત કમારિકા ...	૨-૦	ગેબાખૂન ...	૧-૧૨

કલ્યાણામ	૨—૦	આંબીપી	૧—૦
કુમારકદીબા. ૧-૨...	૩-૧૨	ચિતોડનો શેરો	૦—૩
કમળકુમારી... ..	૦—૮	ધેલાકાંચીનું કુટુંબ	૧—૪
કમલદેવી	૧—૮	જગદેવ પરમારઅનેવીરમણી ૦—૬	
કલ્યાણી	૨—૦	જિગર કે દિગર	૧—૪
કમલદેવી	૨—૦	જગન્નાથની મૂર્તિ	૨—૦
કલ્યાણકુમારી... ..	૨—૮	જામ કે જાગર	૨—૦
કમળ કુમારી	૦—૮	ચામળીજડેસ	૧—૪
કરનેજ	૧—૮	ચાણક્યની ચતુરાઈ	૧—૦
કાદમ્બરી	૨—૪	ચાર જોગીની કાર્તા	૧—૦
કાદમ્બરી	૧—૮	ચંદ્રકળા	૨—૪
કામિની અને કાંચન	૧—૮	ચંદ્રકળા અથવા બહુરૂપી	
કાળા મહેલની રૂપસુંદરી ૧—૮		જોનું બજાર	૧—૦
કાશીરસિંહ	૨—૪	ચંડાળ ચોકડી	૧—૧૨
કિસમતનો કહેર	૧—૮	જગતનો કાંસો	૨—૦
કુદરતનો ખેલ	૧—૮	જમસેદની બેઠમતો	૧—૮
કુદરતનો ખેલ ભાગ ૨ અને ૨—૦		જયવિજય	૧—૦
કુદન કુસુમ ભાગ ૧ થી ૮ ૮—૦		ડીટકટીવ બહાદુર શેરલો	
કુસુમ કુમારી	૧—૮	હામસ	૧—૪
કુસુમ સુંદરી	૦—૪	તપસ્વી રાજકુમાર	૧—૮
કુસુમ અને કુસુમ	૦—૪	તલેસમ	૨—૮
કુસુમ કટક અથવા રમણી કે		તારાખાઈ	૨—૦
રાક્ષસી-મનોવેચક કથા ૧—૮		ત્રિમુર્તિ	૧—૪
કાંચન ભાગ ૧ લો	૧—૪	દમાખાજ દુનિયા	૧—૮
ખાનદાની ખૂબી	૧—૮	દીલસોજ કે દીલખર	૩—૦
		દુખીયારી મુક્તી	૮—૮

અમગીન મુલા...	૧-૪
મવહરજાન અથવા અલ	૧-૪
બેલીનાર,	૧-૮
મુશુમુંદરી	૧-૦
મરીબોની સાદી	૦-૪
મુજરાતની નવલકથાનું સાદિયર	૦-૦
મુલજાર	૨-૦
મુલજારે સ્વાયરિય	૧-૪
મુલાખસિંહ	૨-૦
મુલાખીઆજાર	૧-૮
મુહલક્ષ્મી	૧-૧૨
ધાસીરામ કોટવાલ	૦-૬
થેલી કુસુમ	૧-૮
યસમનો ખસમ	૨-૦
પત્રીસે વર્ષ પૂર્વેનું	૦-૧૨
હિન્દુસ્તાન	૧-૦
પરસ્તાને ચક્રમ	૧-૦
પત્રનાભ	૧-૮
પત્રાલયા	૧-૦
પ્રભાત	૧-૪
પ્રભાતચંદ્ર	૧-૦
પ્રભાવતી	૧-૦
પદ્મચિત્ર નાટકસ	૧-૦
પાદ્મમન પીરોજ	૦-૬
પારસી પ્રતી પ્રકાશ	૧-૪

દુખીયારી રત્નપ્રભા	૦-૪
દુર્ગા અને લક્ષ્મી	૧-૦
દુશ્મન દોરામ	૧-૮
ધણી કે ડોર	૧-૮
નણુદ કે બહેન	૦-૧૨
નટવર	૨-૪
નરગીજ નાટકાર	૧-૮
નરસીમંતા નેવેલ	૦-૮
નવલમંથા	૩-૦
નાટકકથારસ	૦-૧૨
નીલમ અને માણિક	૧૦-૦
નિઝામી વાર્તાઓ	૦-૧૦
નરજહા	૦-૩
બદ્રબદ્રનો ભવાડો	૧-૦
બદ્રબાળા	૧-૪
બદ્રપૂત્રની બદ્રસ્થામા	૨-૦
ભયંકર ત્યાગ	૦-૮
ભસો કે ભુડો	૧-૮
ભાષ બેનની માયાનો	૧-૪
ચમત્કાર	૧-૮
ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા	૧-૪
ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર	૧-૮
ભાગ્યહીન કુસુમ	૧-૦
ભાગ્યાહીન મુરાદ	૦-૪

પાપી પીતા ...	૦-૧૦
ધારનો એક પૂલ ...	૧-૦
પારકે પૈસે પરમાનંદ...	૨-૦
પાંચરત્નો ...	૧-૦
પુનલગ્નનો પથાતાપ...	૨-૦
પુખ્તપુદ્ધ ...	૧-૪
ત્રૈભારંગ ...	૧-૮
પોસાકની ફેશન ...	૧-૦
પંદરલાખપર પાણી ...	૧-૪
જહુરપી બજાર ભાગ ૧ લો	૧-૪
,, ભા. ૨-૩-૪-૫-૬.	૮-૪
બહાદુર બારવટીયો ...	૦-૪
બાતુ બાને સજીવન ચમકો	
આશક ...	૨-૮
બાગવિલાસ ...	૧-૦
બેવક્ષ કે બેવક્ષા ...	૨-૮
બે બહેનો ...	૦-૮
બે મુદ્રિકા ...	૦-૭
બોરરટરની બેરી ...	૨-૦
બદ્રંબદ્રા ...	૧-૮
અમલુચંદ્ર ...	૧-૦
મણિબાઈ ...	૦-૧૨
મદનચંદ્ર અને નવનીતકળા	૧-૮
મદનમુદ્રા ...	૦-૮

મધુકર ...	૧-૮
મનહર મોતી ...	૦-૨
મહાશ્વેતા ...	૧-૪
મહોબત કે મુસીબત	૧-૦
માન મુસાફરી ...	૦-૪
માનસિંહ અબોસંહ...	૦-૪
માલા અને મુદ્રિકા ...	૦-૮
માથુકનો ઇસારો ...	૨-૮
મીરાંબાઈ...	૦-૮
મીલનું અમૂલ્ય મણિ...	૧-૪
મુક્તા ...	૩-૦
મુકુલ મદન ...	૦-૮
માયાનો બજાર ...	૦-૮
મુદ્રા અને કુલીન ...	૧-૦
મેવાડની સંધ્યા ...	૧-૮
મારી બચકર સંસારયાત્રા	૨-૮
મોહનીચંદ્ર...	૦-૮
મોહબતી બજાર ...	૧-૮
રત્નલક્ષ્મી ...	૧-૮
રતિસુંદરી ...	૧-૮
રઘુમતિ ...	૧-૮
રમણુતારા ...	૦-૧૨
રસવીરચંદ્ર ...	૧-૮

વિદ્યાસાગર...	...	૦-૧૨
વિંપન	...	૧-૮
વિમળા	...	૧-૧૨
વિયોગીની વિધવા...	...	૧-૧૨
વિલાયતી વિલાસમાં ફેશનબાર્થ		
ખલાસ...	...	૨-૦
સંસાર કે નરકાગાર	...	૧-૮
સુંદરમણી નાની રસીલીવાર્તા	...	૦-૮
સુંદરબેન-અથવા પૈતાદારની		
પુત્રી કેવી બણી ?	...	૦-૧૨
સુંદર રસીક	...	૦-૪
મણી અને મેના	...	૦-૪
સંસાર સંયામ બા.	૧-૨	૩-૦
સુરતીલાલ	...	૧-૦
અષ્ટિ સૌન્દર્ય	...	૦-૧૨
સોબાગ સુંદરી	...	૦-૪
સોનારણુ	...	૧-૮
સંસાર	...	૧-૮
સંસાર. શરત અને સુધા	૧-૦	
સંસાર શા માટે ? ?	...	૧-૦
હક્કદારનો હક્ક	...	૧-૦
„ મોટા	...	૨-૦
હસીના	...	૧-૮
હાજીખાખાના સાહસ કર્મો	૧-૪	

સુરખાલા	...	૧-૮
સીતમગર	...	૨-૦
સીપાઈ બચ્ચાની	...	૧-૮
સુગુણસુંદરી...	...	૧-૪
સુધાહાસીની	...	૧-૪
સુધરેલી સંગિતા	...	૧-૪
નાદરનો દોરહમામ	...	૨-૮
નુરજહાંન	...	૦-૧૨
નંદન વનનો નાશ	...	૨-૦
પાંદની	...	૨-૦
પરાક્રમની પતાકા	...	૨-૦
પ્રતાપી પીટરનું ચારત્ર	૧-૮	
પ્લસીનું યુદ્ધ	...	૨-૦
પાણીપતનું યુદ્ધ	...	૨-૦
પૃથુરાજ ચહુઆણુ	...	૨-૦
પિશાય માંદર બા.	૧-૨	૪-૦
પિશાયની કે પ્રેમદા	...	૧-૮
પુરાનન દીક્ષી	...	૨-૦
પેશ્વાઈની પકતીનો પ્રસ્તાવ	૨-૦	
બહાદુર કલો	...	૧-૮
બાગે દિલખુશ	...	૧-૮
બાગેશવતાન	...	૨-૦
બાજીરાવ બહાજ	...	૨-૦
બેગમ મહાલ	...	૧-૮

૧૫લા મસુંદરી અને અદ્દખત	
બાકુનો પલંગ બા. ૧ થી ૮	૩-૪
વિવિધ વાર્તાઓ	૧-૮
સ્ત્રીકથાં	૪-૦
રાબયનાગિયુ	૨-૪
રાજસ્થાનની રાણી ચંદ	૧-૮
રાધારાણી	૦-૨
સુમેશ્વર અને પાર્વતી	૦-૪
રાસેલાસની કથા	૧-૦
રાસેલાસની કથા	
ભાગ ૨ બે	૧-૦
અપિની આગાહી અથવા	
રજપુતાનાની લક્ષ્મી	૨-૦
લતા અને લલિતા	
બા. ૧ ૨ ૩ ૪	૪-૦
લતાકુમારી	૦-૬
લક્ષ્મીવિદ્યાસ	૧-૦
લંડન રહસ્ય	૧-૪
લંડન રાજ્ય રહસ્ય	૧-૮
વમળમાં કમળ	૨-૮
વસંતલીલા	૧-૪
વસવદત્તા	૦-૧૨
વિક્રમી વીસમી સદી	૪-૦
વિક્રમરાજનો સંજ્ઞ	૧-૦

વિશ્વમેદ	૦-૧૨
વિપલતા	૦-૧૨
વિષયાદેવી યાને ઝેરનો પ્યાલો	૧-૦
વોણા અથવા ચિતોડ	૧-૪
ચમતાન સદન	૨-૦
સ્નેહમાં સંકટ	૧-૮
સપવની સુતા યાને	
બરમ ના મુછી	૧-૪
સંતમ ચમતાન બા. ૧-૨-૩ ૫-૪	
સ્વર્ગ ચમતાન	૧-૪
સરસ્વતી	૧-૦
સરસ્વતી ચંદ્ર ભાંગ ૧ ભા	
મુદ્ધિધન્નો કારબાર	૧-૧૨
સરસ્વતીચંદ્રનો ગ્રહસ્થાશ્રમ	૧-૧૨
સરોજની અથવા કેળવણીનો	
સદુપયોગ	૦-૧૨
સલીમ અને મહેરનિસ	૧-૮
સ્વર્ગની સુંદરી	૦-૪
સ્વચ્છંદી ક્ષી	૪-૬
સાંતપૂન	૦-૮
સાહસિક અગ્રેજ	૦-૬
સાક્ષર અને તેની ઓ	૦-૮
સિતારનો શોખ તથા	

હાથનાં કયાં હાથે વાંચ્યાં	૧-૪
હાથોદ્ધાર	૧-૦
હોશનઅર	૧-૮
જનાનખનાની પીચીઓ	૧-૦
જલિમ જાનની	૧-૦
જાંથીના તાણી	૨-૦
જ્યોતિકાન્ત	૧-૦
ટીપુ સુત્રાન	૧-૪
તરણ તપસ્વિની	૧-૧૨
તારાસુંદરી	૨-૪
તેજપ્રભા	૧-૧૨
તેજસ્વી તારા	૧-૦
દીક્ષીપર હલ્લો	૧-૦
દેવી ચૌધરાણી	૧-૦
બેગમ સાદમ	૨-૦
બવાનીનો ભાગભા.	૧-૨ ૩-૦
બદકાળી	૨-૦
બચકર બદ	૨-૦
બકતાણી કે બાનડી	૧-૮
ભારતવર્ષનાં રાખીન હુડ	
તાતિયા બીડ	૧-૦
મનોહારિણી માયા	૧-૮
મુખેશીબની મા.	૧-૨ ૩-૪ ૬-૦
મરીયમ	૧-૦

મહારાજા માધવગાય	૦-૧૨
માલતી માધવ	૧-૮
મેઝાડની મહારાજાલી	૦-૧૨
મુરાદેરી	૨-૦
મધુ મધુરી	૧-૮
મંડળમહત્તા મેદિની	૧-૮
મુનાબટકરેટસનીશાનસ્થિતિ	૧-૮
રણધેરા રાખૂતો ભા. ૧-૨	૩-૮
રણ્યા બેગમ	૧-૮
રણવીસિંહ	૧-૦
રતનમાળ	૦-૧૨
રતિકાન્ત	૦-૪
રાખૂત પ્રતિષ્ઠા	૦-૮
રાખ દેવીદાસ	૨-૮
રાખનૈતિક વૃદ્ધિ	૧-૪
રાણકદેરી	૦-૧૨
રાણી પ્રજાસુંદરી	૨-૦
રાવળ અને બેંગાર	૦-૮
રૂપનમરની રાખકુંડરી	૨-૦
લીલા અમવા યાનકાનો ઘેરા	૧-૦
લોર્ડ લોરેન્સ	૧-૪
લોર્ડ લોરેન્સ	૦-૧૨
લોર્ડ વિલીયમ બેન્ટિક	૧-૪
વધુવધ અથવા સ્નાનું પુન	૨-૦
વસંતવિજય	૧-૮
વનરાજ આવડો	૧-૮

વિક્રમોવર્ષીય	૦—૩
ચીરવિજય	૧—૦
વિશ્વરંગ	૦—૧૨
શાહજહાં અને બિખારી	૨—૦
શાહજહાંન છેલ્લા દવસો	૧—૮
શિવાજી છત્રપતિ	૧—૪
શિવાજીનો 'વાધનખ'...	૧—૦
શ્રીમંત છત્રપતિ સંભાળ	
મહારાજ	૦—૧૨
શુરવીર પ્રતાપજી	૧—૦
શુરવીર પ્રતાપજી ભા. ૨ જો	૧—૦
શુરવીર પૃથ્વીસિંહ પરમાર	૧—૮
સિદ્ધરાજ જોસી	૧—૪
હમીરજી ગોહેલ	૦—૮
હેરોઈસની સાંઘી	૨—૦
હૈદરઅલી અને ટીપુ સુલતાન	૧—૪
હોયલ પદમણી	૦—૪
અમુચારા અમીરન	૦—૪
અમલ	૦—૮
અરેબીયન નાઈટ્સ	૩—૦
અલમનુર	૧—૪

અલક્ષ્ય જ્યોતિ	૧—૮
અવત્તી સુંદરી	૦—૨
અંધસાર ગીવાળો	૦—૩
અધેરી નગરીનો મંધવસેન	
રાજા	૦—૧૨
આર્ય સંસાર... ..	૦—૧૨
આદાની સુંક	૧—૮
આનંદાશ્રમ	૧—૪
હન્દુકુમાર	૧—૪
હન્સાક્ષી આરસી	૧—૮
હસપ્રકૃત કલ્પિત વાર્તા	૦—૮
ઉપકાન્ત	૧—૮
એક દેવીનો આદ્યમૃતાન્ત	૦—૮
એક પથરના પ્રતાપ... ..	૨—૦
એની મહેન	૧—૦
એમ. એ. બનાફે-કયો મેરી	
મદ્રી ખરામ કી ?	૨—૦
હડક અંગાલી	૧—૮
કથાસરીતસાગર	૨—૮
કથાસરીત સાગર ભાગ ૨	૨—૮

સઘળી જાતનાં પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

નિઝામીયા છુક ડીપો,

ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ.

